UPPSALA UNIVERSITETS ÅRSSKRIFT 1953: 3
—ACTA UNIVERSITATIS UPSALIENSIS—

FÖRSÄKRINGSGIVARENS REGRESSRÄTT

(The Insurer's Right of Subrogation)

AV

JAN HELLNER

With a Summary in English

UPPSALA
A.-B. LUNDEQUISTSKA BOKHANDELN

WIESBADEN
OTTO HARRASSOWITZ

I Uppsala Universitets Årsskrift hava utkommit:

Afzelius, I., Om cession af fordringar enligt svensk rätt. 1876. *(Utsåld.)*

Almquist, J. E., Den s. k. mellersta lagens bestämmelser om istadarätt. 1924. *1:50.*

——, Tidelagsbrottet. En straffrätts-historisk studie. 1926. *1:50.*

——, Vår äldsta kommentar till landslagen. 1927. *2 kr.*

——, Innebörden av 36 och 49 §§ i gällande gruvstadga. 1929. *1 kr.*

——, Den moderna romanistikens betydelse för studiet av romersk rätt. 1932. *1 kr*

——, Det sakrättsliga momentet i den klassiska jurisprudensens vektigalrättsbegrepp 1932. *75 öre.*

——, Förarbeten till Sveriges rikes lag 1666—1686. 1933. *6 kr.*

——, Johan Stiernhöök och den yttre laghistorien. 1934. *1:50.*

——, Studier rörande senatus consultum Macedonianum. 1935. *4 kr.*

Andersson, A., David Svenssons Breviarium Juridicum Hallandicum. 1895. *1 kr.*

Annerstedt, L., Om jordstyckning. 1865. ——, Om straffmätning. 1869. *(Utsålda.)*

——, Om domarens processledande verksamhet vid civila rättstvister. 1875. *50 öre.*

Berger, O., Om tillsynen å förmyndares förvaltning af omyndigs egendom samt om förmyndarekamrar enligt svensk rätt. 1883. *2:50.*

Bergfalk, P. E., Om utomordentliga penningehjälper till kronan under sekstonde århundradet och början af det sjuttonde. 1894. *3 kr.*

Berglund, H., Några ord om legalt skiljemannaförfarande i svensk rätt. 1921. *3 kr.*

Blomberg, H., Om Sveriges högsta domstols statsrättsliga ställning och betydelse. 1880. *(Utsåld.)*

Brock, F., Till det tyska skadeståndsproblemet. 1929. *1:25.*

Brück, S., Studier över strafflagen kap. 23. 1933. *4:50.*

Davidson, D., Bidrag till jordränteteoriens historia. 1880. *2:25.*

Ekelöf, P. O., Förutsättningarna för ändring av talan i tvistemål. 1941. *1:50.*

——, Straffet, skadeståndet och vitet. 1942. *8 kr.*

Engströmer, T., Några anmärkningar rörande den nya lagstiftningen om utländska skiljeavtal och skiljedomar. 1929. *2:50.*

——, Om skyldigheten att i rättegång förete föremål för syn eller besiktning. 1. 1933. *75 öre.* — 2. 1934. *75 öre.*

——, Några anmärkningar rörande de processuella rättsmedlen. 1935. *75 öre.*

——, Das schwedische Prozesswesen. 1935. *50 öre.*

——, Om reformatio in pejus i brottmål. 1. 1937. *75 öre.* 2. 1938. *50 öre.*

——, Några aktuella frågor vid rättegångsreformens behandling i riksdagen. 1942. *50 öre.*

——, Om konkursgäldenärs vid konkursens inträde anhängiga rättegångar med hänsyn till nya rättegångsbalken. 1943. *75 öre.*

Fehr, M., Beiträge zur Lehre vom römischen Pfandrecht in der klassischen Zeit 1910. *(Utsåld.)*

Festskrift tillägnad Thore Engströmer. 1943. *7:50.*

Festskrift tillägnad Vilhelm Lundstedt. 1947. *14 kr.*

Hagströmer, J., Om frihetsstraffen. 1875. *(Utsåld.)*

Hamilton, G. K., Om penningar och kredit. 1861. *(Utsåld.)*

Hammarskjöld, C. G., Om lösdrifvare och deras behandling, företrädesvis enligt svensk lag. 1866. *1:40.*

Hammarskjöld, Hj., Om tankearbetets rätt. 1929. *75 öre.*

Juridikbok.se

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

• Kopiera och vidaredistribuera materialet oavsett medium eller format

• Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

• Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed.

• Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.

• Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att gör något som licensen tillåter.

Se även information på
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv

http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:juridikbokse-f4261

UPPSALA UNIVERSITETS ÅRSSKRIFT 1953: 3
— ACTA UNIVERSITATIS UPSALIENSIS —

FÖRSÄKRINGSGIVARENS REGRESSRÄTT

(The Insurer's Right of Subrogation)

AV

JAN HELLNER

With a Summary in English

UPPSALA
A.-B. LUNDEQUISTSKA BOKHANDELN

WIESBADEN
OTTO HARRASSOWITZ

UPPSALA 1953
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI AB
527139

Förord

För upplysningar och hjälp står jag i tacksamhetsskuld till ett stort antal personer. Särskilt vill jag nämna direktör J. G. Lindström, professor Knut Rodhe, byråsekreteraren Åke Bohman och docent Kurt Grönfors, vilka samtliga haft vänligheten granska manuskript eller korrektur.

Till litteratur och rättsfall som publicerats efter 15 november 1952, då manuskriptet lämnades till sättning, har endast undantagsvis hänsyn kunnat tagas. Den nya upplagan av justitierådet Karlgrens »Skadeståndsrätt» har sålunda icke kunnat beaktas.

Stockholm i mars 1953.
Jan Hellner

Innehåll

Inledning 1

Problemställningen s. 1. — Översikt över faktorer som påverka regressansvaret s. 2. — Dispositionen av undersökningen s. 4. — Terminologi s. 5.

Kap. 1. Den självständiga regressrätten 7

A. Skillnaden mellan självständig och härledd regressrätt . . 7

B. Privat försäkring 11

C. Försäkring för olycksfall i arbete 13

D. Självständig regressrätt vid försäkringsbedrägeri . . . 20

Kap. 2. Försäkringsersättning och skadestånd: avräkning och kumulation 23

A. Tysk och fransk doktrin 24

a. Tysk doktrin s. 24. — b. Fransk doktrin s. 26.

B. Principiell diskussion 28

C. Svensk rätt 31

a. Sakförsäkring s. 31. — b. Personförsäkring s. 32: 1. Ersättning till den skadade personligen s. 33. — 2. Ersättning till efterlevande s. 37. — c. Sammanfattning s. 41.

Kap. 3. Regressrätten i de olika ländernas privatförsäkring. — En översikt 43

A. Utländsk rätt 43

a. Tysk rätt s. 43. — b. Österrikisk rätt s. 44. — c. Schweizisk rätt s. 44. — d. Fransk rätt s. 46. — e. Engelsk rätt s. 48. — f. Amerikansk rätt s. 49.

B. Nordisk doktrin före tillkomsten av FAL 50

C. 25 § i de nordiska försäkringsavtalslagarna 53

Kap. 4. Förutsättningar för regressansvar i utomobligatoriska förhållanden enligt 25 § FAL 57

A. Grov vårdslöshet och uppsåt 57

a. Grov vårdslöshet s. 57. — b. Uppsåt s. 68.

B. Regressansvar oberoende av uppsåt eller grov vårdslöshet 68

a. Orden »enligt lag» s. 69. — b. Olika former av skadeståndsansvar s. 70: 1. Rent strikt skadeståndsansvar enligt lagstadgande s. 70. — 2. Rent strikt skadeståndsansvar utan stöd av lagstadgande s. 71. — 3. Skadeståndsansvar på grund av annans vållande s. 75. — 4. Bilansvar s. 83. — 5. Barns och sinnessjukas skadeståndsansvar s. 86. — c. Sammanfattning s. 87.

Kap. 5. Skadeståndsrättsliga regressregler och 25 § FAL . . . 89

A. Allmänna principer 89

a. Inverkan av regressrätten mellan skadeståndsskyldiga s. 90. — b. Regressrätt från ansvarsförsäkringen s. 93.

B. Trafikförsäkringslagens regressregler 95

a. Regress mot försäkringstagare s. 96. — b. Regress mot ägare, förare och brukare s. 97. — c. Trafikförsäkringsföreningens regress för skada som förorsakats av okänd bil eller av bil, för vilken trafikförsäkring saknas s. 100.

C. Sammanfattning 101

Kap. 6. Regressrätten i kontraktsförhållanden 102

I. Inledning 102

A. Olikheter mellan utomobligatoriskt och kontraktsmässigt ansvar 102

B. Översikt över problemställningen 106

a. Tysk, österrikisk, fransk och schweizisk rätt s. 107. — b. Engelsk rätt s. 108. — c. Plan för fortsättningen s. 110.

II. Allmänna förutsättningar för regressrätt i kontraktsförhållanden enligt 25 § FAL 110

A. Culpaansvar 110

B. Förpliktelser som uppstå oberoende av culpa 112

a. Orden »enligt lag» s. 112. — b. Inträde i annan rätt än rätt till skadestånd s. 115. — c. Kausalitet mellan ansvarsgrundande handling och försäkringsfallet s. 116. — d. Casus mixtus och perpetuatio obligationis s. 118.

C. Olika ansvarstyper 118

a. Ansvar för annans culpa s. 119. — b. Culpaansvar med omvänd bevisbörda s. 122. — c. Ansvar helt oberoende av culpa s. 123: 1. Samma regler som i utomobligatoriska förhållanden s. 124. — 2. Regler speciella för kontraktsförhållanden s. 125.

III. Inverkan av reglerna om försäkring av tredje mans intresse 127
A. Allmänt om försäkring av tredje mans intresse 127
B. Reglernas inverkan på regressansvaret 131
a. Allmän diskussion s. 131. — b. Ordet »faran» i 54 § FAL s. 132.
C. Särskilda fall 135
a. Överlåtelse av försäkrad egendom s. 135. — b. Pantsättning av försäkrad egendom s. 142. — c. Retentionsrätt (eller legal panträtt) i försäkrad egendom s. 143. — d. Nyttjanderätt till försäkrad egendom s. 146. — e. Innehavares försäkring till förmån för ägaren s. 148.
D. Sammanfattning 150
IV. Särskilda spörsmål 152
A. Fördelningen av ansvaret mellan försäkringsgivarna, då såväl innehavare som ägare försäkrat samma egendom . . . 152
a. Allmän diskussion s. 153. — b. Konsekvenser av att skadeståndsansvaret bestämmer fördelningen mellan försäkringsgivarna s. 156. — c. Slutsatser s. 159.
B. Skyldighet att teckna försäkring 160
a. Till förmån för annan s. 160. — b. Å egen egendom s. 161.

Kap. 7. Särskilda avtal om regressrätten 165
A. Avtal mellan försäkringsgivare och försäkringstagare eller försäkringshavare 165
a. Bestämmelser i försäkringsvillkor om regressrätten s. 165. — b. Överlåtelse av skadeståndsrätt till försäkringsgivare s. 167.
B. Överenskommelser mellan försäkringsgivare om regressrättens utövande 169

Kap. 8. Regressregeln i 12 kap. olycksfallsförsäkringslagen . . 172
a. Arbetsgivares skydd mot regressansvar s. 172. — b. Regress mot den som även han drabbats av olycksfallet s. 175. — c. Allmänna synpunkter s. 176.

Kap. 9. Övriga förutsättningar för regressrätt. 178

Kap. 10. Regressrättens inverkan på försäkringshavarens rättigheter. 182
A. Konkurrens mellan försäkringshavarens eget skadeståndsanspråk och försäkringsgivarens regressanspråk 182

a. Den skadeståndsskyldiges tillgångar otillräckliga s. 182. — b. Skadeståndsskyldigheten nedsatt på grund av den skadelidandes medverkan s. 187.

B. Regressrätten vid ersättning till efterlevande 191

a. Privat försäkring och arbetsgivares regressrätt s. 191. — b. Olycksfallsförsäkringen s. 192.

C. Förverkande av försäkringsskydd genom förhindrande av regress 194

a. Avtal före försäkringsfallet s. 194. — b. Avtal då försäkringsfall hotar eller inträffat s. 195.

Kap. 11. Regressrättens inverkan på försäkringsskydd och skadeståndsansvar 199

A. Regressrättens utformning och försäkringshavarens intressen 199

a. Inskränkningar i regressrätten s. 199: 1. Privat försäkring s. 200. — 2. Olycksfallsförsäkringen s. 205. — b. Möjlighet att utöva regressrätt s. 206. — c. Sammanfattning s. 207.

B. Regressrätten ur allmänt skadeståndsrättsliga synpunkter 208

a. Allmän diskussion s. 208. — b. Skadevållarens intresse av att skadeståndsansvaret lindras s. 210. — c. Regressrätten och preventionen s. 213. — d. Regressrätten som medel att överflytta skador s. 214. — e. Rationaliteten i gränsdragningen s. 216.

C. Sammanfattning 218

Kap. 12. Skadestånd och försäkring. 220

A. Inledande anmärkningar 220

B. De allmänna riktlinjerna för försäkrings lindrande av skadeståndsansvar 221

a. Skadeståndsreglernas tekniska utformning och regressrätten s. 221. — b. Särskilt om regressrätten vid farliga verksamheter s. 229. — c. Regressrätten i kontraktsförhållanden s. 233.

C. Synpunkter de lege ferenda på regressrätten vid den frivilliga försäkringen 234

a. Allmän diskussion s. 234. — b. Strahls förslag till reformering av regressansvaret s. 237. — c. Olika möjligheter att utforma regressansvaret s. 241. — d. Skadeståndsreglernas betydelse för tecknandet av försäkringar s. 245. — e. Kontraktsförhållanden s. 249.

D. Avslutande anmärkningar 251

Summary. The Insurer's Right of Subrogation 257
Källor och litteratur 279
Förkortningar 290
Citerade svenska rättsfall 292
Sakregister 295

Inledning.

Den skadeståndsrättsliga diskussionen i de nordiska länderna har på senare tid uppehållit sig åtskilligt vid sambandet mellan skadestånd och försäkring. Detta är också naturligt. Efter försäkringsväsendets starka utveckling under de senaste årtiondena kan det icke vara lämpligt att se skadeståndsrätt och försäkringsrätt som från varandra isolerade företeelser. De måste uppfattas som samverkande medel för gemensamma ändamål. Härvid kommer försäkringsgivarens regressrätt i förgrunden, dvs. frågan när en försäkringsgivare har rätt att kräva ersättning av den som, genom culpa eller eljest, är ersättningsskyldig för samma skada som försäkringsgivaren ersatt.[1] Det karakteristiska för denna situation är alltså att en skada utlöser rätt till ersättning från två håll, dels från försäkringsgivaren, dels från en skadeståndsskyldig. Problemet blir då om försäkringsgivaren, efter det han ersatt skadan, skall kunna helt eller delvis överflytta det slutliga ansvaret på den skadeståndsskyldige.

Regressrätten sågs tidigare som en angelägenhet, vilken huvudsakligen rörde förhållandet mellan försäkringsgivare och försäkringshavare. Frågeställningen var hur regressrätten skulle utformas för att bäst överensstämma med försäkringshavarens intressen. Genom den utveckling som ägt rum har regressrätten kommit under ett vidare perspektiv. Problemet har nu främst blivit, hur regressrätten skall utformas för att skadeståndsrätt och försäkringsrätt gemensamt skola åstadkomma ur samhällets synpunkt bästa möjliga resultat. I stället för ett försäkringsrättsligt problem betraktas regressrättens utformning nu snarast som ett skadeståndsrättsligt.

Även om perspektivet sålunda förskjutits kan man dock icke bortse från förhållandet mellan försäkringshavare och försäkringsgivare. Man måste ställa frågan, hur skyddet för försäkringshavarens intressen kan förenas med de olika skadeståndsrättsliga syftena.

[1] Det bortses därvid från dubbelförsäkring, som följer egna regler. Ett särskilt problem, som har samband med dubbelförsäkring, behandlas s. 152 ff.

I vad mån äro gällande regler präglade av hänsyn till skadevållaren och i vad mån av hänsyn till att försäkringsavtalet skall fungera på bästa sätt? Vilka tekniska möjligheter finnas de lege ferenda att förlika dessa intressen och vilka rättspolitiska överväganden göra sig här gällande? Vilken betydelse har en förändring av regressrätten, om skadeståndsansvaret i övrigt lämnas oförändrat? Hur skilja sig olika försäkringsformer, särskilt frivilliga och obligatoriska, från varandra i dessa avseenden? Vilket samband har skadeståndsreglernas tekniska utformning med regressrätten?

Dessa frågor skola här upptagas till undersökning. Den följande framställningen åsyftar därvid dels att ge en rättsdogmatisk behandling av regressrätten i dess nuvarande utformning, dels att ge ett bidrag till diskussionen om förhållandet mellan skadestånd och försäkring. I det senare avseendet är emellertid diskussionen här begränsad till de problem, som ha mera direkt samband med regressrätten.

Den rättsdogmatiska undersökningen kommer att gå ganska mycket i detalj. Eftersom en del av uppgiften är att undersöka, hur långt lagreglerna sträcka sin verkan och vad som beror av särskilda överenskommelser och faktisk tillämpning, blir det nödvändigt att gå in också på en del frågor, som ha mindre praktisk betydelse, därför att de dispositiva reglerna frångås genom avtal eller därför att de rättigheter som uppstå, i praktiken ofta icke utnyttjas. Analysen av principerna nödvändiggör att deras konsekvenser klarläggas även om dessa konsekvenser mera sällan bli aktuella.

På grund av undersökningens allmänna inriktning lämnas de för sjöförsäkring speciella problemen åt sidan.

Som en inledning till den följande framställningen kan det vara lämpligt att giva en översikt över de olika faktorer, som enligt den nu gällande svenska rätten påverka regressansvaret.

Skillnaden mellan *socialförsäkring* och *privat försäkring* är en första betydelsefull faktor. Olika regressregler gälla enligt olika lagar om försäkring. Särskilt äro att märka regressreglerna i lagen om försäkring för olycksfall i arbete[2] och i FAL.

Det grundläggande stadgandet om regressrätten i den *privata* försäkringen är 25 § FAL:

---

[2] 12 § andra st. olycksfallsförsäkringslagen återgives nedan s. 14.

Har i följd av skadeförsäkring försäkringsgivaren i ersättning för skada utgivit belopp, som försäkringshavaren ägt rätt att såsom skadestånd utkräva av annan, inträde försäkringsgivaren i rätten mot den andre, där denne uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet framkallat försäkringsfallet eller ock enligt lag är skyldig att utgiva skadestånd evad han är till skadan vållande eller icke.

Belopp, som utgivits i anledning av liv-, olycksfalls- eller sjukförsäkring, äge försäkringsgivaren ej återkräva av den, som framkallat försäkringsfallet eller eljest i anledning därav är pliktig att gälda skadestånd; dock att, där i avtal om olycksfalls- eller sjukförsäkring försäkringsgivaren förbundit sig att för sjukvårdskostnader eller andra utgifter och förluster, som olycksfallet eller sjukdomen medfört, utgiva ersättning med verkliga beloppet av utgifterna eller förlusterna, vad sålunda av försäkringsgivaren utgivits må återkrävas, efter ty i första stycket är stadgat.

Såsom framgår göres här en skillnad mellan *summaförsäkring* och *skadeförsäkring*. Vid summaförsäkring saknas regressrätt enligt lagens regel, vilket sammanhänger med att den skadelidande har rätt att kumulera skadestånd och försäkringsersättning. Detta innebär att vid privata försäkringar, som skydda mot *personskador*, regressrätt vanligen saknas, utom i den mån vid olycksfalls- eller sjukförsäkring ersättning utgår med verkliga beloppet av förlusterna, eller försäkringen utgör skadevållarens garanti- eller ansvarsförsäkring.

Inom skadeförsäkringen blir regressansvaret enligt lagens regel olika, beroende på de rättsregler, på vilka skadeståndsansvaret grundar sig, närmare bestämt på den omständigheten om ansvaret är culpaansvar eller strikt ansvar.

Den svenska FAL:s regressregel är emellertid dispositiv och kan sättas ur kraft genom bestämmelser i försäkringsavtalet. I realiteten modifieras lagens regler icke så sällan, bl. a. vid sjöförsäkring, bilförsäkring och ansvarsförsäkring.

Regressrätt kan enligt stadgad svensk rättspraxis också förekomma på grund av överlåtelse av skadeståndsrätt från den skadelidande. Härigenom kan regressansvaret vid privat försäkring bringas lika långt som skadeståndsansvaret, oavsett vad som följer av lagens regler eller försäkringsvillkoren.

Regressrätten kan emellertid förändras genom överenskommelser mellan försäkringsbolagen. Dessa binda sig då i förhållande till varandra att iakttaga vissa regler vid utövandet av regressrätt. Härigenom inskränkes i realiteten regressrätten i stor utsträckning i de fall, där den skulle träffa ett annat försäkringsbolag.

Utom dessa faktorer, som höra till dem som man vanligen sätter i samband med förutsättningarna för regress, har man emellertid att lägga märke till att regressen är beroende av till vems förmån försäkringen gäller. En förutsättning för att det skall kunna bli tal om regresskrav enligt 25 § FAL är nämligen, att den som framkallat försäkringsfallet icke är att betrakta som försäkringshavare. Om försäkringshavaren själv framkallat försäkringsfallet är den påföljd, som närmast kommer i fråga, att försäkringsgivaren undgår skyldighet att betala försäkringsersättning helt eller delvis. I de fall, där försäkringen gäller till förmån för tredje man, är det emellertid också naturligt, att även andra intressenter än den som har rätt till ersättningen i viss utsträckning äro fritagna från regressansvar. Reglerna om försäkring av tredje mans intresse ha sålunda betydelse även för regressrätten.

Beträffande dispositionen av undersökningen må följande förutskickas.

Den positivrättsliga undersökningen inriktas först på vissa allmänna spörsmål om inverkan på skadeståndsansvar av att försäkringsersättning eller annan liknande ersättning utgår vid skadan. Dessa frågor behandlas gemensamt för olika försäkringsformer. I 1 kap. undersökes sålunda distinktionen mellan självständig och härledd regressrätt för försäkringsgivaren, då tredje man vållat försäkringsfallet och försäkringsgivaren ersatt försäkringshavaren hans skada. Därefter behandlas i 2 kap. frågan när försäkringsersättning avräknas och när den kumuleras med skadestånd.

Det huvudsakliga föremålet för undersökningen, de allmänna förutsättningarna för försäkringsgivarens regressrätt, behandlas i kapitlen 3—8. 3 kap. innehåller en översikt över regressrätten i utländska rättssystem och utvecklingen fram till FAL, avsedd att giva en bakgrund till den svenska regressregeln. 4 kap. behandlar regressrätten enligt 25 § FAL i utomobligatoriska förhållanden, medan 5 kap. därtill ansluter en undersökning av inverkan på försäkringsgivarens regressrätt av regressreglerna i skadeståndsrätten. I 6 kap. undersökes regressrätten i kontraktsförhållanden vid privatförsäkring, varvid bl. a. sambandet med reglerna om försäkring av tredje mans intresse beröres. 7 kap. avser avtal om regressrätt vid privatförsäkring. 8 kap. behandlar den speciella regressregeln i 12 § olycksfallsförsäkringslagen.

I 9 kap. behandlas i korthet vissa frågor om regressrättens omfång m. m. Regressrättens betydelse för försäkringshavarens egna rättigheter mot skadevållare och försäkringsgivare undersökes i 10 kap., där bl. a. den skadelidandes medverkan, underförsäkring och försäkringshavarens åtgärder, som beröva försäkringsgivaren regressrätten, diskuteras. Dessa frågor behandlas gemensamt för privat försäkring och för social olycksfallsförsäkring.

Därmed är den positivrättsliga undersökningen slutförd, och resultatet sammanfattas i 11 kap. I detta diskuteras särskilt hur regressrättens utformning överensstämmer med försäkringshavarens intressen och med olika syften på skadeståndsrättens område. 12 kap. slutligen innehåller en diskussion av de skadeståndsrättsliga ändamålssynpunkter, som bestämma regressrätten, och av möjligheterna att genom nyansering av regressrätten påverka skadeståndsansvaret.

Beträffande terminologien må här några anmärkningar göras.

Den svenska FAL skiljer som bekant mellan *försäkringstagare* och *försäkringshavare*. Det är emellertid endast vid försäkring av tredje mans intresse som dessa icke äro identiska, och för den allmänna diskussionen om regressrättens inverkan på försäkringsskyddet i sådana normalfall där försäkringen avser försäkringstagarens eget intresse, skulle man därför lika väl kunna använda den ena som den andra termen. I 25 § FAL talas emellertid om skadeståndsanspråk, som tillkommer *försäkringshavaren*. Denna term har därför här använts för att beteckna den person, vars intresse av att regress icke utövas (resp. utövas) är en omständighet av rättspolitisk betydelse. Terminologien avser alltså icke att betona någon motsättning mellan den person, som har rätt till försäkringsersättning, och den som ingår avtalet med försäkringsgivaren.

Termen *skadevållare* användes för att beteckna även den som framkallat skada utan att culpa kan läggas honom till last.

Termen *skadeståndsskyldig* begagnas för att beteckna den som enligt allmänna regler om skadeståndsskyldighet är förpliktad att utgiva skadestånd, även om han i det särskilda fallet icke skulle vara skyldig därtill, t. ex. på grund av att den skadelidande uppbär försäkringsersättning och försäkringsgivaren är förhindrad utöva regressrätt.

Termen *rent strikt ansvar* avser skadeståndsskyldighet, som upp-

står oberoende av culpa hos vare sig den ansvarige själv eller någon annan.

Termen *ansvarsförsäkring* begagnas, i enlighet med danskt och norskt språkbruk, i stället för den svenska lagens tyngre term »ansvarighetsförsäkring».

1 KAP.

Den självständiga regressrätten.

A. Skillnaden mellan självständig och härledd regressrätt.

Diskussionen om försäkringsgivarens regressrätt mot skadevållaren har länge rört sig om frågan, huruvida försäkringsgivaren har en *självständig* rätt till skadestånd av tredje man som framkallat försäkringsfallet och därigenom föranlett att försäkringsgivaren nödgas utgiva försäkringsersättningen, eller om försäkringsgivaren blott har en rätt, som är *härledd ur försäkringshavarens rätt.*[1] Att rätten är härledd kan också uttryckas så, att försäkringsgivaren genom att ersätta försäkringshavaren inträder i eller subrogeras i dennes skadeståndsrätt.

I fransk rätt har detta problem fortfarande en viss aktualitet.[2] Och även för svensk rätt, där — såsom strax skall framgå — frågan i princip är avgjord av lagstiftaren, har det sitt intresse att undersöka skillnaden mellan självständig och härledd regressrätt, bl. a. för att därigenom vinna en grundval för förståelsen och tolkningen av de nu gällande reglerna.

Att försäkringsgivaren har självständig regressrätt av tredje man som framkallat försäkringsfallet, innebär i princip att rätt till ersättning från denne anses uppstå genom omedelbar tillämpning av allmänna skadeståndsregler för utomobligatoriska förhållanden, dvs. culparegeln och regler om strikt ansvar. Som följd härav påverkas icke rätten till ersättning av andra faktorer än de som vanligen påverka sådan skadeståndsrätt, och ersättningens storlek kommer att bero av försäkringsgivarens förlust. Om återigen för-

---

[1] Se särskilt Engströmer s. 114 ff., Lassen, Alm. Del s. 255 n. fr. s. 254 (med utförliga hänvisningar till äldre litteratur), Ussing, UfR 1920 B s. 161 ff., J. Serlachius, Festskrift till Wrede s. 173 ff., Sindballe, NFT 1922 s. 179 ff. och Cederberg, FJFT 1923 s. 185 ff. Betr. tysk rätt se t. ex. Gerhard s. 319 f.

[2] Se härom nedan s. 10 n. 4 och s. 26 ff.

säkringsgivarens rätt betraktas som härledd ur försäkringshavarens rätt, så får försäkringsgivaren icke mera än vad försäkringshavaren kunnat fordra i skadestånd om ingen försäkring funnits. Rättsförhållandet mellan den skadeståndsskyldige och försäkringshavaren blir då i första hand bestämmande även för försäkringsgivarens rätt.

Skillnaden kan visa sig i flera avseenden. Om försäkringshavaren friskrivit skadevållaren från ansvar eller om han genom eget vållande medverkat till skadans inträde, så bör detta inskränka försäkringsgivarens ersättningsrätt om denna är härledd, men ej om den är självständig. Vidare bör i sådana fall, där den enligt försäkringsrättsliga regler beräknade skadeersättningen överstiger beloppet av den förlust, varför ersättning utgår enligt skadeståndsrättens principer, försäkringsgivaren ha regressrätt för allt vad han betalat ut om denna rätt är självständig.[3] Vid självständig rätt kan försäkringsgivaren t. o. m. tänkas erhålla ersättning för sin förlust samtidigt som fullt skadestånd utgår till den ersättningsberättigade, t. ex. om en person dödats och hans efterlevande utkräva skadestånd, varvid försäkringsgivaren också kräver tillbaka vad han utgivit på grund av livförsäkring.[4] En uppgörelse mellan den skadeståndsskyldige och försäkringshavaren innan försäkringsersättningen utbetalats bör vara utan inverkan på försäkringsgivarens rätt till ersättning, om denna är självständig, medan eljest den skadeståndsskyldige bör bli befriad genom en sådan uppgörelse även i förhållande till försäkringsgivaren. Eventuellt kan man också tänka sig, att härledd regressrätt innebär att försäkringsgivaren icke kan göra regress gällande i sådan rätt till skadestånd, vari succession ej är möjlig.[5] Även beträffande kvittning och i processuella frågor kan en skillnad inträda.

I alla nu uppräknade avseenden skulle det vara till försäkringsgivarens fördel om hans rätt betraktades som självständig. Men om försäkringshavaren på grund av kontraktsförhållande till den skadeståndsskyldige har rätt till skadestånd i större utsträckning än som

---

[3] Att fastställa försäkringsgivarens förlust bereder dock svårighet, eftersom det kan anses rimligt att därvid även taga med försäkringspremien i beräkning. Se t. ex. Stang, Erstatning for liv s. 48 ff. och Cederberg, FJFT 1923 s. 191 ff.

[4] Dessa skiljaktigheter anföras t. ex. i de svenska motiven, SOU 1925: 21 s. 100 f. Se även t. ex. Ussing, UfR 1920 B s. 164 f.

[5] Jfr nedan s. 180 f.

gäller i utomobligatoriska förhållanden, förlorar försäkringsgivaren om han blott anses ha rätt till skadestånd enligt utomobligatoriska regler.[6]

Diskussionen om försäkringsgivaren bör ha en självständig eller en härledd rätt till ersättning har till stor del rört sig med argument av en typ, som numera knappast förefaller godtagbar. Man har frågat huruvida försäkringsgivaren överhuvud kan anses ha gjort en förlust då han endast fullgjort den prestation som han åtagit sig att göra[7], man har sagt att skadan icke är orsak till försäkringsgivarens förlust eller i varje fall icke en adekvat orsak därtill[8], och man har hänvisat till allmänna principer om tredje mans rätt till skadestånd[9]. Det kan dock knappast vara något tvivel om att dylika skäl äro ohållbara, vare sig man betraktar dem som en tillämpning av gällande rättsregler på skadeståndsrättens område eller som argument de lege ferenda. Till stor del ha dessa resonemang analyserats av Ussing, och det är här tillräckligt att hänvisa till hans kritik.[1]

Vill man se problemet realistiskt förefaller det ganska klart, att frågan om försäkringsgivaren bör ha självständig eller härledd rätt är ett problem, hur den till förmån för den skadelidande gällande försäkringen skall påverka en skadevållares ersättningsskyldighet. Detta problem kan icke lösas genom några begreppsbestämningar, och det är också så pass särpräglat att det knappast ens de lege lata kan lösas genom en hänvisning till allmänna skadeståndsrättsliga principer. Det är ett rättspolitiskt spörsmål, och måste bedömas ur rättspolitiska synpunkter.

Att försäkringsgivaren tillerkännes en självständig rätt innebär i första hand att försäkringen tillåtes öka en skadevållares ersättningsskyldighet utöver vad denne skulle varit skyldig att utgiva därest ingen försäkring funnits. Den begränsning av skadevållarens ersättningsskyldighet, som ansvarsfriskrivning eller den skadeväl-

[6] Jfr Guiho nr 41.

[7] Se t. ex. Mazeaud I nr 253.

[8] Se t. ex. Beudant s. 296, Serlachius, Festskrift till Wrede s. 183 ff., Cederberg, FJFT 1923 s. 189 f.

[9] Se t. ex. Serlachius, Festskrift till Wrede s. 173 ff.

[1] UfR 1920 B s. 161 ff. — Senare har Ussing dock tagit avstånd från den mera teoretiska delen av sin tidigare kritik, se Erstatningsret s. 154, Enkelte Kontrakter s. 258. — Beträffande arbetsgivarens regressrätt användas adekvanssynpunkter av bl. a. Bonnevie s. 126 f.

landes medverkan medför, elimineras ifall försäkringsgivaren tillerkännes en självständig rätt. En livförsäkring medför ersättningsskyldighet för skadevållaren, som eljest ej skulle uppstått för denne, osv.

Genom att konstatera detta är också en förklaring vunnen, varför man i allmänhet icke accepterar den självständiga regressrätten. Denna rätt skulle medföra, att försäkringsväsendets existens skulle öka skadeståndsansvaret, genom att skadevållare, utöver de förluster, som de eljest äro skyldiga ersätta, bleve pliktiga att ersätta även de speciella förluster som uppstå för försäkringsgivarna. Om den självständiga rätten till skadestånd skulle inverka på försäkringsgivarnas premieberäkning, så skulle skadevållarna betala för motsvarande del av försäkringshavarnas skydd. Att vägra försäkringshavaren en självständig rätt är alltså nödvändigt för att icke låta försäkringsskyddet för de av skador hotade medföra ökade bördor för dem som vålla skador.[2]

Även om denna synpunkt säkerligen ger den väsentliga förklaringen varför försäkringsgivaren icke kan tillerkännas en självständig rätt, så kan den icke ensam giva utslag för lösningen av alla hithörande problem. Förhållandet mellan självständig och härledd regressrätt diskuteras ofta som om det vore nödvändigt att behandla regressen som självständig antingen i alla tänkbara avseenden eller icke i något. Uttryckssättet i motiven till den svenska FAL tyder exempelvis närmast på en sådan uppfattning.[3] Men tydligt är ju, att det icke finnes något principiellt hinder mot att låta regressrätten betraktas som härledd i vissa avseenden, dvs. beroende av försäkringshavarens rätt och åtgöranden, och att behandla den som självständig i andra avseenden.[4] Det blir därvid särskilt fråga hur

---

[2] Denna synpunkt framhäves av Sindballe, NFT 1922 s. 179 ff.

[3] SOU 1925: 21 s. 100 f.

[4] I fransk rätt tillerkändes under större delen av 1800-talet försäkringsgivaren självständig regressrätt (där icke avtal om subrogation träffats, vilket dock var det vanliga). Då regressrätt vid livförsäkring blev aktuell under senare delen av 1800-talet, medgav man också i detta fall till en början självständig regressrätt, men mycket snart frångick man i praxis denna princip. Även för skadeförsäkring övergavs den självständiga regressrätten 1914. Se härom särskilt Grillon s. 33 ff. — Vad beträffar regressrätten vid den franska försäkringen för olycksfall i arbete, så omfattar denna endast vad som överstiger vad den skadade själv äger att uppbära, trots att den betraktas som självständig. Se Mazeaud II nr 1955-2. Jfr nedan s. 27 f.

långt det nyssnämnda rättspolitiska skälet motiverar att regressrätten följer försäkringshavarens rätt.[5]

Därjämte visar sig emellertid, att det stundom anses ha betydelse även för försäkringshavarens egna rättigheter, om försäkringsgivarens regressrätt betraktas som självständig. Då så är fallet blir det nämligen naturligt att han kan göra denna gällande även till försäkringshavarens egen nackdel, medan eljest försäkringshavaren ofta själv anses böra ha företräde framför försäkringsgivaren att göra sin rätt gällande.[6]

Vad beträffar den svenska rätten, är att skilja mellan regress vid privat försäkring och regress vid försäkring för olycksfall i arbete.

B. Privat försäkring.

Inom den *privata* försäkringen har principen, att försäkringsgivaren icke får mera än försäkringshavaren kunnat fordra som skadestånd, gammal hävd.[7] Den av skada hotade kan alltså icke genom att ingå ett försäkringsavtal öka den skadeståndsskyldiges ansvar. I vissa äldre domar förekomma visserligen uttryckssätt, som närmast tyda på att försäkringsgivaren ansetts kräva ersättning för sin egen skada[8], men veterligen förekommer icke något fall, där försäkringsgivaren fått större ersättning än försäkringshavaren själv varit berättigad till. Numera framgår det av formuleringen av 25 § FAL, att regressrätten ansetts vara härledd. För regeln att även försäkringsgivaren är bunden av att den skadelidande frånskrivit sig rätten till ersättning finnas i rättspraxis åtskilliga belägg, både från tiden före och efter FAL:s tillkomst.[9] Det har icke heller varit föremål för någon tvekan, att medvållande från den skade-

---

[5] Det har även ifrågasatts, att man som allmän princip inom skadeståndsrätten borde låta skyldighet att ersätta annan för ett skadestånd, som denne i sin tur utgivit till medkontrahent, förutsätta att skadeståndsskyldighet fanns även i förhållande till medkontrahenten. Om sålunda A kräver skadestånd av B för att A nödgats utgiva skadestånd till C, skulle A:s rätt mot B förutsätta att även C var berättigad till skadestånd av B. Detta resonemang kan dock icke godtagas. Se NJA 1943 s. 356 och Alexanderson, FJFT 1944 s. 98 n. 2.

[6] Jfr nedan s. 182.

[7] Se särskilt NJA 1876 s. 454; jfr även NJA 1884 s. 325, 429, 1905 s. 520, 1907 s. 133 samt 1923 s. 672.

[8] NJA 1891 s. 9, 1897 s. 249.

[9] Se bl. a. NJA 1901 s. 396, 1937 s. 141, 1939 s. 665, 1943 s. 610, 1946 s. 538.

lidandes sida förminskar försäkringsgivarens regressrätt. Vad beträffar försäkringsbolags anspråk på ersättning av skadeståndsskyldig för utbetald livförsäkring underkändes ett sådant i ett rättsfall år 1900 av HD, efter det HovR:n velat giva bolaget ersättning för dess förlust.[1] Man kan alltså uppställa den generella principen, att ett försäkringsbolag icke kan kräva större belopp av skadevållare än den skadelidande kunnat kräva om försäkring icke funnits.

En processuell fråga, som sattes i samband med regressrättens självständighet, förekom i ett rättsfall 1876, nämligen huruvida en dom, varigenom talan om skadeståndsansvar av den skadelidande ogillats därför att vållande icke förelåg, har rättskraft också i förhållande till försäkringsgivarens regressanspråk.[2] HD drog här av att försäkringsgivaren icke hade bättre rätt än den skadade den konsekvensen, att försäkringsgivaren var bunden av avgörandet i målet mot denne, trots att domen fälldes efter det den skadelidande uppburit försäkringsersättning. Det framgår emellertid, att domstolen fäst avseende vid att försäkringsersättningen utbetalats efter det skadeståndstalan anhängiggjorts. Här är icke platsen att diskutera rättskraftsfrågan närmare; denna får avgöras efter de principer som eljest tillämpas för att bestämma rättskraftens subjektiva utsträckning[3], och regressrättens karaktär av härledd eller självständig kan därvid icke vara ensam utslagsgivande.

Om alltså försäkringsgivaren enligt huvudprincipen icke har bättre rätt än vad försäkringshavaren har, så lär han å andra sidan icke heller vara förhindrad att till sin fördel åberopa sig på försäkringshavarens rätt till skadestånd, där denna på grund av kontraktsförhållande är större än som gäller enligt utomobligatoriska regler. En transportförsäkrare kan alltså åberopa sig på bortfraktarens ansvar i förhållande till befraktaren och är icke nödsakad att inskränka sig till den ersättningsrätt, som kan stödjas på regler om skadestånd i utomobligatoriska förhållanden.[4]

---

[1] NJA 1900 s. 395. Jfr även NJA 1926 B nr 614. Betr. summaförsäkring i övrigt jfr NJA 1926 s. 324 och 1931 s. 390.

[2] NJA 1876 s. 454. Jfr även NJA 1927 A nr 205 (regress enligt 12 § olycksfallsförsäkringslagen), NJA 1931 s. 723 samt Ulne, NFT 1940 s. 332 f.

[3] Jfr särskilt Ekelöf, Interventionsgrunden s. 82, 136 ff., ävensom Hörstadius i Försäkringsrättsliga spörsmål s. 51 ff.

[4] Betr. frågan om en försäkringsgivare kan åberopa sig på ett särskilt avtal som försäkringshavaren slutit, jfr nedan s. 113 f.

Vad beträffar anspråk vari succession icke sker, så lär icke det förhållandet, att försäkringsgivarens rätt är att betrakta som härledd, medföra något hinder i och för sig mot att han gör regress gällande även i sådana anspråk. Det blir här fråga huruvida de skäl, som föranleda att vissa anspråk icke övergå till andra, också medföra att försäkringsgivaren icke kan taga rätten i anspråk. Härtill återkommer framställningen senare.[5]

C. *Försäkring för olycksfall i arbete.*

Beträffande *försäkring för olycksfall i arbete* är problemet om regressrättens självständighet mera komplicerat.[6]

Stadgandet om regressrätt i 1916 års lag 12 § andra st. lydde ursprungligen:

> Vad försäkringsinrättningen enligt denna lag utgivit, äger inrättningen söka åter av arbetsgivare, som uppsåtligen vållat skadan, eller av annan, som skadan vållat, där denne ej själv lidit skadan och på grund därav är berättigad till ersättning enligt lagen.

Genom att denna bestämmelse (som formulerades av utskottet under riksdagsbehandlingen)[7] icke nämnde något om att regressrätten begränsades av den skadades rätt till ersättning, kunde formuleringen giva ett visst stöd för åsikten att regressrätten var självständig. Detta uttalades också i motiven till förslaget till FAL 1925.[8] Något stöd i äldre rätt eller i förarbetena till 1916 års lag fanns dock icke för uppfattningen.[9] Vid medvållande av den skadelidande jämkades regressersättningen och såtillvida behandlades regressrätten som en härledd rättighet.[1] I rättsfallet NJA 1926 s.

---

[5] Nedan s. 180 f.

[6] Samma regressregler som för olycksfallsförsäkringen gälla för regress enligt militärersättningsförordningen 13 § och vid fiskarförsäkringen.

[7] Se Särskilda utskottets nr 1 utlåtande nr 1 vid 1916 års lagtima riksdag s. 50 f. (NJA II 1917 s. 321).

[8] SOU 1925: 21 s. 102. Jfr även t. ex. JustR Alexanderson i NJA 1931 s. 723 och Hörstadius, SvJT 1935 s. 247.

[9] Se Ulne, NFT 1940 s. 313 ff. Jfr även Winroth s. 229 f., 231 f. — Stadgandets formulering i propositionen uttryckte att regressrätten motsvarade den skadelidandes rätt, se KPr 111/1916 s. 6. Utskottets ändring tillkom av skäl, som sakna samband med regressrättens självständighet.

[1] NJA 1926 B nr 741, 1927 s. 248 och B nr 675; jfr Ulne, NFT 1940 s. 315.

468 ansågs å andra sidan en uppgörelse mellan den skadelidande och den skadeståndsskyldige icke vara bindande för försäkringsinrättningen, utan att därvid diskuterades om den skadeståndsskyldige känt till eller bort känna till att försäkring fanns. Detta kunde närmast anses överensstämma med att inrättningen hade en självständig rätt.[2]

Med hänvisning till lagtextens ordalydelse och till vad som anförts i motiven till FAL uttalades i en proposition till 1926 års riksdag, att försäkringsinrättningen enligt då gällande regel hade en självständig rätt till ersättning av tredje man, samtidigt som det föreslogs att förändra denna rätt så att den bleve att betrakta som härledd.[3] Så skedde också, och den nu gällande formuleringen av 12 § andra st. olycksfallsförsäkringslagen antogs:

> Vad försäkringsinrättning enligt denna lag utgivit äger inrättningen söka åter av arbetsgivare, som uppsåtligen förorsakat skadan, så ock av annan, som vållat skadan eller oberoende av vållande enligt lag är skyldig att utgiva skadestånd, där ej även han drabbats av olycksfallet och på grund därav är berättigad till ersättning enligt denna lag. På grund av vad i detta stycke sägs skall inrättningen dock äga att återkräva allenast vad ersättningstagaren varit berättigad att utbekomma av den skadeståndspliktige.

Detta kan synas avgöra hela problemet. Det står också utom tvivel, att vid den skadelidandes medvållande till skadan även försäkringsinrättningens regressrätt minskas. Det har även fastslagits i rättspraxis efter lagändringen, att inrättningen icke kan kräva ersättning av skadevållare, som i god tro träffat uppgörelse med den skadelidande om ersättningsskyldigheten.[4] I händelse försäkringsersättningen utgår med högre belopp än som motsvarar förlusten, beräknad enligt skadeståndsrättsliga regler, så omfattar likaså regressen endast skadeståndets belopp. Den särskilda karaktären av den obligatoriska olycksfallsförsäkringen ställer emellertid problemet om självständigheten i försäkringsinrättningens rätt i ett annat läge än vid frivillig försäkring, och trots lagtextens ord äro icke alla frågor klara.

Om den skadelidande före olycksfallet *friskrivit skadevållaren*

---

[2] Om denna regel och dess samband med regressens självständighet se nedan s. 196 f. med n. 8.

[3] KPr 109/1926 s. 197 f. (NJA II 1926 s. 954 f.) Tryckt även hos Eisen—Löfmark s. 147 f.

[4] NJA 1930 s. 490. Se vidare nedan s. 196 f.

från skadeståndsansvar, så förefaller det något tveksamt om en sådan friskrivning kan betaga försäkringsinrättningen dess regressrätt, där den skadeståndsskyldige känt eller bort känna till att friskrivningen avsåg skada i arbete. *Dels* kan enligt 30 § olycksfallsförsäkringslagen en sådan friskrivning icke hindra den skadelidande från att utkräva olycksfallsersättning, och då försäkringsgivaren sålunda icke har det skydd mot opåräknade friskrivningar som befrielse från skyldighet att utgiva ersättning kan utgöra, så ligger det nära till hands att i stället skydda honom genom att icke tillägga någon verkan åt sådan friskrivning. *Dels* är ju den obligatoriska olycksfallsförsäkringen icke bekostad eller till sina villkor bestämd av den ersättningsberättigade själv, och att under sådana förhållanden tillåta honom att själv disponera över försäkringsinrättningens rätt förefaller tvivelaktigt. Lagtextens ordalydelse och hänsyn till den skadeståndsskyldige torde dock medföra att friskrivningen får samma verkan som eljest.[5]

Beträffande *sjukpenning* och *invaliditetslivränta*, som utgå från olycksfallsförsäkringen, kan det bereda svårighet att tillämpa principen, att försäkringsinrättningen icke äger fordra mera än vad den skadelidande ägt att fordra av den skadeståndsskyldige. Det är ju möjligt att den skadelidande, även om försäkring icke funnits, dock icke ägt rätt till ersättning av den skadeståndsskyldige för förlorad arbetsförtjänst, emedan han haft rätt till ersättning av sin arbetsgivare även för tid då han varit arbetsoförmögen. Vad som utgår från arbetsgivaren minskar ersättningen från olycksfallsförsäkringen. Om arbetsgivaren därvid enligt avtal med försäkringsinrättningen helt eller delvis står självrisk för skador som träffa arbetaren, så göres avdrag för motsvarande belopp vid utbetalning av försäkringsersättningen till denne, och arbetsgivaren har regressrätt mot den skadeståndsskyldige. Om återigen intet avtal om självrisk finnes men arbetsgivaren likväl enligt avtal eller eljest är skyldig gentemot arbetaren att giva denne sjuklön, så inträder arbetsgivaren i rätten att av försäkringsinrättningen utfå ersättning för olycksfallet.[6] I detta fall behåller försäkringsinrättningen sin regressrätt mot den skadeståndsskyldige. Olycksfallsförsäkringens regressrätt och arbetsgivarens regressrätt stå alltså i nära samman-

---

[5] Jfr nedan s. 195.

[6] 11 § 1 mom. första st. lagen om försäkring för olycksfall i arbete.

hang med varandra, då det gäller ersättning för förlorad arbetsförtjänst, och försäkringsinrättningen bör knappast ha sämre rätt än arbetsgivaren.

I utländska rättssystem finner man flera exempel på att arbetsgivare anses ha självständig rätt till skadestånd då hans arbetare skadats.[7] Man behöver icke gå längre bort än till Norge för att finna uttryck härför.[8] Man har därvid ansett skillnaden mellan självständig och härledd rätt vara väsentligen terminologisk och en fråga om konstruktion.[9] En reell skillnad visar sig emellertid bl. a. om sjuklön utgår även under en period, då ingen arbetsförtjänst skulle ha förekommit, t. ex. efter det en tillfällig anställning upphört eller under en strejkperiod. Om arbetsgivarens rätt är självständig, så bör den omfatta även vad han utbetalat för denna period. Därvid är att märka, att man icke synes kunna utan vidare överföra resonemanget, att försäkring gällande till den skadades förmån icke bör få medföra att skadevållarens ansvar ökas, till den skadades avtal med sin arbetsgivare, och därav draga slutsatsen, att arbetsgivaren endast bör ha en härledd rätt. Det är ju tvärtom en allmän princip att den skadelidandes avtal om löneförmåner med sin arbetsgivare bestämmer hans förlust och alltså ökar skadevållarens ersättningsskyldighet.[1] Man skulle då också kunna göra gällande, att ifall den

---

[7] Betr. fransk rätt se Mazeaud II nr 1875, jfr också I nr 268, samt Lalou nr 202. Enl. BGB § 845 har den som på grund av lag är berättigad till en annans tjänster rätt till ersättning om han går miste om dessa genom att denne skadas.

[8] NRt 1939 s. 45. Jfr Østlid, TfR 1941 s. 87 ff., samt Grette, TfR 1942 s. 233 f. — I dansk rätt förekommer ett slags självständig regressrätt, nämligen ersättning till staten (eller annan motsvarande arbetsgivare) för ökad pensionsbörda. Se härom Bache, TfR 1932 s. 151 ff., Ussing, Erstatningsret s. 161 ff., och Bentzon, TfR 1942 s. 434 ff. Beräkningen av regressbeloppet blir emellertid synnerligen komplicerad (och till synes godtycklig). — För förlorad arbetsförtjänst har enligt dansk rätt arbetsgivaren tidigare haft rätt till ersättning endast då han anställt särskild vikarie. Rättsfallet UfR 1951 s. 680 tyder emellertid på en mot arbetsgivaren liberalare inställning, se härom Nehammer, TfR 1952 s. 185 ff. Denne vill icke beteckna denna arbetsgivarens rätt som självständig. Ersättningen beräknas dock efter arbetsgivarens förlust, ehuru den dessutom är begränsad av att den skadelidande själv haft rätt till ersättning. Se särskilt a. a. s. 185, 193, 194. Jfr även Frost, TfR 1952 s. 325 ff.

[9] Se NRt a. st.

[1] Det har gjorts gällande att *offentliga* arbetsgivare borde stå i bättre ställning än privata, så Østlid, TfR 1941 s. 92 ff. Ø. synes dock draga alltför vittgående slutsatser av det offentliga tjänsteförhållandets särdrag.

skadelidande har rätt till sjukersättning av arbetsgivaren även efter det han skulle haft arbetsförtjänst, så bör även denna del av hans löneförmåner påverka skadevållarens ersättningsskyldighet.

Svensk rättspraxis har emellertid klart ställt sig på den ståndpunkten, att arbetsgivaren icke kan kräva mera av den skadeståndsskyldige än vad den skadelidande skulle haft rättighet till som arbetslön, i händelse ingen skada inträffat. Den skadeståndsskyldiges ansvar ökas alltså icke av att den skadelidande genom avtal med arbetsgivaren eller eljest åtnjuter särskild trygghet i händelse av skada. Om den skadade har rätt till sjuklön även under period då han ej skulle ha haft arbetsförtjänst, så får arbetsgivaren sålunda bära kostnaden härför själv.[2] Och om sammanlagda beloppet av sjuklön och från den skadeståndsskyldige utgående ersättning för förlorad arbetsförtjänst överstiger vad den skadelidande skulle ha förtjänat, har arbetsgivaren ingen regressrätt för vad som överstiger den faktiskt förlorade inkomsten.[3] Å andra sidan har arbetsgivaren denna regressrätt även om han icke anlitat vikarie för den skadade arbetaren och alltså icke gjort någon direkt förlust genom den skadades frånvaro från arbetet.[4] [5]

---

[2] Se särskilt NJA 1951 s. 86, samt NJA 1924 s. 470, 1928 s. 475, 1934 s. 355, 1936 s. 593, 1950 s. 650; jfr SvJT 1946 rf. s. 28. Ytterligare rättsfall cit. av Malmæus s. 206 f.

[3] Se NJA 1951 s. 86, ävensom NJA 1939 s. 647, 1946 s. 712, 1947 s. 68. Sistnämnda tre rättsfall synas utvisa, att om arbetsgivaren, trots nedsättning i den skadades arbetsförmåga, fortsätter att betala ut samma lön som förut, så minskas därigenom den skadeståndsskyldiges ansvar i förhållande till den skadelidande.

[4] NJA 1934 B nr 707 (Malmæus s. 207), 1936 s. 593. Jfr även Hörstadius, SvJT 1935 s. 17.

[5] I NJA 1950 s. 650, som rör »konkurrerande skadeorsaker», beröres även arbetsgivarens regressrätt. Efter det en anställd skadats under omständigheter, som gåvo upphov till skadeståndsskyldighet, och på grund därav blivit helt arbetsoförmögen för viss tid, drabbades han av en av skadan helt oberoende sjukdom, vilken även den gjorde honom arbetsoförmögen. Arbetsgivaren, som var skyldig utgiva full lön för tid, då den anställde var arbetsoförmögen på grund av olycksfall, men nedsatt lön för period då arbetsoförmågan berodde på sjukdom, yrkade regressvis av den skadeståndsskyldige ersättning, i första hand med hela lönebeloppet för den tid som arbetsoförmågan varade, i andra hand med skillnaden mellan hela lönen och sjuklönen. I domstolarna förekommo åtskilliga olika meningar. Av intresse i detta sammanhang är särskilt, att JustR Lech (med vilken JustR Hellquist instämde) av att arbetsgivaren ansågs ha endast en härledd rätt till skadestånd, i förening med att han ansåg att någon förlust icke inträtt för den skadade, då ändå förlusten av arbetsinkomst skulle ha inträtt, drog den slutsatsen, att arbetsgivaren

För olycksfallsförsäkringens regressrätt måste samma princip gälla som för arbetsgivarens regressrätt. Inrättningen kan göra regress gällande endast för belopp som motsvarar den arbetsförtjänst, som den skadelidande kunnat påräkna.[6] Till den del av arbetstagarens löneförmåner, som bestå i rätt till sjukersättning av arbetsgivaren, kan sålunda ingen hänsyn tagas. Vad beträffar livränta vid invaliditet synes dock en viss modifikation böra göras. Eftersom sådan livränta torde kunna utgå även om den skadade haft samma arbetsinkomst som tidigare, blott en verklig nedsättning av arbetsförmågan skett[7], så lär också försäkringsinrättningen ha regressrätt, motsvarande vad skadevållaren haft att utgiva som livränta, ehuru skadestånd för utebliven arbetsförtjänst ej kunnat utgå. Men även här motsvarar försäkringsinrättningens regressrätt vad den skadelidande själv kunnat kräva.

Av särskilt intresse är behandlingen av försäkringsinrättningens regress för *ersättning på grund av dödsfall*. Enligt 7 § olycksfallsförsäkringslagen utgår vid dödsfall, utom begravningshjälp, även livräntor till efterlevande, varvid livräntorna utgå med bestämda kvotbelopp av den avlidnes arbetsförtjänst, utan behovsprövning i

---

saknade regressrätt helt och hållet. Detta resonemang synes dock icke hållbart. Även om man vill frånkänna arbetsgivaren regress för den ersättning till den skadade, som han ändå oavsett skadan på grund av sjukdomen skulle varit tvungen utgiva till denne, så synes intet skäl finnas varför han också skulle gå miste om regressen för den återstående delen av ersättningen till den skadade. Något skäl att låta den mellankommande sjukdomen sätta arbetsgivaren i sämre ställning i förhållande till den skadeståndsskyldige än om sjukdomen icke inträffat synes icke finnas. (Jfr JustR Walins votum.) De skäl som eljest medföra att arbetsgivaren endast har en härledd rätt kunna icke motivera ett sådant resultat. Om man håller på principen att arbetsgivaren endast har en härledd rätt, kan man uttrycka saken så, att arbetsgivaren inträder i den skadades rätt till ersättning för förlusten på grund av olycksfallet, ehuru denna förlust beräknas med hänsyn även till att den skadade hade rätt till sjuklön på grund av den mellankommande sjukdomen. Hur man än uttrycker saken äro dock de nämnda rättspolitiska skälen avgörande. Jfr ang. rättsfallet även Hult, Juridisk debatt s. 127 ff., särskilt s. 130 ff.

[6] Se NJA 1951 s. 86, som rörde regresskrav av en arbetsgivare som stod självrisk enl. 3 § olycksfallsförsäkringslagen och som enl. beslut av riksförsäkringsanstalten hade att utge ersättning till den skadade.

[7] Se särskilt NJA 1939 s. 647, 1947 s. 68 och 1951 s. 391. I frågan om skadeståndets beräkning vid invaliditet se även NJA 1948 s. 631 och 1950 A nr 15 (= FFR 1950 s. 34), JustR Walin i NJA 1950 s. 650 samt Trafikförsäkringsanstalternas nämnds referatsamling 1936—1941 s. 9.

övrigt. I vad mån regressen för dessa belopp är självständig, är ej alldeles klart. Det är visserligen icke föremål för tvivel, att om inrättningen betalat ut ersättning till någon som in casu ej är berättigad till underhåll, ehuru han tillhör den underhållsberättigade kretsen, inrättningen ej har regressrätt härför. Regress har sålunda nekats för ersättning till hemskild hustru, som ej var berättigad till underhåll under hemskillnadstiden.[8] Såtillvida har inrättningen ej bättre rätt än de ersättningsberättigade själva. Men vid prövning, huruvida den förutsättning för skadestånd till efterlevande föreligger, som består däri att underhållet skall vara *erforderligt*, behandlas försäkringsinrättningens regressanspråk i viss mån som ett självständigt anspråk.[9] Det tages ingen hänsyn till den förbättring i de efterlevandes ekonomi, som ersättningar från försäkringsinrättningen medföra. Regeln är tillämplig även vid frivillig försäkring enligt 35 § olycksfallsförsäkringslagen.[1] Detta har förklarats med att man betraktar dessa ersättningar som ett slags förskott på det skadestånd, som skadevållaren har att betala.[2] Man kan då icke säga, att dennes ställning försämras genom att en försäkring gäller till förmån för de efterlevande. Riktigheten av ett sådant resonemang är givetvis relativ. Det är ju möjligt att, om den obligatoriska försäkringen icke funnits, den avlidne skulle ha haft en privat försäkring, som givit ersättning till hans efterlevande, och denna ersättning hade i så fall inverkat på skadeståndet. Det är alltså blott under det skäligen godtyckliga antagandet att, i händelse den obligatoriska försäkringen icke funnits, en annan, motsvarande försäkring skulle saknats, som man kan säga att den skadeståndsskyldige icke kommer i sämre ställning genom den obligatoriska försäkringen.[3]

Man kan emellertid gå ett steg längre och fråga, om man vid bedömningen av försäkringsinrättningens regressanspråk bör taga hänsyn ens till om de efterlevande, även bortsett från försäkringsersättningen, äro i behov av underhåll. Att så skall vara fallet har visserligen åtskilliga gånger uttalats såväl i domstolarna som av doktrinen, men veterligen har principen icke uttryckligen fastslagits

---

[8] FFR 1939 s. 197. Jfr även Ulne, NFT 1940 s. 320.

[9] Jfr Karlgren s. 173.

[1] NJA 1934 B nr 459; se Hörstadius, SvJT 1935 s. 247 f.

[2] Ulne, NFT 1940 s. 322.

[3] Se härom närmare nedan s. 37 ff.

av HD:s majoritet i något refererat rättsfall.[4] Har man på en punkt uppgivit sammanhanget mellan den skadelidandes behov av ersättning och regressansvaret kan det vara motiverat att taga steget fullt ut. I jämförelse med övriga förutsättningar för skadeståndsansvar stå de efterlevandes förmögenhetsförhållanden i särställning. Att låta dessa inverka på uppgörelsen mellan försäkringsinrättningen och den skadeståndsskyldige förefaller egendomligt, särskilt som de efterlevandes egen rätt till försäkringsersättning ej påverkas därav.[5] Vad som borde inverka, är ju icke om med hänsyn till de efterlevandes ekonomi något behov av underhåll finnes, utan om behov av understöd från skadeståndsskyldiga anses finnas med hänsyn till hela olycksfallsförsäkringens ekonomi i vad denna ger ersättning till efterlevande. Den tidigare anförda huvudsynpunkten, nämligen att försäkringens existens icke bör medföra någon ökning i de skadeståndsskyldigas ansvar, och avsaknaden av stöd för att här frångå den allmänna principen, leda emellertid till att även på denna punkt regressrätten bör inskränkas, trots att konsekvensen i detta fall må synas något egendomlig.

D. Självständig regressrätt vid försäkringsbedrägeri.

Enligt en allmän mening har försäkringsgivaren, oavsett att hans rätt till ersättning i allmänhet är härledd ur försäkringshavarens, dock för vissa fall en självständig rätt till skadestånd, nämligen om den skadegörande handlingen riktat sig direkt mot försäkringsgivaren. Skolexemplet är att någon uppsåtligen förorsakat försäkringsfallet kollusivt med försäkringshavaren, och att denne sedan rymt med försäkringsersättningen.[6] Det är tydligt att de skäl, som i allmänhet tala mot att giva försäkringsgivaren en självständig rätt, icke äro tillämpliga i dylika fall.

---

[4] Se JustR:n Alexanderson och Wedberg i NJA 1931 s. 723, RR:n i NJA 1931 B nr 154 (cit. av Hörstadius, SvJT 1935 s. 248), RR:n i NJA 1938 s. 635 samt Hörstadius nyss anf. st. och Karlgren s. 172. Jfr även KPr 109/1926 s. 198 (NJA II 1926 s. 954). Det är oklart om de av Hörstadius (anf. st.) nämnda rättsfallen avse denna fråga eller nedsättning av regressanspråk då den från försäkringsinrättningen utgående livräntan överstiger vad som med hänsyn till de efterlevandes tidigare levnadsstandard kan anses utgöra erforderligt underhåll.

[5] Jfr Strahl, SOU 1950: 16 s. 149 n. 1.

[6] Se t. ex. Cederberg, FJFT 1923 s. 189 n. 3 med hänvisningar, Danska motiven s. 60, Bentzon s. 154 f., Grundt s. 306.

För tysk rätt vilja åtminstone vissa författare tillerkänna försäkringsgivaren självständig skadeståndsrätt så snart tredje man uppsåtligen förorsakat försäkringsfallet och därvid vetat om att försäkring fanns. Man hänvisar därvid till BGB § 826, det bekanta stadgandet om skadeståndsskyldighet för den som »in einer gegen die guten Sitten verstossenden Weise einem anderen vorsätzlich Schaden zufügt».[7]

Vad svensk rätt beträffar, torde emellertid vara klart att man icke kan gå lika långt. Som allmän regel torde man kunna uppställa, att om annan än försäkringshavaren som gärningsman gjort sig skyldig till straffbart bedrägeri mot försäkringsgivaren, han blir skadeståndsskyldig.[8] Även vid straffbar medverkan till sådant brott kommer skadeståndsansvar att inträda, såvida ej medverkan består i underlåtenhet att avslöja brott (SL 3: 6 första st.). Vad beträffar icke straffbar medverkan till brott är det emellertid här som eljest oklart hur långt skadeståndsansvaret sträcker sig.[9] Att sådan medverkan i princip kan medföra skadeståndsansvar framgår av rättsfallet *NJA 1947 s. 282*. Detta rättsfall avser emellertid vårdslös medverkan till förskingring av en person som icke därmed själv gjorde sig skyldig till straff. Detta fall intar en särställning på grund av sitt nära samband med vindikationsreglerna.[1] Den nu gällande formuleringen av SL 6: 5, jämförd med äldre formulering av stadgandet, synes också snarast mana till försiktighet med att utsträcka skadeståndsansvaret för icke straffbar medverkan till brott.[2] Det är å andra sidan svårt att draga några slutsatser för

[7] Kluckhohn, AfCP Bd 111 (1914) s. 394 ff.; däremot Josef, ib. Bd 113 (1915) s. 101 ff. — Se vidare Enneccerus—Lehmann s. 898, 939.

[8] Jfr ur svensk rättspraxis t. ex. NJA 1939 s. 525 samt 1951 s. 401, där försäkringsbolagets skadeståndsanspråk dock var medgivet. Tvist rådde om fallet i straffrättsligt avseende skulle bedömas som försäkringsbedrägeri eller som mordbrand. Jfr betr. försäkringsgivares målsägandetalan NJA 1937 s. 550 ävensom Cederberg, NFT 1943 s. 390 f.

[9] Skadeståndsskyldigheten för den som ådragit sig straffansvar enl. förutvarande SL 10: 18 a (som numera motsvaras av SL 10: 10) skulle, enligt ett ganska orakelmässigt uttalande av dep.chefen vid omredigeringen av SL 6: 5 i samband med lagstiftningen 1942 om förmögenhetsbrott, inträda i den mån detta följde av »allmänna skadeståndsregler» (NJA II 1942 s. 278; jfr Beckman—Bergendal—Strahl s. 157 f.).

[1] Jfr Winroth s. 77 f.

[2] Se ang. lagändringen 1948 NJA II 1948 s. 238 ff. På förslag av utskottet fick SL 6: 5 en sådan formulering, att skadeståndsskyldighet icke skulle inträda

konkreta tillämpningsfrågor av detta stadgande och de mycket allmänna uttalanden om skadeståndsansvaret som gjorts vid lagstiftning på straffrättens område. Principerna om skadeståndsansvar vid medverkan till integritetskränkningar kunna knappast heller lämna stöd för någon analogi.

Ehuru omfattningen av skadeståndsansvaret vid icke straffbar medverkan till brott vore förtjänt av en närmare utredning och det är vanskligt att i avsaknad av en dylik fälla något uttalande i den här berörda frågan, synes det dock tillåtligt att uttala den meningen, att i detta speciella fall något skadeståndsansvar icke bör inträda vid annan medverkan till försäkringsfallet än sådan som är straffbar. Den härledda regressrätten vid uppsåtligt framkallande av skadan finnes ju att tillgå. Hela frågan torde f. ö. ha ganska ringa betydelse, på grund av de skadeståndsskyldigas genomsnittligt dåliga solvens.

---

vid underlåtenhet att avslöja brott, något som uttalats av dep.chefen vid den tidigare behandlingen av stadgandet. — Jfr i frågan även Strahl, Påföljder för brott s. 235.

2 KAP.

Försäkringsersättning och skadestånd: avräkning och kumulation.

I föregående kapitel diskuterades tanken, att försäkringsgivaren skulle ha en självständig rätt till skadestånd, och därvid uttalades, att dess konsekvenser icke kunna godtagas, då de skulle innebära att försäkringsskyddet för de skadelidande ökade skadevållarnas ansvar. Nästa uppgift blir att undersöka, hur en vid skadan utgående försäkringsersättning påverkar den skadelidandes egen rätt till skadestånd.[1]

Man kan här tänka sig tre olika alternativ.

1) Försäkringsersättningen kan vara utan betydelse för den skadelidandes rätt att uppbära skadestånd, dvs. ersättningen och skadeståndet få uppbäras tillsammans (kumuleras).

2) Försäkringsersättningen kan minska den förlust som den skadeståndsskyldige har att ersätta, dvs. ersättningen avräknas obligatoriskt utan att regressrätt uppstår. Härigenom lindras skadeståndsansvaret effektivt.

3) Försäkringsersättningen kan minska det skadestånd som den skadelidande själv får uppbära utan att minska skadeståndsskyldigheten, dvs. ersättningen avräknas så snart den skadelidande faktiskt uppbär den, varvid vanligen, men icke nödvändigtvis, regressrätt uppstår för försäkringsgivaren mot den skadeståndsskyldige. Även detta alternativ kan innebära en fördel för skadevållaren, genom att regressrätten inskränkes eller faktiskt icke utövas.

Däremot kan man icke tänka sig ett alternativ, att ersättning får uppbäras samtidigt med skadestånd och att dessutom försäkringsgivaren har regressrätt, eftersom detta skulle innebära att försäkringen ökade den skadeståndsskyldiges ansvar. Regressrätt förutsätter alltså alltid avräkning.

---

[1] Jfr till det följande Ussing, TfR 1921 s. 83 ff.

A. Tysk och fransk doktrin.

Problemet skall först belysas med en översikt över teorierna inom tysk och fransk rätt, där det varit föremål för utförlig debatt.

a. Frågan om försäkringsersättning skall avräknas på skadeståndet brukar ofta ses som en del av problemet om compensatio lucri cum damno, närmast som en fråga om skadevållaren skall kunna möta den skadelidandes anspråk med invändningen, att dennes förlust minskats eller bortfallit genom att försäkringsersättning skall utgå. I *tysk* doktrin har Oertmann utförligt behandlat detta ämne, och hans framställning torde fortfarande vara att anse som den ledande.[2] Oertmann försöker att lösa problemet genom att tillämpa en distinktion mellan »Entstehungsgrund» och »Bedingung».[3] Endast sådana ersättningar som ha samma »Entstehungsgrund» som skadeståndet skola avräknas. Och då skadans inträde väl är »Bedingung» men icke »Entstehungsgrund» för att försäkringsersättning skall utgå, kan försäkringsersättningen icke avräknas. Rätten till försäkringsersättningen har nämligen förvärvats genom premierna; den har sin verkliga grund i försäkringsavtalet, om också skadan är ett villkor för att försäkringsgivarens förpliktelse skall realiseras.[4]

Därutöver pekar emellertid Oertmann på möjligheten att införa regressrätt och med hjälp av denna förbilliga försäkringsskyddet. Mot avräkning utan regressrätt anför han argumentet, att därigenom den ekonomiska risken av att skada annans egendom bortfölle.[5]

Även i övrigt är den härskande meningen inom tysk rätt att försäkringsersättning icke minskar skadeståndet.[6] Vad beträffar skadeförsäkring, så inträder ju enligt VVG § 67 regressrätt för försäkringsgivaren. Detta innebär dock icke enligt tysk uppfattning någon compensatio lucri cum damno i förhållande till den skadeståndsskyldige; tvärtom förbliver dennes skadeståndsskyldighet oförändrad, ehuru den kommer att tagas i anspråk av försäkringsgivaren på grund av cessio legis.

[2] Vorteilsausgleichung s. 111 ff. O. har dock senare i viss mån reserverat sig mot denna framställning, se Schuldverhältnisse s. 50 f., 62.

[3] Vorteilsausgleichung s. 129 ff.

[4] A. a. s. 123 ff.

[5] A. a. s. 135 ff.

[6] Se t. ex. ur den allmänna civilrättsliga litteraturen Enneccerus—Lehmann s. 80, Warneyer, § 249, anm. II (s. 174 f.), och ur den försäkringsrättsliga litteraturen Hagen s. 647 ff.

För personförsäkring är emellertid frågan om avräkning något mera omstridd. Här har försäkringsgivaren ingen regressrätt.[7] Beträffande privat, frivillig försäkring är den härskande meningen, som företrädes främst av Reichsgericht, att den skadelidande kan på en gång uppbära både skadestånd och försäkringsersättning. Resonemanget liknar det som Oertmann för. Medan sådana ersättningar, som tillfalla den skadelidande på grund av lag, alltså pensionsbelopp m. m., anses grunda sig på samma händelse som förlusten och alltså stå i adekvat kausalsammanhang med denna, anses ersättningar som utgå på grund av avtal (till vilka alltså försäkringsersättningar höra) ha en självständig grund och därför icke böra avräknas.[8] Härutöver anför emellertid Reichsgericht vissa rättspolitiska skäl mot att tillåta avräkning. Om man skulle tillåta compensatio lucri cum damno och alltså låta skadevållaren avräkna försäkringsersättning på det skadestånd som han är skyldig utgiva, så skulle försäkringen komma skadevållaren tillgodo. Den skulle därigenom få samma effekt som en ansvarsförsäkring, varvid den skadade själv skulle komma att betala premierna för skadevållarens försäkringsskydd. Detta anser Reichsgericht motsäga försäkringens väsen.[9]

Även andra meningar ha dock framförts i Tyskland. Vissa författare anse att vid personförsäkring försäkringsersättningen skall avräknas på skadeståndet, då icke lagen lägger hinder i vägen däremot, trots att någon regressrätt för försäkringsgivaren icke finnes. Till en del har man stött kritiken på en annan teori om förutsättningarna för compensatio lucri cum damno än den Reichsgericht företräder.[1] Denna nya teori är dock icke mera givande, då den egentligen blott innebär att man i stället för med adekvansläran laborerar med en s. k. »effektiv kausalitet» som utslagsgivande.[2] Men därutöver ha också en del praktiska skäl anförts. Det har sagts att skadeståndsanspråken vid personskador ofta komma att rikta sig mot sådana som äro ansvariga utan skuld, och det har ansetts

[7] Jfr nedan s. 44.

[8] RGZ 64, 350; 130, 258; 151, 330; 153, 264. Genom lagstiftning har emellertid principen att pensionsbelopp skola avräknas frångåtts. Se härom t. ex. Enneccerus—Lehmann s. 80.

[9] RGZ 146, 287; 151, 330 (s. 334).

[1] Walter, JW 1937 s. 846 ff.; däremot Baur, JW 1937 s. 1463 ff.; jfr även Arnold, Zeitschrift d. Akademie f. Deutsches Recht 1937 s. 401.

[2] Walter, JW 1937 s. 848.

oriktigt att den skadelidande på deras bekostnad skulle ha rätt kräva ersättning utöver den försäkringsersättning han betingat sig. Man har också pekat på att skadestånden vid personskador ofta kunna uppgå till mycket stora belopp, t. ex. vid livräntor.[3] — Här framträder alltså, om också endast i ringa grad utförd, tanken att försäkringsväsendet bör användas för att lindra skadeståndsansvaret även på annat sätt än genom att tillhandahålla ansvarsförsäkringar.

Vid olycksfallsförsäkring, som bilägare har till förmån för passagerare i bilen, anses försäkringsersättningen böra till fullo avräknas på skadeståndet; här är ju försäkringen tagen just för att skydda bilägaren mot skadeståndsansvar.[4]

Inom den tyska socialförsäkringen uteslutes likaledes kumulation av skadestånd och försäkringsersättning. I stället finnes regressrätt mot skadevållaren. Företagare, som bekostat försäkringsskyddet, och vissa hans anställda äro dock vanligen fritagna från såväl regressansvar som annan skadeståndsskyldighet.[5]

b. Inom den *franska* rätten återfinner man till stor del tankegångar, liknande dem som dominera i Tyskland. Under 1800-talet var visserligen såväl i rättspraxis som i doktrin den härskande uppfattningen, att det var omöjligt att kumulera skadestånd och försäkringsersättning. Detta stod emellertid i samband med att försäkringsgivaren ansågs ha en självständig rätt till skadestånd av skadevållaren.[6] Denna uppfattning kritiserades i början av 1900-talet av Capitant.[7] Denne fäste sig därvid särskilt vid livförsäkringens utveckling, samtidigt som han hänvisade till Code civil art. 1165, det bekanta stadgandet att avtal icke ha verkan för eller mot tredje man. En omsvängning skedde ungefär samtidigt i rättspraxis, så att kumulation tilläts.[8] Även efter tillkomsten av 1930 års franska lag om försäkringsavtal kvarstår inom doktrinen den uppfattningen, att det i princip är möjligt att kumulera skadestånd och försäkrings-

[3] Walter, a. a. s. 850, Reimann s. 46 f. W. vänder sig framför allt mot att skadestånd kumuleras med försäkringsersättning vid skadeståndsansvar utan culpa, medan R. mera generellt vill lindra skadeståndsansvaret.

[4] RGZ 152, 199.

[5] Se härom Reimann s. 7 ff.

[6] Guiho nr 24, Grillon s. 66 ff.

[7] Rev. trim. 1906 s. 52 ff.

[8] Cour d'Amiens 4 december 1902 (Sirey 1903, 2, 257) betr. personförsäkring. För skadeförsäkring intog fransk rättspraxis denna ståndpunkt först i och med två domar av Chambre des Requêtes 27 mars 1928 (Sirey 1928, 1, 257).

ersättning, såväl inom skadeförsäkring som inom personförsäkring.[9] Vad beträffar skadeförsäkringen saknar emellertid möjligheten till kumulation i stort sett praktisk betydelse, eftersom försäkringsgivaren i allmänhet har regressrätt. En konsekvens av den härskande uppfattningen — som dock icke alltid accepteras — blir emellertid, att även vid skadeförsäkring den skadelidande anses ha rätt till skadestånd utöver försäkringsersättningen så snart regressrätt saknas. Sålunda anses han kunna kräva skadestånd av anhöriga och anställda, vilka enligt fransk rätt äro fritagna från regressansvar utom vid dolus, och av skadevållare i allmänhet, då försäkringsgivaren i försäkringsavtalet eller senare avstått från regressrätten.[1]

Som skäl för att tillåta kumulation anföres främst att försäkringsersättningen utgör försäkringsgivarens motprestation mot premierna och har sin »cause» i försäkringsavtalet. Försäkringsersättningen utgår alltså på annan grund än skadeståndet.[2] Det har också diskuterats, huruvida kumulation uteslutes av att försäkringskontraktet utgör »un contrat d'indemnité».[3] Man har därvid ansett att principen, att den skadelidande icke bör ha större ersättning än som motsvarar skadan, icke förhindrar att han får skadestånd utöver försäkringsersättningen, eftersom denna princip endast gäller i förhållandet mellan försäkringsgivare och försäkringshavare, där möjligheten till försäkringsbedrägeri och till vadeförsäkring måste uteslutas.[4]

Inom den franska socialförsäkringen tillåtes emellertid icke kumulation av skadestånd och försäkringsersättning. Den som skadats genom olycksfall i arbete kan vända sig mot skadevållaren blott för att få ersättning utöver vad som utgår från den sociala försäkringen, i den mån han är berättigad därtill. I stället har försäkrings-

---

[9] Planiol—Ripert—Esmein VI nr 693, Mazeaud I nr 233 ff., Picard—Besson nr 319, Beudant s. 295 ff., Lalou nr 194 ff. — Savatier II nr 577 vill icke tillåta kumulation vid skadeförsäkring och kritiserar, II nr 578, lagens ståndpunkt att tillåta kumulation vid personförsäkring. Guiho nr 38 f. vill icke tillåta kumulation där skadeståndsansvaret beror på presumerad culpa.

[1] Picard—Besson nr 339, Beudant s. 302. — Gauthier s. 131 och Savatier II nr 577 vilja icke tillåta försäkringshavaren att utöver försäkringsersättning kräva skadestånd av anhörig och anställd. Guiho nr 167 vill endast tillåta detta mot skyldighet för försäkringshavaren att återbetala ersättningen till försäkringsgivaren.

[2] Se särskilt Mazeaud I nr 242.

[3] Weens s. 403 ff., Mazeaud I nr 242, Guiho nr 33 ff.

[4] Jfr Picard—Besson nr 333.

inrättningen regressrätt (vilken betraktas som självständig). Mot den skadades arbetsgivare eller förman kan dock krav för överskjutande belopp blott riktas då skadan orsakats uppsåtligen, och vanligen uteslutes även regresskrav mot dem.[5] Detta anses sammanhänga med att denna försäkring historiskt sett utvecklat sig ur en ansvarsförsäkring för arbetsgivaren och alltså har till uppgift även att skydda denne mot skadeståndsansvar.[6] Vid den allmänna socialförsäkringen kan den skadade, om han så föredrager, vända sig mot skadevållaren med krav på ersättning för hela sin förlust, och eljest, i det normalfall att den skadade först kräver försäkringsinrättningen, inträder denna i rätten till skadestånd av skadevållaren.[7]

B. Principiell diskussion.

Av vad som nu anförts från tysk och fransk rätt[8] framgår, att debatten om avräkning av försäkringsersättning på skadeståndet rört sig med en blandning av begreppsjuridiska och rättspolitiska argument. Det förefaller rätt klart, att de begreppsjuridiska argumenten äro föga givande. Vad än adekvansläran och andra liknande teorier må vara användbara för, så kunna de dock icke giva någon ledning i frågan om försäkringsersättning skall avräknas. Vad beträffar de rättspolitiska argumenten, kan det för svensk rättsuppfattning vara tveksamt om man bör godtaga de värderingar varpå de vila.

Det framgår också, att man i debatten med avräkning vanligen förstått sådan, som icke är kombinerad med regressrätt för försäkringsgivaren. Det bakomliggande antagandet är tydligen, att det ur den skadeståndsskyldiges synpunkt icke innebär någon skillnad, om den skadelidande har rätt att kumulera skadestånd och försäkringsersättning eller om försäkringsgivaren inträder i skadeståndsrätten. Det anses då vara i huvudsak en angelägenhet mellan försäkringsgivaren och försäkringshavaren, vilkendera av dem skall utöva

---

[5] Mazeaud II nr 1955-2, Rev. trim. 1950 s. 351 ff.; jfr ib. 1951 s. 71 ff.

[6] Mazeaud, Rev. trim. 1950 s. 351 ff.

[7] Mazeaud, anf. st. — Se i övrigt Rev. trim. 1952 s. 497 f.

[8] Betr. engelsk privatförsäkring se nedan s. 48. Betr. engelsk socialförsäkring se särskilt Friedmann s. 87 ff. — Betr. amerikansk rätt se en notis om »The mitigating effect on damages of social welfare programs», Harvard L. Rev. Vol. 63 (1949) s. 330 ff. samt Vance s. 796 ff.

skadeståndsanspråket. Däremot är avräkning utan att regressrätt uppstår en verklig, odisputabel fördel för den skadeståndsskyldige, i det den innebär en minskning i hans ansvar. Den ståndpunkt som i allmänhet intagits i både fransk och tysk rätt är, såsom framgått, att avräkning utan regressrätt icke tillåtes. Längst går därvid den riktning i fransk doktrin, som anser att den skadelidande även vid skadeförsäkring kan kräva skadestånd utöver försäkringsersättningen, så snart försäkringsgivaren icke har regressrätt. Blott för vissa särskilda skadeståndsskyldiga, såsom arbetsgivare vilka bekostat arbetares olycksfallsförsäkring, minskar eller ersätter försäkringsersättningen skadeståndet.

Ser man problemet mera allmänt, kan man emellertid karakterisera läget så, att avräkning öppnar möjligheten att antingen giva försäkringsgivaren regressrätt eller också lindra skadeståndsansvaret. Den betydelse man tillmäter dessa sinsemellan oförenliga fördelar, är en faktor som inverkar på ställningstagandet i frågan om avräkning bör ske eller ej. Därutöver finnes emellertid ett annat skäl mot att tillåta kumulation, som är oberoende av de båda nämnda.

Detta skäl mot kumulation av skadestånd och försäkringsersättning är, att den skadelidande därigenom får mera än som motsvarar hans förlust, vilket kan leda till ökade skador. Det är m. a. o. samma skäl, som vid dubbelförsäkring och överförsäkring medför att försäkringsersättningen icke får överstiga skadan, som också skulle motivera att skadestånd och försäkringsersättning icke få kumuleras.[9]

Tyngden av detta argument växlar för olika typer av försäkring. Vid ersättning till efterlevande vid dödsfall har det ringa vikt. Vid ersättning för kroppsskada kan det sägas, att faran för liv och lem hindrar folk från att medvetet utsätta sig för skador, som berättiga till både försäkringsersättning och skadestånd, men kvar står åtminstone risken att den skadelidande dröjer med att återgå till arbetet eller att han eljest låter den ekonomiska förlusten bli större än nödvändigt. Vid ersättning för sakskada kan faran väntas vara störst, att den som väntar att få både skadestånd och försäkringsersättning utsätter sig för skada.

Såsom redan framskymtat har man i fransk doktrin varit inne på denna tanke, men förkastat den även i vad gäller skadeförsäk-

---

[9] Jfr Ussing, TfR 1921 s. 80 ff.

ring.[1] Motargumentet är att skadestånd utgår endast då skadan framkallats genom tredje mans handling eller fel, och att det ligger utom den skadelidandes förmåga att påverka detta, varjämte den skadelidande vid medvållande till skadan helt eller delvis går miste om rätten till skadestånd.[2] Detta resonemang synes dock alltför kategoriskt. Culpöst handlande behöver icke alltid medföra skada, och om så skall ske beror icke minst av den som hotas av skadan. Det är icke alltid som medvållande av den skadelidande kan styrkas där sådant föreligger, och mellan medvållande till skadan och underlåtenhet att vidtaga alla åtgärder som kunna förhindra skadan eller begränsa förlusten finnes också ett stort område. Man synes alltså icke kunna förneka, att här ett skäl framträder mot att tillåta kumulation, låt vara att betydelsen härav ofta är svår att bedöma och även varierar från fall till fall.

Såsom tidigare nämnts är ett väsentligt argument för att införa avräkning av försäkringsersättning, att man därigenom öppnar möjligheten att införa regressrätt. Det har sagts att detta ur försäkringshavarens synpunkt är en mera rationell lösning än att bibehålla möjligheten till kumulation. I stället för att i vissa undantagsfall, där både skadestånd och försäkringsersättning utgå, den skadelidande får mera än som motsvarar hans förlust, får han, då regressinkomsterna användas för att minska premierna, i samtliga skadefall en större ersättning i förhållande till premien än han eljest skulle kunnat få.[3] Betydelsen av detta argument är emellertid beroende av att regressinkomsterna ha sådan storlek, att de faktiskt påverka premien i nämnvärd grad.[4]

Huruvida man återigen skall utesluta både kumulation och regressrätt för att därigenom bereda en lindring i skadeståndsansvaret, är ett problem av mycket stor räckvidd. Det skall senare diskuteras mera allmänt.[5] Tills vidare skall endast påpekas, att det har nära sammanhang med frågan, hur andra liknande ersättningar och förmåner, som fylla samma funktion som försäkringsersättningen, skola behandlas då det gäller att bestämma den ersättningsgilla förlusten.

---

[1] Se ovan s. 27.
[2] Weens s. 403 ff.
[3] Se särskilt Strahl, SOU 1950: 16 s. 104. Jfr även Walin, SvJT 1935 s. 479 f.
[4] Jfr nedan s. 200.
[5] Nedan s. 221 ff.

C. *Svensk rätt.*

Ser man i ljuset av det nu sagda på den svenska rättens regler, finner man alla de ovan s. 23 nämnda alternativen företrädda i olika schatteringar.

a. Vid försäkring som täcker *sakskada* är som bekant den allmänna principen, att den skadelidande kan välja, om han skall kräva skadestånd eller taga försäkringen i anspråk. Skadevållaren kan icke göra invändning, att hans skadeståndsansvar minskats genom försäkringen, eller att den skadelidande i första hand bör taga denna i anspråk.[6] Om skadeståndet utgår, upphör emellertid försäkringsgivarens ersättningsskyldighet i motsvarande mån.

Undantag från denna princip förekomma vid försäkringar som gälla till förmån för tredje man. Vid dessa minskar försäkringsersättningen skadeståndsskyldigheten, såsom senare skall diskuteras närmare.[7]

Eftersom regressrätten enligt 25 § FAL är starkt inskränkt, kan man, såsom skett i fransk doktrin, ställa frågan, om då regressrätt saknas den skadelidande har rätt att utöver försäkringsersättningen kräva skadestånd. Denna tanke är emellertid så främmande för svensk uppfattning, att den veterligen aldrig ens diskuterats. Man har ansett det vara en självklar sak, att den skadelidande icke från två håll kan uppbära ersättning för att täcka samma konkret beräknade förlust.[8] Att ytterligare motivera detta med att sådan kumulation skulle medföra risk för ökade skador, har tydligen ansetts onödigt.

Att försäkringen direkt minskar skadeståndsskyldigheten kan emellertid också tänkas förekomma vid *barns och sinnessjukas skadeståndsansvar*. Dessas skadeståndsskyldighet skall ju enligt SL 6: 6 bestämmas icke endast efter skadevållarens sinnesart och gärningens

---

[6] Se NJA 1895 s. 370. Jfr NJA 1933 s. 665: Vid kollision mellan två bilar skadades den ena, som bl. a. var kaskoförsäkrad. Efter det kaskoförsäkringsgivaren som innehavare av bilägarens rätt fått ersättning för vagnskadan av den andra bilens trafikförsäkringsgivare, krävde denne i sin tur tillbaka ersättningen för vagnskadan av kaskoförsäkraren, åberopande bl. a. just kaskoförsäkringen. HD förklarade emellertid, att den skadeståndsskyldige ej å kaskoförsäkringen kunde grunda någon rätt mot försäkringsgivaren som meddelat denna försäkring, och den skadeståndsskyldiges trafikförsäkringsgivare hade ej bättre rätt än denne.

[7] Nedan s. 131 ff.

[8] Se t. ex. Eklund—Hemberg s. 53, Strahl, SOU 1950: 16 s. 112.

beskaffenhet utan också efter »omständigheterna i övrigt». Huruvida därvid också skall beaktas, att skadan är täckt av försäkring, är omstritt. Rättspraxis giver knappast stöd för några slutsatser, bl. a. därför att det icke alltid framgår exakt just vilka omständigheter domstolen tagit hänsyn till. Enligt Beckman torde svenska domstolar icke vara benägna att frånkänna en skadeförsäkrad den honom eljest tillkommande rätten mot ett barn som vållat skadan.[9] Strahl däremot säger, att utfallande försäkringsbelopp aldrig mindre än andra tillgångar böra påverka den i SL 6: 6 stadgade skälighetsavvägningen.[1] Eftersom enligt uttalanden i motiven även olikheter i förmögenhetsförhållanden mellan skadeståndsskyldig och skadelidande skola beaktas, finnes enligt denna mening också utrymme för att taga hänsyn till en skadeförsäkring.

I förhållande till andra tillgångar hos den skadelidande intar emellertid rätten till försäkringsersättning en särställning, då den ju utgår just för att täcka en uppstådd skada. Att då den skadade egendomen är försäkrad, ytterligare jämka skadeståndsskyldigheten utöver vad som eljest skulle skett, synes därför icke nödvändigt. Särskilt gäller detta vid en uppgörelse mellan skadeförsäkrare och ansvarsförsäkrare. Mera tveksamt kan kanske vara, om en försäkringsgivare bör ha samma regressrätt mot barnet självt, som den skadelidande skulle haft om ingen försäkring funnits. I betraktande av att i övrigt den skadelidandes konkreta behov av ersättning tillmätes jämförelsevis ringa betydelse, synes dock icke heller här ersättningen böra ytterligare jämkas. Saken är dock tvivelaktig.

Man finner alltså att det endast i vissa speciella fall förekommer, att vid sakskada försäkringen medför det fullständiga skydd för skadevållare, som motsvarar alternativ nr 2 enligt beteckningen ovan, nämligen vid försäkring av tredje mans intresse och möjligen vid barns och sinnessjukas skadeståndsansvar. Kumulation av skadestånd och försäkringsersättning (alt. 1) är alltid utesluten. Det ovan med nr 3 betecknade alternativet är alltså det vanliga.

b. Vid ersättning för *personskador* äro rättsreglerna mera komplicerade. Man har här att taga hänsyn till en mångfald olika typer av ersättningar, som kunna utgå samtidigt med skadeståndet. I det följande skall till en början skiljas mellan ersättningar till den skadade personligen (1) och ersättningar till efterlevande (2).

[9] TfR 1950 s. 303 f.

[1] Festskrift till Ussing s. 506.

1. Ersättningar till den skadade personligen beräknas delvis efter den konkreta förlusten, t. ex. *ersättning för läkarvård och för läkemedel*. Den genomgående principen för dessa ersättningar är, att de icke kunna kumuleras med skadestånd.[2] Detta gäller såväl ersättning vid olycksfall i arbete som ersättning från privat försäkring och från erkänd sjukkassa. Vid olycksfall i arbete finnes regelbundet regressrätt. Vid privat försäkring uppstår regressrätt alltid vid strikt ansvar men vid culpaansvar endast i händelse av grov vårdslöshet.[3] En erkänd sjukkassa som icke i sina stadgar förbehållit sig regressrätt torde knappast kunna utöva regress ens för nu ifrågavarande belopp. Den gemensamma principen är, liksom vid sakförsäkring, att den skadelidande icke får uppbära ersättning från två håll för samma förlust, dvs. det alternativ som ovan betecknats som nr 3 tillämpas. I detta sammanhang bör man emellertid också beakta, att ingen regressrätt finnes då den skadelidande åtnjutit sjukvård på ett kommunalt eller statligt sjukhus och därvid icke betalat mer än en del av sjukhusets vårdkostnader. En dylik förmån minskar alltså den skadeståndsskyldiges ansvar.[4]

De ersättningar, som motsvara *förlorad arbetsförtjänst*, inklusive invaliditetsersättning, bruka emellertid icke beräknas efter en konkret uppskattning av vad den skadelidande skulle ha förtjänat. Vid privat försäkring utgår regelbundet försäkringsersättningen med ett i förväg bestämt belopp. Vid sådan försäkring finnes icke regressrätt[5], och den skadelidande har, ehuru detta icke uttryckligen säges i lagen, rätt att kumulera skadestånd och försäkringsersättning. Denna regel är emellertid dispositiv, i det försäkringsgivaren kan förbehålla sig regressrätt. Även vid ersättning från försäkringsinrättning vid olycksfall i arbete är ersättningen i viss mån standardiserad och kan sålunda överskrida den faktiska förlusten. Denna försäkringsersättning skall emellertid avräknas på skadeståndet, och försäkringsinrättningen har i stället regressrätt för belopp som ligger inom den efter skadeståndsreglerna ersättningsgilla förlusten av

[2] Jfr NJA 1926 s. 324.

[3] 12 § olycksfallsförsäkringslagen, 25 § andra st. FAL. Betr. frågan om vid olycksfallsförsäkringen den skadelidande kan kräva hela skadeståndet av den skadeståndsskyldige direkt, eller om han är skyldig att i första hand kräva försäkringsersättning varefter försäkringsinrättningen anställer regress, se nedan s. 197.

[4] Jfr NJA 1942 A nr 142, 1946 B nr 141 (= FFR 1946 s. 73), 1947 s. 71, 74 samt Norström, SvJT 1945 s. 592.

[5] 25 § andra st. FAL.

arbetsförtjänst.[6] [7] Vad beträffar sjukhjälp från erkänd sjukkassa, kan enligt 31 § KF 1931 om erkända sjukkassor kassan i sina stadgar bestämma, att för sjukdomsfall, vid vilket den sjuke är berättigad att av annan erhålla avlöning eller annan ersättning eller vård, som ej utgör fattigvård, sjukhjälp ej skall utgå eller rätten därtill vara på visst sätt begränsad. Med stöd av detta stadgande betinga sig de erkända sjukkassorna ofta att den skadelidande är skyldig att överlåta sitt skadeståndsanspråk till dem. I så fall lär sjukkassan kunna utöva regressrätt även utan att formlig överlåtelse skett.[8] Om förbehåll icke gjorts, har sjukkassan icke regressrätt, och därvid har den skadelidande rätt att kumulera kassans ersättning och skadestånd.[9] Ersättning från den beslutade men ännu icke ikraftträdda sjukförsäkringen skall avräknas på skadeståndet, utan att regressrätt uppstår.[1] Vid ersättningar, som utgå från arbetsgivare, sker avräkning på skadeståndet, men i stället har arbetsgivaren regressrätt.[2] Vad beträffar ersättningar som utgå på grund av ålder, t. ex. folkpension och ålderspension vid tjänst, så avräknas dessa icke på skadeståndet, men de kunna troligen indirekt påverka bedömningen av den förlorade arbetsinkomsten.[3] För dessa ersättningar finnes givetvis icke regressrätt.[4]

---

[6] 12 § olycksfallsförsäkringslagen.

[7] Det har tidigare, med stöd av Försäkringsrådets praxis, ansetts att dyrtidstillägg på livränta från olycksfallsförsäkringen skall utgå utöver skadestånd, se Norström, SvJT 1945 s. 590 f. I rättsfallet NJA 1948 s. 815 har emellertid HD fastslagit att sådant tillägg skall avräknas på skadeståndet, varvid anförts att skadeståndet bestämts med hänsyn till det förhöjda löneläget. Därvid torde också följden vara, att försäkringsinrättningen skall ha regressrätt för dyrtidstillägget.

[8] Jfr utslag av Svea HovR 8/7 1938, anf. av Malmæus s. 208, där bilförares yrkande om avdrag för vad den skadade uppburit i sjukpenning bifölls, enär den skadade intill det av kassan utgivna beloppet ansågs ha å kassan överlåtit sin rätt att av bilföraren utkräva skadestånd. Jfr däremot Norström, SvJT 1945 s. 593.

[9] Jfr NJA 1931 s. 390.

[1] 107 § sjukförsäkringslagen. — Enligt socialförsäkringsutredningens förslag skola tills vidare för de båda enligt förslaget sammanförda socialförsäkringsgrenarna de tidigare antagna resp. föreslagna regressbestämmelserna bibehållas, vilket innebär att icke sjukkassorna utan endast yrkesskadeförsäkringsinrättningarna skola ha regressrätt. Se SOU 1952: 39 s. 280 ff. Betr. regressrätten fr. yrkesskadeförsäkringen enl. socialvårdskommitténs förslag se nedan s. 69 n. 2 och s. 177 n. 8.

[2] Jfr ovan s. 15 ff. med hänvisningar.

[3] Jfr t. ex. NJA 1932 s. 209, 1935 s. 87.

[4] Betr. invalidpension och sjukbidrag från folkpensionen se Strahl, SOU 1950: 16 s. 87.

I förhållande till vissa kategorier skadevållare medföra emellertid försäkringar skydd genom att försäkringsersättningen avräknas och regressrätt samtidigt uteslutes. Vid försäkring för olycksfall i arbete har den skadades arbetsgivare sådant skydd, där han ej uppsåtligen förorsakat skadan.[4a] I detta sammanhang kan vidare erinras om att sådan försäkringsersättning, som avser att täcka den skadeståndsskyldiges förpliktelse, givetvis avräknas från skadeståndet, t. ex. ersättning som utgår från ansvarsförsäkring eller från trafikförsäkring. Vidare kan man liksom vid sakförsäkring diskutera huruvida, då skadevållaren är barn eller sinnessjuk, hans ersättningsskyldighet bör nedsättas på grund av försäkringen.[5]

Vid personskador utgående ersättningar till de skadelidande minska alltså endast i mycket begränsad utsträckning skadeståndsskyldigheten. Detta förekommer *dels* i förhållande till speciella kategorier, t. ex. arbetsgivare vid försäkringar mot olycksfall i arbete, och *dels* i förhållande till skadevållare i allmänhet vid ersättning från den beslutade sjukförsäkringen samt vid förmåner som mera indirekt påverka skadeståndsberäkningen. Vid den förra gruppen beror minskningen i skadeståndsansvaret på att vederbörande på grund av sin ställning i försäkringsförhållandet bör draga fördel av försäkringen; i den senare gruppen är det samhället som genom sina sociala institutioner i någon mån minskar skadeståndsansvaret.[6]

Risken att skadefallen öka och förlusterna bli större genom möjligheten till kumulation beaktas endast i ringa grad. Medan man beträffande kumulation av flera försäkringsersättningar som utgå på grund av olycksfall, även sådana från privata försäkringar, på olika sätt söker tillse att den skadelidande icke skall kunna göra någon ekonomisk vinst genom skadan[7], lägges intet hinder i vägen

---

[4a] Betr. det i 12 § olycksfallsförsäkringslagen angivna undantaget i regressansvar för den som »även han drabbats av olycksfallet», se nedan s. 175 f.

[5] Jfr ovan s. 32 samt Strahl, SOU 1950: 16 s. 103.

[6] Vid tillkomsten av sjukförsäkringslagen framstod dock icke fördelen för de skadeståndsskyldiga som någon väsentlig synpunkt. Man betonade i stället besväret för sjukkassorna vid handhavandet av regressanspråken och möjligheten till godtycke. Att den uteblivna regressen skulle medföra att ersättningen skulle avräknas på skadeståndet föreslogs först av dep.chefen och motiverades med att det vore olämpligt att ersättning från en obligatorisk försäkring utginge samtidigt med skadestånd. Se KPr 312/1946 s. 278. Jfr även SOU 1952: 39 s. 283.

[7] Jfr 31 § andra st. sjukkasseförordningen, 11 § 2 mom. lagen om olycksfall i

för ett sådant resultat då det gäller sammanträffande av skadestånd och försäkringsersättning. I stället begagnar man det övervägande formella kriteriet, att ersättning och skadestånd, som båda beräknas efter förlusten in concreto, icke få kumuleras med varandra. Det är ju också i viss grad naturligt, att kumulation tillåtes då försäkringsersättningen icke bestämmes efter förlusten in concreto. Man kan icke alltid avgöra, huruvida icke underförsäkring i realiteten föreligger, och just däri att försäkringen är konstruerad som en summaförsäkring ligger ju ett indicium på att åtminstone en viss grad av överförsäkring icke anses vara direkt av ondo.[8]

Att kumulation av skadestånd och försäkringsersättning icke tillåtes vid den obligatoriska olycksfallsförsäkringen kan förklaras med att denna försäkring bekostas av arbetsgivaren och utgår med belopp, som stå i bestämt förhållande till de skadelidandes arbetsinkomster.[9] Det resonemang, som för privat summaförsäkring anförts för att tillåta kumulation av skadestånd och försäkring — att det bör stå var och en fritt att tillförsäkra sig ersättning utöver skadestånd — har alltså ingen tillämpning vid försäkringen för olycksfall i arbete.

Vad beträffar den frivilliga försäkringen mot olycksfall, däri inbegripen försäkring i erkänd sjukkassa, kan lagens inställning karakteriseras så, att det överlämnats åt parterna i försäkringsförhållandet att bestämma om de anse kumulation eller regressrätt bäst överensstämma med sina intressen, varvid emellertid den dispositiva regeln är att kumulation tillåtes. En fråga som kan ha någon praktisk betydelse är, vem som skall draga fördel av att försäkringsgivaren (eller sjukkassan) visserligen betingat sig regressrätt men avstår från att utöva denna. Det har gjorts gällande att avståendet sker till förmån för den skadelidande, varför denne in dubio skulle ha kvar sin skadeståndsrätt.[1] Eftersom det ju kan ligga i försäkringsgivarens intresse att den skadelidande icke får dubbel ersättning, även om försäkringsgivaren icke själv vill utöva regressrätten, synes det emellertid rimligast att blotta förekomsten av en

---

arbete, allmänna försäkringsvillkor för olycksfallsförsäkring av 1 september 1949, § 8, samt KPr 235/1948 s. 26 ff. och ALU 42/1948 s. 10.

[8] Jfr t. ex. SOU 1925: 21 s. 104, Ussing, TfR 1921 s. 84 f.

[9] Jfr ang. den historiska utvecklingen Ulne, NFT 1940 s. 309 ff., Herrlin, NFT 1949 s. 83 ff.

[1] Norström, SvJT 1945 s. 593. Jfr Nilsson, Gjallarhornet 1930 s. 416.

regressklausul skall medföra att ersättningen avräknas, medan försäkringsgivaren om han vill låta den skadelidande uppbära både försäkringsersättningen och skadeståndet bör uttryckligen till dennes förmån avstå från sitt regressanspråk.[2]

2. Vid bestämmande av *skadestånd till efterlevande* finnas åtskilligt större möjligheter att taga hänsyn till försäkringsersättning, genom att de efterlevandes förmögenhetsställning är en av de faktorer, som påverka deras rätt till skadestånd.[3] Att livförsäkring och efterlevandepensionsförsäkring på detta sätt beaktas vid bestämmande av behovet av ersättning är naturligt; dessa försäkringar innefatta ju vanligen ett starkt moment av sparande, som motiverar att de jämställas med andra de efterlevandes förmögenhetstillgångar.[4] Genom att ersättningen till de efterlevande påverkar rätten till skadestånd kommer också regressrätten för sådan ersättning i särställning. Mot sådan regressrätt kan nämligen invändas, att den leder till att försäkringsgivaren får bättre rätt om de efterlevande äro behövande än eljest, vilket i sin tur innebär att behövande efterlevande få mindre i förhållande till premien än andra efterlevande.[5] Även ersättning för dödsfall, ingående i privat olycksfallsförsäkring, torde böra beaktas vid bestämmande av skadeståndsskyldigheten, ehuru detta icke är lika självklart som vid livförsäkring i egentlig mening, eftersom sparmomentet saknas. Beträffande ersättning vid dödsfall från försäkring för olycksfall i arbete har redan diskuterats, hur denna ersättning skall påverka skadeståndsskyldigheten. Det konstaterades då, att vid bedömande, huruvida regressrätt finnes, den från försäkringsinrättningen utgående ersättningen icke anses påverka de efterlevandes behov av skadestånd.[6] Folkpension, som utgår till efterlevande, anses minska deras behov av ersättning, och eftersom ingen regressrätt finnes, minskar då också skadeånds-

---

[2] Jfr utslag av Svea HovR 12/7 1933, cit. av Malmæus s. 208, samt betr. erkända sjukkassor ovan s. 34.

[3] Begravningshjälp från försäkringen för olycksfall i arbete avräknas, och regressrätt finnes. Annan begravningshjälp avräknas ej, även om regressrätt saknas, se NJA 1945 s. 403. Begravningshjälp från den föreslagna allmänna begravningshjälpen skall däremot enligt 9 § i förslaget avräknas från skadeståndet utan att regressrätt uppstår, se SOU 1951: 23.

[4] Jfr SOU 1925: 21 s. 104 f.

[5] Se vidare nedan s. 191 ff.

[6] Ovan s. 18 ff.

skyldigheten.[7] Även barnbidrag till den dödades efterlevande barn torde minska dessas rätt till skadestånd.[8]

Vad beträffar *ersättning från arbetsgivare* till den anställdes efterlevande, kan det vara tveksamt i vad mån den skall beaktas. Man kan tänka sig flera möjligheter. En är att ersättningen, på samma sätt som ersättning från försäkringen för olycksfall i arbete, icke påverkar skadeståndsansvaret och att regressrätt medgives. En annan möjlighet är att ersättningen väl anses påverka de efterlevandes behov av skadestånd men att, om trots detta sådant behov anses finnas, regressrätt medgives. En tredje möjlighet är att, liksom vid livförsäkring, ersättningen minskar skadeståndsansvaret utan att regressrätt uppstår ens om skadeståndsansvar skulle finnas.

HD har i två rättsfall (*NJA 1931 s. 723* och *1938 s. 635*) tillämpat den principen, att ersättning från stad till dödad polismans efterlevande skall anses minska dessas behov av skadestånd, även till den del som ersättningen motsvarar vad som skulle utgå enligt olycksfallsförsäkringslagen. Det framgår att HD därvid valt det andra av de nyss nämnda alternativen, alltså ansett staden ha regressrätt om och i den mån de efterlevande, med hänsyn tagen också till den från staden utgående ersättningen, äro berättigade till skadestånd, ehuru i de båda rättsfallen sådan skadeståndsrätt icke ansågs finnas.[9]

Huruvida samma regel bör tillämpas även vid annan ersättning till efterlevande från arbetsgivare än som utgår enligt polislagen, framgår icke direkt av de båda rättsfallen. Det är dock troligt att detta varit domstolens mening. Eftersom det är fast rättspraxis, att arbetsgivare, som utbetalat ersättning till skadad anställd, har regressrätt i det skadestånd som den anställde eljest kunnat utkräva, ligger det nära till hands att tillämpa samma princip då det gäller ersättning till dödad anställds efterlevande, ehuru möjligheten att utöva regress modifieras av att vid bestämmande av skadestånd en-

---

[7] NJA 1949 s. 299, som uppvisar vissa meningsskiljaktigheter om principens tillämpning, då tiden för inträde av rätten till folkpension ännu är avlägsen. Se vidare NJA 1951 s. 517 och 1950 C nr 684 (= FFR 1950 s. 126). — I ett äldre rättsfall, NJA 1932 s. 391, ansågs icke belopp böra avräknas som utgick enligt lagen om allmän pensionsförsäkring. Jfr härtill Hörstadius, SvJT 1935 s. 248 f.

[8] Jfr NJA 1950 C nr 202 (= FFR 1950 s. 28) och 1950 C nr 715 (= FFR 1950 s. 139).

[9] Se majoritetens motivering i NJA 1931 s. 723.

ligt SL 6: 4 hänsyn skall tagas även till de efterlevandes behov av ersättning. Ett sådant resonemang förklarar också, varför överhuvud regressrätt anses finnas i princip, något som icke eljest vore självklart.[1] Den princip som kommit till uttryck i de båda rättsfallen synes därför lika väl kunna tillämpas då pension eller annan ersättning utgått från arbetsgivare till de efterlevande.

I den händelse arbetsgivaren enligt 3 eller 15 §§ olycksfallsförsäkringslagen står självrisk och icke åtagit sig vidare förpliktelser, lär han dock ha regressrätt i samma utsträckning som försäkringsinrättningen, dvs. utan att ersättningen anses påverka behovet av skadestånd.[2] Det är också svårt att förstå varför den omständigheten, att arbetsgivaren enligt avtal är skyldig utgiva pension eller annan ersättning utöver vad han är skyldig utgiva enligt olycksfallsförsäkringslagen, bör förminska hans rätt att utöva regress för sistnämnda belopp. Den princip, som framträtt i de båda nyssnämnda rättsfallen, förefaller därför knappast lämplig.[3]

Det kan alltså sammanfattningsvis konstateras, att försäkringsersättning och därmed jämställd ersättning, som utgå till efterlevande, i allmänhet minska den skadeståndsskyldiges ansvar, men att ett undantag göres för ersättning från försäkringen för olycksfall i arbete. Det förefaller ovedersägligt att en diskrepans här föreligger, vare sig man vill se det egendomliga däri, att ersättning från olycksfallsförsäkringen icke påverkar skadeståndsansvaret, eller däri, att övriga ersättningar, som icke ha karaktär av de efterlevandes allmänna förmögenhetstillgångar och icke heller äro samhällets sociala förmåner, påverka detta ansvar. Särskilt tvivelaktig är behandlingen av ersättning från arbetsgivare. Medgivas måste dock att en gränsdragning alltid blir mer eller mindre godtycklig. Det finnes en kontinuerlig serie av olika ersättningsformer från det obligatoriska försäkringsskyddet för den anställdes efterlevande, då denne

[1] Polislagen saknar stadgande om regressrätt. Jfr även Ulne, NFT 1940 s. 328 f. samt nedan s. 192.

[2] Jfr ang. regressrätt för arbetsgivare som står självrisk NJA 1945 B nr 1320 (= FFR 1946 s. 17), NJA 1946 s. 655 samt SOU 1951: 25 s. 323.

[3] De svårigheter vid beräkningen av regressbeloppet, som ev. skulle uppstå om den från arbetsgivaren utgående ersättningen uppdelades på det sätt som antytts i texten, kunna icke vara något avgörande argument mot en sådan uppdelning, eftersom dessa svårigheter icke kunna undgås i händelse arbetsgivaren icke står självrisk för den enligt olycksfallsförsäkringen utgående ersättningen, men har därutöver gående pensionsförpliktelse.

dödats i arbetet, och till den privata pensionsförsäkringen samt livförsäkringen, och i denna serie utgör arbetsgivarens pensionsskyldighet en mellanform. Om man icke vill göra en uppdelning av pensionsbeloppet — vilket som redan antytts synes mest rationellt — är det dock utan tvivel rimligast att jämställa det med pension ur pensionsförsäkring, alltså taga hänsyn därtill vid bedömningen av behovet av skadestånd.

Huruvida arbetsgivaren bör ha regressrätt trots att hans ersättning minskar skadeståndet, är en fråga som främst rör förhållandet mellan arbetsgivaren och den anställde jämte hans efterlevande. Den skall beröras senare.[4]

En fråga som i detta sammanhang har ett visst intresse är, om arbetsgivaren kan förbättra sin ställning i förhållande till den skadeståndsskyldige genom att fritaga sig från förpliktelse att utgiva pension (eller annan därmed jämförlig ersättning) då de efterlevande ha rätt till skadestånd. Härigenom skulle han komma i samma ställning som om han haft full regressrätt. Ehuru det kan tyckas, att det står fritt för arbetsgivaren och den anställde att utforma pensionsbestämmelser som de vilja, och att skadeståndsreglerna sedan få anpassas efter de efterlevandes faktiska rätt mot arbetsgivaren, så torde en bestämmelse sådan som den sistnämnda, vilken direkt tager sikte på att ställa den skadeståndsskyldige i sämre ställning utan uppoffring för parterna själva, icke ha större verkan än en regressklausul. Då lagregeln går ut på att lämpa den skadeståndsskyldiges ansvar efter de skadelidandes behov av ersättning, bör man icke kunna kringgå denna regel genom en bestämmelse som förminskar de efterlevandes rätt uteslutande för det fall att skadeståndsskyldighet finnes.[5] En bestämmelse att skadestånd skall avräknas på pensionsbelopp bör bedömas på motsvarande sätt.[6]

Det nu sagda hänför sig till försäkringens inverkan på skyldigheten att utge ersättning till efterlevande för skadevållare i allmänhet. Därutöver kan ju försäkringen, på samma sätt som eljest, medföra skydd för vissa speciella kategorier av skadevållare, som t. ex. arbetsgivare vid ersättning från försäkringen för olycksfall i arbete.

---

[4] Nedan s. 192.

[5] Jfr nedan s. 247.

[6] Jfr t. ex. 1951 års pensionsreglemente för Stockholms kommunalstyrelse, 15 § 1 mom. 3 st.

c. Härmed kan sammanfattas, hur försäkringsersättningar påverka skadeståndsansvaret enligt svensk rätt.

Det alternativ, som ovan betecknats som nr 1, dvs. rätt för den skadelidande att kumulera försäkringsersättning och skadestånd, förekommer vid ersättningar från privat sjukförsäkring och olycksfallsförsäkring och från erkänd sjukkassa, i den mån försäkringen utgör summaförsäkring (dvs. till den del som motsvarar förlorad arbetsförtjänst), såvida icke regressrätt betingats. Här medför alltså icke försäkringsersättningen något skydd för den skadeståndsskyldige.

Alternativ nr 2, dvs. att försäkringsersättningen minskar skadeståndsskyldigheten, förekommer i förhållande till *skadevållare i allmänhet* beträffande vissa sociala förmåner (däribland sjukförsäkring), vilka utgå till alla medborgare, oavsett avtal och anställningsförhållanden, samt vid ersättning till efterlevande även beträffande livförsäkring och pensionsförsäkring, genom att dylika försäkringar anses minska de efterlevandes behov av underhåll. Denna begränsning förefaller ibland att snarare vara en indirekt följd av andra överväganden än tillkommen av ett direkt syfte att lindra skadeståndsskyldigheten. I förhållande till *särskilda kategorier av skadevållare* kan emellertid skydd genom försäkring förekomma i åtskilliga andra fall. Vid försäkring för olycksfall i arbete finnes sådant skydd för arbetsgivare. Det kan även konstateras att skadeförsäkringar, som tecknats av den skadeståndsskyldige (inklusive ansvarsförsäkring och trafikförsäkring) medföra sådant skydd, ehuru reglerna härom ännu icke undersökts närmare. Huruvida försäkringar skola medföra skydd för barn och sinnessjuka som skadat försäkrad egendom, är osäkert. Då skyddet endast avser särskilda kategorier, är dess avsiktliga karaktär uppenbar.

Det med 3 betecknade alternativet, att försäkringsersättningen då den uppbäres minskar den skadelidandes rätt att utkräva ersättning från skadevållaren men eljest icke minskar skadeståndsansvaret, får betecknas som det vanligaste. Det förekommer, med de undantag som framgått av det föregående, vid alla försäkringsersättningar som äro beräknade efter den konkreta förlusten, alltså dels vid sakförsäkringar, dels vid personförsäkringar i den mån ersättningen beräknas konkret. Genom att här den ledande synpunkten synes vara, att en och samma förlust icke skall ersättas två gånger, uteslutes alltid kumulation; huruvida regress skall medgivas blir en

senare fråga. Detta alternativ kan emellertid också förekomma vid ersättningar som icke beräknas efter den konkreta förlusten, om nämligen regressrätt förbehålles. Detta blir fallet vid privat olycksfallsförsäkring, och hit kan kanske också räknas dagspenning från den sociala olycksfallsförsäkringen. Trots att ersättningens konstruktion icke utesluter att den kumuleras med skadestånd, går den skadelidande genom regressen miste om denna möjlighet, och avräkningen förefaller därför huvudsakligen vara betingad av önskan att förbilliga försäkringen.

Såsom synes äro reglerna starkt varierande, och det är icke lätt att urskilja några klara linjer. Ändamålssynpunkterna äro rikt skiftande. Oavsett vilket regleringens syfte närmast varit, är emellertid avräkning, såsom framgått av det tidigare, en nödvändig förutsättning för att regressrätt skall kunna uppstå, eftersom eljest regressrätten skulle öka skadevållarens ansvar. Förutsättningarna för regressrätt skola nu behandlas i de närmaste kapitlen.

3 KAP.

Regressrätten i de olika ländernas privatförsäkring. — En översikt.

A. Utländsk rätt.

a.[1] Före tillkomsten av den *tyska* Versicherungsvertragsgesetz (VVG)[2] förekommo regressklausuler regelbundet i de tyska försäkringsvillkoren för skadeförsäkring, men utan sådan klausul ansågs regressrätt icke finnas.[3] För sjöförsäkringen fanns dock regressrätt stadgad i HGB § 804.[4] I VVG inflöt likaledes en uttrycklig regel om regressrätt för skadeförsäkring (§ 67).[5] Som motiv för regeln anfördes blott, att försäkringen varken finge befria den

---

[1] Regressrätten vid social försäkring förbigås, bortsett från de notiser som lämnats i det föregående, då den ofta är synnerligen invecklad och underkastad varierande principer för olika försäkringsformer.

[2] Förkortningen VVG användes i det följande för såväl den tyska som de schweiziska och österrikiska försäkringsavtalslagarna.

[3] RGZ 31, 156. Uttalandena hos Ehrenberg i denna fråga äro icke alldeles klara, se s. 516 och s. 518.

[4] Hat der Versicherer seine Verpflichtungen erfüllt, so tritt er, soweit er einen Schaden vergütet hat, dessen Erstattung der Versicherte von einem Dritten zu fordern befugt ist, in die Rechte des Versicherten gegen den Dritten ein, jedoch unbeschadet der Vorschriften des § 775 Abs. 2 und des § 777 Abs. 2.

[5] Steht dem Versicherungsnehmer ein Anspruch auf Ersatz des Schadens gegen einen Dritten zu, so geht der Anspruch auf den Versicherer über, soweit dieser dem Versicherungsnehmer den Schaden ersetzt. Der Uebergang kann nicht zum Nachteile des Versicherungsnehmers geltend gemacht werden. Gibt der Versicherungsnehmer seinen Anspruch gegen den Dritten oder ein zur Sicherung des Anspruchs dienendes Recht auf, so wird der Versicherer von seiner Ersatzpflicht insoweit frei, als er aus dem Anspruch oder dem Rechte hätte Ersatz erlangen können.

Richtet sich der Ersatzanspruch des Versicherungsnehmers gegen einen mit ihm in häuslicher Gemeinschaft lebenden Familienangehörigen, so ist der Uebergang ausgeschlossen; der Anspruch geht jedoch über, wenn der Angehörige den Schaden vorsätzlich verursacht hat.

skadeståndsskyldige från hans förpliktelse eller leda till en obehörig vinst för försäkringstagaren.[6] Enligt stadgandet saknar emellertid försäkringsgivaren regressrätt mot dem som leva tillsammans med försäkringstagaren »in häuslicher Gemeinschaft». Detta beror enligt motiven på den nära gemenskap i ekonomiskt avseende som vanligen finnes mellan dessa personer och försäkringstagaren, varför regressrätt mot dessa skulle kunna medföra att försäkringstagaren i realiteten åter skulle gå miste om försäkringsersättningen. Blott vid dolus äro dessa utsatta för regressansvar. I detta fall finnes nämligen enligt motivens uttalande en risk för kollusion mellan försäkringstagaren och den anhörige som vållat skadan, och då bevisning härom svårligen kan förebringas, måste regressrätten uppehållas.[7] Skyddet för de anhöriga är såtillvida starkare än skyddet för försäkringstagaren själv, som denne går miste om försäkringsersättningen även då han genom grov vårdslöshet förorsakat försäkringsfallet.[8] Försäkringsgivaren kan icke förbehålla sig vidaregående regressrätt än stadgandet anger.[9]

Anmärkningsvärt i den tyska regeln är, att den talar om försäkringsgivarens succession i skadeståndsanspråk som tillkommer *försäkringstagaren*. Om skadeståndsanspråket skulle tillkomma *försäkringshavaren*, såsom normalt är fallet vid försäkring av tredje mans intresse, övergår dock dennes skadeståndsanspråk på vanligt sätt.[1]

Vid personförsäkring finnes icke regressrätt enligt VVG. Regeln är dock dispositiv.[2]

b. Den *österrikiska* lagens regressregel var i stort sett överensstämmande med den tyska, ehuru regress uteslöts jämväl mot försäkringstagarens »Bediensteten».[3] Regeln var tvingande. Numera gäller i Österrike den tyska VVG.

c. Av stort intresse är den *schweiziska* regressregeln (VVG art. 72).[4] Liksom i tysk rätt finnes ett särskilt skydd mot regressansvar

[6] Se motiven anförda hos Gerhard s. 311.

[7] Gerhard s. 311 f.

[8] Jfr VVG § 61.

[9] VVG § 68 a. Denna regel infördes först 1939.

[1] RGZ 148, 137; Prölss, anm. 3 till § 67, anm. 4 till § 158 *f*.

[2] Prölss, anm. 9 till § 67.

[3] Se om stadgandet i allmänhet Ehrenzweig (1935) s. 549 ff. och om inskränkningen i regressrätten ib. s. 557.

[4] Auf den Versicherer geht insoweit, als er Entschädigung geleistet hat, der

för dem som försäkringstagaren kan antagas ha särskilt intresse av att skydda, ehuru regeln härom skiljer sig från den tyska regeln genom att dels kretsen av de särskilt skyddade är vidare, dels skyddet finnes endast vid handlande som är »leichtfahrlässig». Men även mot skadevållare i allmänhet giver stadgandet regressrätt endast då skadan förorsakats genom »unerlaubte Handlung». Det är oklart vad som skall förstås med detta uttryck. I rubriken till avsnittet om obligationers uppkomst i OR betyder »unerlaubte Handlung» skadeståndsgrundande handling i allmänhet, men enligt Bundesgericht och gängse uppfattning i doktrinen avser stadgandet endast handlingar som äro »schuldhaft widerrechtlich».[5] De som ha strikt ansvar äro alltså icke regressansvariga enligt regeln i art. 72.

I den senare än VVG tillkomna OR finnes emellertid ett stadgande om regress, som också kan tillämpas på försäkringsgivarens anspråk, nämligen art. 51. Enligt detta bestämmes regressen mellan flera, som ansvara »aus verschiedenen Rechtsgründen», på samma sätt som mellan flera som ansvara på grund av otillåten handling, nämligen efter domarens skön. Därvid skall i regel den bära det slutliga ansvaret, som vållat skadan genom otillåten handling, framför den som endast är ansvarig på grund av lag utan egen skuld och utan att i avtal ha åtagit sig ansvaret. Hur detta stadgande skall påverka försäkringsgivarens regressrätt är emellertid omstritt. v. Tuhr vill icke tillerkänna stadgandet något inflytande på försäkringsgivarens rätt mot skadevållaren. Han anser denna vara underkastad en specialreglering, som utesluter tillämpningen av den allmänna regeln.[6] Den härskande meningen är emellertid, att medan VVG art. 72 ensam är tillämplig på regressrätten mot dem som ansvara enligt culparegeln, regressanspråk kan riktas mot andra

---

Ersatzanspruch über, der dem Anspruchsberechtigten gegenüber einen Dritten aus unerlaubter Handlung zusteht.

Der Anspruchsberechtigte ist für jede Handlung, durch die er dieses Recht des Versicherers verkürzt, verantwortlich.

Die Bestimmung des ersten Absatzes findet keine Anwendung, wenn der Schaden durch eine Person leichtfahrlässig herbeigeführt worden ist, die mit dem Anspruchsberechtigten in häuslicher Gemeinschaft lebt oder für deren Handlungen der Anspruchsberechtigte einstehen muss.

[5] Roelli—Jäger, anm. 2, 15 till art. 72 (s. 549, 555 ff.), Dürr s. 265 f., Oftinger I s. 284 f., samtliga med hänvisningar. A. m. v. Tuhr, SchwJZ Bd 18 (1922) s. 233 ff. Jfr dock nedan n. 9.

[6] v. Tuhr, SchwJZ Bd 18 (1922) s. 233. Jfr dock v. Tuhr—Siegwart I s. 397 ff.

skadeståndsskyldiga med stöd av OR art. 51.[7] Vid tillämpningen av det sistnämnda stadgandet får alltså domarens skön bestämma regressens omfattning. Resultatet är sålunda, att vid culpaansvar full regressrätt finnes, utom mot dem som stå i viss gemenskap med den skadelidande, medan vid strikt ansvar domaren har möjlighet att efter sitt skön lindra regressansvaret. I förhållandet mellan den som på grund av avtal och den som på grund av strikt utomobligatoriskt ansvar är skyldig ersätta samma skada anses den senare i allmänhet ha företrädet, vilket innebär att försäkringsgivaren saknar regress t. ex. mot den som utan egen skuld ansvarar för skada från elektrisk anläggning och mot järnväg vid gnistskada från lokomotiv.[8]

Det är oklart, i vad mån denna reglering är direkt rättspolitiskt betingad eller beror av de övervägande formella skäl som vanligen anföras. Det har emellertid hävdats, att det är lämpligt att försäkringsgivaren, som åtagit sig ansvaret som en motprestation mot premierna, får bära den slutliga förlusten snarare än den som blir skadeståndsskyldig utan egen skuld.[9]

Vid summaförsäkring är enligt tvingande bestämmelse regressrätten utesluten.[1] Vid skadeförsäkring anses av vissa författare försäkringsgivaren vara förhindrad att betinga sig vidaregående regressrätt än lagen medgiver, eftersom detta skulle innebära ett avtal till nackdel för tredje man.[2]

d. I *fransk* rätt tillämpades länge (utom vid sjöförsäkring) principen, att försäkringsgivaren icke inträder i den skadelidandes anspråk mot tredje man. Code civil art. 1251 nr 3 stadgar nämligen, att den har regress som ansvarar »avec d'autres ou pour d'autres» och som därför infriar annans skuld. Eftersom försäkringsgivaren

---

[7] Roelli—Jäger, anm. 5 till art. 72 (s. 552 ff.), Dürr s. 266 f., Oser—Schönenberger s. 361 ff., Oftinger I s. 284 f., Koenig s. 239 f.

[8] Roelli—Jäger, anm. 17 f. till art. 72 (s. 556 f.), v. Tuhr—Siegwart I s. 398 f. Även vid husbondeansvar tillämpas i rättspraxis samma princip, se härom t. ex. v. Tuhr—Siegwart I s. 399. Jfr även Ussing, UfR 1922 B s. 85 ff.

[9] Roelli—Jäger, anm. 5 till art. 72 (s. 552 f.), Schönenberger s. 234. — v. Tuhr har i SchwJZ Bd 18 (1922) s. 233 ff. hävdat att full regressrätt bör finnas även vid strikt ansvar, men denna mening vidhålles ej hos v. Tuhr—Siegwart I s. 398 f. Jfr även Hartmann s. 112 ff. En viss möjlighet till jämkning vid ringa skuld finnes även vid culpaansvar, se Dürr s. 264.

[1] VVG art. 96.

[2] Roelli—Jäger, anm. 68 till art. 72 (s. 580), Hartmann s. 116.

icke infriar annans skuld utan fullgör sin egen förpliktelse anses han icke kunna stödja någon regress på detta stadgande, och e contrario har man därav dragit den slutsatsen, att han icke inträder i den skadelidandes fordran.[3] Det var emellertid vanligt att försäkringsgivarna förbehöllo sig regressrätt i försäkringsvillkoren, och dylika klausuler voro fullt giltiga. Denna regressrätt var emellertid ofta oförmånlig för försäkringstagarna, genom att de frånskrevo sig all rätt till skadestånd, även sådan som icke direkt motsvarade försäkringsersättningen.[4] I 1930 års lag om försäkringsavtal ha därför intagits bestämmelser om regressrätt för försäkringsgivarna som motsvara vad lagstiftaren ansett lämpligt. I den mån vid skadeförsäkring försäkringsgivaren betalar ersättning, inträder han i den skadelidandes rätt till skadestånd mot tredje man (art. 36).[5] 1930 års lag är emellertid icke tillämplig på alla försäkringsgrenar, sålunda icke på sjöförsäkring och på garantiförsäkring. Sjöförsäkringen lyder under särskilda regler, och där är, såsom redan antytts, regressrätten sedan gammalt erkänd. Garantiförsäkringen anses däremot följa allmänna rättsprinciper. Man skulle närmast vänta sig, med tanke på den principiella inställning som tidigare härskat, att vid garantiförsäkring regressrätt skulle vara utesluten då sådan ej avtalats, men i ett rättsfall 1943 har Chambre civile medgivit regressrätt vid dylik försäkring.[6] Detta har förklarats som ett inflytande från 1930 års lag. Prejudikatets räckvidd är dock icke klar.[7]

Liksom tysk, österrikisk och schweizisk rätt gör även den franska

---

[3] Se härom t. ex. Picard—Besson nr 317, Guiho nr 46 f.

[4] Om klausulens vanliga formulering och om dess tolkning se Guiho nr 45. Jfr Beudant s. 297, 299.

[5] L'assureur qui a payé l'indemnité d'assurance est subrogé, jusqu'à concurrence de cette indemnité, dans les droits et actions de l'assuré contre les tiers qui, par leur fait, ont causé le dommage ayant donné lieu à la responsabilité de l'assureur.

L'assureur peut etre déchargé, en tout ou en partie, de sa responsabilité envers l'assuré quand la subrogation ne peut plus, par le fait de l'assuré, s'opérer en faveur de l'assureur.

Par dérogation aux dispositions précédentes, l'assureur n'a aucun recours contre les enfants, descendants, ascendants, alliés en ligne directe, préposés, employés, ouvriers ou domestiques, et généralement toute personne vivant habituellement au foyer de l'assuré, sauf le cas de malveillance commise par une de ces personnes.

[6] Chambre Civ. den 14 december 1943 (Sirey 1945, 1, 41).

[7] Se Picard—Besson nr 317, Beudant s. 297 f. Prejudikatet diskuteras utförligt av Guiho nr 51 ff.

rätten undantag i regressansvaret för vissa försäkringshavaren närstående personer. Undantagen äro ändå mer omfattande än i övriga rättssystem.[8]

Liksom i schweizisk rätt finnes i fransk rätt en tvingande regel, enligt vilken regressrätt saknas vid summaförsäkring.[9] Bestämmelserna om regressrätt vid skadeförsäkring höra icke till de tvingande bestämmelserna i den franska försäkringsavtalslagen, men det anses likafullt omöjligt att frångå dem till försäkringstagarens nackdel. Försäkringsgivaren anses sålunda icke kunna förbehålla sig regressrätt vare sig i andra skadeståndsposter än dem som motsvara försäkringsersättningen[1] eller mot försäkringshavarens anhöriga.[2]

e. Den *engelska* rättens regressregler, som med undantag för sjöförsäkringens icke äro lagfästa, äro mindre nyanserade än de nyss nämnda. Försäkringsgivaren har regressrätt vid skadeförsäkring men icke vid summaförsäkring. Regressrätten vid skadeförsäkring motiveras med att försäkringens syfte är att »indemnify» den skadelidande, och försäkringshavaren anses då skyldig att låta försäkringsgivaren draga fördel av allt som minskar hans förlust. Den skadelidande »cannot take with both hands».[3] Vid livförsäkring och annan summaförsäkring anses emellertid icke försäkringen ha ett sådant syfte, och regressrätt uteslutes därför, medan i stället den skadelidande kan kumulera skadestånd och försäkringsersättning.[4]

Den juridiska konstruktionen av regressrätten vid skadeförsäk-

---

[8] Stadgandet tolkas så, att de uppräknade kategorierna äro fritagna från regressansvar, även om de icke leva »au foyer de l'assuré», Picard—Besson nr 331, Beudant s. 301. Huruvida försäkringsgivaren kan göra regress gällande mot den som meddelat ansvarsförsäkring åt de eljest skyddade är ett omdiskuterat problem. I ett rättsfall, Chambre Civ. den 28 oktober 1947 (Sirey 1948, 1, 182) ogillades regresstalan mot ansvarsförsäkraren, men avgörandet har kritiserats i doktrinen, bl. a. Picard—Besson nr 332. Se härom vidare Guiho nr 172 ff.

[9] Art. 55. Jfr t. ex. Guiho nr 178 ff.

[1] Picard—Besson nr 322 (s. 460), Beudant s. 299, Guiho nr 157. Uttalandena hos Godart—Perraud-Charmantier nr 707 bis och 722 äro oklara.

[2] Chambre Civ. den 28 oktober 1947 (jfr ovan n. 8) samt Picard—Besson nr 322 (s. 461), nr 330 (s. 471), Savatier II nr 577. A. m. Mazeaud I nr 247.

[3] L. J. Bowen i Castellain v. Preston (1883) 11 Q. B. D. 380 (s. 402). Jfr MacGillivray s. 1089 f., Preston—Colinvaux s. 143 f., 145 ff.

[4] Bradburn v. Great Western Railway Co. (1874) L. R. 10 Exch. 1; jfr Mac Gillivray s. 1089, Preston—Colinvaux s. 355 f.

ringen går ut på att försäkringsgivaren enligt equity får utöva försäkringshavarens skadeståndsrätt. Om icke uttrycklig överlåtelse skett måste därför försäkringsgivaren föra sin regresstalan i den skadelidandes namn, utom inför »Courts of Equity and of Admiralty».[5] Om den skadelidande uppbär skadestånd eller annan ersättning från skadevållaren efter det han utfått försäkringsersättningen, så anses han inneha dessa belopp i trust för försäkringsgivaren.[6]

Regressrätt finnes utan särskilt avtal därom. Å andra sidan kan regressrätten uteslutas genom avtal. En klausul med sådant innehåll kallas »without recourse».[7] I övrigt finnes icke något skydd för dem som försäkringshavaren kan tänkas vilja särskilt skydda, med undantag dock för att försäkringshavarens make är säkrad genom att enligt engelsk rätt det är omöjligt för ena maken att anställa skadeståndstalan mot den andra, vilken inskränkning också binder försäkringsgivaren då denne utövar regressrätt.[8] I övrigt uppehålles emellertid strängt principen att försäkringshavaren är skyldig att låta försäkringsgivaren utöva regressrätt, och han blir ansvarig för alla åtgärder som förminska försäkringsgivarens rätt.[9]

De intressantaste särdragen i den engelska regressrätten ha samband med försäkring av tredje mans intresse och skola nämnas i samband med denna.[1]

f. I *amerikansk* rätt gälla i stort sett samma principer som i engelsk rätt beträffande regressrätten. Vid skadeförsäkring finnes regelbundet regressrätt, men icke vid summaförsäkring.[2] Av intresse är emellertid, att i vissa stater genom lagstiftning regressrätt uteslutits vid järnvägars strikta skadeståndsansvar för gnistskador.[3] I doktrinen finner man stundom uttalanden som gå ut på att, även om regressrätt normalt bör förekomma vid ansvar på grund av

---

[5] MacGillivray s. 1091 f., Preston—Colinvaux s. 144 f.

[6] Preston—Colinvaux s. 143 f.

[7] MacGillivray s. 1092.

[8] Midland Insurance Company v. Smith (1881) 6 Q. B. D. 561. I amerikansk rätt finnes en tendens att medgiva regress, då kravet i realiteten riktar sig mot ansvarsförsäkraren, se A. A. Ehrenzweig, Law and Contemporary Problems, Vol. 15 (1950) s. 452, samt James—Thornton, ib. s. 434 f.

[9] MacGillivray s. 1098 f., Preston—Colinvaux s. 147 f.

[1] Se nedan s. 108 ff.

[2] Patterson, Cases s. 286 ff., Essentials s. 119 ff., 132, Vance s. 786 ff.

[3] Vance s. 788 n. 3.

culpa, det är åtskilligt mera tvivelaktigt om regressrätt bör finnas vid strikt ansvar.[4]

B. Nordisk doktrin före tillkomsten av FAL.

Den översikt som nu lämnats visar, att i de stora rättssystemen regressrätten vanligen sträcker sig lika långt som skadeståndsansvaret, utom att försäkringshavaren närstående personer mycket ofta äro fritagna från regressansvar, då de icke förorsakat skadan under kvalificerade omständigheter. Dessa inskränkningar i regressrätten äro uppenbarligen betingade av en önskan att effektivisera försäkringsskyddet för försäkringshavaren. Därjämte kan emellertid på sina håll iakttagas en tendens att inskränka regressansvaret för den som endast på grund av strikt ansvar är skyldig ersätta skadan.

I den nordiska rätten har utvecklingen gått i annan riktning. Tendensen är där att inskränka regressrätten för skadevållare i allmänhet vid culpaansvar, men medgiva full regressrätt vid strikt ansvar. Tanken att regressrätten bör inskränkas har framförts ganska tidigt i nordisk doktrin[5], men utvecklades mera konsekvent först av N. H. Bache i en uppsats i TfR 1917.[6]

Utom mera teoretiska resonemang, som numera ha mindre intresse, innehåller Baches uppsats även en intressant rättspolitisk motivering för att inskränka regressrätten. Denna är i stort sett följande.[7]

»Allmänna rättsgrundsatser» kunna icke leda till att försäkringsgivaren måste tillerkännas regressrätt. Följaktligen kunna endast »Billigkeitsrücksichten und Zweckmässigkeitserwägungen»[8] åberopas till stöd för regressrätten. Dessa tala dock icke lika starkt över

---

[4] Se Langmaid, Harvard L. Rev. Vol. 47 (1933—34) s. 988 (ang. ansvar för anställds culpa), A. A. Ehrenzweig, Law and Contemporary Problems, Vol. 15 (1950) s. 450. Mycken tvekan har rått om efter införandet av Federal Tort Claims Act, som upphävde statens immunitet mot skadeståndsanspråk, även regresskrav mot staten skulle tillåtas. Då ett sådant krav bifölls av Supreme Court 1946 angavs i processen att 11 000 krav av detta slag, gående ut på hundratals millioner dollars, avvaktade utgången av målet. Se James—Thornton, Law and Contemporary Problems, Vol. 15 (1950) s. 439.

[5] Se redan Zahlmann, UfR 1901 s. 289 ff.

[6] TfR 1917 s. 269 ff.

[7] A. a. s. 289 ff., 297 ff.

[8] Cit. av Bache från de schweiziska motiven till VVG.

hela området. De ha betydande styrka då skadevållarens handling utgör en uppsåtlig förbrytelse, men kunna icke bära en allmän regel om regressrätt för försäkringsgivare. Vad beträffar de fall, där skadevållaren handlat med vanlig aktsamhet, så försvagas dessa skäl betänkligt. Samma skäl som tala för att låta försäkring täcka även försäkringshavarens egen oaktsamhet, leda till att försäkringen bör medföra skydd även för den som genom ringa oaktsamhet vållat skada på annans egendom än sin egen. Ingen kan eller ens bör gå omkring med den ständiga anspänning mot att åstadkomma skador, som i det moderna samhället skulle fordras för att säkert undvika dessa. För försäkringsgivaren har regressrätten ingen nämnvärd ekonomisk betydelse, men för den skadevållande kan skadeståndskravet vara ruinerande. Det är då allt skäl att låta försäkringsväsendet medföra skydd även för dem som vålla skador. Vad beträffar de fall, där skadestånd inträder utan någon »rättsstridighet» från skadevållarens sida, så kunna billighetsskälen överhuvud ej anföras som stöd för regressrätten. Härigenom försvinner också grunden för återkravet i vissa fall, där det skulle ha ekonomisk betydelse, nämligen där skadeståndsansvaret träffar järnvägsbolag, stora industriföretag och liknande betalningsdugliga institutioner.

De lege ferenda utmynnar Baches argumentering i förslaget, att regresskrav skall tillerkännas försäkringsgivaren mot den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet vållat försäkringsfallet. Med denna begränsning blir det onödigt att uppställa särregler till skydd för försäkringshavaren närstående personer.[9]

I den debatt som Baches uppsats orsakade gjordes ett betydelsefullt inlägg av Ussing.[1] Utöver en kritik av den mera teoretiska delen av Baches resonemang anförde han också en del nya rättspolitiska synpunkter.

Ussing betonar, att försäkringsgivarens regressrätt har nära beröring med skadeståndsreglerna. Om den som skadat försäkrad egendom har full skyldighet att betala skadestånd, är det meningslöst att utesluta klausuler om regressrätt i försäkringsvillkoren. Om man på allvar vill inskränka regressrätten så bör skadevållarens ansvar endast vara subsidiärt, då den skadade egendomen är försäkrad. Eljest blir följden att skadevållaren helt är utlämnad till den skade-

[9] A. a. s. 305.

[1] TfR 1921 s. 19 ff.; jfr även UfR 1920 B s. 161 ff. Se i övrigt Lassen, Alm. Del s. 254 n. 20 och Stang, Erstatningsansvar s. 328 n. 17 och s. 329 n. 19.

lidandes godtycke. Problemställningen blir då: är det skäl att utesluta skadevållarens ansvar då den skadade egendomen är försäkrad?[2]

För att besvara denna fråga diskuterar Ussing främst preventionens betydelse. Om regressrätt saknas och skadevållaren icke heller är skyldig betala skadestånd då skadan täckes av försäkring, så minskas preventionen och skadorna kunna väntas öka. Detta kan anses olyckligt ur samhällsekonomisk synpunkt, och det kommer också att betyda ökad premiekostnad för försäkringstagarna, beroende icke endast på de uteblivna regressinkomsterna för försäkringsgivaren, utan framför allt därpå, att om preventionen minskas genom att regresskraven bortfalla, antalet försäkringsfall kommer att öka. Regressrättens bortfall måste därför bäras av försäkringstagarna i form av ökade premier.[3] Ussing menar emellertid, att detta dock i viss mån kan tolereras, eftersom bördan av skadorna blir lättare att bära då den faller på försäkringstagarna i form av ökade premiekostnader än på skadevållarna i form av en vid ett enstaka tillfälle uppträdande skyldighet att utgiva ett kanske mycket stort skadestånd.[4] Vidare menar han att den som ena dagen är skadelidande försäkringstagare den andra dagen kan vara skadevållare själv och då profitera av inskränkningen i regressrätt.[5] För att inskränka regressrätten talar också, att regressanspråkets genomförande ofta i sig innebär en ökad kostnad, som samhällsekonomiskt sett är onödig.[6]

Vad culpaansvaret beträffar vill Ussing på grund av dessa skäl medgiva regress vid dolus och grov vårdslöshet, medan han icke vill uttala någon bestämd mening huruvida regressrätt bör finnas vid ringa vårdslöshet.[7]

Det strikta ansvaret anser han däremot böra bedömas enligt andra linjer. Då detta ansvar beror av de moderna grundsatserna om skadeståndsansvar för farlig verksamhet anser han att de positiva skäl, som tala för ansvaret, icke bortfalla därför att skadan i första hand är täckt av försäkring. Behovet av att skydda de an-

---

[2] Ussing, TfR 1917 s. 45 ff.
[3] A. a. s. 48 ff.
[4] A. a. s. 53 f.
[5] A. a. s. 61.
[6] A. a. s. 47.
[7] A. a. s. 58 f., 61 ff.

svariga gör sig icke därvid gällande i nämnvärd grad, eftersom dessa så gott som alltid ha möjlighet att teckna ansvarsförsäkring. Vad beträffar den danska och norska rättens speciella regler om husbondeansvar (Danske Lov 3—19—2 resp. Norske Lov 3—21—2) så vill Ussing dock icke hänföra dessa till regler om ansvar för farlig verksamhet, eftersom de ha mycket längre gående verkningar. Detta ansvar vill han närmast jämställa med ansvar enligt culparegeln. Icke heller det strikta ansvaret i kontraktsförhållanden vill Ussing jämställa med ansvaret för farlig verksamhet.[8]

C. 25 § i de nordiska försäkringsavtalslagarna.

De åsikter som nu refererats äro av vikt för att förstå regressreglerna i de nordiska försäkringsavtalslagarna (25 § i samtliga lagar). Av dessa överensstämma de finska och svenska nära med varandra, medan den danska och den norska i väsentliga avseenden äro olika de båda andra och även skilja sig från varandra.

Den *danska* regressregeln bär tydliga spår av Ussings inflytande, och i motiven återklinga också hans tankegångar.[9] Vid culpaansvar finnes visserligen full regressrätt, om skadevållaren gjort sig skyldig till grov vårdslöshet eller uppsåtligen framkallat skadan, men vid ringare vårdslöshet och då ansvaret vilar uteslutande på D. Lov 3—19—2 kan domstolen efter sitt skön nedsätta skadeståndsskyldigheten. Det är alltså icke endast regressrätten som begränsas utan själva skadeståndsskyldigheten, vilket ju överensstämmer med Ussings åsikt. Vid strikt ansvar på annan grund än D. Lov 3—19—2 finnes full regressrätt mot den skadeståndsskyldige, och det påpekas uttryckligen i motiven att ett skäl därtill är att dylika skador böra bäras av den verksamhet vari de uppkommit som driftskostnader.[1] För summaförsäkring finnes ingen regressrätt. Regressrätten kan icke utvidgas men väl inskränkas genom avtal.[2] [3]

---

[8] A. a. s. 59 ff., 74 ff.

[9] Jfr Ussing, NJMF 1948, bil. 6, s. 51.

[1] Danska motiven s. 62. S. 61 säges dock, att den försäkringsrättsliga regeln om begränsning i skadeståndsansvaret väsentligen bör grundas på hänsyn till försäkringstagaren själv, och att skadevållarens egna förhållanden strängt taget äro försäkringstagaren ovidkommande.

[2] Detta motiveras främst med försäkringshavarens intressen vid summaförsäkring, se (danska) motiven s. 64.

[3] Den danska regeln har kommenterats, utom i gängse handböcker (Bentzon

Enligt den *norska* regeln liksom enligt den danska finnes som huvudregel full regressrätt vid skadeförsäkring. Regressansvaret kan emellertid nedsättas eller helt bortfalla vid ringa vårdslöshet och då ansvaret vilar uteslutande på N. Lov 3—21—2, men i motsats till den danska rättens regel är det endast regressansvaret, icke skadeståndsansvaret som sådant, som jämkas. Vidare finnes den viktiga skillnaden att jämkning icke är möjlig då skadan förorsakats »under utøvelse av næring eller bedrift». Vid summaförsäkring saknas regressrätt. Försäkringsgivaren kan icke förbehålla sig vidare regressrätt än lagen anger.

I motiven till det norska stadgandet säges, att den regressregel som gives väsentligen överensstämmer med de tyska, österrikiska och schweiziska lagarnas motsvarande regler.[4] Detta tyder på att man icke bör lägga alltför stor vikt vid de skillnader i förhållande till dessa som finnas. Som grund för att lindra regressansvaret för den som endast gjort sig skyldig till ringa vårdslöshet eller som har husbondeansvar framhålles emellertid behovet av att lindra sådant strängt skadeståndsansvar.[5] Måhända kan man i regeln att regressansvaret icke kan nedsättas då skadan vållats under utövande av »næring eller bedrift» spåra Stangs inflytande, särskilt dennes tanke att skadeståndsansvar bör läggas på företag för sådana skador, som kunna väntas inträffa under driften, oavsett om denna medför extraordinär eller särskilt stor fara.[6] [7]

De *svenska* och *finska* regressreglerna skilja sig från de danska och norska främst därigenom, att vid culpaansvar regressrätt helt uteslutes så snart grov vårdslöshet icke föreligger.[8] Anledningen till att man icke velat godtaga en skönsmässig prövning av regressrätten vid vårdslöshet, som icke kan betecknas som grov, är sannolikt densamma som i motiven anförts beträffande sådan prövning

---

s. 147 ff., Sindballe I s. 158 ff., Ussing, Enkelte Kontrakter s. 257 ff. och Erstatningsret s. 180 ff.) i talrika uppsatser, varav främst märkas Ussing, UfR 1935 B s. 185 ff., 1938 B s. 65 ff., SvJT 1937 s. 120 ff., och Holm, UfR 1943 B s. 189 ff. (jfr även Dige, ib. 1943 B s. 292 ff.). Utförliga hänvisningar till rättspraxis och litteratur återfinnas hos Bentzon s. 147 ff.

[4] Bugge s. 90.

[5] A. a. s. 88 f.

[6] Jfr Stang, Erstatningsansvar, särskilt s. 148 ff., 152 ff.

[7] Betr. tolkningen av den norska regressregeln se särskilt Grundt s. 300 ff.

[8] Den finska regeln avviker endast redaktionellt i ett par punkter från den svenska. Betr. en skillnad i tillämpningen se nedan s. 168.

då försäkringshavaren själv framkallat försäkringsfallet, främst att den leder till osäkerhet och onödiga rättegångar.[9] Genom att sålunda en skarp gräns dragits mellan en grupp av fall, där regressrätt finnes, och en annan grupp av fall, där regressrätt uteslutes trots att skadeståndsskyldighet finnes, är det av särskilt intresse huruvida inskränkningen i regressrätt är förestavad av en önskan att göra försäkringshavarens skydd mera effektivt eller av strävan att av mera allmänna skäl lindra skadeståndsansvaret. På denna fråga ge emellertid motiven ett ganska svävande svar. Begränsningen i regressrätt vid culpaansvar motiveras med följande ord:

Utgör det åter en förutsättning för tredje mans skadeståndsskyldighet, att han på något sätt varit vållande till skadan, skall enligt förslaget regressrätt äga rum endast såframt han handlat med uppsåt eller grov vårdslöshet. Till grund för förslagets ståndpunkt i detta hänseende ligga i huvudsak samma skäl, som föranlett kommittén att i 20 § föreslå, att försäkringsgivaren skall vara ansvarig gent emot försäkringshavare, som själv genom allenast ringa vårdslöshet framkallat försäkringsfallet. Praktiska och sociala hänsyn kräva mången gång, att försäkring å ett föremål så till vida bereder tredje man skydd mot följderna av en genom hans ringa vårdslöshet framkallad skada å föremålet, att han, i den mån skadan ersättes av försäkringsgivaren, blir fri från skadeståndsskyldighet. Har exempelvis ett föremål skadats genom brand, som uppkommit därigenom, att någon i ägarens tjänst anställd person gjort sig skyldig till en ringa oförsiktighet, kan man i regel utgå från att ägaren icke framställer något skadeståndsanspråk mot den, som vållat skadan. Den omständigheten, att ägaren tagit brandförsäkring och på grund därav får skadan ersatt av försäkringsgivaren, synes icke böra föranleda någon ändring i den vållandes ställning. Försäkringshavaren kan i dylika fall med fog kräva, att försäkringsgivaren icke för någon regresstalan mot den som vållat skadan. Skulle möjlighet att anställa sådan talan stå öppen, skulle försäkringshavaren mången gång av hänsyn till tredje man avhållas från att göra något anspråk gällande mot försäkringsgivaren. Det kunde ifrågasättas, att, såsom stundom skett i utländsk lagstiftning, från regresstalan undantaga allenast den, som tillhör försäkringshavarens hushåll eller för vars handlingar denne är ansvarig. Denna gräns synes emellertid vara alltför snävt dragen. Över huvud torde en tillfredsställande lösning av spörsmålet icke kunna vinnas på annat sätt än genom att, såsom i förslaget skett, genom en tvingande bestämmelse utesluta försäkringsgivaren från regressrätt i varje fall, då tredje man genom ringa vårdslöshet framkallat försäkringsfallet.[1]

---

[9] Se betr. 18 och 20 §§ SOU 1925: 21 s. 92 f. Denna regel och dess motivering kritiseras av Schmidt s. 115 f.

[1] SOU 1925: 21 s. 103.

Härav får man närmast intrycket, att det är av hänsyn till försäkringshavaren som regressrätten inskränkts. Det är därför omöjligt att draga några säkra slutsatser hur kommittén ställt sig till de idéer beträffande regressrätten som tidigare framställts i den danska diskussionen. Osäkerheten på denna punkt minskas icke av att vid strikt ansvar enligt motivens uttalande övergång av skadeståndsanspråket »otvivelaktigt» bör äga rum och att ingen vidare motivering gives.[2]

Vid summaförsäkring uteslutes regressrätt. Denna regel, liksom regressregeln i övrigt, föreslogs av kommittén skola vara tvingande. På grund av erinringar främst från sjöassuradörerna och då anledning att befara missbruk av avtalsfriheten icke ansågs föreligga, blev emellertid den slutliga regeln dispositiv.[3]

De grundläggande motiven för utformningen av den svenska regressregeln äro sålunda höljda i ett visst dunkel. För den följande framställningen blir uppgiften närmast att undersöka, hur denna regressregel skall tolkas. Därvid kommer icke något försök att göras att anlägga mera allmänna perspektiv på regressansvarets utformning. Det torde nämligen vara lönlöst att söka ledning i mera principiella ändamålsavvägningar vid denna tolkning. Först senare skall i ett mera allmänt sammanhang diskuteras hur regressansvarets utformning överensstämmer med de allmänna ändamålssynpunkterna.

---

[2] A. a. s. 102.

[3] KPr 33/1927 s. 75 (NJA II 1927 s. 399). Jfr även assuransdirektören Anderssons yttrande, SOU 1925: 21 s. 254.

4 KAP.

Förutsättningar för regressansvar i utomobligatoriska förhållanden enligt 25 § FAL.

A. Grov vårdslöshet och uppsåt.

Såsom framhölls i slutet av föregående kapitel gör den svenska regressregeln i 25 § FAL en skillnad mellan en grupp av fall av skadeståndsansvar där regressansvar finnes, och en annan, där regressansvar uteslutes. Den senare gruppen omfattar, såsom indirekt framgår av formuleringen av 25 §, de situationer där skadeståndsansvar beror av vållande och samtidigt den skadeståndsskyldige icke gjort sig skyldig till grov vårdslöshet eller uppsåt.[1] Eftersom culparegeln vanligen brukar betraktas som huvudregeln inom skadeståndsrätten, kan det vara lämpligt att till en början undersöka, när regressansvar inträder i de fall som bedömas enligt denna.

a. Frågan blir närmast hur man skall avgöra, när *grov vårdslöshet* föreligger. Innan svensk rättspraxis i ämnet diskuteras, skola några principiella reflexioner göras om begreppet grov vårdslöshet.

Det säges ofta att, även om det är möjligt att skilja mellan olika grader av vårdslöshet, det dock är onödigt att uppställa en sådan skillnad, eftersom i skadeståndsrätten i allmänhet även en ringa grad av culpa är tillräcklig för att ansvar skall uppkomma.[2] [3]

[1] Betr. orden »enligt lag» se nedan s. 69 f.

[2] Se t. ex. Grönfors s. 46 f.

[3] Såsom Thyrén utvecklat (s. 32 ff.) kan man med vårdslöshet förstå antingen en kontinuerlig skala, sträckande sig från ytterst ringa till mycket stor vårdslöshet, eller en punkt på denna skala, som utgör gräns för inträdet av en viss reaktion, t. ex. skadeståndsskyldighet. I den senare betydelsen sker ett handlande antingen med vårdslöshet eller utan vårdslöshet. För den förra betydelsen använder T. beteckningen »neglegentia», för den senare »culpa». »Neglegentia» kan sålunda graderas, men culpa kan icke graderas utan inträder i stället vid olika grader av »neglegentia». I juridiskt språkbruk användas de båda betydelserna av vårdslöshet om varandra, utan att något missförstånd synes uppstå. Då man säger att skadeståndsgrundande vårdslöshet bestämmes efter den aktsamhetsgrad som fordras under om-

Ibland finner man likväl uppfattningen att grov vårdslöshet är ett begrepp av stor betydelse. En fransk författare, Voisenet, har sålunda hävdat, att medan tidigare culpa dominerade som gräns mellan ansvar och ansvarsfrihet, numera en stark tendens finnes att antingen tillgripa strikt ansvar eller låta ansvaret bli beroende av grov vårdslöshet.[4] Vid begränsning av ansvaret genom friskrivning från skadeståndsansvar eller genom försäkring har det sedan gammalt betydelse, om grov vårdslöshet föreligger.[5]

Riktigheten av denna uppfattning för den franska rättens del behöver icke här diskuteras; det kan emellertid konstateras att den för den svenska rättens del kan hävdas med visst fog, bl. a. med tanke på den betydelse begreppet grov vårdslöshet har inom försäkringsrätten.[6]

Enligt en vanlig uppfattning står grov vårdslöshet nära uppsåt: culpa lata dolo aequiparatur. Tanken bakom detta synes vara, att culpa lata tyder på dolus som icke kan bevisas.[7] Som företrädare i svensk doktrin för denna uppfattning kan Winroth nämnas.[8] Åsikten bör leda till att ansvar på grund av grov vårdslöshet icke inträder, då det av omständigheterna framgår att uppsåtligt handlande icke kan ens misstänkas, t. ex. om skadevållaren utsatt sig själv för risker och icke haft något att vinna genom skadan.[9]

---

ständigheterna och att culpabegreppet sålunda är elastiskt (jfr Ussing, Erstatningsret s. 71 f.), så användes termen culpa i samma betydelse som Thyrén gör. Då återigen i vissa rättsregler grov vårdslöshet eller culpa lata användes som ansvarsgräns, så måste detta innebära att vårdslöshet användes i betydelsen »neglegentia» och sålunda i en annan betydelse än nyss angavs.

[4] Voisenet s. IV ff.

[5] Voisenet s. 3 ff.

[6] Vad beträffar grov vårdslöshet som gräns för möjligheten att friskriva sig från skadeståndsansvar, jfr Hult, Civilrättsliga spörsmål s. 67 f. och Ussing, Dansk Obligationsret, Alm. Del s. 184, Enkelte Kontrakter s. 412.

[7] Jfr Esmein, Rev. trim. 1926 s. 322: »En effet l'intention de causer le dommage peut rarement être prouvée directement, mais seulement induite de l'existence d'une faute lourde; de plus le fait de causer un dommage consciemment mais non intentionnellement peut difficilement être distingué du dol proprement dit; enfin il est le plus souvent impossible de savoir si la faute lourde est ou non consciente. Exiger une intention dolosive parfaitement établie serait pratiquement amener les juges à affirmer faussement son existence comme certaine lorsque la faute leur paraît trop grave pour rester impunie.»

[8] Winroth s. 99 f.: »Grov vårdslöshet utmärker därvid en oaktsamhet utöver alla sedvanliga gränser och nog stor för att kunna väcka misstanke om avsikt...»

[9] Jfr Mazeaud I nr 414.

Enligt en annan uppfattning utgör emellertid culpa lata åsidosättande av den grad av aktsamhet som t. o. m. vårdslösa personer bruka iakttaga.[1] Detta är dock föga upplysande. Det må vara möjligt att på ett visst område fastställa vad som är den sedvanligt iakttagna aktsamhetsstandarden; åtskilligt svårare är att finna en standard, som utmärker vårdslösa personer men som ändå bör i viss grad tolereras. Om man accepterar denna uppfattning, synes det emellertid omöjligt att stämpla ett förfarande som grovt vårdslöst, om det kan visas vara något så när allmänt brukligt.

Det vanliga är emellertid att man resignerar inför svårigheten att ge ett mera konkret innehåll åt begreppet grov vårdslöshet. Man hänvisar helt enkelt domaren att efter eget skön avgöra om bristen i aktsamhet förefaller särskilt svår.[2]

Såtillvida torde det vara nödvändigt att godtaga denna sistnämnda uppfattning, som det icke lär vara möjligt att finna något enhetligt kriterium, med vars hjälp man för alla situationer kan avgöra, när grov vårdslöshet föreligger. Det är dock att giva upp spelet i förtid, om man på grund därav avstår från varje försök att giva någon ledning vid användningen av begreppet.

Till en början uppställer sig frågan, vilken ledning som kan vinnas av andra rättsregler, som begagna begreppet grov vårdslöshet.[3] Om man bland dessa bortser dels från sådana, där grov vårdslöshet på en skadelidandes sida medför att denne helt eller delvis går miste om rätten till ersättning[4], och dels från sådana, som icke röra handlingssätt som kunna bli aktuella som framkallande försäkringsfall[5], så återstå som jämförelseobjekt främst regler, där skadeståndsskyldigheten är beroende av grov vårdslöshet, särskilt vissa regler i luftbefordringslagen och i järnvägstrafikstadgan[6], och

[1] Se t. ex. Lassen, Alm. Del s. 266; jfr Voisenet s. 12 och Prosser s. 260.

[2] Se t. ex. Enneccerus—Nipperdey s. 660 och diskussionsinlägg, ref. NFT 1933 s. 595 ff.

[3] Winroth ger (Strödda uppsatser II, 1905, s. 24 f.) en översikt över då förekommande ansvarsgrader i svensk rätt.

[4] Se t. ex. 7 § lag 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, 3 § första st. och 6 § andra st. järnvägsansvarighetslagen samt 25 § lagen om försäkring för olycksfall i arbete.

[5] T. ex. 53 § köplagen, 208, 209 §§ aktiebolagslagen.

[6] § 87 järnvägstrafikstadgan, 25 § luftbefordringslagen. Sistnämnda stadgande går tillbaka på internationella luftbefordringskonventionen art. 25, som talar om vårdslöshet som enligt domstolslandets lag är att likställa med uppsåt, se NJA II 1938 s. 365, jfr s. 344.

vidare reglerna om försäkringshavares framkallande av försäkringsfallet i 18 och 20 §§ FAL.

Det bör emellertid göras en skillnad mellan två olika tänkbara rättspolitiska skäl, som kunna motivera begränsningen av ansvaret till grov vårdslöshet. Om denna begränsning beror på att den allmänna aktsamhetsstandard, som ålägges, med hänsyn till ringa risk för skada sättes lågt, synes skäl saknas att låta regressansvaret vara lika strängt som skadeståndsansvaret.[7] Regressansvaret bör i denna situation kunna göras ännu lindrigare än skadeståndsansvaret. Om återigen en bidragande orsak till att skadeståndsansvaret förutsätter grov vårdslöshet är, att den skadelidande antages själv i allmänhet försäkra sin egendom, så är det starkare skäl att uppfatta grov vårdslöshet på samma sätt som i 25 § FAL. I allmänhet torde det senare vara fallet, och tolkningen av dylika regler har därför också ett visst intresse för tillämpningen av 25 § FAL. Något inre sammanhang mellan reglerna, som motiverar bestämda analogislut från tolkningen av den ena regeln till den andra, saknas dock. Bristen på rättspraxis angående de nämnda stadgandena i luftbefordringslagen och järnvägstrafikstadgan gör emellertid frågan mindre betydelsefull.[8]

Med hänsyn till sambandet mellan å ena sidan 18 och 20 §§ FAL och å andra sidan 25 § ligger det nära till hands att antaga, att ett handlingssätt som betraktas som grov vårdslöshet av försäkringshavare också skall betraktas som grov vårdslöshet av tredje man och vice versa. Alldeles nödvändigt är det icke att tillämpa alldeles samma standard vid bedömningen. Intresseläget vid försäkringshavarens eget vållande till skadan och då en utomstående tredje man vållat skadan är nämligen icke det samma.[9] Å ena sidan kan man ur en allmän synpunkt anse det vara större skäl att pålägga folk aktsamhet med andras egendom än med sin egen, eftersom den som skadar sin egen egendom dock oftast trots försäkringen har olägenheter, som avhålla honom därifrån, medan den som skadar annans egendom vanligen icke råkar ut för något annat obehag som kan avhålla honom därifrån, såvida han undgår ersättningsskyldighet.

---

[7] Jfr ovan s. 57 n. 3.

[8] Jfr dock nedan s. 61 n. 1 ang. NJA 1951 s. 656.

[9] Ansvarsförsäkring, där ju 18 och 20 §§ FAL också äro tillämpliga, utgör ett specialfall. Enligt allmänna försäkringsvillkor omfattar försäkringsskyddet vid ansvarsförsäkring även grov vårdslöshet. Jfr Schmidt s. 110 f.

Å andra sidan framgår också t. ex. av den tyska regressregeln, att om man som avgörande moment för inskränkningen i regressrätten ser försäkringshavarens eget intresse, så kan detta medföra att kravet på aktsamhet ställes högre på försäkringshavaren själv, som ju dock på sätt och vis är herre över sina handlingar, än på annan skadevållare, över vilken försäkringshavaren icke har samma inflytande men vars regressansvar dock kan gå ut över försäkringshavaren själv. Man får därför här avväga de olika ändamål som dominera regressrättens utformning. De allmänna intressena att hålla skadefallen nere leda närmast till att bedöma vårdslösheten strängare vid tillämpning av 25 § än vid 18 §, medan det med hänsyn till förhållandet mellan försäkringshavare och försäkringsgivare är motiverat att tillämpa en jämförelsevis mild bedömning då det gäller 25 §, åtminstone om skadevållaren är försäkringshavaren närstående, och vara strängare då det gäller 18 och 20 §§.

Eftersom den svenska regressregeln närmast förefaller att vara en kompromiss mellan de olika synpunkterna, ligger det dock närmast till hands att antaga, att som huvudregel ett handlingssätt bör bedömas på samma sätt, vare sig 18 och 20 §§ eller 25 § tillämpas.

Rättspraxis giver föga ledning för bedömningen av förhållandet mellan de båda reglerna, eftersom praxis angående försäkringshavarens framkallande av försäkringsfallet är jämförelsevis sparsam. Beträffande 25 § FAL finnes däremot en ganska omfattande rättspraxis. I det följande sammanföras rättsfall avseende grov vårdslöshet hos försäkringshavare med dem avseende sådan vårdslöshet hos tredje man.

Av rättsfall som angå ovarsamt handhavande av eld, varav brand uppstått, må särskilt nämnas följande[1]:

---

[1] Jfr även NJA 1943 s. 433 (startande av gengasbil i garage, vilket brann upp genom gnistor som på okänt sätt spritt sig; ej grov vårdslöshet), 1949 s. 732 (belysningsanordningar i dåligt skick i av Kronan disponerad lokal i förening med otillräckliga instruktioner; ej grov vårdslöshet). Betr. NJA 1948 s. 342 (6-årig pojke satte eld på halmstack) jfr nedan s. 87. Jfr även NJA 1946 s. 148 (vid sprängning slungades en sten på en byggnad i närheten; närmare utredning om orsaken saknades; ej grov vårdslöshet) ävensom NJA 1951 s. 656 (§ 87 järnvägstrafikstadgan). HD ansåg i sistnämnda rättsfall det icke vara grov vårdslöshet att en trälåda — innehållande konstverk — försedd med påskrift »Riksförbundet för Bildande Konst» samt »Glas. Aktas för väta och stötar» lastades å en öppen vagn, som utan täckning av presenning kopplades närmast efter ett torv- och koleldat lok, varvid gnistor från loket kort tid efter tågets avgång antände gods å vagnen. HD fann

1. *NJA 1942 s. 11.* Inspektor på en gård (son till gårdens ägare) tinade upp frusna vattenledningsrör med blåslampa i närheten av en höskulle. Höet fattade eld och byggnaden brann ner. Samtliga domstolar ansågo enhälligt grov vårdslöshet icke föreligga.

2. *NJA 1944 B nr 1324 (= FFR 1944 s. 320).* Rättare tinade upp vattenledningsrör med blåslampa i närheten av höloft. Höet antändes och byggnaden brann ner. Domstolarna ansågo icke vårdslösheten vara grov.

3. *FFR 1941 s. 238* (Göta HovR). Vid uppgörande av eld under ångpanna i fabrik lämnades dragluckan öppen och utan tillsyn, ehuru gnistor slogo ut och lättantändliga ämnen lågo på golvet i pannrummet. Grov vårdslöshet ansågs icke föreligga.

4. *FFR 1943 s. 280* (HovR:n för Övre Norrland). Efter en mindre brand i en uthusbyggnad åtog sig ägaren till byggnaden, vari även förvarades egendom tillhörande hans fader, att bevaka brandplatsen för att undgå kostnaden av att brandmanskapet stannade kvar. Medan han var inne i sin bostad för att dricka kaffe och endast med mellanrum på ungefär var femte minut såg till brandplatsen, utbröt eld på nytt. Denna gång brann hela byggnaden ned, och faderns tillhörigheter förstördes också. Brandförsäkringsbolaget, som ersatt fadern, riktade regresskrav mot sonen. Grov vårdslöshet ansågs icke föreligga, varvid dock framhölls att såvitt kunnat utrönas brandbefälet icke lämnat instruktioner om bevakningens ordnande.

5. *FFR 1943 s. 265* (HovR:n för Övre Norrland). Kronans chaufför anbragte plåtkärl med brinnande träkol under bilmotor för att hindra att motorn frös. Bilen fattade eld och skadades. Förfarandet synes icke ha varit ovanligt. Grov vårdslöshet ansågs icke föreligga. — Målet rör KF 22/6 1939 ang. skadeståndsskyldighet för förare av motorfordon m. m. som tillhöra staten.

6. *NJA 1945 s. 322.* Vid militärövning, som ägde rum på en kringbyggd gård, antände glöd från brandhandgranat ett halmtak på en av de omgivande byggnaderna. Avståndet från den plats där övningen ägde rum till halmtaket var 8 m. RR:n ansåg grov vårdslöshet föreligga, medan HovR:n, NRev och HD ansågo grov vårdslöshet icke ligga ansvarig person till last.

7. *NJA 1945 s. 325.* Aska från gengasdrivna bilar tömdes under militärövningar på en hög, där det låg papperspåsar, i närheten av hönshus som brann ned. RR:n och HovR:n ansågo grov vårdslöshet föreligga medan HD, som fann att i målet saknades tillförlitlig utredning om huru branden uppkommit, icke fann av utredningen framgå att någon, för vars handlande Kronan vore ansvarig, genom grov vårdslöshet medverkat till eldens spridning.[2]

8. *FFR 1946 s. 374* (Svea HovR). Vid skjutning med signalpatroner vid fälttjänstövning för att markera granatkastareld föll en lyskropp brinnande

---

vid bedömningen, huruvida vårdslösheten kunde anses som grov, böra tagas i betraktande, att påskrift saknades om att innehållet var särskilt värdefullt, samt att särskilda förhållanden beträffande brådska och godsanhopning vid tillfället förelågo. Jfr Hult, Juridisk debatt s. 234 n. 1.

[2] Se vidare nedan s. 76.

ned i närheten av några byggnader och antände en halmstack, varifrån elden spred sig till byggnaderna som brunno ned. Grov vårdslöshet ansågs icke föreligga.

9. *NJA 1946 s. 185.* Vid sotning av gengasbil tömdes cyklonrenaren i en träbalja, stående vid gaveln av en byggnad. Glödande kolavfall i sotet antände baljan, varefter elden spred sig till byggnaden. Vårdslösheten ansågs icke vara grov.

10. *NJA 1947 B nr 572 (= FFR 1947 s. 176).* I samband med att en gengasbil startades hällde föraren slagg i en tunna, som stod 6,3 meter från en lada. Från tunnan fördes glöd eller gnistor genom luften in i ladan, som antändes. HR:n och HovR:n funno vårdslösheten vara grov, medan HD icke uttalade sig i denna fråga.

11. *NJA 1946 B nr 1207 (= FFR 1946 s. 259.* Avslagen ansökan om prejudikatdispens). Försäkringshavaren brände halm i närheten av kvarlämnad tröska, som antändes och brann upp. Brandförsäkringsföreningarna i trakten hade låtit annonsera i ortstidningarna att sådant förfarande skedde på egen risk. Grov vårdslöshet ansågs icke föreligga.

12. *FFR 1950 s. 231* (Göta HovR). I samband med tröskning företogs rapsbränning, varvid tröskverket brann upp. Förfarandet synes icke ha varit ovanligt. Grov vårdslöshet ansågs icke föreligga.

Av rättsfall som röra ovarsamhet i trafik äro följande av särskilt intresse[3]:

13. *NJA 1944 B nr 183 (= FFR 1943 s. 27.* Avslagen ansökan om fattigdispens). Bilförare förde annans bil genom en av de nerfällda bommarna framför broöppning, varefter han fortsatte ytterligare ett tjugutal meter tills bilen körde av brobanan och, på grund av att bron var öppen för båttrafik, vidare ned i broöppningen. RR:n ansåg grov vårdslöshet icke föreligga, medan HovR:n ansåg vårdslösheten vara grov och biföll regresstalan. Bilföraren i fråga hade även vid andra tillfällen gjort sig skyldig till synnerligen ovarsam körning.

14. *NJA 1947 A nr 165 (= FFR 1947 s. 261).* Regresskrav från trafikförsäkringsbolag mot bilens ägare på grund av att bilen gått i trafik med bromsarna i mycket dåligt skick. Ehuru det framhölls att utredningen innehöll för ägaren mycket besvärande omständigheter ansågs vårdslösheten dock icke kunna betecknas som grov.

Slutligen må följande rättsfall nämnas[4]:

15. *NJA 1941 B nr 42 (= FFR 1941 s. 13.* Avslagen ansökan om prejudikats- och intressedispens). Häst skadades på av vägdistrikt uppsatt taggtrådsstängsel, som uppgavs medföra fara för de djur, mot vilka det var avsett att freda. Grov vårdslöshet ansågs icke ligga vägdistriktet till last.

---

[3] Jfr även NJA 1938 s. 97, NJA 1941 B nr 52 (= FFR 1941 s. 16), 1943 s. 144 och FFR 1949 s. 284 (förande av jeep utan körkort).

[4] Jfr även NJA 1938 s. 564.

Av dessa rättsfall avse nr 8, 11, 12 och 14 krav mot försäkringshavare, medan övriga äro krav mot tredje man.

Ehuru det givetvis är vanskligt att av kortfattade referat draga några slutsatser om culpabedömning, måste dock av de anförda rättsfallen sägas framgå med ganska stor tydlighet, att domstolarna äro synnerligen obenägna att anse grov vårdslöshet föreligga, särskilt vid vållande av brandskada. Vilka synpunkter som varit bestämmande för domstolarna framträder endast i ringa utsträckning. Att grov vårdslöshet endast skulle anses föreligga om omständigheterna äro sådana att en misstanke om uppsåt kan hysas, motsäges av nr 13.[5] I flera fall har det förfarande, som käranden påstått vara grovt vårdslöst, varit i viss utsträckning brukligt (nr 1, 2, 5, 11 och 12). I nr 11 och 12 har detta åberopats av domstolarna; att det skulle varit ensamt utslagsgivande framgår dock icke. Mest sannolikt är, att domstolarna anse sig oförhindrade att antaga grov vårdslöshet även om misstanke om uppsåt saknas och även om förfarandet är i viss mån brukligt. Detta synes också riktigt, då de tidigare nämnda försöken att bestämma begreppet grov vårdslöshet sakna bärkraftig motivering.

Vad som föranlett domstolarna till deras obenägenhet att finna vårdslöshet grov, är svårt att säga.[6] Det är möjligt att en bidragande orsak varit, att regressansvar helt och hållet saknas vid ringare vårdslöshet.[7] Regressansvaret vid grov vårdslöshet får därigenom karaktären av en för alldeles särskilt svåra fall reserverad sanktion, och det är förklarligt att denna då tillämpas endast i sådana fall, där skadeståndsbeloppet kan tyckas stå i någon proportion till förseelsens grovhet, vilket emellertid på grund av skadornas storlek mera sällan lär vara fallet. En annan möjlig förklaring är också, att i flera av de här anförda fallen den, mot vilken regressanspråket riktades, var i just sådan ställning i förhållande till försäkringshavaren, att regresskravet kunnat i realiteten drabba denne, eller

---

[5] Jfr även NJA 1948 s. 342, nedan s. 87.

[6] Jfr till det följande Strahl, SOU 1950: 16 s. 115. Se även SOU 1951: 25 s. 296 ff.

[7] Danska domstolar uppges vara icke obenägna att finna vårdslöshet grov, se redan NFT 1933 s. 669 ff.; jfr Bentzon s. 160 n. 5 och Frost, TfR 1952 s. 330 f. Detta sammanhänger måhända med att möjlighet finnes att pålägga regressansvar även vid mindre vårdslöshet. — Betr. finsk rättspraxis se Cederberg, NFT 1943 s. 389 f.

det åtminstone varit sannolikt att försäkringshavaren själv under motsvarande omständigheter icke skulle ha framställt skadeståndskrav (se särskilt nr 1 och 4, jfr även nr 2 och 3). Det är möjligt att dessa rättsfall, särskilt nr 1, påverkat den allmänna uppfattningen om vad som skall anses vara grov vårdslöshet vid tillämpningen av 25 § FAL.

Man kan fråga sig om det är möjligt att av ratio legis för 25 § FAL draga några slutsatser, hur bedömningen av vad som är grov vårdslöshet bör ske. Såsom redan antytts lär detta dock icke vara möjligt. Redan skillnaden mellan vad försäkringshavarens intressen kunna fordra och vad som betingas av allmänna preventionshänsyn förhindrar detta. Tänkbart vore visserligen att uppfatta grov vårdslöshet som ett slags blankettbegrepp, innebärande en omskrivning för att handlingssättet är sådant att det fordrar en reaktion, trots att egendomen är försäkrad. Härav får man dock föga ledning. Genom bestämningen ställes man ju endast inför ett nytt problem, nämligen att avgöra när en sådan reaktion anses nödvändig.

Den grundläggande principen måste vara, att bedömningen av vad som är grov vårdslöshet i första hand bör influeras av samma faktorer som den vanliga culpabedömningen, alltså så att kravet på aktsamhet skärpes och oaktsamheten bedömes strängare om faran för skada är stor och om stora värden stå på spel. Liksom culpabegreppet är också begreppet culpa lata elastiskt. Att svensk rätt icke medgiver någon skälighetsprövning av regressrätten efter omständigheterna i det särskilda fallet innebär sålunda icke att alla möjligheter till nyansering saknas.

Ur flera synpunkter vore det emellertid önskvärt att giva begreppet grov vårdslöshet ett mera konkret innehåll. Ovissheten vid bedömningen skulle därigenom minska, och måhända skulle också ett band läggas på domstolarnas benägenhet att av hänsyn till de betungande konsekvenserna i det enskilda fallet anse vårdslöshet icke vara grov. Att uppställa några typfall av grov vårdslöshet kan dock icke komma i fråga. Även om det stundom må vara försvarligt t. ex. att tina upp frusna vattenledningsrör med blåslampa, måste det dock under särskilda omständigheter vara grovt vårdslöst att göra detta. Bedömningen måste ske med hänsynstagande till de särskilda omständigheterna.

Stundom får culpabegreppet sitt innehåll icke genom en bedömning i efterhand av domaren, huruvida nödig aktsamhet har iaktta-

gits, utan genom särskilda lagstadganden, som precisera det handlingssätt som bör iakttagas. Exempel härpå finner man i vägtrafikförordningens regler för trafikanter.[8] För dylika fall kan man ställa frågan, om regressansvar på grund av grov vårdslöshet bör vara bundet till överträdelse av vissa av dessa regler, så att överträdelse av några alltid skall medföra regressansvar, medan överträdelse av andra icke kan anses vara grov vårdslöshet. Någon sådan uppdelning synes dock icke lämplig eller ens möjlig.[9] Den differentiering, som sker mellan olika handlingsregler för trafikanter, och den gradering mellan dessa, som finnes genom de olika straffsatserna, ha tillkommit med andra syften än de skadeståndsrättsliga och försäkringsrättsliga, och de lämpa sig därför icke som generell norm för att avgöra om regressansvar bör förekomma eller ej. Därmed bestrides icke att man ofta av den straffrättsliga bedömningen kan få ledning också för att avgöra om grov vårdslöshet i 25 §:ens mening föreligger.

Även om sålunda icke bestämda regler kunna givas, synes det dock möjligt att exemplifiera omständigheter, som kunna bidraga till att vårdslösheten bör anses särskilt svår.

En särskilt av Strahl betonad synpunkt är, att vid ett företag en bristfällighet i de varaktiga anordningar, som skola förhindra skador, bör bedömas strängare än en tillfällig ouppmärksamhet.[1] Enligt Strahls mening bör de lege ferenda regressansvar här inträda även om handlingssättet icke kan anses vara grov vårdslöshet.[2] Så länge den svenska rättens regressregel endast laborerar med begreppet grov vårdslöshet, är det emellertid skäl att som försvårande omständighet särskilt beakta, om skadan beror på en vårdslöst inrättad bestående anordning. I hittillsvarande rättspraxis saknas dock stöd för att betrakta detta som en avgörande omständighet (jfr nr 14 och 15 ovan).

En besläktad tankegång, som fått ett visst utrymme i fransk rätt vid bedömningen av vad som är grov vårdslöshet, är att upprepad vårdslöshet, efter det en gång skada inträtt, bör betraktas som särskilt svår. En mjölnare låter sin kvarn mala tomt och eldsvåda uppstår. Trots detta låter han även i fortsättningen kvarnen

[8] Jfr Grönfors s. 45 f.
[9] Jfr Hörstadius, SvJT 1934 s. 298 f.
[1] Se t. ex. SOU 1950: 16 s. 93, 111, 115.
[2] A. a. s. 111. — Se vidare nedan s. 237.

mala tomt. Andra gången eldsvåda uppstår anses denna ha uppkommit genom »faute lourde».[3] Även denna synpunkt synes ha sitt värde.

En synpunkt som även den använts i fransk rätt är att vårdslöshet, som icke endast framkallat skada utan också försvårar dess verkningar, bör betraktas som grov. Om den som vållat att elden kommit lös underlåter att vidtaga åtgärder för att begränsa skadan, synas särskilda skäl finnas för att anse den del av förlusten, som uppkommit genom den senare underlåtenheten, vara framkallad genom grov vårdslöshet.[4]

Överträdande av uttryckliga föreskrifter, utfärdade för att förekomma skador, synes ofta kunna rubriceras som grov vårdslöshet.[5] Då det gäller försäkringshavarens eget framkallande av försäkringsfallet har detta mindre betydelse, eftersom överträdelse av säkerhetsföreskrift enligt 51 § FAL kan medföra befrielse helt eller delvis för försäkringsgivaren att ersätta skadan. I vad gäller tredje mans framkallande av försäkringsfallet saknas av naturliga skäl någon motsvarande regel, men medveten underlåtenhet att följa säkerhetsföreskrift synes dock ofta böra leda till att vårdslösheten betraktas som grov.

Slutligen kan man ställa frågan, huruvida vid bedömningen av vad som är grov vårdslöshet någon hänsyn bör tagas till att vederbörande minskat sin aktsamhet just därför att försäkringsskydd fanns. Under 1800-talet ha franska domstolar ansett grov vårdslöshet vara för handen, om ett fel begåtts, som en person som icke hade försäkringsskydd icke skulle ha gjort sig skyldig till.[6] För en sådan princip kunde väl vissa skäl anses tala. Men då det åtminstone beträffande försäkringshavarens eget framkallande av försäkringsfallet är en både allmänt accepterad och väl motiverad uppfattning, att försäkringen också bör lända försäkringshavaren till skydd mot hans egen vårdslöshet och minska den anspänning vartill han eljest skulle ha varit tvungen[7], så förefaller det klart att man icke kan

---

[3] Voisenet s. 10.

[4] Voisenet s. 17. — Rättsfallet nr 4 ovan synes närmast utvisa, att denna omständighet icke ansetts utslagsgivande.

[5] Jfr ang. skadelidandes medverkan till skadan 25 § olycksfallsförsäkringslagen, 3 § järnvägsansvarighetslagen och 7 § 1902 års lag om elektriska anläggningar.

[6] Voisenet s. 10.

[7] Se t. ex. Schmidt s. 109.

anse grov vårdslöshet föreligga blott därför att med stor sannolikhet vederbörande skulle ha varit mera försiktig om försäkringsskydd icke funnits. Då försäkringsfallet framkallats av tredje man, som icke själv betalat premien och som icke utsätter sig för några påföljder på grund av skadan, synes dock medveten oförsiktighet, beroende just på att vederbörande ansett sig vara fri från risken att bli ersättningsskyldig på grund av skadan, i allmänhet böra bedömas som grov vårdslöshet.

Dessa försök att giva ett mera bestämt innehåll åt begreppet grov vårdslöshet äro endast att betrakta som exempel, och de anförda synpunkterna äro givetvis icke uttömmande. Något stöd för dem i rättspraxis finnes icke heller; snarare kan sägas att i rättspraxis icke ens dessa skäl beaktas. Men eftersom man med visst fog kan göra gällande, att domstolarna under inflytande av obestämdheten i begreppet grov vårdslöshet tvekat att pålägga regressansvar även i fall där detta kan vara berättigat, är det av vikt att påvisa omständigheter, som kunna motivera en skärpning av regressansvaret.[8]

b. Att avgöra huruvida skadan är framkallad genom *uppsåtlig handling* erbjuder mera sällan några svårigheter. Vid culpaöverskott kan emellertid tvekan tänkas uppstå. En person tänder uppsåtligen eld på sin egendom, varvid annan tillhörig egendom också skadas. Oftast föreligger väl dolus eventualis med avseende å den senare skadan; eljest torde vårdslösheten i allmänhet böra bedömas som grov. Möjligt är dock att kravet på grov vårdslöshet bör medföra, att adekvansgränsen drages snävare än som normalt sker.[9]

B. Regressansvar oberoende av uppsåt eller grov vårdslöshet.

Enligt 25 § FAL inträder försäkringsgivaren i den skadelidandes rätt att utfå ersättning av den som enligt lag är skyldig att utgiva skadestånd *evad han är till skadan vållande eller icke.* Om så är fallet är det alltså likgiltigt huruvida grov vårdslöshet ligger skadevållaren till last eller ej. Den lagstiftningsteknik som här begagnas

---

[8] Jfr Løppenthien, NFT 1933 s. 675 f., som på grund av osäkerheten i begreppet grov vårdslöshet vill ersätta detta med beskrivningar av bestämda situationer, där regressrätt skall finnas. Se även nedan s. 237.

[9] Jfr ang. sambandet mellan adekvans och skuldgrad t. ex. Karlgren s. 69, A. Vinding Kruse, TfR 1951 s. 410 ff.

är egendomlig såtillvida, att förutsättningarna för regressansvar beskrives med hjälp av ett *negativt* kännetecken, nämligen att skadeståndsskyldigheten är oberoende av culpa. I det följande skall undersökas hur man positivt skall bestämma dessa fall.

a. Orden »enligt lag» i 25 § synas icke nödvändiga för det språkliga sammanhanget. Ett problem vid tolkningen av stadgandet rör följaktligen vad som skall inläggas i dessa ord.

Enligt en mening utmärka orden »enligt lag», att regressansvar oberoende av uppsåt och grov vårdslöshet endast skall inträda, där det i *uttryckligt lagstadgande* pålagts strikt skadeståndsansvar. En följd härav skulle vara, att om skadeståndsansvaret visserligen är strikt men införts icke genom lagstadgande utan genom rättspraxis, regressansvar förutsätter uppsåt eller grov vårdslöshet. Motivet för en sådan distinktion skulle vara att undvika onödiga tvister, om verkligen skadeståndsansvar oberoende av vållande föreligger, och inskränka det fulla regressansvaret till de jämförelsevis lätt fastställbara fall där lagstiftaren infört strikt skadeståndsansvar.[1]

Varken regeln eller motiveringen synas godtagbara. Att låta gränsen bestämmas av en rättspolitiskt så betydelselös omständighet som om regeln införts av lagstiftaren eller av domstolarna, synes förutsätta en ytlighet i behandlingen av denna icke oviktiga materia, som icke gärna bör antagas och varför stöd saknas såväl i förarbeten som i tidigare diskussion av frågan.[2] Svårigheter måste också uppkomma vid gränsdragningen, t. ex. då ett lagstadgande tillämpas analogt. Skall detta anses vara ett genom lagstiftningen eller genom rättspraxis infört fall av strikt ansvar? Domstolen tvingas att fatta position till frågan, om dess eget avgörande beror på lagregel eller är grundat i annan rättskälla.

Rättspraxis har ställt sig på den ståndpunkten, att avgörande icke är huruvida det strikta ansvaret beror på lagregel eller på en genom praxis införd regel.[3]

---

[1] Svarandepartens argumentering i NJA 1946 s. 148.

[2] I socialvårdskommitténs förslag till yrkesskadeförsäkringslag (SOU 1951: 25) föreslås dock att regressansvar oberoende av uppsåt eller grov vårdslöshet skall träffa den som »enligt i lag given bestämmelse är skyldig att utgiva skadestånd evad han är till skadan vållande eller icke» (41 §). Av motiven framgår att man främst haft bilansvaret i tankarna (se s. 319). Vad som föranlett begränsningen till i lagbestämmelse grundat skadeståndsansvar framgår icke av motiven. Se även SOU 1952: 39 s. 282 f.

[3] NJA 1946 s. 736; jfr NJA 1945 s. 322, 325, FFR 1946 s. 374. Se även Karl-

Det är möjligt att orden »enligt lag» helt enkelt betyda »lagligen».[4] I så fall avse orden att understryka att regressansvar finnes endast där juridisk skyldighet att utbetala skadestånd oberoende av vållande föreligger, icke där endast moralisk skyldighet finnes. Eftersom detta är ganska självklart äro orden i så fall närmast pleonastiska.

Ytterligare en möjlighet är emellertid att med orden avsetts att göra en skillnad mellan utomobligatoriskt skadeståndsansvar och annan skyldighet att ersätta skada, närmast skadeståndsskyldighet i kontraktsförhållanden. Detta skall emellertid diskuteras senare, på tal om regressrätt vid skadeståndsskyldighet i avtalsförhållanden.[5]

b. Formerna för utomobligatoriskt skadeståndsansvar äro som bekant många. Frågan blir nu, vid vilka av dessa regressansvar skall finnas oberoende av uppsåt eller grov vårdslöshet.

1. Minst tvivel erbjuda de fall, där *enligt lagstadgande rent strikt skadeståndsansvar uppstår*, dvs. utan att vårdslöshet ligger vare sig den ansvarige eller någon hos honom anställd till last. Hit höra järnvägs ansvar för gnistskador och för skador som träffa betande hästar och nötkreatur samt renar[6], luftfartygs ägares ansvar för skada, som i följd av luftfartygs begagnande i luftfart tillfogas person eller egendom som icke befordras med luftfartyget[7], bilägares ansvar för skada som uppkommit genom bristfällighet å bil[8], innehavares av elektrisk anläggning ansvar för skada orsakad genom inverkan av ström från anläggningen[9], hundägares ansvar för skada som orsakas av hunden[1], och ägares av hemdjur ansvar för skada som djuret orsakar å annans ägor[2], för att nämna de viktigaste[3].

I åtskilliga av dessa regler om skadeståndsansvar oberoende av

---

gren s. 170, Eklund—Hemberg s. 54, Hult, SvJT 1947 s. 505 f., Lind—Lech, TfR 1947 s. 478 f. och Strahl, SOU 1950: 16 s. 57.

[4] I 1921 års förslag användes i stadgandet om regressrätt (43 §) ordet »lagligen». Jfr NJA 1946 s. 148 (s. 150) och Hult, SvJT 1947 s. 506.

[5] Se nedan s. 112 ff.

[6] 5 § första st., 6 § andra och tredje st. järnvägsansvarighetslagen.

[7] 1 § första st. luftfartsskadelagen.

[8] 2 § bilansvarighetslagen.

[9] 4 § första st. 1902 års lag om elektriska anläggningar.

[1] 4 § lagen om tillsyn över hundar.

[2] 47 § ägofredslagen.

[3] Se även t. ex. BB 22: 3, 7; 6 § lag om flottning i allmän flottled (1919).

vållande är ansvaret långt ifrån obegränsat eller obetingat. Lindringen i det strikta skadeståndsansvaret kan inträda på olika vägar. Ansvar för skada av ström från elektrisk anläggning finnes icke då skadan tillkommit genom händelse av högre hand, där innehavaren icke kunnat genom iakttagande av föreskrivna skyddsåtgärder avvända densamma.[4] Järnvägs ansvar oberoende av culpa för skador å betande kreatur bortfaller bl. a. om djuret inkommit å järnvägens område, oaktat detta var försett med järnvägen tillhörig hägnad av beskaffenhet att utestänga djur som ej är okynnes eller otamt.[5] Järnvägs strikta ansvar för gnistskador upphör bl. a. om brännbart löst gods upplägges utan säkert skydd eller byggnad av lätt antändligt ämne uppföres inom visst kortare avstånd från järnvägsspår.[6] Här kompenseras alltså järnvägens strikta skadeståndsansvar i viss mån av ett strikt ansvar för medverkan från den skadelidandes sida.

I flera av dessa fall, kanske särskilt vid järnvägs ansvar för skador å betande kreatur, står skadeståndsansvaret ganska nära ansvar enligt culparegeln. Ju lättare det är att undvika att skadan inträder på det sätt som beskrives i regeln, desto närmare är man culpaansvaret. Så snart skadeståndsregeln är så konstruerad att ansvaret inträder oavsett om i det särskilda fallet skadan kunnat undvikas, måste det dock betraktas som strikt ansvar och följaktligen också medföra fullt regressansvar. Då det gäller moderna lagstadganden framgår när så är fallet av regelns formulering och av förarbeten. Vid lagstadganden som fortfarande kvarstå ur 1734 års lag kan det däremot vara tveksamt om stadgandena böra uppfattas som byggande på culpa eller på strikt ansvar. Dessa ha dock föga betydelse.[7]

2. Med den tolkning som ovan givits av orden »enligt lag» följer, att i de fall, där *skadeståndsansvar oberoende av vållande införts genom rättspraxis,* regressansvar också finnes oberoende av uppsåt och grov vårdslöshet. Vilka dessa fall äro kan vara svårare att avgöra, eftersom domstolarnas motiveringar icke alltid giva lika klart besked som lagstadganden. Vissa typer av sådant skadeståndsansvar ha emellertid utkristalliserat sig, nämligen ansvar för immissioner, för grävningar och sprängningar av starkt ingripande

[4] 4 § andra st. 1902 års lag om elektriska anläggningar.
[5] 6 § andra st. sista punkten järnvägsansvarighetslagen. Jfr Grönfors s. 212 f.
[6] 5 § tredje st. järnvägsansvarighetslagen. Jfr Grönfors s. 206 ff.
[7] Jfr om vissa regler ur 1734 års lag Winroth s. 152 f., 213 ff.

art, samt ansvar för omfattande militärövningar.[8] Att märka är, vad beträffar grävningar, sprängningar och militärövningar, att en förutsättning för det strikta ansvaret är att skadan uppkommit vid en verksamhet som haft särskilt stor omfattning eller varit utpräglat farlig. Här möter alltså ett gränsdragningsproblem, nämligen att avgöra när verksamheten haft den karaktär att gränsen till det strikta ansvaret överskrides. Denna gränsdragning blir särskilt betydelsefull just vid regresskrav, eftersom där en skillnad kommer att visa sig mellan ansvar för grov vårdslöshet och ansvar oberoende av all vårdslöshet. Detta är emellertid icke något problem, som kan sägas direkt röra tolkningen av regressregeln.[9]

Även i andra fall kunna emellertid domstolarna ställas inför problemet, om under förhandenvarande omständigheter skadeståndsansvar utan culpa finnes. Domstolarna äro ju i allmänhet obenägna att laborera med sådant skadeståndsansvar och därför ter sig väl detta problem oftast föga brännande eller praktiskt för dem. Men det finnes ju flera rättsfall, där domstolarna utdömt skadestånd utan att culpa åberopats och utan att det av omständigheterna framgår att culpa ändå ansetts föreligga. Bekanta rättsfall av denna typ äro *NJA 1929 s. 520* (telefontrådrullen på Flottsundsvägen) och *1943 s. 177* (järnvägsbron i Västerås).[1] Det finnes alltså ett område mellan de klara fallen av strikt ansvar och de klara fallen av culpaansvar, där bedömningen är oviss.

Ibland ha domare, som själva varit med om avgörandena, gjort uttalanden om den tillämpade principen[2] men trots detta finnes ofta utrymme för tvivel, om ansvaret ansetts bero på culpa eller ej.

Man kan emellertid hävda, att oavsett vad domarna må ha ansett i dessa fall, avgörandena dock ha en så kasuistisk prägel, att man icke på grund av dem kan uppställa några regler om bestämda typsituationer, där skadeståndsansvar utan culpa finnes och där följ-

---

[8] Se härom särskilt Grönfors s. 157 ff. med hänvisningar; jfr även Lejman, Festskrift till Ussing s. 300 ff. och Hult, Juridisk debatt s. 204 ff.

[9] Jfr nedan s. 217.

[1] Andra dylika rättsfall äro: NJA 1909 s. 476 (fartyg stötte på grund vid utlöpande ur skeppsdocka), 1948 s. 173 (arbetare skadades på grund av fel i hackelsemaskin), 1949 s. 460 (scenarbetare skadades vid filminspelning då fyrverkeripjäs exploderade).

[2] Särskilt är att märka JustR Alexandersons uppsats i FJFT 1944 s. 93 ff., där de båda i texten nämnda rättsfallen analyseras s. 109 f. och s. 111 ff.

aktligen fullt regressansvar finnes. Det lönar sig då icke att gå in på en närmare analys av dessa fall. Men om domstolarna, med det stöd som dessa rättsfall må ge, anse sig ha möjlighet att utdöma skadeståndsansvar oberoende av culpa i någon viss situation, blir konsekvensen samtidigt att fullt regressansvar finnes. Problemet skjutes då över till ett annat plan: det blir att avgöra vad som skall anses utgöra skadeståndsansvar oberoende av culpa. Till följd av culpabegreppets obestämdhet är ju svaret härpå icke utan vidare givet.

Då man diskuterat culpabegreppets innehåll har syftet oftast varit ett annat än det som här framträder. Man har avsett att fastställa, när skadeståndsansvar inträder i de fall, där enligt en redan given regel ansvaret förutsätter culpa.[3] Man måste då avgöra vilken betydelse som skall tillmätas den allmänna aktsamhetsstandarden, domstolens egen uppfattning om vad som är lämplig aktsamhet, osv. Vid sidan därav blir det en uppgift, av teoretisk karaktär, att analysera vad som begreppsmässigt skiljer culpaansvar från strikt ansvar.[4]

Här är emellertid problemet ett annat. Det är att med rent praktiskt syfte — för att tolka ett bestämt lagstadgande — fastställa vad som skall anses utgöra culpaansvar. Då det gäller skadeståndsregler som tillkommit genom lag kan man, såsom redan sagts, utgå från vad lagstiftaren tänkt sig. Då det gäller skadeståndsansvar som icke har direkt stöd i lag, finnes emellertid icke denna möjlighet. Domaren kan icke nöja sig med att fråga, om han anser skadeståndsansvaret i det särskilda fallet bero på culpa, utan han måste också göra klart för sig, vad som är utslagsgivande för att han skall anse detta.

Om man utgår från att den gängse culpabedömningen innebär, att skadeståndsansvar inträder om vederbörande visat mindre aktsamhet än som vanligen brukar iakttagas, så kan ansvaret icke behandlas som strikt därför att domstolarna ställa aktsamhetskravet högre än så. Icke ens om domstolarna ställa kravet på aktsamhet

---

[3] Så t. ex. Karlgren s. 63 ff., Grönfors s. 41 ff. och Ussing, UfR 1949 B s. 233 ff.

[4] Ur denna synpunkt analyserar Lundstedt culpabegreppet, Strikt ansvar II: 1 s. 8 ff. Grönfors s. 49 synes anse det principiellt eller åtminstone praktiskt omöjligt att draga någon gräns. Ekelöf, Straffet, skadeståndet och vitet s. 99, menar att avgörande är om det handlingssätt, vartill skadeståndsskyldigheten anknytes, betecknas som vårdslöst.

högre än den standard som brukar iakttagas av särskilt försiktiga personer, bör ansvaret därför betraktas som strikt. För den allmänna uppfattningen, och även mera speciellt vid tolkningen av 25 § FAL, behöver detta icke utgöra annat än en nyansering, möjligen en förskjutning, av culpabegreppets innehåll.

För att man skall kunna tala om ansvar utan vållande i den mening varom här är fråga måste fordras något mera, nämligen att ansvaret överhuvud icke bygger på åsidosättande av aktsamhet, vare sig hos den ansvarige själv eller någon för vars handlingar han ansvarar. Endast i dylika fall saknas förutsättningar för att tala om culpaansvar. Distinktionen bygger sålunda på en rättsteknisk skiljaktighet i reglernas uppbyggnad. Det finnes en principiell skillnad mellan fall, där det överhuvud är relevant huruvida en aktsamhetsstandard iakttagits, och fall där skadeståndsansvaret uppstår då skadan inträtt genom en viss typ av händelseförlopp. I den förra gruppen av fall måste ansvaret förutsätta att det varit möjligt att förekomma skadan, och bedömningen hänför sig till en allmän standard. I den senare gruppen av fall uppkommer skadeståndsansvaret så snart händelseförloppet utvecklat sig på visst sätt, varvid det må ha varit mer eller mindre svårt eller t. o. m. omöjligt att förekomma detta händelseförlopp. Denna distinktion torde vara den som bäst lämpar sig för att markera gränsen mellan culpaansvar och ansvar oberoende av vållande vid tillämpningen av 25 § FAL. Den praktiska skillnaden mellan de båda typerna kan stundom vara ringa. Särskilt kan det i praktiken ofta vara en hårfin skillnad mellan ansvar på grund av culpa hos någon, vilken som helst, av den ansvariges anställda, och ansvar till följd av bristfälligheten i viss anordning.[5] [6]

---

[5] Jfr meningsskiljaktigheten mellan Strahl, Festskrift till Marks von Würtemberg s. 577 ff. och Minnesskrift ägnad 1734 års lag II s. 903 ff., samt Alexanderson, FJFT 1944 s. 103 ff. Jfr även Lundstedt, Strikt ansvar II: 1 s. 443 ff.

[6] Med denna bestämning kan även NJA 1943 s. 177 anses bygga på culpa hos underordnad ehuru culpabedömningen med hänsyn till omständigheterna gjorts särskilt sträng. Jfr Alexanderson, FJFT 1944 s. 112. Betr. NJA 1929 s. 520 har Hult, Juridisk debatt s. 209 f., gjort gällande att skadeståndsansvaret i själva verket kunnat grundas på anställds culpa. Om, såsom synes framgå av Alexandersons uttalanden a. a. s. 109, skadeståndsansvar enligt domstolens mening skulle inträtt i den angivna situationen även om trådrullen skulle ha blivit kvar på vägen trots all tänkbar omsorg hos samtliga underordnade, har dock verkligen en strikt ansvarsregel i här använd mening tillämpats.

Det kan emellertid tänkas att även denna gräns för vad som skall betraktas som culpaansvar är alltför snävt dragen, i det domstolarna åberopa culpa även i fall, där skadan icke kunnat undgås och sålunda ansvaret inträder oberoende av att all aktsamhet iakttagits. Lundstedt diskuterar ett antal rättsfall, där det enligt hans mening kan ifrågasättas om icke domstolarna medvetet fingerat culpa.[7] Därvid synes han emellertid åsyfta vissa fall, där aktsamhetskravet ställts så högt att man icke rimligen kunnat vänta sig att denna standard skulle ha iakttagits.[8] Något fall där domstolarna utdömt skadestånd och åberopat culpa, oaktat de menat att skadan icke kunnat förekommas, finnes veterligen icke.[9] Ur denna synpunkt synes därför icke något hinder finnas mot den nu förordade gränsdragningen.

3. Vad beträffar skadeståndsansvar som inträder *på grund av annans vållande* är det tvivelaktigt, när regressansvar uppstår. Följande möjligheter kunna tänkas:

1) Regressansvar uppstår så snart skadeståndsansvar uppstår, dvs. så snart vållande ligger den underordnade till last.

2) Regressansvar uppstår om grov vårdslöshet ligger antingen den ansvarige eller den underordnade till last.

3) Regressansvar förutsätter att grov vårdslöshet ligger den ansvarige själv till last.

Eftersom 25 § FAL talar om den som »enligt lag är skyldig att utgiva skadestånd evad han är till skadan vållande eller icke», ligger det närmast till hands att tillämpa alt. 1. I den situation som nu diskuteras är det ju faktiskt så, att skadeståndsansvaret uppstår utan att den ansvarige är vållande, nämligen på grund av annans vållande. Att detta alternativ motsvarar lagstiftarens intentioner synes också framgå av motiven, som bland exemplen på skadeståndsskyldighet, vid vilken fullt regressansvar finnes, nämner också redarens ansvar enligt 8 § sjölagen för skada som åstadkommes av be-

---

[7] Se härom Strikt ansvar II: 1 s. 47 ff. Jfr även Karlgren s. 118.

[8] NJA 1910 s. 628, 1931 s. 7, 1939 s. 609, 1947 s. 126 (Lundstedt, Strikt ansvar II: 1 s. 16 f.) samt rättsfall ang. stats, kommuns och aktiebolags ansvar, a. a. s. 50 ff.

[9] Härtill kommer emellertid att vissa omständigheter icke anses inverka på culpabedömningen, se t. ex. NJA 1950 s. 188 (kommunalstrejk ansågs icke befria stad från skadeståndsansvar på grund av underlåtenhet att sanda). Detta kan givetvis dock icke medföra, att ansvaret för underlåtenhet att sanda betraktas som strikt.

fälhavaren eller någon av besättningen genom fel eller försummelse i tjänsten.[1]

Detta alternativ (nr 1) har också förklarats vara det riktiga i Eklunds och Hembergs kommentar till FAL, såväl i vad angår ansvar för annans culpa, som ålagts genom särskild lagbestämmelse, som beträffande dylikt ansvar då det ålägges av domstolarna utan särskilt stöd i lag, t. ex. för självständig driftslednings handlande.[2]

I en rättsfallsöversikt har även Hult synnerligen bestämt hävdat, att lagtextens ordalydelse gör det nödvändigt att här antaga regressansvar så snart skadeståndsansvar finnes, eftersom det enligt ordalydelsen av lagtexten kommer an på om den, mot vilken regresstalan riktas, är skyldig utgiva skadestånd oberoende av om han är vållande eller icke. Hult ifrågasätter t. o. m. om det ej vore riktigare att tillämpa det alt. som ovan betecknats med nr 3 än att tillämpa vad som här nämnes alt. 2.[3]

I rättspraxis har emellertid en annan uppfattning kommit till synes. Frågan har några gånger varit föremål för HD:s prövning. Bland rättsfallen bortses i det närmast följande från dem som avse bilansvarighet.

NJA 1945 s. 322 är det tidigare i annat sammanhang omnämnda fallet, där ett halmtak antändes vid en militärövning med brandhandgranater på en kringbyggd gård. RR:n ansåg grov vårdslöshet ligga den officer till last, som ledde övningen, och fann på grund därav kronan vara ersättningsskyldig mot försäkringsbolaget. HovR:n ogillade däremot regresskravet, då officeren icke ansågs genom grov vårdslöshet ha vållat branden och ej heller enligt lag var skyldig att utgiva skadestånd evad han var till branden vållande eller icke. NRev ville fastställa denna dom. I HD ansågo två ledamöter med hänsyn till faran för eldskada kronan vara ansvarig oberoende av vållande. Övriga tre JustR ansågo icke kronan skyldig att oberoende av vållande ersätta brandskadan och funno icke heller att den nyss nämnda officeren eller annan för vars handlande kronan ansvarade genom grov vårdslöshet vållat branden. — Härav synes framgå, att regressansvar enligt dessa ledamöters mening förutsätter grov vårdslöshet hos någon, för vilken kronan ansvarar.

Även *NJA 1945 s. 325* har tidigare nämnts i annat sammanhang. Detta rättsfall rör militärövningen, vid vilken aska från gengasdrivna bilar tömts invid ett hönshus på en hög, där även papperspåsar lagts. RR:n ansåg grov vårdslöshet ligga vederbörande militärpersonal till last. Domen fastställdes av HovR:n. Ett JustR ville liksom NRev fastställa HovR:ns dom. Två

---

[1] SOU 1925: 21 s. 103.

[2] Eklund—Hemberg s. 53 f.

[3] SvJT 1947 s. 504 ff., särskilt s. 506 f.

JustR funno icke styrkt att branden vållats genom vårdslöshet från militärpersonalens sida (kausalsammanhanget var rätt oklart i målet). Övriga två JustR, vilkas mening blev avgörande, ansågo icke sådant fall vara för handen, att kronan var skyldig att oberoende av vållande ersätta brandskadan, och ej heller funno de av utredningen framgå, att någon för vars handlande kronan ansvarade genom grov vårdslöshet medverkat till eldens spridning. — Det är tydligt att de två ledamöter, vilkas mening blev bestämmande, ansågo regressansvar förutsätta grov vårdslöshet hos den underordnade. Däremot är det omöjligt att utläsa vilken uppfattning om förutsättningarna för regress hysts av de ledamöter, som icke funno det styrkt att branden vållats genom vårdslöshet från militärpersonalens sida. Sannolikt ha de icke avsett att uttala sig i frågan.

NJA 1946 s. 148 rör stads regressansvar för skada som uppkommit genom sprängning. RR:n ansåg staden vara ansvarig för skadan, även om den icke vållats av bristande omsorg vid arbetets utförande. HovR:n ansåg icke staden ansvara oberoende av vållande och fann icke heller grov vårdslöshet ligga vare sig stadens arbetsledning eller sprängarbasen till last. En ledamot fann att den lokala arbetsledningen varit vållande till olycksfallet, och på grund härav ansåg han staden vara närmare än den skadelidande att bära skadan. Med åberopande av »grunderna för» 25 § FAL ville han därför bifalla regresskravet. NRev ville fastställa HovR:ns dom. HD:s majoritet, tre JustR, ogillade käromålet och uttryckte sig på följande sätt: »Enär, såsom HovR:n funnit, ifrågavarande sprängningsarbete icke kan anses utgöra sådan verksamhet att staden är, oansett vållande, ansvarig för den å Esther Lundhs fastighet åstadkomna skadan, samt sådan ansvarighet för staden gentemot bolaget icke heller föranledes av den omständigheten att den lokala arbetsledningen må hava varit vållande till skadan; ty och som grov vårdslöshet icke visats föreligga . . .» Minoriteten kom till samma slut men formulerade motiveringen betr. ansvaret för arbetsledningens vållande på följande sätt: ». . . samt ansvarighet för staden gentemot bolaget icke föranledes av den omständigheten att den lokala arbetsledningen må hava varit vållande till skadan, såframt ej detta vållande är att hänföra till grov vårdslöshet; alltså och då sådan vårdslöshet icke visats föreligga . . .» — Svårigheten vid tolkningen av detta rättsfall består främst i att avgöra, om skillnaden i uttryckssätt mellan majoriteten och minoriteten beror på någon saklig meningsskiljaktighet av betydelse. Domstolen synes ha varit enig om att vållande, som ej är grovt, hos arbetsledningen icke medför regressansvar för staden. En skillnad synes emellertid finnas däri, att minoriteten direkt uttalar att grov vårdslöshet hos den lokala arbetsledningen skulle ha ådragit staden regressansvar, medan majoritetens formulering lämnar öppet, om ens sådan vårdslöshet hos den lokala arbetsledningen skulle medfört regressansvar. Majoritetens dom utesluter m. a. o. icke möjligheten att regressansvar förutsätter grov vårdslöshet hos något högre organ hos staden.[4] Denna tolkning mot-

[4] Strahl, SOU 1950: 16 s. 117 f., tolkar rättsfallet så att enl. majoritetens mening regressansvar icke finnes ens om underordnad arbetsledning, för vars vållande arbetsgivaren i allmänhet är ansvarig i skadeståndshänseende, gjort sig skyldig till

säges dock bl. a. av ett uttalande i TfR 1947 i en rättsfallsöversikt av JustR:n Lind och Lech (JustR Lech deltog i avgörandet i ifrågavarande mål och tillhörde minoriteten). Däri säges HD:s dom innebära, att vållande av den lokala arbetsledningen kunde ådraga staden ansvar mot försäkringsgivaren endast om vållandet var grovt.[5] M. a. o., även majoritetens mening uppfattas i enlighet med minoritetens formulering. En med detta uttalande förenlig tolkning är, att majoriteten helt enkelt velat antyda att grov vårdslöshet antingen hos arbetsledningen eller hos högre driftsledning skulle medfört regressansvar.[6]

HD har alltså i tre rättsfall ställt sig på den ståndpunkten, att skadeståndsansvar på grund av annans vållande icke i och för sig medför regressansvar.[7] Om däremot grov vårdslöshet ligger någon till last, för vilken en annan ansvarar, blir den senare regressansvarig, och givetvis blir han även ansvarig mot försäkringsgivaren då han själv gjort sig skyldig till grov vårdslöshet. Domstolens princip motsvarar alltså vad som ovan benämnts alt. 2.

Denna princip står, som framgått av det tidigare sagda, närmast i strid med lagtextens ord. Som förklaring till domstolarnas hållning ha JustR:n Lind och Lech i den nämnda rättsfallsöversikten anfört

---

grov vårdslöshet, utan att det fordras grov vårdslöshet hos självständig driftsledning. Detta skulle alltså närmast motsvara alt. 3 ovan, i det den självständiga driftsledningen då uppfattas som organ för staden.

[5] TfR 1947 s. 478 f. Att skillnaden mellan organ och lägre arbetsledning skulle vara avgörande motsäges även av formuleringarna i NJA 1945 s. 322 och 325 (obs. att två JustR tillhörde majoriteten i samtliga tre rättsfall).

[6] Jfr även NJA 1947 A nr 50 (= FFR 1947 s. 104). Skogsbrand förorsakades genom gnistor från avgasningsröret på en väghyvel. Försäkringsgivaren, som ersatt branden, anställde regresstalan mot vägdistriktet. Invändning om regressrätten som sådan gjordes icke. HovR:n ansåg vägmästaren ha gjort sig skyldig till försummelse (att denna skulle ha varit grov utsades icke och kan på grund av omständigheterna knappast antagas), och biföll regresstalan mot vägdistriktet. NRev ville ogilla käromålet då bilansvarighetslagen icke ansågs tillämplig och ej heller eljest sådant fall förelåg, att bolaget hade regressrätt jämlikt 25 § FAL. HD (4 JustR) fann emellertid ej skäl vara anfört, som föranledde ändring i HovR:ns dom. Ett JustR fann bilansvarighetslagen tillämplig och ville med stöd av denna och 25 § FAL fastställa HovR:ns beslut. — Med hänsyn till ovan i texten refererade praxis kan utgången förefalla anmärkningsvärd. Eftersom invändning om regressrätten ej gjorts är det emellertid sannolikt att HD icke ansett sig böra ingå på prövning av de särskilda förutsättningarna för regressansvar, vilket också domens formulering antyder. Avgörandet, som icke refererats i NJA, kan därför knappast tillerkännas principiell betydelse.

[7] Även i Finland synes denna tolkning ha antagits, se Cederberg, NFT 1943 s. 390.

följande resonemang.[8] Ansvaret för driftsledning beror på att den företagare, som delegerar ledningen av sitt företag eller en del därav till annan, icke därigenom bör bli fri från ansvaret för slarv vid verksamhetens bedrivande. Därför kommer driftsledarens vårdslöshet att jämställas med företagarens egen. Men då regressrätt mot företagaren på grund av hans vårdslöshet ej finnes annat än då denna är grov, bör detsamma gälla om hans ansvar vid vårdslöshet av driftsledaren.

Man har även gjort gällande, att det vore oriktigt, om företagaren skulle komma i bättre ställning om han själv gjort sig skyldig till vårdslöshet än om någon av hans anställda gjort det. Om han i förra fallet är utsatt för regressansvar endast vid grov vårdslöshet, så bör han i senare fallet icke bliva regressansvarig då den anställde gjort sig skyldig till ringa vårdslöshet.[9] Hult, som utförligt diskuterat detta resonemang, kommer emellertid till resultatet, att den diskrepans, som skulle kunna uppstå mellan företagarens regressansvar vid eget vållande och vid vållande av särskild driftsledning, bör lösas på så sätt, att företagaren själv ådrager sig regressansvar även vid ringa culpa. Detta anser han vara en naturlig konsekvens av det strikta ansvar som åvilar den som driver ett företag genom en självständig driftsledning.[1]

Mot Hults åsikt kan man emellertid till en början anföra det argumentet, att i så fall företagaren kommer att bliva regressansvarig även vid ringa culpa, ehuru hans ansvar så länge han själv fullgör en driftslednings åligganden förutsätter vållande hos honom själv. Hults åsikt synes därför lika väl som den av honom kritiserade stå i dålig överensstämmelse med lagtextens lydelse.

Vid en diskussion av frågan synes man böra göra en skillnad mellan olika former av skadeståndsansvar för annans vållande.

Till en början har man juridisk persons ansvar för sina organ, t. ex. statens, kommuners och aktiebolags ansvar för vissa ledande

---

[8] TfR 1947 s. 478 f.

[9] Jfr Hult, SvJT 1947 s. 507 f. Resonemanget har ursprungligen utförts för den norska regeln (se Grundt s. 318 ff.), men problemet har där en något annan karaktär, eftersom den norska regeln *dels* ger möjlighet att utdöma fullt regressansvar även då vårdslösheten är ringa, *dels* har en regel om möjlighet till nedsättning även då ansvaret grundas uteslutande på N. Lov 3—21—2, och *dels* slutligen icke medger nedsättning då skadan uppstått under utövning av »næring eller bedrift».

[1] SvJT 1947 s. 508.

befattningshavares vållande.[2] Skadeståndsansvaret träffar här en annan förmögenhet än den culpöses egen, och i denna mening är det ett ansvar utan egen culpa. Härtill ansluter sig nära företagares ansvar för självständig driftslednings vållande. Ansvar av denna typ finnes vid alla former av verksamhet, som drives i den juridiska personens form eller med anlitande av självständig driftsledning. Skärpningen i förhållande till det ansvar för egen culpa in inspiciendo, som regelbundet finnes och som anses åvila var och en som begagnar medhjälpare, anknyter då icke till verksamhetens art utan till utformningen av den organisation, vari den culpöse ingår.

Vidare har man emellertid de fall, där ansvar finnes för medhjälpare, som utan att utgöra driftsledning dock är betrodd med en ur säkerhetssynpunkt särskilt viktig uppgift. Av liknande typ är det ansvar för vållande av självständig företagare, som stundom träffar den som å sådan företagare överlåter vissa betydelsefulla uppgifter, t. ex. byggherres ansvar för byggmästares culpa vid grävningar. En förutsättning för detta ansvar är sålunda icke endast en viss organisation av verksamheten, utan också att denna har en sådan karaktär, att däri ingå särskilt riskbringande eller på annat motsvarande sätt betydelsefulla uppgifter.[3]

Slutligen finnes i vissa situationer ansvar för samtliga anställda, oavsett om dessa ha särskilt viktiga uppgifter, och även ibland för andra medhjälpare. Sådant ansvar finnes enligt svensk rätt endast vid vissa särskilda former av verksamhet, där det införts genom lag, nämligen vid sjöfart och vid drivande av järnväg, och det anknyter därför på ett ganska markant sätt till verksamhetens art.[4]

[2] Lundstedt vill (Strikt ansvar II: 1 s. 76) som ansvar för organs handlande hos aktiebolag endast betrakta ansvar för behöriga firmatecknares handlande. Som Strahl (SOU 1950: 16 s. 129 n. 2) påpekat är det emellertid svårt att se varför just rättigheten att teckna firman skulle ha någon betydelse i detta avseende. I själva verket finnes det ingen skarp skillnad mellan en juridisk persons ansvar för sina »organ» och ansvar för driftsledning. Jfr även Thornstedt s. 116 f.

[3] Se särskilt NJA 1943 s. 73 (ansvar för kranskötares vållande), 1944 s. 301 (Kronans ansvar för vållande av vicekorpral som var chef för ammunitionstross), 1945 s. 438 (ansvar för att arbetare manövrerade låda med släckt kalk så oskickligt, att ett kalkstänk kom i ögat på en gatutrafikant). Grönfors antager (s. 284), tydligen med stöd av denna princip, att ägare till luftfartyg regelbundet ansvarar för förarens av luftfartyget culpa. Betr. byggherres ansvar för entreprenörs culpa se särskilt NJA 1927 s. 72 och 1945 s. 666 och härtill Lundstedt, Strikt ansvar II: 1 s. 330 ff.

[4] Bilägares ansvar för förares culpa har stor likhet med detta, men kommer på grund av culpapresumtionen i en särställning.

Skillnaden mellan dessa olika former av ansvar för annans vållande är icke skarp, men mellan typfallen finnes en klar olikhet. Vad beträffar de fall, där skadeståndsansvaret för annans vållande beror på den organisationsform som valts, synes det klart att någon skärpning av regressansvaret icke bör inträda. Såsom nyss sades kan man icke gärna tänka sig, att en företagare skall bliva bättre ställd, om han själv visar vårdslöshet än om någon av hans anställda gör det. En följd härav blir, att antingen måste grov vårdslöshet fordras hos den för vilken han ansvarar, eller också måste företagaren själv ådraga sig regressansvar även vid ringa vållande. Om man nu, såsom Hult gör, accepterar att företagaren själv har regressansvar för enkelt vållande, måste konsekvensen bli att alla andra företagare, även om de icke själva ha anställda i sådan ställning att ansvar för dem kan ifrågakomma, också bli regressansvariga för enkelt vållande. Man kan t. ex. icke gärna göra någon skillnad i regressavseende mellan en lantbrukare, som låter en rättare delvis sköta gården och på grund därav är utsatt för regressansvar även vid ringa vårdslöshet, och en annan lantbrukare, som själv sköter gården utan biträde av rättare. Om den förre utsättes för regressansvar på grund av ringa vårdslöshet, måste rimligen den senare också bliva det. Icke heller kan man göra någon skillnad mellan en husägare, som har en vicevärd och ansvarar för dennes åtgärder, och andra husägares ansvar. Detta innebär att alla lantbrukare och alla husägare (eller åtminstone alla som ha gårdar och hus av en viss storlek) skulle ådraga sig regressansvar vid ringa vårdslöshet. Generellt uttryckt innebär detta att regressansvar för enkel culpa skulle finnas vid varje verksamhet, som har sådan karaktär att den kan tänkas driven med hjälp av någon för vilken en annan ansvarar.[5] Härigenom skulle sådant regressansvar påläggas för ett vidsträckt och svåravgränsat område. Särskilt om juridiska personers ansvar för sina organ tages med i beräkningen, blir området omöjligt att överblicka.

---

[5] Det har visserligen föreslagits de lege ferenda (av Alexanderson, FJFT 1944 s. 99 f.; jfr Strahl, SOU 1950: 16 s. 140) att företag över en viss storlekgräns skulle svara oavsett vållande för de skador som företaget orsakar, varigenom sålunda storleken upphöjes till ansvarsgrund. Utom att stöd saknas i nu gällande rätt för en sådan ansvarsprincip måste emellertid observeras, att principen antages ha sitt största berättigande genom den enkelhet som uppkommer genom att en *fix* gräns uppställes i lag. Jfr nedan s. 232 f.

Man kan därför icke pressa ordalagen i lagtexten så långt, att regressansvar uppstår så snart någon utan egen culpa ansvarar för annans culpa. Där denna ansvarsform icke har något samband med verksamhetens karaktär och det särskilda sätt varpå skadan uppkommit utan endast beror av det sätt varpå verksamheten är organiserad, måste sålunda grov vårdslöshet fordras antingen hos den ansvarige själv eller någon för vilken han ansvarar.

Mera tveksamt är däremot hur man skall bedöma de fall, där ansvarigheten för anställda utsträckes till flera av dessa på grund av den farliga uppgift som den anställde fått eller där ansvar för självständiga medhjälpare finnes. Här är det verkligen fråga om en viss skärpning av skadeståndsansvaret, som icke beror endast på organisationen utan också på det sätt på vilket skadan inträder. Därför är det också tänkbart att behandla skadeståndsansvaret som en form av strikt ansvar. De tre rättsfall, som nyss analyserades, synas emellertid avse just denna form av ansvar, och i dem ansågs ju regressansvaret förutsätta grov vårdslöshet.[6] Något stöd för att här tillämpa en annan regel än då ansvaret oberoende av vållande beror på organisationsförhållandena saknas alltså. Även svårigheten att avgränsa denna grupp av ansvarsfall från den föregående, jämte osäkerheten om den inverkan som verksamhetens farlighet har på utsträckningen av ansvaret t. ex. vid sprängningar[7], tala för att även här fordra grov vårdslöshet hos antingen den anställde eller den ansvarige själv.

Något annorlunda än vid de båda nyssnämnda typerna av skadeståndsansvar för annans vållande ligger saken till vid det ansvar för samtliga underordnades vållande, som finnes enligt 8 § sjölagen och 2 § och 6 § första st. järnvägsansvarighetslagen. De åtgärder, varför ansvar här finns oavsett den ansvariges eget vållande, äro sådana som typiskt sett företagas av underordnade. Ansvaret för annans vållande kännetecknas alltså icke här av någon av organisationsförhållandena föranledd identifikation mellan driftsledning och huvudman för denna driftsledning, utan är ett till en speciell verksamhet knutet ansvar för särskilda typer av skador som upp-

[6] Betr. NJA 1946 s. 148 kan emellertid diskuteras, om det möjligen rör ansvar på grund av vållande hos självständig driftsledning till skillnad från ansvar för den som har en ur säkerhetssynpunkt farlig befattning. Jfr ovan s. 77.

[7] Jfr utom ovan diskuterade rättsfall även NJA 1948 s. 303 och härom Hult, Juridisk debatt s. 196 f.

stå vid verksamheten, ehuru ansvaret är så utformat att det är knutet till vållande av underordnad. Detta framträder kanske särskilt tydligt vid redarens ansvar för tvångslots, vilken ju icke ens kan kallas för underordnad till redaren.[8] Redarens ansvar har närmast karaktär av ansvar oberoende av vållande för felaktig manövrering av fartyget.

På grund härav synes det rimligt att redare och innehavare av järnväg ådraga sig regressansvar även vid ringa culpa hos någon av deras anställda, alltså så snart skadeståndsansvar för dem uppstår på grund av sådant vållande. Detta överensstämmer också med motivens till 25 § FAL uttalande ang. 8 § sjölagen, och något avgörande i rättspraxis som innebär ett hinder häremot lär icke finnas.[9] Å andra sidan saknas också i rättspraxis stöd härför, och saken är därför tvivelaktig. Vad beträffar redarens ansvar spelar tolkningen av 25 § FAL dock jämförelsevis ringa roll, eftersom i de flesta fall där redarens ansvar blir aktuellt full regressrätt torde finnas på grund av försäkringsvillkoren. Även i åtskilliga fall av järnvägsansvar, t. ex. vid kollisionsskador, torde fullt regressansvar finnas på grund av villkoren.

För de fall där en redare själv gör sig skyldig till culpa, t. ex. som rorsman på sitt fartyg, synes regressansvar, i enlighet med det resonemang som tidigare anförts, böra åvila honom även då han endast gjort sig skyldig till ringa culpa. Detta är en konsekvens av den nyss anförda uppfattningen om den särskilda ansvarsregeln i 8 § sjölagen.

4. I det föregående har *bilansvaret* lämnats åt sidan, utom den del av ansvaret som består i bilägarens ansvar för bristfällighet å bilen, vilket berörts ovan s. 70. Enligt bilansvarighetslagen finnes ju därutöver ett särskilt ansvar, bestående i att både bilägaren och föraren ansvara för skada som i följd av trafik med bilen tillfogas annan person än föraren eller sådan egendom som icke med bilen befordras, såvida ej av omständigheterna framgår att skadan icke vållats av föraren.[1] Frågan uppkommer alltså hur detta ansvar skall behandlas i regresshänseende.

---

[8] Jfr Grönfors s. 172 f.

[9] I dansk och norsk rätt finnes icke möjlighet till jämkning då ansvaret grundar sig på 8 § sjölagen, se t. ex. danska motiven s. 62, Ussing, UfR 1935 B s. 190 f. och Bugge s. 90.

[1] 2 § bilansvarighetslagen.

Vad beträffar *förarens* regressansvar är det ju icke i vanlig mening ett ansvar som är oberoende av den ansvariges vållande, eftersom föraren undgår ansvaret om han kan visa att han icke vållat skadan. Motiven till FAL giva icke någon ledning för att bedöma förarens ansvar, trots att bilansvarighetslagen gällde redan vid den tidpunkt då FAL tillkom. Vid förarbetena till trafikförsäkringslagen utgick man emellertid från att föraren hade regressansvar enligt 25 § oberoende av uppsåt eller grov vårdslöshet. 15 § av de sakkunnigas förslag utsade nämligen att försäkringsanstalt icke ägde regressrätt mot föraren »enligt 25 § lagen om försäkringsavtal» för skadestånd, som anstalten icke ägde söka åter av bilägaren, annat än i vissa undantagsfall, främst vid uppsåt och grov vårdslöshet.[2] Hänvisningen till lagstadgandet om regressrätt utvisar att man icke tänkte endast på möjligheten, att försäkringsgivaren i villkoren kunde förbehålla sig regressrätt, utan utgick från en bestämd uppfattning om lagens regel. Samma uppfattning kom till synes även vid granskningen i lagrådet och i departementschefens yttrande.[3] Den nu gällande formuleringen av 20 § andra st. av trafikförsäkringslagen, som tillkom med anledning av vissa erinringar i lagrådet, innebär alltså icke något avståndstagande från denna uppfattning utan får snarare anses bygga på denna.[4]

Som motiv för regeln att föraren, trots att han kan undgå skadeståndsansvar genom att exculpera sig, dock ådrager sig regressansvar utan grov vårdslöshet, kunna främst två skäl anföras. I det nyssnämnda yttrandet av departementschefen påpekades — dock icke som motivering för tolkningen av 25 § FAL — att om bilägaren är skadeståndsskyldig på grund av förarens presumerade vållande, han enligt 3 § bilansvarighetslagen har regressrätt mot föraren för halva skadeståndet.[5] I så fall kan icke något effektivt skydd beredas föraren genom en inskränkning i trafikförsäkringsanstaltens regressrätt. Detta kan vara ett skäl att icke giva honom ett iso-

[2] Se KPr 201/1928 s. 16; jfr även s. 49 (NJA II 1929 s. 322 ff.).

[3] JustR Alexanderson, se KPr 201/1928 s. 61 ff.; och dep.chefen, ib. s. 67.

[4] Stenbeck går (Festskrift till Marks von Würtemberg s. 553 n. 1 och SvJT 1932 s. 57) så långt att han anser tolkningsfrågan avgjord efter vad som förekommit. — Även vid 1934 års ändringar i bilansvarighetslagen utgick man från att föraren har regressansvar oberoende av grov vårdslöshet, se hänvisningar nedan s. 86 n. 4.

[5] KPr 201/1928 s. 67. Regressregeln i 11 § bilansvarighetslagen bör givetvis också observeras i detta sammanhang.

lerat skydd. Mot ett sådant resonemang — som synes godtaget av Stenbeck[6] — kan emellertid invändas, att det ju är mycket möjligt att ägaren icke utnyttjar sin regressrätt och att därför trots allt ett skydd mot trafikförsäkringsanstalten icke vore betydelselöst. Inverkan av regressrätten skall senare i annat sammanhang diskuteras.[7] Ett annat skäl för att ålägga föraren fullt regressansvar har anförts av Hult. Denne påpekar att förarens ansvar i realiteten ter sig som ett ansvar oberoende av culpa.[8] Häri måste man otvivelaktigt instämma, eftersom svårigheten att föra exculpationsbevisning vid bilskada är notorisk, men argumentet är icke desto mindre icke alldeles övertygande, med hänsyn till lagens ordalydelse.

Rättspraxis ger icke någon anledning till tvekan hur förarens ansvar skall bedömas, såsom framgår av följande rättsfall.

I *NJA 1929 s. 514* riktades regresskrav mot en bilägare, som själv fört sin bil. Han ansågs vara regressansvarig oavsett att han icke gjort sig skyldig till grov vårdslöshet. Detta kan tänkas ha berott antingen på att han var bilägare eller på att han fört bilen. Argumenteringen i målet gick närmast ut på att hans ställning som bilägare borde varit avgörande. Käranden hävdade nämligen, att eftersom bilägaren ansvarar oberoende av culpa för förarens handlingar, han icke bör komma i bättre ställning om han själv för bilen. I HD:s motivering nämnes visserligen att svaranden var ägare till den bil han förde, men därjämte betonas hans ställning som bilförare på ett sätt som kan antyda att denna haft betydelse.

I *NJA 1931 s. 514* hade ett försäkringsbolag, som på grund av kaskoförsäkring ersatt kollisionsskada på bil, riktat regresskrav mot föraren av den andra bilen. HovR:n ogillade detta krav, enär någon omständighet icke visats, på grund av vilken försäkringsbolaget skulle äga söka åter av föraren vad bolaget utgivit. HD förklarade däremot att jämlikt 25 § lagen om försäkringsavtal bolaget inträtt i den bilägaren tillkommande ersättningsrätten.

I ett senare rättsfall, *NJA 1946 s. 185*, framställdes regresskrav från ett brandförsäkringsbolag mot föraren av en bil, då denne vid sotning av gengasaggregatet förorsakat att brand uppstått. Branden ansågs ha uppkommit genom trafik med bilen, och försäkringsbolagets regressanspråk mot föraren bifölls, trots att grov vårdslöshet icke ansågs ligga honom till last. Det bör observeras att det var fråga om ett handlande av föraren som ligger i periferin av vad som kan anses ha inträffat vid trafik med bil.[9]

---

[6] Festskrift till Marks von Würtemberg s. 553 n. 1.

[7] Nedan s. 89 ff.

[8] SvJT 1947 s. 502; jfr även Föreläsningar s. 155. Se också Stenbeck, SvJT 1932 s. 56 ff.

[9] Ett liknande rättsfall är NJA 1947 B nr 572 (= FFR 1947 s. 176); jfr ovan s. 63.

Det synes alltså vara en säker regel, att bilförares speciella skadeståndsansvar enligt bilansvarighetsregeln räknas som strikt ansvar i regresshänseende.[1] Härav får man dock icke någon realistisk bild av det regressansvar, som bilföraren kan utsättas för. Dels på grund av de avvikelser i regressrätten från lagens regel som förekomma i de allmänna försäkringsvillkoren, dels på grund av 20 § andra st. trafikförsäkringslagen, blir tolkningen av 25 § FAL mera sällan av direkt betydelse för bilförarens regressansvar.[2]

Om föraren gjort sig skyldig till styrkt vållande och alltså förutom efter bilansvarighetsregeln också ansvarar efter culparegeln, blir givetvis icke därför hans regressansvar beroende av grov vårdslöshet.[3] För skador på ägarens bil, som han orsakar, ansvarar föraren icke enligt bilansvarighetslagen utan endast på grund av culpa, och en följd därav blir att försäkringsgivare, som endast kan åberopa sig på sistnämnda ansvar, icke kan göra regressrätt gällande mot föraren annat än då denne visat grov vårdslöshet.[4] Även här modifieras emellertid reglerna vanligen avsevärt av försäkringsvillkorens bestämmelser.[5]

Bilägarens ansvar för skada genom biltrafik nämnes i motiven till 25 § FAL som ett exempel på skadeståndsskyldighet, som åtföljes av regressansvar oberoende av grov vårdslöshet.[6] Att så är fallet har också fastslagits i rättspraxis.[7] Särskilt med tanke på att föraren har regressansvar oberoende av grov vårdslöshet så snart han icke kan exculpera sig, synes riktigheten av regeln vara klar.

5. *Barns och sinnessjukas skadeståndsansvar* har likheter både med det strikta ansvaret och med culpaansvaret.[8] Det erbjuder stora

---

[1] Jfr även NJA 1933 s. 665.

[2] Jfr nedan s. 97 ff.

[3] Se NJA 1929 s. 514 och Stenbeck, SvJT 1932 s. 56 ff.

[4] Se KPr 9/1934 s. 18 f., 30 f. (NJA II 1934 s. 326 f., 338 f.) och Stenbeck, Festskrift till Marks von Würtemberg s. 559. — Ofta föreligger ett avtalsförhållande, och regressrätten blir då beroende av detta. Jfr nedan s. 124.

[5] Se nedan s. 99 f.

[6] SOU 1925: 21 s. 103.

[7] NJA 1943 s. 433; jfr NJA 1929 s. 514. Jfr ur doktrinen t. ex. Hult, SvJT 1947 s. 502 och Stenbeck, Festskrift till Marks von Würtemberg s. 548 ff.

[8] Se härom särskilt Strahl, Festskrift till Ussing s. 495 ff. — I schweizisk rätt anses regressrätt enl. art. 72 VVG icke finnas mot barn och sinnessjuka, eftersom dessa icke ansvara på grund av »widerrechtliche Handlung», se Roelli—Jäger, anm. 19 till art. 72 (s. 557).

svårigheter att på dessas handlande tillämpa den för vuxna normala människor utformade culpabedömningen, och utmätandet av skadeståndsansvar måste därför nödtvunget ske efter mera objektiva normer. Å andra sidan är det icke rimligt att en skadevållare blir strängare behandlad därför att han är underårig eller sinnessjuk. Man kan därför icke heller undgå att taga hänsyn också till den vanliga culpabedömningen.

Om den egendom som barnet eller den sinnessjuke skadat är försäkrad, förutsätter regressrätten uppsåt eller grov vårdslöshet.[9] Ett problem angående denna regressrätt, nämligen om hänsyn skall tagas till att den skadelidande just på grund av försäkringen är i mindre behov av ersättning än eljest, har berörts i annat sammanhang.[1] Ett därmed besläktat problem är huruvida bedömningen av vad som är grov vårdslöshet skall påverkas också av skadevållarens speciella status. Att så sker förefaller väl motiverat. Det kan dock knappast undvikas, att trots detta det blir mera sannolikt att barn göra sig skyldiga till grov vårdslöshet än att vuxna göra det.[2] I övriga begränsningar av barns skadeståndsskyldighet finnas emellertid garantier mot att ansvaret blir alltför betungande.

c. Härmed kunna förutsättningarna för regressansvar enligt 25 § FAL i rent utomobligatoriska förhållanden sammanfattas. Enligt vad ovan hävdats bör regressansvar finnas, utom vid grov vårdslöshet eller uppsåt hos den ansvarige, i följande fall: vid juridiska personers ansvar samt vid ansvar för driftsledning och för anställda och självständiga medhjälpare, vilka betrotts med särskilt betydelsefulla uppgifter, om grov vårdslöshet ligger den, för vilken ansvar finnes, till last; vid ansvar enligt 8 § sjölagen och enligt 2 och 6 §§ järnvägsansvarighetslagen, så snart vårdslöshet ligger någon av där omförmälda befattningshavare (eller den ansvarige själv om han fullgör motsvarande uppgifter) till last; vid ansvar enligt bilansvarighetslagen, så snart den ansvarige icke lyckas styrka att skadan icke orsakats genom förarens vållande; och vid skadeståndsansvar helt oberoende av vållande, som inträder till följd av det sätt på vilket skadan uppstått, så snart skadan inträffat på ifrågavarande sätt.

Eftersom culparegeln är huvudregeln inom den svenska skade-

[9] NJA 1948 s. 342 (6-åring satte under lek med tändstickor eld på halmstack).
[1] Ovan s. 31 f.
[2] Detta belyses av det ovan n. 9 angivna rättsfallet.

ståndsrätten, komma domstolarna, då de vilja skärpa skadeståndsansvaret, vanligen att så långt som möjligt utnyttja utvägarna att skärpa aktsamhetskravet och att utsträcka ansvaret för driftsledning allt längre ned. En indirekt följd härav blir, med den tolkning som här framställts, att skärpningen av skadeståndsansvaret lämnar regressansvaret bundet vid grov vårdslöshet. Detta utesluter icke helt, att även regressansvaret blir strängare vid ökade risker för skada, genom att även bedömningen av vad som är grov vårdslöshet påverkas av den ökade risken, men i övrigt kommer skärpningen av skadeståndsansvaret att vara utan betydelse då skadan är täckt av försäkring och lagens regressregel skall tillämpas.

5 KAP.

Skadeståndsrättsliga regressregler och 25 § FAL.

A. Allmänna principer.

De i föregående kapitel framställda reglerna om försäkringsgivares regressrätt i utomobligatoriska förhållanden måste ses i sammanhang med reglerna om skadeståndsrättslig regressrätt i utomobligatoriska förhållanden.

Regler om sådan regressrätt finnas som bekant i stor utsträckning. Om en av flera på grund av culpa solidariskt ansvariga skadevållare har betalat ut hela skadeståndet, har han som bekant numera regressrätt mot de övriga.[1] Även mellan flera på grund av strikt ansvar solidariskt ansvariga finnes regressrätt, ofta på grund av särskilda lagstadganden, men även utan sådant stöd.[2] Om en skadeståndsskyldig har strikt ansvar och en annan svarar på grund av culpa, är den allmänna principen att den förre har regressrätt mot den senare.[3]

Dessa regressregler inom skadeståndsrätten giva upphov till två olika problemkomplex i sammanhang med försäkringsgivarens regressrätt. Den ena frågan är, i vilken utsträckning den, som själv blivit utsatt för ett regresskrav från en försäkringsgivare, har regressrätt enligt skadeståndsreglerna mot annan skadeståndsskyldig, och vilken inverkan detta har på försäkringsgivarens regressrätt. Det andra problemet är, vilken regressrätt som en ansvarsförsäkrare, som utbetalat skadestånd, har mot den som är skadeståndsrättsligt regressansvarig gentemot den ansvarsförsäkrade.

---

[1] NJA 1937 s. 264 (plenum).

[2] Se 8 och 9 §§ järnvägsansvarighetslagen, 3 § bilansvarighetslagen.

[3] 11 § järnvägsansvarighetslagen, 11 § bilansvarighetslagen, 8 § luftansvarighetslagen. Betr. fall då lagstöd saknas begagnas emellertid försiktiga ordalag både av Karlgren s. 153 (»ordinärt») och av Strahl, SOU 1950: 16 s. 43 (»torde merendels huvudregeln anses vara»). Ang. 59 § sjölagen och 50 § sjömanslagen se nedan s. 92 n. 9.

a. Beträffande *regressrätten mellan skadeståndsskyldiga* gäller, i än högre grad än inom skadeståndsrätten i allmänhet, att de rättigheter som uppstå utnyttjas i mycket ringa utsträckning. Detta kan bero antingen på att en regressberättigad arbetsgivare inte vill kräva den regressansvarige — en arbetsgivare vill t. ex. icke kräva sina anställda — eller på att det icke lönar sig för honom att söka göra detta, då den regressansvarige icke har några egna tillgångar. Stundom kan även den enligt skadeståndsreglerna regressberättigade genom avtal ha frånträtt denna regressrätt.[4]

Vid en juridisk bedömning kan man emellertid icke bortse från den ansvariges rätt att utöva regress, oavsett om det må vara mer eller mindre osannolikt att rättigheten begagnas eller har ekonomiskt värde. Att sådan regressrätt måste beaktas är en princip, som är välkänd från förmögenhetsrätten i övrigt[5] och som också återkommer då det gäller försäkringshavarens åtgärder som sätta försäkringsgivarens regressrätt i fara[6].

Regressregeln i 25 § FAL, som gör försäkringsgivarens regressrätt beroende av grov vårdslöshet vid culpaansvar, bereder vissa komplikationer då den skall samordnas med skadeståndsrättens regressregler.

Vad först beträffar det fall, att en av flera enligt culparegeln solidariskt ansvariga kräves av försäkringsgivaren, är den närmast till hands liggande regeln, att denne träffas av regressansvar endast om han gjort sig skyldig till uppsåt eller grov vårdslöshet. Härigenom uppstå emellertid problem, om den andre skadeståndsskyldige gjort sig skyldig endast till sådan vårdslöshet som icke kan rubriceras som grov.

Detta kan belysas med ett exempel. Antag att två personer gemensamt vållat skada mot en annan till ett sammanlagt belopp av 10 000 kr. Den ene, A, har gjort sig skyldig till grov vårdslöshet, och antages enligt allmänna regler ha att bära tre fjärdedelar av ansvaret, den andre, B, har gjort sig skyldig till vårdslöshet som

---

[4] Jfr betr. statens anställda t. ex. SOU 1938: 27 s. 51 f., 86 ff., Strahl, SOU 1950: 16 s. 144; jfr nedan s. 100 n. 7. Se även Grönfors s. 339 f. och för en allmän diskussion av anställdas skadeståndsskyldighet främst Trolle, UfR 1933 B s. 129 ff.

[5] Jfr § 5 preskriptionsförordningen samt NJA 1926 s. 181 ävensom Ussing, Kaution s. 252 ff.

[6] Se nedan s. 194 ff.

icke är grov, och skulle bära en fjärdedel. Men om nu A blir skyldig betala 10 000 kr. till försäkringsgivaren, skall han då fortfarande ha rättighet att av B regressvis kräva 2 500 kr.? Om försäkringsgivaren skulle ha vänt sig direkt mot B med ett på lagregeln stött regressyrkande, skulle detta ha ogillats på grund av att B icke gjort sig skyldig till grov vårdslöshet. Om återigen A skulle vara utesluten från att utöva regressrätt, kommer försäkringen att medföra att han kommer i sämre ställning än han skulle varit om ingen försäkring funnits, eftersom han i senare fallet endast skulle varit skyldig att slutligen bära ansvaret för 7 500 kr.

En tänkbar lösning är att vid regresskrav från försäkringsgivare icke tillämpa solidariskt skadeståndsansvar, utan låta var och en stå för sin del. Detta innebär att försäkringsgivaren i exemplet kan kräva A på 7 500 kr. men icke på mera. En sådan regel går emellertid mycket långt till den grovt vårdslöses skydd, eftersom den gynnar honom i alla de fall där på grund av den andre skadeståndsskyldiges insolvens regressrätten mot denne skulle varit värdelös.[7]

Denna lösning förefaller därför knappast att kunna accepteras, och det blir då nödvändigt att giva A full regressrätt mot B, trots att denne icke gjort sig skyldig till grov vårdslöshet. Det synes nämligen viktigare att försäkringen icke skall medföra ökat skadeståndsansvar för A än att det även i övrigt ganska prekära skyddet för B bibehålles.

För det fall att en arbetsgivare ansvarar utan eget vållande för driftsledningens vållande och för vållande av därmed jämställda, har här förfäktats den åsikten, att grov vårdslöshet fordras hos den anställde.[8] I så fall finnes intet hinder mot att arbetsgivaren i sin tur anställer regresskrav mot medhjälparen, som ju förutsättes ha handlat grovt vårdslöst.

I den mån företagare ansvarar oberoende av grov vårdslöshet

---

[7] Denna princip tillämpas vid försäkring för olycksfall i arbete, då enligt skadeståndsreglerna regressrätt finnes mot arbetsgivare, som är fritagen från regressansvar mot försäkringsinrättningen. Se härom nedan s. 174. — I utländska rättssystem uppkommer motsvarande problem då enligt skadeståndsreglerna regress finnes mot sådan anhörig till försäkringshavaren som är skyddad mot regresskrav. Meningarna i frågan äro delade. Enligt Ehrenzweig (1952) s. 290 f. sker här en uppdelning av regressanspråket; enligt Bruck s. 671 n. 32 har försäkringsgivaren regress mot den oskyddade skadevållaren för hela beloppet, trots att denne i sin tur har regressrätt mot skyddad anhörig.

[8] Se ovan s. 81 f.

hos sig själv eller hos medhjälparen framträda vissa svårigheter. Såsom nyss sades gäller enligt såväl lagstadganden som utan stöd av dylika att företagaren, som har strikt ansvar, har regressrätt mot den anställde om han är vållande. Det förhållande, att skadan i första hand är täckt av en försäkring, och att därför den som har strikt ansvar har att betala skadestånd till försäkringsgivaren i stället för till den skadelidande, bör icke försämra hans ställning. Det synes därför riktigast — i analogi med vad som nyss sades på tal om flera på grund av culpa skadeståndsskyldigas ansvar — att medgiva företagaren regressrätt mot den anställde oavsett om denne gjort sig skyldig till grov vårdslöshet eller icke.[9] Det skydd för den anställde, som ligger i att hans regressansvar förutsätter grov vårdslöshet, kan alltså omintetgöras genom att regressen i första hand utövas mot den strikt ansvarige företagaren. Denna mening synes man också ha utgått från vid diskussionen av trafikförsäkringens regressfrågor.[1]

Härav framgår alltså, att det skydd som begränsningen i regressrätten ger den skadeståndsskyldige, kan omintetgöras om regressen ledes över en annan ansvarig. I realiteten har detta kanske icke så stor betydelse, då arbetsgivare mera sällan lär utöva regressrätt och möjligheterna att leda regressrätt över en skadevållares grova vårdslöshet till en annan äro jämförelsevis små. Reglerna tjäna emellertid till att illustrera, att det skydd, som kan vinnas för en skadevållare genom en inskränkning i försäkringsgivarens regressrätt, utan att samtidigt inskränka regressrätten mellan flera skadeståndsskyldiga, i varje fall icke är juridiskt vattentätt.[2]

Vad beträffar bilägarens regressrätt mot bilförare, så inträder ingen svårighet eftersom även bilförarens regressansvar på grund av bilansvarighetslagen är oberoende av grov vårdslöshet. Även här

---

[9] Enl. 59 § sjölagen och 50 § sjömanslagen kan nedsättning ske av skadestånd, som befälhavare resp. sjöman är skyldig utgiva. Denna nedsättningsmöjlighet kommer vederbörande till godo även om det är fråga om ett regresskrav från redaren själv. Jfr Schmidt, Sjörätt s. 37.

[1] Se KPr 201/1928 s. 67 (jfr ovan s. 84).

[2] Ett liknande problem uppkommer då en redare friskriver sig från ansvar i förhållande till passagerare, varefter denne skadas vid kollision med annat fartyg, och passageraren har rätt till skadestånd av det andra fartygets redare men denne har regressrätt mot den redare, som friskrivit sig. Se härom Schmidt, Sjörätt s. 147 ff. med hänvisningar.

gäller emellertid, att trafikförsäkringslagens regler och försäkringsvillkoren modifiera ansvaret högst betydligt.[3]

b. Stadgandena om försäkringsgivarens regressrätt i försäkringsavtalslagarna, däribland den svenska, äro tillkomna med tanke på den vanliga sakförsäkringen. Eftersom *ansvarsförsäkringen* enligt lagarnas systematik betraktas som skadeförsäkring, finnes intet formellt hinder mot att tillämpa regresstadgandena även på ansvarsförsäkringen. Sakligt sett är det dock en viss skillnad mellan en försäkring, som täcker den direkta skadan för en skadelidande, och en försäkring, som täcker den skadeståndsskyldighet som uppstår för den som är ansvarig för denna skada. Detta har även i rättssystem, där i princip full regressrätt finnes för försäkringsgivaren, skapat en viss osäkerhet om regressrätten vid ansvarsförsäkring. Tvekan brukar dock utmynna i att man medgiver försäkringsgivaren regressrätt vid ansvarsförsäkring under samma förutsättningar som eljest.[4]

Eftersom den svenska regressregeln i 25 § FAL talar om »belopp, som försäkringshavaren ägt rätt att såsom skadestånd utkräva av annan», kan stadgandet icke efter ordalydelsen tillämpas på det belopp, som ansvarsförsäkraren utgiver.[5] Försäkringshavaren, dvs. den skadeståndsskyldige, har nämligen icke någon rätt till skadestånd i vanlig mening, utan en rätt att annan helt eller delvis skall ersätta honom ett utgivet skadestånd. Detta kan dock icke ha någon betydelse i och för sig för regressrätten vid ansvarsförsäkring. Men om reella olikheter mellan skadeförsäkring i allmänhet och ansvarsförsäkring göra sig gällande, utgör det ett stöd för att beakta dessa. Det visar sig också att ansvarsförsäkringen har vissa sådana särdrag.

Vid regress mellan flera strikt ansvariga inträda visserligen inga särskilda svårigheter. Ansvarsförsäkrare, som betalat ut skadeståndet för en av dessa, har full regressrätt mot annan som också har strikt ansvar. Ett undantag finnes emellertid enligt 20 § andra st. trafikförsäkringslagen, som senare skall behandlas.[6]

---

[3] Jfr nedan s. 97 ff.

[4] Se t. ex. ang. österrikisk rätt Ehrenzweig (1935) s. 551, schweizisk rätt Dürr s. 264 f., Hartmann s. 116 ff., fransk rätt Guiho nr 149 f. med hänvisningar, engelsk rätt Williams s. 129, dansk rätt Ussing, Enkelte Kontrakter s. 259, Sindballe I s. 164 samt Frost, TfR 1952 s. 322.

[5] Jfr Hult, SvJT 1939 s. 239.

[6] Nedan s. 97 ff.

Vad beträffar det fall att en anställd vållat skada, som ersatts ur hans arbetsgivares ansvarsförsäkring på grund av dennes ansvar för den anställdes vållande, så leder en tillämpning av grundtanken för culpaansvarets behandling enligt 25 § FAL till att regressen förutsätter grov vårdslöshet hos den anställde.[7] Om den skadelidande väljer att kräva den anställde — ett visserligen osannolikt fall — så har denne dock ingen glädje av ansvarsförsäkringen och den begränsning i regressrätten som där finnes.[8]

Större betydelse har frågan om man skall tillämpa motsvarande begränsning i försäkringsgivarens regressrätt vid regress mellan flera enligt culparegeln skadeståndsskyldiga. Antag att två personer, A och B, gemensamt vållat en skada på 6 000 kr., och att A gjort sig skyldig till mindre vårdslöshet, varför han normalt haft att bära 1/3 av det slutliga ansvaret eller 2 000 kr., medan B gjort sig skyldig till större vårdslöshet, som dock ej är grov i lagens mening, och därför normalt haft att bära 2/3 eller 4 000 kr. vid ansvarsfördelningen. Antag vidare att A men icke B har ansvarsförsäkring. Den skadelidande kan då, om han så vill, kräva B på skadestånd, och i så fall har denne regressrätt för 2 000 kr. mot A:s ansvarsförsäkrare men får bära 4 000 kr. själv. Om i stället den skadelidande väljer att kräva ut hela beloppet av A:s ansvarsförsäkrare[9], har denne, om man skall följa huvudprincipen för behandlingen av culpaansvaret, ingen regressrätt mot B utan denne går fri från ansvar[10].

Denna konsekvens kan synas föga märklig, eftersom även eljest en skadelidande har makt att avstå från att utnyttja en försäkring och i stället kräva den skadeståndsskyldige, varvid resultatet blir beroende av hans val. Men i exemplet avgör ju icke den skadelidande, huruvida hans egen försäkring eller den skadeståndsskyldige skall bära förlusten, utan om den ene skadeståndsskyldige eller den andres ansvarsförsäkrare skall bära förlusten. Detta förefaller föga ratio-

---

[7] Jfr Schmidt, Sjörätt s. 37. I sammanhanget bör dock observeras att enl. sjöförsäkringsplanen 18 § försäkringsgivaren har full regressrätt oavsett grov vårdslöshet. Jfr nedan s. 166.

[8] Betr. ansvarsmomentet i trafikförsäkringen jfr nedan s. 99.

[9] Det här och på andra ställen använda uttryckssättet, att den skadelidande kräver ansvarsförsäkraren, är såtillvida oegentligt som ju enligt FAL den skadelidande icke har någon rätt mot ansvarsförsäkraren utan endast mot skadevållaren, vilken i sin tur har rätt kräva ansvarsförsäkraren.

[10] Åtskilliga andra kombinationer kunna givetvis tänkas, vilka icke behöva diskuteras närmare.

nellt. I realiteten kräver den skadelidande väl oftast ansvarsförsäkraren, men det är också möjligt att han kräver den huvudansvarige, om denne har tillgångar.

Om av två solidariskt ansvariga skadevållare ingendera gjort sig skyldig till grov vårdslöshet och båda ha ansvarsförsäkring, leder en begränsning av försäkringsgivarens regressrätt till fall av grov vårdslöshet eller uppsåt till att den ansvarsförsäkrare, som först blir krävd, får bära hela det slutliga ansvaret, även om hans försäkringstagare gjort sig skyldig till mindre vårdslöshet än den andre skadevållaren. Även här kan alltså den skadelidande avgöra, var förlusten skall stanna. Denna konsekvens kan emellertid anses mindre betydelsefull, eftersom dylika fall kunna tänkas i längden jämna ut sig mellan de olika ansvarsförsäkrarna.

Mellan en sakförsäkring, som primärt täcker den uppkomna skadan, och en ansvarsförsäkring, som täcker skadevållarens ansvar, finnes alltså en icke obetydlig skillnad i regresshänseende. En inskränkning i regressrätten vid culpaansvar till fall av uppsåt eller grov vårdslöshet medför vid sakförsäkringen normalt ett skydd för den skadeståndsskyldige, nämligen i alla fall där den skadelidande väljer att hålla sig till sin egen försäkring. Motsvarande inskränkning vid ansvarsförsäkringen leder ofta blott till att en slump får avgöra vilken av flera ansvarsförsäkrare som skall bära den slutliga förlusten, eller till att slumpen kommer att avgöra om en ansvarsförsäkrare eller en skadeståndsskyldig personligen skall stå för förlusten. I den mån den skadelidande träffar ett medvetet val kommer inskränkningen att medföra att han får i sin makt att avgöra vilken av flera ansvarsförsäkrare eller vilkendera av en ansvarsförsäkrare och en skadeståndsskyldig som skall bära förlusten.

Det vore därför icke alldeles omotiverat att taga den frihet, som lagens formulering kan anses lämna, i bruk för att medgiva full regressrätt vid ansvarsförsäkring. I diskussionen om trafikförsäkringens regressfrågor har man emellertid utgått från att regressen från sådan försäkring mot den som ansvarar enligt culparegeln förutsätter grov vårdslöshet hos denne.[1] Att trafikförsäkringen primärt är en garantiförsäkring och att ansvarsmomentet ej är obligatoriskt lär icke ha någon inverkan på frågans bedömning.

I rättspraxis är att märka *NJA 1936 s. 608*, som rör trafikför-

[1] Stenbeck, Festskrift till Marks von Würtemberg s. 558, KPr 9/1934 s. 18 ff., 30 f. (NJA II 1934 s. 326 ff., 338 ff.). Jfr även SOU 1938: 27 s. 51.

säkringsföreningens regress enligt 25 § FAL för belopp, som föreningen på grund av trafikansvar för okänd bil nödgats utgiva.[2] HD:s majoritet ansåg föreningen sakna regressrätt, då grov vårdslöshet eller uppsåt icke låg den enligt culparegeln ansvarige till last. JustR Alexanderson uttalade däremot att regressrätten mellan de skadeståndsskyldiga icke var av beskaffenhet som i 25 § FAL säges, och ansåg föreningen inträda i den skadeståndsskyldiges regressrätt.[3]

I praktiken spelar det mindre roll hur 25 § FAL tolkas beträffande ansvarsförsäkring, då försäkringsbolagen i allmänhet ha särskilda regressklausuler i sina allmänna villkor för denna försäkringsform.[4] De synpunkter som här anförts tjäna därför huvudsakligen till att illustrera, att det på detta område är lämpligt att kunna sätta lagreglerna ur kraft.

B. Trafikförsäkringslagens regressregler.

I detta sammanhang böra också observeras *trafikförsäkringslagens regressregler*. Dessa avse dock endast vissa speciella frågor, medan i övrigt 25 § FAL är tillämplig även på trafikförsäkringen.[5]

a. Enligt 20 § första st. trafikförsäkringslagen har försäkringsgivare, i den mån han är fri från ansvarighet mot försäkringstagaren, regressrätt mot denne för vad han på grund av försäkringen utgivit till den som lidit skadan. Denna regressrätt sammanhänger med trafikförsäkringens karaktär av en till förmån för den skadelidande gällande obligatorisk garantiförsäkring, som är kombinerad med ett moment av frivillig ansvarsförsäkring. Försäkringsgivaren kan alltså vara skyldig att till den skadelidande utgiva skadestånd, även om han är fri från ansvar mot försäkringstagaren. Detta kan inträffa till följd av flera olika omständigheter. Försäkringstagaren kan stå självrisk antingen helt (vilket emellertid torde vara mycket ovanligt) eller delvis. Försäkringen kan ha upphört att gälla som ansvarsförsäkring men ändå enligt 18 § trafikförsäkringslagen gälla som garantiförsäkring. Försäkringstagaren kan ha försummat sin

---

[2] Se vidare ang. rättsfallet nedan s. 100. Jfr även NJA 1934 s. 470.

[3] Jfr Hult, SvJT 1939 s. 238 f. Hult ansluter sig till majoritetens ståndpunkt.

[4] Jfr nedan s. 166.

[5] Jfr Stenbeck, Festskrift till Marks von Würtemberg s. 552. — Ett analogt problem uppkommer då försäkring gäller till förmån för tredje man i kontraktsförhållanden. Se härom nedan s. 149 f.

upplysningsplikt på sådant sätt att försäkringsgivaren är fri från ansvar mot honom. Försäkringsfallet kan också ha framkallats under sådana omständigheter, att försäkringsgivaren ej ansvarar mot försäkringstagaren.[6]

Denna regressregel får alltså sin karaktär av försäkringens speciella konstruktion. Regressen är bunden vid skadeståndsreglerna redan genom att försäkringsfallets inträde och försäkringsersättningens belopp bestämmas av dessa regler. De ytterligare förutsättningarna för regress bero, såsom framgått av det nyss sagda, ibland icke på att försäkringstagaren haft någon del i försäkringsfallets inträde. Regress kan emellertid också finnas på sådan grund, vilket är detsamma som att en inskränkning finnes i den i försäkringen ingående ansvarsförsäkringen. Omfattningen av denna inskränkning avgöres på vanligt sätt efter 18 och 20 §§ FAL eller (vilket i praktiken blir fallet) efter försäkringsvillkoren.[7]

b. Såsom nyss antytts innefattar trafikförsäkringen vanligen också ansvarsförsäkring för försäkringstagaren. Däremot innehåller icke försäkringen något sådant ansvarsmoment till förmån för *ägare* (som ej är försäkringstagare)[8], *förare* och *brukare,* enligt

[6] Jfr SOU 1938: 27 s. 49 f., samt ur rättspraxis NJA 1933 s. 583, 1938 A nr 329 (= FFR 1938 s. 132) och NJA 1947 A nr 165 (= FFR 1947 s. 261, ovan s. 63).

[7] Dessa inskränkningar avse enligt nu tillämpade allmänna villkor *dels* vissa former av brukande, som undantagas från den allmänna försäkringen (tävling, yrkesmässig uthyrning m. m.) *dels också* att skadan skett då fordonet av försäkringstagaren eller med hans vetskap eller medgivande 1) förts utan giltigt körkort eller då föraren varit i otillräkneligt tillstånd eller så spritpåverkad, som förutsättes för straffbarhet enligt lagen om straff för vissa brott vid förande av motorfordon, 2) brukats för olovlig forsling av rusdrycker. Betr. den senare gruppen av inskränkningar kan frågas, vilket sammanhang som skall fordras mellan överträdelsen av föreskriften och den inträffade skadan för att regressrätt skall kunna utövas. Att försäkringsgivaren fritager sig från ansvar om föraren saknar körkort är ett ofta diskuterat exempel på begränsning av ansvaret (se senast Bentzon s. 124 ff. och Frost, TfR 1952 s. 331 ff.). Jfr ur äldre svensk rättspraxis (med andra försäkringsvillkor än de nu gällande) NJA 1938 s. 97 och härtill Schmidt s. 187 f. Det nu gällande villkoret betr. förande av bilen utan körkort kan icke tolkas vare sig som en klausul om fareökning eller som en säkerhetsföreskrift. Eftersom det är svårt att överhuvud tänka sig något kausalsammanhang mellan den omständigheten att körkort saknas och en inträffad skada, synes klausulen böra uppfattas som en ren begränsning av ansvaret. Jfr SvJT 1944 rf. s. 49 (= FFR 1943 s. 288), FFR 1949 s. 284 och Norström, SvJT 1944 s. 571 ff.

[8] Att ägaren ej är försäkringstagare kan förekomma då säljare av bil vid avbe-

vad som framgår av 3 § första st. trafikförsäkringslagen, trots att försäkringen innefattar en garanti också för dessas skadeståndsansvar. Denna princip modifieras dock högst väsentligt av 20 § andra st. trafikförsäkringslagen, som stadgar om regressrätten mot dessa personer. Belopp, som försäkringsgivaren icke äger söka åter av försäkringstagaren, må ej heller uttagas av annan som jämte försäkringstagaren är i egenskap av ägare, brukare eller förare ansvarig för skadan, utan så är att denne gjort sig skyldig till förfarande av sådan beskaffenhet, att, om han hade tagit försäkringen, försäkringsgivaren hade varit fri från ansvarighet gent emot honom.[9]

Detta innebär alltså att regressrätten mot föraren (liksom mot ägaren och brukaren) knutits samman med regressrätten mot försäkringstagaren. Är den senare oskyddad av försäkringen, t. ex. därför att han står självrisk, lägger lagen intet hinder i vägen mot att regress utövas mot föraren, så snart denne är skadeståndsskyldig.[1] Är försäkringstagaren skyddad är även föraren skyddad, såvida han ej gjort sig skyldig till förfarande som skulle undandragit även försäkringstagaren hans skydd. Detta innebär också att bestämmelser i försäkringsvillkoren om regressen mot försäkringstagaren återverka på förarens ställning.[2] Tänkbart vore även att regeln borde uppfattas som tvingande, så att försäkringsgivaren vore förhindrad att förbehålla sig regressrätt mot föraren på grund av förseelse som icke skulle medfört regressrätt mot försäkringstagaren. Härför saknas dock stöd i lagtext och förarbeten, och trots trafikförsäkringens obligatoriska karaktär lär detta därför icke kunna antagas.[3]

Det skydd som genom trafikförsäkringslagens regressbestäm-

talningsköp förbehåller sig äganderätt. Se härom PM angående avbetalningssäljares ställning enligt bilansvarighetslagen (1950).

[9] Betr. regresskrav mot bilförare jfr NJA 1944 B nr 183 (= FFR 1943 s. 27) ovan s. 63.

[1] Jfr JustR Alexanderson vid lagrådets granskning av förslaget till trafikförsäkringslag, KPr 201/1928 s. 62, Stenbeck, Festskrift till Marks von Würtemberg s. 552 f., SvJT 1932 s. 58 n. 1 samt SOU 1938: 27 s. 51.

[2] Jfr SOU 1938: 27 s. 51.

[3] I nu gällande allmänna försäkringsvillkor för trafikförsäkring förbehålla sig försäkringsbolagen regressrätt mot föraren bl. a. om han »handlat i brottslig avsikt». Motstycke härtill synes saknas vid bestämmelserna om regress mot försäkringstagaren. Däremot saknas enl. dessa villkor regressrätt mot föraren då denne kört bilen utan körkort, trots att regress kan utövas mot försäkringstagaren om denne själv fört bilen utan körkort eller medgivit annan att göra detta. Jfr nedan n. 7.

melse gives föraren är emellertid inskränkt även genom att bestämmelsen endast avser belopp, som även försäkringstagaren varit skyldig utgiva. Denna inskränkning träffar inte endast olovlig brukare, något som är mindre anmärkningsvärt, utan i undantagsfall även förare och brukare, som handla fullt lovligt. Om sålunda ägaren till bilen medföljer som passagerare och skadas, är föraren (och därmed trafikförsäkringen) skyldig ersätta halva skadan vid presumerat vållande och hela skadan vid styrkt vållande[4], men eftersom ägaren-försäkringstagaren icke är ansvarig härför, är den nu diskuterade regressregeln icke tillämplig.

De begränsningar i regressrätten, som 20 § andra st. trafikförsäkringslagen innehåller, kunna till en del förklaras med att försäkringstagaren är betjänt med att regress icke utövas mot den av honom anlitade föraren. Regelns utformning visar emellertid, vilket också förarbetena bekräfta, att begränsningarna i regressrätten ha ett mera självständigt syfte.[5] Avsikten är att genomföra ett skydd för den särskilda kategori av skadeståndsskyldiga, som förarna utgöra. Dessa äro särskilt utsatta för att vålla skador och ha också ett särskilt strängt ansvar utan att i allmänhet ha möjlighet att genom egen försäkring skydda sig mot detta ansvar. Det skydd som regressregeln giver är dock ofullständigt såtillvida att försäkringen icke innefattar någon fullständig ansvarsförsäkring för föraren och inskränkningarna i regressrätten, såsom nyss nämndes, icke täcka alla förekommande regressfall.[6] Den förra luckan i skyddet har emellertid ringa betydelse, genom att försäkringen garanterar det skadestånd som föraren kan bli skyldig utgiva, vilket medför att regressansvaret blir den praktiskt betydelsefulla ansvarssituationen för skador som ligga inom ansvarsbeloppen. Den senare luckan kommer i praktiken att fyllas genom försäkringsvillkoren,

---

[4] Se betr. förarens presumerade vållande NJA 1943 s. 221. Jfr Malmæus, SvJT 1940 s. 552 ff.

[5] Se KPr 201/1928 s. 49, 67.

[6] Stenbeck, Festskrift till Marks von Würtemberg s. 561 ff., förordar, att om den skadelidande med förbigående av trafikförsäkringen kräver föraren personligen, denne skall ha rätt att påfordra, att trafikförsäkringsanstalten ersätter honom hela detta belopp (såvida han ej gjort sig skyldig till grovt vållande). Eftersom detta skulle realiter innebära, att trafikförsäkringen till alla delar var en ansvarsförsäkring även till förarens förmån, vilket strider mot 3 § första st. trafikförsäkringslagen, synes regeln icke kunna antagas. Jfr även SOU 1938: 27 s. 52, där man synes utgå från motsatt regel som given.

vilka icke utnyttja möjligheten att giva full regress då försäkringstagaren icke själv är ansvarig och vilka f. ö. inskränka regressrätten mot föraren även vid kaskoförsäkringen.[7] [8]

c. Då trafikförsäkringsföreningen blir skyldig utgiva *ersättning för skada som förorsakats av okänd bil eller av bil, för vilken trafikförsäkring saknas,* kan föreningen utöva regress enligt 21 § tredje st. trafikförsäkringslagen. Denna regress är, såvitt av lagtexten framgår, obunden av andra förutsättningar än att skadeståndsansvar finnes. Det framgår icke av stadgandet om regeln gäller endast trafikförsäkringens regress mot den som saknar försäkring resp. den okända bilens ägare och förare, om dessa sedermera kunna identifieras, eller om den gäller även inträde i den regressrätt mot andra skadeståndsskyldiga, som må tillkomma de nämnda ansvariga. Det första alternativet ligger onekligen nära tillhands, och det har också antagits i rättspraxis.[9] Den regress, som trafikförsäkringsföreningen vill utöva på grund av inträde i de ansvarigas regressrätt mot andra skadeståndsskyldiga, bedömes i stället efter 25 § FAL. Ser man närmare på saken är regeln dock anmärkningsvärd. Trafikförsäkringsföreningen har icke möjlighet att i särskilda försäkringsvillkor förbehålla sig vidare regressrätt än 25 § FAL stadgar. Härigenom får 25 § med de begränsningar i regressrätten, som där innehållas, karaktär av ett slags tvingande rättsregel i förhållande till trafikförsäkringsföreningen, ehuru regeln ju i övrigt är dispositiv. Eftersom det är vanligt att i trafikförsäkringen full regressrätt förbehålles mot andra skadeståndsskyldiga än den egna bilens ägare och förare, är regeln icke utan intresse.[1]

---

[7] Enligt allmänna försäkringsvillkor för bilförsäkringen finnes regressrätt mot föraren (såväl vid trafikförsäkring som vid kaskoförsäkring) endast om föraren framkallat skadan uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet eller gjort sig skyldig till rattfylleri, handlat i brottslig avsikt eller begagnat bilen utan lov. — Betr. statens oförsäkrade bilar gäller i stället KF 3 maj 1946 rörande skadeståndsskyldigheten för förare av motordrivet fordon, som tillhör eller nyttjas av staten (i lydelse enl. KF 13 mars 1953). Det är att märka att föraren tillerkännes skydd även i den situationen, att den skadelidande utkräver skadestånd av föraren personligen; jfr ur äldre rättspraxis NJA 1941 s. 188.

[8] Vid trafikförsäkringen finnes även regressplikt. Enligt koncessionsvillkoren för trafikförsäkringsanstalterna äro dessa skyldiga att utöva regress mot den som uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet förorsakat försäkringsfall, såvida ej särskilda omständigheter föranleda till annat.

[9] NJA 1936 s. 608. Jfr om rättsfallet Hult, SvJT 1939 s. 238.

[1] Jfr Bennich, Gjallarhornet 1937 s. 361 ff.

C. *Sammanfattning.*

Framställningen i detta kapitel torde ha utvisat, att då begränsningarna i regressrätten enligt 25 § FAL ses i sammanhang med regressreglerna i skadeståndsrätten, svårigheter framträda att anpassa reglerna till varandra. På ett särskilt område, nämligen trafikförsäkringen, har man sökt lösa dessa svårigheter genom lagstiftning. Resultatet kan dock icke betraktas som fullt tillfredsställande och ger i varje fall endast ett ofullständigt skydd för förare och brukare.

Såväl på trafikförsäkringens område som i övrigt har man därför nödgats lita till avtalsfriheten för att uppnå för de speciella förhållandena bättre lämpade regler än vad lagen erbjuder. Följden måste emellertid bli att det skydd, som där införes för vissa kategorier av skadeståndsskyldiga, icke utformas efter mera allmänt skadeståndsrättsliga synpunkter utan efter intressena hos parterna i försäkringsförhållandet.

6 KAP.

Regressrätten i kontraktsförhållanden.

I. Inledning.

A. Olikheter mellan utomobligatoriskt och kontraktsmässigt ansvar.

Regressregeln i 25 § FAL är av allt att döma utformad främst med tanke på de utomobligatoriska skadeståndsreglerna. Detta framträder bl. a. i motivens exemplifiering av regressituationer. Regressrätten i kontraktsförhållanden är dock knappast av mindre betydelse eller intresse, och det är icke heller någon tvekan om att 25 § FAL i princip är tillämplig även i kontraktsförhållanden.

Mellan ansvaret i utomobligatoriska förhållanden och i kontraktsförhållanden finnas emellertid vissa betydande skillnader, som göra det svårt att tillämpa samma principer för regressrätten i båda. Dessa olikheter skola nu närmast beröras.

Såsom flera gånger tidigare sagts är en viktig synpunkt vid regressrättens utformning, att det ofta skulle strida mot *försäkringshavarens egna intressen,* om försäkringsgivaren kunde utöva regressrätt. Detta framträder givetvis även i kontraktsförhållanden, ofta t. o. m. starkare än i rent utomobligatoriska förhållanden. Ett skolexempel på att skydd mot regressanspråk behöves är ju, att en anställd hos försäkringshavaren i sitt arbete vållar eldskada på dennes brandförsäkrade egendom. Motsvarande kan gälla i andra kontraktsförhållanden, och behovet av skydd är därvid icke beroende av att skadeståndsansvaret är knutet vid culpa hos den skadeståndsskyldige. Sålunda kan en avbetalningssäljare, som har den sålda egendomen försäkrad mot brand, vara intresserad av att icke regressrätt göres gällande mot köparen, som är hans kund, i händelse denne genom vårdslöshet skulle vålla eldskada på den köpta egendomen, och detta kan vara fallet oavsett vad som må gälla om köparens ansvar i förhållande till säljaren själv för sådan skada. Även

ägaren till en fastighet kan ha intresse av att regress icke göres gällande mot arrendator eller hyresgäst, om brandskada vållas på egendomen av denne. Försäkringshavarens intresse övergår då i ett gemensamt intresse för båda parter i ett kontraktsförhållande, att försäkringen skyddar dem båda om någon av dem skulle vålla skada. Här kan man också se saken så, att det är lämpligt med hänsyn till det allmänna skydd, som man vid arrende och hyra eljest strävar att bereda arrendator och hyresgäst, att även dessa få del av försäkringsskyddet genom att undgå ansvar i händelse de vålla skada som täckes av försäkring.

Denna synpunkt får särskild betydelse, som senare skall beröras, vid försäkring av tredje mans intresse.[1]

Å andra sidan finnas ofta också skäl att i kontraktsförhållanden tillämpa ett vidsträckt regressansvar. Om regressrätten riktar sig mot en part, som genomsnittligt sett är solvent, och om en stor del av de risker, som försäkringen skyddar mot, bestå i vårdslösa eller eljest skadeståndsgrundande handlingar av medkontrahenten, kan regressrätten ha ekonomisk betydelse och därför vara viktig för försäkringsgivaren och därmed också för försäkringshavaren. Så är fallet t. ex. med regressrätt mot fraktförare vid transportavtal.

Det nu sagda kan sammanfattas sålunda, att ur synpunkten av försäkringshavarens intresse av att regressrätt icke utövas, de olika kontraktsförhållandena ställa sig högst olika, och att det också är svårt att av ansvarets konstruktion draga några slutsatser om detta intresse.

En annan skillnad mellan skadeståndsansvar i kontraktsförhållanden och i utomobligatoriska förhållanden avser *möjligheterna för den skadeståndsskyldige att förändra ansvaret.* Det utomobligatoriska ansvaret är i stort sett en fast och oföränderlig faktor, som den potentiellt ansvarige icke kan mildra (bortsett från möjligheten att teckna ansvarsförsäkring).[2] En bilägare kan icke med rättslig verkan fästa på sin bil ett plakat att han ansvarar endast för styrkt vårdslöshet. I kontraktsförhållanden, och även i kontraktsliknande förhållanden, finnes emellertid möjligheten att genom friskrivning mildra skadeståndsansvaret. Blotta möjligheten att friskriva sig från ansvar ger rättsförhållandet en kvasikontraktsmässig anstryk-

---

[1] Se nedan s. 131 ff.

[2] Jfr dock även nedan s. 163 f.

ning. Olikheten minskas dock av att gränsen mellan utomobligatoriskt ansvar och kvasikontraktsmässigt är synnerligen vag.

Som bekant förekommer friskrivning från skadeståndsansvar i stor utsträckning. En fraktförare friskriver sig från ansvar för skador som träffa egendomen under transporten; innehavaren av en lokal, dit allmänheten har tillträde, friskriver sig från ansvar för att kvarlämnade kläder försvinna. I kontraktsförhållanden är friskrivningen det naturliga sättet att skydda sig mot alltför betungande skadeståndsansvar, vare sig detta kommer att utövas av medkontrahenten eller av en försäkringsgivare. Ansvarsfriskrivningen i förhållande till den skadelidande själv medför bl. a. den säkerheten, att den icke kan omintetgöras genom att den skadelidande överlåter sitt skadeståndsanspråk på försäkringsgivaren.

Friskrivningen kan ske i former, som direkt taga sikte på att undgå ansvar gentemot försäkringsgivare, t. ex. genom att friskrivningen avser varje försäkringsbar risk.[3] En annan möjlighet är att föreskriva, att uppkommande skadeståndsanspråk icke få överlåtas, vilket torde medföra att försäkringsgivare hindras utöva regressrätt men den skadelidande har kvar sitt skadeståndsanspråk ifall försäkring icke skulle finnas.[4]

Friskrivningsklausuler ha som bekant begränsad giltighet, och de regler som gälla härom draga också en gräns för möjligheten att inskränka försäkringsgivarens regressrätt. Det skydd som är förenligt med allmänna intressen kan emellertid den potentiellt ansvarige ofta skaffa sig genom friskrivning.

Denna möjlighet står dock icke alla ansvariga till buds. För anställda finnes ibland en sådan möjlighet genom kollektivavtal, men mera sällan lär den kunna utövas genom ett enskilt arbetsavtal. Där avtal ingås mellan en part, som träffar avtal yrkesmässigt, och en annan part, som handlar som privatperson, måste man oftast utgå från att privatpersonen icke kan fritaga sig från ansvar. Han kanske t. o. m. blir tvungen att åtaga sig ett särskilt vittgående ansvar om han är i underlägsen förhandlingsposition.

För utformningen av regressrätten innebär det nu sagda, att i

---

[3] Jfr t. ex. NJA 1920 s. 479.

[4] Jfr Ussing, TfR 1921 s. 42 f. och för tysk rätt RGZ 97, 76 samt Bruck s. 668. Ehrenzweig (1935) s. 555 yttrar betänkligheter mot att godtaga friskrivning som uteslutande riktar sig mot försäkringsgivaren. — Jfr även A. Vinding Kruse, Festskrift till Ussing s. 287 f. samt nedan s. 180.

många fall möjligheten att genom särskilda överenskommelser nyansera skadeståndsansvaret gör det onödigt att särskilt inskränka försäkringsgivarens regressrätt. Problemet är då närmast att tillse, att skadevållaren icke i alltför hög grad friskriver sig från ansvar i förhållande till försäkringsgivaren. I andra fall saknas detta skäl för att icke inskränka regressrätten, och situationen är då mera lik den vid utomobligatoriskt skadeståndsansvar.

Även i utformningen av *de grundläggande förutsättningarna för skadeståndsansvar* avviker det kontraktsmässiga ansvaret stundom från det utomobligatoriska på betydelsefullt sätt. Detta inträffar särskilt vid det strikta ansvaret. Vid utomobligatoriskt strikt ansvar har ju den ansvarige regelbundet någon möjlighet att inverka på inträdet av försäkringsfallet, även om denna är liten.[5] Förutsättningen för kontraktsmässigt strikt ansvar är däremot vanligen blott att kontraktsmässig prestation icke sker (och att force majeure icke föreligger). Detta behöver icke ha något samband med att den skadeståndsskyldige inverkat på eller kunnat inverka på försäkringsfallets inträde. Om sålunda t. ex. en säljare har sålt gods genom leveransavtal fritt köparens ort och det försäkrade godset skadas under transporten samt leveransen på grund därav uteblir, så medför detta att säljaren blir skadeståndsskyldig, enligt den bekanta regeln i 24 § köplagen. Men denna skadeståndskyldighet innebär ju icke att säljaren haft något att göra med försäkringsfallets inträde. Skadeståndsansvaret är i kontraktsförhållanden stundom i lika hög grad som försäkringsgivarens egen förpliktelse ett slags garanti för att ersättning utgår om skada skulle inträffa. Frågan om försäkringsgivarens möjlighet att inträda i kontraktsmässig skadeståndsrätt blir därför delvis en annan än i utomobligatoriska förhållanden.

Härmed sammanhänger en annan olikhet mellan ansvaret i kontraktsförhållanden och i utomobligatoriska förhållanden. I de senare inträder vanligen strikt ansvar på grund av stor sannolikhet för att skada skall inträffa eller på grund av svårigheter att genom iakttagande av normal aktsamhet förhindra skador. I kontraktsförhållanden beror däremot ansvarets utformning — även bortsett från de förändringar som kunna ske genom särskilda avtal — till stor

[5] Redares ansvar för tvångslots kan möjligen betraktas som exempel på motsatsen; jfr ovan s. 83. Ett annat exempel är bilhandlares ansvar för skada som orsakas av på avbetalning såld bil. Jfr PM ang. avbetalningssäljares ställning enligt bilansvarighetslagen (1950) samt ovan s. 97 f.

del på kontraktstypen. Olika regler finnas om hyresgästs ansvar, om arrendators ansvar, om kronans ansvar för rekvirerad egendom osv. De skillnader som därvid framträda bero icke blott på större eller mindre risk för att skada inträffar, utan kunna ha sin grund i sociala skäl, rättsförhållandets mer eller mindre tvångsmässiga karaktär m. m. Utom av kontraktstypen påverkas också ansvaret av sådana omständigheter som att innehavaren av annans egendom är i dröjsmål med att fullgöra sin prestation.[6] Man har alltså att räkna med delvis andra ansvarsskärpande moment utöver dem som äro typiska för utomobligatoriska förhållanden.[7]

Beträffande *arten av de rättigheter*, vari försäkringsgivaren kan inträda, finnas också skillnader mellan utomobligatoriskt och kontraktsmässigt ansvar. Medan man i utomobligatoriska förhållanden har att räkna med att försäkringsgivaren inträder i den skadelidandes rätt till skadestånd, och möjligen även i hans äganderätt till ersatt men tillrättakommen egendom[8], har man i kontraktsförhållanden därutöver att räkna med inträde i åtskilliga andra rättigheter, som försäkringshavaren må ha på grund av kontraktet. Till dessa hör en köpares rätt att kräva avdrag på köpeskillingen och att häva köpet och återfå köpeskillingen. Köparens olika befogenheter i händelse av fel i godset ha ju nära sammanhang med varandra, och om försäkringsgivaren har rätt att göra en av dem, nämligen rätten till skadestånd, gällande, ligger det nära till hands att han dessutom skall kunna inträda i de övriga. Och en försäkringsgivare, som ersatt en säljare för egendom, som skadats medan köparen står faran, kan ju tänkas inträda icke blott i rätt till skadestånd, om säljaren skulle ha sådan, utan även i säljarens rätt till köpeskilling.

B. Översikt över problemställningen.

De nu skisserade särskilda svårigheter, som uppstå vid regressrätten i kontraktsförhållanden, ha rönt ganska ringa beaktande i den nordiska diskussionen om försäkringsgivarens regressrätt.[9] Till

[6] Jfr om detta fall nedan s. 118.

[7] Jfr nedan s. 126.

[8] Betr. försäkringsgivares möjlighet att göra äganderätt gällande jfr nedan s. 108 n. 6.

[9] Bentzons uttalande om inskränkningarna i regressrätten vid kontraktsförhållanden (s. 158 n. 2), »Helt afklarede kan disse forhold endnu ikke anses for at være», är svårt att bestrida.

en del kan detta bero på att åtskilliga hithörande problem, även om de ha principiellt intresse, dock icke äro praktiska, därför att resultatet ofta förefaller klart, även om den bakomliggande principen och dess räckvidd äro svåra att fastställa, eller därför att försäkringsgivarna icke utöva regressrätt även om sådan skulle finnas. En jämförelse med utländsk rätt visar emellertid att dessa problem måste tillerkännas ett icke obetydligt principiellt intresse.

a. Såväl i *tysk* och *österrikisk* som i *fransk* rätt anses vanligen försäkringsgivaren ha samma rätt att inträda i den skadelidandes anspråk på kontraktsmässigt skadestånd som i anspråket på utomobligatoriskt skadestånd.[1] Såsom en modifikation häri anföres dock stundom, att det måste finnas en viss likhet mellan anspråket mot försäkringsgivaren och anspråket på skadestånd för att försäkringsgivaren skall kunna inträda i skadeståndsanspråket. Vad som närmare skall förstås härmed är dock ganska osäkert.[2]

Beträffande en köpares rätt till prisavdrag och att efter hävning av köp återfå köpeskilling har emellertid i tysk rätt yppats tvivel om försäkringsgivaren har möjlighet att inträda däri som huvudregel. Redan i motiven till VVG har åberopats att försäkringsgivaren i detta fall icke ersätter köparens förlust.[3] Enligt reglerna om beräkningen av försäkringsersättningen är ju försäkringsgivaren icke skyldig ersätta mer än värdet vid tiden omedelbart före försäkringsfallet, och om godset därvid var felaktigt och hade mindre värde än normalt, kommer försäkringsgivaren icke att ersätta denna del av förlusten och kan således icke heller inträda i någon motsvarande rätt. Blott vid kreatursförsäkringen, där försäkringsgivaren ersätter värdet av försäkrat kreatur utan hänsyn till sjukdom som träffat djuret, inträder försäkringsgivaren i rätten att återfå köpeskilling eller att göra avdrag.[4] Åsikten att detta skulle vara en specialregel för kreatursförsäkringen är dock icke obestridd.[5] I regeln synes i varje fall ligga ett principiellt erkännande, att om försäkringsgivaren ersätter även sådan värdeminskning, som givit för-

---

[1] Se t. ex. betr. tysk rätt Hagen s. 650 f., Bruck s. 667, Prölss, anm. 1 till § 67, österrikisk rätt Ehrenzweig (1935) s. 550, och fransk rätt Guiho nr 76 ff.

[2] Se särskilt Gerhard s. 313 f.

[3] Se Gerhard s. 474 f.

[4] VVG § 118.

[5] Se t. ex. v. Gierke s. 210, Prölss, anm. 1 till § 67.

säkringshavaren rätt att helt eller delvis återfå köpeskillingen av säljaren, försäkringsgivaren inträder i denna rätt.[6]

I *schweizisk* rätt avser som redan nämnts den försäkringsrättsliga regressregeln i VVG art. 72 endast anspråk »aus unerlaubter Handlung», och alltså icke sådana som bero på avtal. Men som också tidigare nämnts anses OR art. 51 träda in som subsidiär regel där VVG art. 72 ej är tillämplig.[7]

b. I *engelsk* rätt är försäkringsgivarens rätt att inträda i försäkringshavarens anspråk synnerligen vidsträckt. Detta framgår av följande principuttalande i en dom:

> ... as between the underwriter and the assured the underwriter is entitled to the advantage of every right of the assured, whether such right consists in contract, fulfilled or unfulfilled, or in remedy for tort capable of being insisted on or already insisted on, or in any other right, whether by way of condition or otherwise, legal or equitable, which can be, or has been exercised or has accrued, and whether such right could or could not be enforced by the insurer in the name of the assured by the exercise or acquiring of which right or condition the loss against which the assured is insured, can be, or has been diminished.[8]

Konsekvenserna av denna uppfattning framgå bäst av ett par exempel. Om en person tager en brandförsäkring på ett hus som han äger och senare säljer detta, så anses försäkringen icke utan särskilt avtal gälla till förmån för köparen. Om huset skulle förstöras genom brand innan köpet fullgjorts men medan köparen står faran för det, så blir försäkringsgivaren skyldig att betala ut försäkringsersättningen till säljaren, men han inträder därvid i dennes rätt till köpeskillingen och kan avkräva köparen denna, vilket innebär att trots försäkringen köparen får bära den slutliga för-

---

[6] Försäkringsgivaren anses dock icke inträda i äganderätt till ersatt stulen egendom, se RGZ 108, 110. — I svenska allmänna försäkringsvillkor för inbrottsförsäkring stadgas, att om ersatt egendom kommer till rätta försäkringshavaren skall ställa egendomen till försäkringsgivarens förfogande, dock med rätt för försäkringshavaren att behålla egendomen mot att han inom trettio dagar återlämnar därför erhållen ersättning.

[7] Roelli—Jäger, anm. 7, 16 till art. 72 (s. 553 f., 556), Oftinger I s. 284. Enligt Koenig s. 240 inträder icke försäkringsgivaren i egentliga avtalsanspråk, t. ex. på grund av arbetsbeting, speditions- eller kommissionsavtal.

[8] Castellain v. Preston (1883) 11 Q. B. D. 380 (s. 388). — Enligt Patterson, Cases s. 303, går amerikansk rätt icke lika långt som engelsk i fråga om att medgiva regress. Skillnaderna synas dock numera vara jämförelsevis små.

lusten av branden. Försäkringen gäller alltså på ett utpräglat sätt endast till förmån för försäkringstagaren personligen; den skyddar honom och ingen annan.[9] — Om en fastighet utgör säkerhet för fordran genom »mortgage» och säkerhetshavaren, »the mortgagee», har en försäkring, om vilken icke särskilt avtalats att den skall gälla till förmån för annan än försäkringstagaren, så inträder försäkringsgivaren då han ersatt försäkringstagaren i dennes rätt mot »the mortgage debtor», oavsett om denne förorsakat försäkringsfallet eller ej.[1]

Av dessa båda exempel framgå flera olika förhållanden. Ett är det nära samband som reglerna om försäkring av tredje mans intresse och om regressrätt ha med varandra. Den omständigheten, att en försäkring, som en säljare tagit på sin fastighet, gäller också till förmån för köparen, måste ju innebära att den senare är fritagen från att försäkringsgivaren utnyttjar reglerna om faran för den försålda egendomen till att kräva honom. Försäkringsgivaren kan ju icke taga med den ena handen vad han just givit med den andra. Det framgår också av den engelska regeln, att det i och för sig är fullt möjligt att tillämpa ett system som innebär att försäkringen endast medför skydd för försäkringstagaren personligen, och att försäkringsgivaren kan inträda i alla dennes rättigheter, oavsett om dessa rättigheter ha uppkommit genom någon handling som förorsakat eller haft betydelse för försäkringsfallet.

Den engelska principen kan motiveras dels med att den inskränker den s. k. subjektiva risken för försäkringsgivaren, genom att försäkringen icke giver skydd för någon annan än försäkringsgivarens egen medkontrahent[2], och dels med att den till det yttersta utnyttjar alla möjligheter att förbilliga försäkringsskyddet för försäkringstagaren. De övriga civilrättsliga reglerna få oinskränkt av-

---

[9] MacGillivray s. 1093, 1099, 1107 f., Preston—Colinvaux s. 277 ff. Genom Law of Property Act, 1925, Section 47, har principen ändrats något, se Preston—Colinvaux anf. st. — Enligt amerikansk rätt har köparen i allmänhet något bättre ställning, se Patterson, Essentials s. 122 och Cases s. 211 ff. I staten New York tillämpas dock den engelska principen.

[1] MacGillivray s. 1102 ff., Preston—Colinvaux s. 272 ff. — Enligt amerikansk rätt har i allmänhet mortgagee effektivt skydd av ägarens brandförsäkring å byggnad, medan i övrigt skyddet för andra än försäkringstagaren är mindre säkert, se Patterson, Cases s. 197 ff.

[2] Regelns berättigande ur denna synpunkt diskuteras utförligt av Patterson, Columbia L. Rev. Vol. 29 (1929) s. 691 ff. under jämförelse med tysk rätt.

göra vilka skador som skola bäras på försäkringstagarens sida, vare sig denne behåller ansvaret själv eller har en försäkring till sitt skydd, och försäkringen utnyttjas icke för att genombryta denna gräns, såvida icke försäkringstagaren direkt kontraherar till tredje mans förmån.[3]

I *svensk* rätt — liksom i flera andra rättssystem — genombrytes däremot denna gräns på flera olika sätt, bl. a. genom reglerna om försäkring av tredje mans intresse. En försäkring gäller enligt nordisk rätt i stor utsträckning till förmån för tredje man, även utan att detta särskilt avtalats. Ett sådant skydd för tredje man kan ju ofta vara till större fördel för försäkringstagaren än den kanske helt teoretiska möjlighet till sänkning av premien, som den engelska regeln medför. En naturlig komplettering av detta skydd är att dessutom, i fall där försäkringen gäller till förmån för försäkringstagaren själv, tredje man i viss utsträckning är skyddad genom att vara fri från regressansvar.

c. I det följande skall till en början undersökas, vilket skydd som följer av allmänna principer för regressrättens utövande, dvs. med tillämpning av 25 § FAL. Därefter skall inverkan av reglerna om försäkring av tredje mans intresse behandlas. Dessa ha störst betydelse vid strikt ersättningsskyldighet i kontraktsförhållanden, men kunna även få betydelse vid culpaansvar. Slutligen skola ett par speciella frågor tagas upp till behandling. Nära sammanhang med regressansvaret för den som innehar annans egendom har frågan om det inbördes ansvaret mellan de olika försäkringsgivarna då såväl innehavaren av annans egendom som ägaren försäkrat denna. Därjämte skall behandlas betydelsen för regressrätten av att endera parten åtagit sig att hålla viss egendom försäkrad.

II. Allmänna förutsättningar för regressrätt i kontraktsförhållanden enligt 25 § FAL.

A. Culpaansvar.

I sådana fall där *skadeståndsansvar förutsätter culpa* finnes enligt svensk rätt ett skydd för skadevållaren på samma sätt som i

[3] I praktiken avpassas försäkringsskyddet efter behovet genom avtal dels mellan försäkringstagaren och tredje man, dels mellan försäkringstagaren och försäkringsgivaren. Se härom särskilt Preston—Colinvaux s. 260 ff.

utomobligatoriska förhållanden, genom att hans regressansvar förutsätter grov vårdslöshet. Detta följer direkt av ordalagen i 25 § FAL.[4] Alldeles självklart är det icke att culpaansvaret i kontraktsförhållanden bör behandlas på samma sätt som i utomobligatoriska förhållanden. I dansk doktrin har sålunda hävdats, att i händelse försäkring gäller då den försäkrade egendomen innehaves av annan än försäkringshavaren, det kan vara lämpligt att kompensera försäkringsgivaren för denna riskökning genom att giva honom regressrätt oberoende av grov vårdslöshet hos innehavaren, och att därför i dylika fall möjligheten att nedsätta skadeståndsansvaret icke bör användas.[5] I svensk rätt, där ju ingen möjlighet till skönsmässig prövning finnes, måste emellertid utan avseende härvid grov vårdslöshet fordras för regressansvar då innehavaren ansvarar endast på grund av sin egen culpa.

Av 25 §:ens ordalydelse framgår också, att en förutsättning för regressrätten är, att försäkringsfallet *framkallats* genom grov vårdslöshet eller uppsåt. Om sådan skuld ligger en person till last med avseende å hans kontraktsmässiga åligganden men den icke haft någon betydelse för försäkringsfallets inträde, bör alltså regressansvar icke inträda. Om sålunda en person som innehar annans egendom uppsåtligen underlåter att återställa den i tid och den därefter skadas genom hans vårdslöshet som ej är grov, bör försäkringsgivaren icke på grund härav kunna framställa regresskrav.[6]

Om på grund av kontraktsförhållandets särskilda karaktär det är motiverat att försäkringsgivaren har full regressrätt vid culpaansvar, så måste avtalsfriheten utnyttjas för att genomföra sådan regressrätt. Så sker ju också i stor utsträckning, särskilt beträffande transportförsäkringar och andra varuförsäkringar, varigenom också tvivel om tolkningen av 25 § FAL undgås i vad avser olika former av skärpt skadeståndsansvar.

Om återigen den som eljest har strikt ansvar friskrivit sig därifrån och på grund härav ansvarar endast för culpa, torde följden bli att han i förhållande till försäkringsgivaren endast ansvarar för skada som uppkommit genom grov vårdslöshet. Detta kan bli aktuellt

---

[4] Av ovan s. 62 ff. anmärkta rättsfall ang. grov vårdslöshet avse sålunda nr 1, 2, 3 och 5 kontraktsförhållanden.

[5] Holm, UfR 1943 B s. 198 ff. Jfr betr. regressrätt i kontraktsförhållanden även Frost, TfR 1951 s. 502 ff. och TfR 1952 s. 322 f.

[6] Ang. casus mixtus och perpetuatio obligationis se vidare nedan s. 118.

t. ex. vid skador från elektriska anläggningar, om nämligen med stöd av 7 § andra st. lagen om elektriska anläggningar friskrivning sker.[7] Sakligt sett kan detta resultat förefalla irrationellt, men eftersom skadeståndsskyldigheten onekligen är beroende av culpa, synes konsekvensen svår att undgå. Då en järnväg friskrivit sig från strikt ansvar för gnistskador och på grund därav enligt 5 § andra st. järnvägsansvarighetslagen ansvarar endast för vårdslöshet vid järnvägens drift torde emellertid — om den allmänna uppfattning om järnvägs ansvar för anställdas vårdslöshet som ovan framförts accepteras — ansvaret även i detta fall böra betraktas som strikt.[8]

B. Förpliktelser som uppstå oberoende av culpa.

Behandlingen av försäkringsgivarens regressrätt vid *strikt skadeståndsansvar* ävensom *i andra kontraktsmässiga rättigheter* är däremot mera osäker. Såsom redan tidigare antytts har lagtexten ansetts innehålla en antydan om att dylika anspråk icke kunna anses jämställda med utomobligatoriska strikta skadeståndsanspråk.[9]

a. I Eklunds och Hembergs kommentar till FAL uttalas sålunda, att genom orden »enligt lag» i 25 § FAL från stadgandets tillämpningsområde uteslutas »sådana fall, då försäkringshavaren äger rätt att av tredje man utfå ersättning på grund av någon *i avtal* dem emellan given utfästelse (garanti)».[1] Frågan huruvida försäkringsgivaren har rätt att inträda i anspråk, som försäkringshavaren i anledning av inträffad skada har på grund av avtal, kan enligt dessa författare icke lösas enligt någon allmängiltig regel. Svaret säges i första hand bli beroende av en tolkning av såväl avtalet mellan försäkringshavaren och tredje man som försäkringsavtalet.

Uttalandet är oklart därigenom att det icke tydligt framgår, om med anspråk, som ha sin grund i avtal, här avses anspråk som grunda sig på *kontraktsförhållandet*, eller anspråk som försäkringshavaren förvärvat genom *särskilt avtal*, utöver vad en dispositiv regel ger honom.

Om uttrycket »enligt lag» åsyftar att undantaga strikt skade-

---

[7] Jfr nedan s. 124.

[8] Jfr ovan s. 82 f. samt nedan s. 124.

[9] Se ovan s. 69 f.

[1] Eklund—Hemberg s. 54 (kurs. orig.) . Jfr även Hult, SvJT 1947 s. 501.

ståndsansvar *i kontraktsförhållanden* från 25 §:ens tillämpningsområde, återspeglar det den gamla, ursprungligen naturrättsliga, distinktionen mellan »obligationes ex contractu» och »obligationes ex lege». Att detta är den avsedda meningen förefaller dock knappast sannolikt, eftersom distinktionen eljest synes vara främmande för svenskt rättstänkande.[2] Trots att man i utländsk rätt ofta finner distinktionen använd, är det ju klart att alla rättsförhållanden bero lika mycket eller lika litet på lag. Om avtal medföra vissa rättsföljder, så beror detta icke på någon inneboende kraft hos avtalet utan på att lagen förknippar dessa rättsföljder med avtalet, alldeles som t. ex. skadeståndsansvaret på grund av culpa beror på att lagen förknippar rättsföljden skadeståndsansvar med skadevållande.[3]

Tanken att försäkringsgivaren icke skulle kunna utöva regressrätt med åberopande av sådant anspråk på skadestånd, som försäkringshavaren förskaffat sig genom *särskilt avtal*, har framförts i dansk doktrin.[4] Man har menat att, eftersom försäkringsgivaren icke haft anledning att räkna med möjligheten att utöva sådan regressrätt, det icke finnes tillräckligt skäl att giva honom sådan rätt. Resonemanget synes dock icke hållbart, i varje fall icke för svensk rätt. Försäkringsgivarens regressrätt är icke eljest beroende av att han haft särskild anledning att förutse, att han skulle kunna komma att utöva regressrätten, och naturligtvis ännu mindre av att han tagit den med i riskbedömningen. Försäkringsgivaren är också bunden av att försäkringshavaren friskriver skadevållaren från skadeståndsskyldighet och torde, såsom senare skall visas, i allmänhet icke gå fri från skyldigheten att utgiva försäkringsersättning på grund av sådan friskrivning.[5] Det förefaller därför som om han även borde få åberopa sig på att försäkringshavaren har en rätt till skadestånd, som han skaffat sig genom särskilt avtal. Vidare kunna också vissa rättstekniska skäl anföras för denna mening. Skillnaden mellan anspråk, som bero uteslutande på avtal, och sådana som dessutom skulle kunna grundas på sedvänja eller en dispositiv rättsregel, är icke alltid lätt att fastställa. Det bereder också svå-

[2] Problemet analyseras redan av Sjögren i första kapitlet av »Om rättsstridighetens former» (1894).

[3] Jfr t. ex. Ekelöf, TfR 1945 s. 245 ff., Arnholm, Panteretten s. 106 ff.

[4] Bentzon s. 148; jfr även Sindballe I s. 159.

[5] Se nedan s. 194 f.

righeter att avgöra, hur anspråk på grund av kollektivavtal, trafikstadgor o. d. skola bedömas.

Det synes därför icke motiverat att i orden »enligt lag» inlägga vare sig den ena eller den andra reservationen i fråga om tillämpningen av 25 § FAL, särskilt som förarbetena till stadgandet icke giva stöd för någondera. Till dessa formella skäl komma även sakliga.

Vissa stötande resultat skulle säkerligen undgås, om man icke tillläte försäkringsgivaren att vid regressrättens utövande åberopa sig på ett särskilt i avtal åtaget strikt ansvar. Man kan tänka sig, att den som har sin egendom brandförsäkrad trots detta betingar sig av t. ex. anställda, depositarier, hantverkare eller andra som få egendomen om hand, att de skola ansvara för alla skador som träffa denna, utan att därvid undantaga brandskador. Att försäkringsgivaren på grund av ett sådant avtal skall kunna utöva regressrätt oberoende av grov vårdslöshet, kan förefalla omotiverat. Men man vinner icke någon rationell gräns genom att undantaga anspråk på grund av särskilt åtagande från försäkringsgivarens regressmöjligheter. Om en kontrahent på grund av särskilt stor risk för skada betingar sig strikt ansvar av sin medkontrahent, är det svårt att se varför icke försäkringsgivaren skulle kunna få begagna sig av detta ansvar. Vidare finnes även oberoende av särskilt åtagande ofta strikt ansvar, dels vid särskilda kontraktstyper för skador å annans egendom i allmänhet, och dels också t. ex. vid köp som en konsekvens av reglerna om dröjsmål. De svårigheter som här uppstå, ha alltså sin grund icke enbart i möjligheten att genom särskilt avtal ansvaret skärpes utöver culpagränsen, utan framför allt i det karakteristiska faktum, att i kontraktsförhållanden ansvar utan culpa kan förekomma även av skäl, som äro olika dem som äro typiska för utomobligatoriska förhållanden. Det är då föga rationellt att söka kringgå dessa svårigheter genom att endast fästa sig vid en mindre väsentlig synpunkt.

I det nyss citerade uttalandet av Eklund och Hemberg hänvisas även till möjligheten, att genom en tolkning av avtalet mellan försäkringshavaren och tredje man uppnå ett lämpligt resultat. Såsom redan framgått kan man utgå från att i många fall parter i kontraktsförhållanden avtala om ansvaret på sådant sätt, att därigenom även beredes skydd för skadevållaren mot anspråk från försäkringsgivaren. Men man kan icke antaga att regelbundet strikt ansvar en-

dast förekommer — vare sig på grund av särskilt åtagande eller på grund av att en dispositiv rättsregel icke ändrats — i fall där det är mera motiverat än vid culpaansvar att försäkringsgivaren har full regressrätt.

Möjligheten att i avtalet mellan försäkringshavare och tredje man finna grunden för en lämplig begränsning av försäkringsgivarens rätt mot tredje man är därför endast delvis ägnad att leda till lämpliga resultat. Stundom är det kanske tänkbart att »intolka» en lämplig begränsning i detta avtal utan stöd i ordalydelse eller omständigheterna i övrigt, men om begränsningen skulle avse uteslutande försäkringsgivarens rätt är detta ofta uteslutet.

Man får därför söka att på andra vägar finna ledning för avgörandet av uppkommande problem. Såsom kommer att framgå är det dock knappast möjligt att härigenom uppnå resultat som i allo framstå som lämpliga.

b. Ett spörsmål av generell räckvidd är om försäkringsgivaren skall kunna inträda i *annan försäkringshavaren tillkommande rätt än rätt till skadestånd.*

Lagtextens ordalydelse talar endast om belopp som försäkringshavaren ägt rätt att »såsom skadestånd» utkräva av annan. Detta kan dock icke tillmätas större betydelse. Även i utländska lagar användes en motsvarande terminologi, t. ex. i den tyska, som ju i mycket tjänstgjort som förebild för den svenska, men likväl anses försäkringsgivaren kunna inträda även i andra rättigheter.[6]

I ett särskilt fall erkänner svensk lag uttryckligen, att försäkringsgivare inträder i annan rätt än rätten till skadestånd, nämligen vid ersättning till inteckningshavare då ägare till försäkrad fastighet förverkat sitt försäkringsskydd.[7]

Sakligt sett torde det knappast finnas något skäl varför skadeståndsrätt skulle stå i särställning. Skadeståndsrätten är ju ofta alternativ till andra påföljder. Även rätten till köpeskilling kan ha sådan funktion. Reglerna om faran för godset i köplagen innebära nämligen ur den synpunkt, som här är aktuell, att förlusten då såld egendom går under fördelas på två delar, en motsvarande köpeskillingen, vilken del bäres av den som står faran, och en annan

[6] I de danska motiven s. 62 säges att regressrätten enl. 25 § icke omfattar de tillfällen, där ersättningsskyldigheten är kontraktets huvudsakliga innehåll, t. ex. ett annat försäkringsavtal eller ett borgensavtal.

[7] Se härom nedan s. 142 f.

utgörande återstoden, för vilken skadeståndsreglerna äro bestämmande. Om försäkringsgivaren har rätt att tillgodogöra sig skadeståndet är det då svårt att se, varför han icke skulle kunna tillgodogöra sig försäkringshavarens övriga rättigheter.[8]

Den omständigheten att ett visst anspråk icke utgör skadeståndsanspråk i teknisk mening kan sålunda icke anses utgöra något skäl i och för sig mot att försäkringsgivaren inträder däri. Såsom kommer att framgå utesluta dock andra omständigheter ofta att försäkringsgivaren inträder i dylika rättigheter.[9]

c. Ett annat problem av allmän räckvidd är, om man som förutsättning för regressrätten bör uppställa ett krav på *kausalitet* mellan den handling, som grundar ersättningsskyldighet för tredje man mot försäkringshavaren, och försäkringsfallet, samt vilken räckvidd detta kausalitetskrav i så fall har.

I och för sig är det icke nödvändigt att uppställa ett sådant krav, något som bl. a. den engelska regeln visar.[1] Den svenska lagtexten ger knappast något klart stöd för ett sådant krav i vad gäller strikt ansvar. Det synes emellertid nödvändigt att åtminstone såtillvida beakta de till grund för ett kausalitetskrav liggande synpunkterna, att vissa situationer undantagas från möjligheten att utöva regress, där eljest försäkringsgivaren skulle kunna överflytta sitt ansvar på tredje man på grund av en omständighet, som måste sakna all betydelse för försäkringsfallets inträde.

Man kan tänka sig att en person har skyldighet att till försäkringshavaren vid skada ersätta egendom, som denne själv har i sin besittning. I detta fall saknar den ansvarige varje praktisk möjlighet

---

[8] Jfr Spleth, UfR 1946 B s. 270.

[9] Mot tanken, att försäkringsgivaren inträder i andra försäkringshavarens rättigheter än rätten till skadestånd, skulle man måhända vilja invända, att detta uteslutes av att dessa rättigheter finnas oavsett om skada skulle inträffa, och att därför försäkringsgivaren icke bör kunna utnyttja dem. Ett sådant resonemang kunde ligga nära till hands betr. t. ex. försäkringsgivarens eventuella inträde i en säljares rätt till köpeskilling av en köpare, som står faran för köpt egendom. Att invändningen är förfelad synes framgå redan av att den skulle utesluta även att försäkringsgivaren inträdde i inteckningshavares rätt. Djupare sett förefaller invändningen att bero på ett förbiseende, att man icke av inteckningshavares resp. säljares rätt *om ingen skada inträffar* kan draga någon slutsats om att dessa ha samma rätt även då skada inträffar. Det är ju endast denna sistnämnda rätt, som kan vara aktuell här och som försäkringsgivaren kan tänkas inträda i.

[1] Se ovan s. 108 f.

att påverka inträdet av försäkringsfallet. Om en säljare har försäkrat egendom, som ännu icke avlämnats men varför köparen står faran enligt 17 § andra punkten eller 37 § köplagen, bör därför försäkringsgivaren icke kunna utöva regressrätt mot köparen. Detta blir vanligen en följd också av reglerna om försäkring av tredje mans intresse, såsom senare skall beröras, men även om säljaren endast skulle ha försäkrat sitt eget intresse bör försäkringsgivaren dock icke ha regressrätt.[2] Häri torde den svenska rätten sålunda skilja sig från den engelska.

Det synes också klart, att enligt svensk rätt försäkringsgivaren icke kan begagna en säljares förpliktelse på grund av fel i varan för att på honom övervältra ansvaret för en händelse, som ej har samband med felet. Om en person köpt egendom, som är behäftad med fel och försäkrar denna mot brand och den därefter brinner, kan sålunda icke försäkringsgivaren, som ersatt köparen, på grund därav med åberopande av 58 § köplagen kräva att återfå köpeskillingen av säljaren utan att återställa den köpta egendomen eller dess värde. I stället anses ju köparen, om han begagnar sig av sin rätt enligt 58 § köplagen, vara skyldig att redovisa försäkringsersättningen till säljaren.[3] Försäkringen kommer därigenom att skydda även säljaren. Försäkringsgivaren bör icke ha möjlighet kräva säljaren ens om försäkringen uttryckligen skulle avtalats endast avse köparens eget intresse.

I övrigt är det emellertid svårt att avgöra, om försäkringsgivaren på grund av bristande kausalitet mellan den ansvariges handlande och försäkringsfallet bör vara förhindrad inträda i försäkringshavarens rätt mot denne. Problemet kan tänkas uppstå i åtskilliga situationer, och det är knappast möjligt att i en enda formel giva någon för alla tillämplig princip. Adekvansbegreppet synes, av tidigare utvecklade skäl, icke kunna användas för att avgöra när försäkringen skall medföra skydd för annan än försäkringshavaren.[4]

Av särskilt intresse äro de fall, där någon innehar annans egendom och är skyldig ersätta alla skador som träffa denna. Eftersom innehavare alltid har, själv eller genom sina underordnade, en möjlighet att inverka på försäkringsfallets inträde, vilken måste sägas vara åtminstone lika stor som den, vilken i extrema utomobligato-

[2] Jfr särskilt Almén, Köp I, § 17, s. 218 f. Se vidare nedan s. 135 ff.

[3] Almén, Köp II, § 58, s. 229.

[4] Se ovan s. 28.

riska fall den ansvarige har[5], lär ett krav på kausalitet mellan den ansvariges handlande och försäkringsfallet här icke kunna åberopas för att fritaga honom från regressansvar. Försäkringsavtalets innehåll kan emellertid, såsom senare skall utvecklas, visa att regressrätt bör saknas.[6]

I övrigt torde, av samma skäl som gälla beträffande innehavares ansvar, regressrätt endast sällan kunna uteslutas på grund av att samband saknas mellan den ansvariges handlande och försäkringsfallet.

d. Tvånget att uppdela alla ansvarsformer i sådana, där regressansvar förutsätter grov vårdslöshet eller uppsåt, och andra, leder till svårighet i fall där en skärpning i ansvaret inträder på grund av innehavares kontraktsbrott. Reglerna om casus mixtus och om perpetuatio obligationis kunna sålunda tänkas medföra att den som normalt har culpaansvar kommer att ansvara för skador som inträffa oberoende av hans vårdslöshet, ehuru den svenska rättens regler härom äro osäkra.[7] En sådan skärpning av ansvaret bör dock knappast inverka på försäkringsgivarens regressrätt. Det må vara rimligt att en nyttjanderättshavare, som överträder av ägaren meddelade säkerhetsföreskrifter, på grund därav i förhållande till denne blir ansvarig oberoende av culpa för skada som därigenom träffar egendomen, men om åtgärden icke strider mot försäkringsgivarens egna säkerhetsföreskrifter och icke heller utgör fareökning, synes försäkringsgivarens regressrätt fortfarande böra vara beroende av ansvarets typ, dvs. då detta är culpaansvar, av grov vårdslöshet och uppsåt.

C. *Olika ansvarstyper.*

Härmed ha några faktorer av generell betydelse för försäkringsgivarens regressrätt i kontraktsförhållanden behandlats. Närmast skola de särskilda ansvarstyperna upptagas till behandling. Av praktiska skäl skall därvid en annan ordningsföljd tillämpas än den som användes tidigare vid behandlingen av det utomobligatoriska skadeståndsansvaret. I realiteten förekomma ju ofta kombinationer

---

[5] Jfr betr. avbetalningssäljares ansvar enligt bilansvarighetslagen ovan s. 97 f.

[6] Se nedan s. 141, s. 143 n. 7.

[7] Se ang. casus mixtus t. ex. Hasselrot, Lån s. 43 ff., 147 f. och ang. perpetuatio obligationis senast Hult, Juridisk debatt s. 137 ff.

av ansvarsskärpningar, t. ex. av ansvar för samtliga underordnade och av omvänd bevisbörda.

a. Beträffande *ansvar för annans culpa* gjordes ovan på tal om utomobligatoriska förhållanden en skillnad mellan å ena sidan det över hela linjen förekommande ansvaret för driftsledning och därmed jämställda befattningshavare, å andra sidan det speciella ansvar för samtliga underordnade som förekommer enligt sjölagen och järnvägsansvarighetslagen. Vid den förra typen av skadeståndsansvar ansågs regressansvar förutsätta grov vårdslöshet antingen hos den skadeståndsskyldige själv eller hos den för vilken han ansvarar; vid den senare typen däremot ansågs regressansvar finnas så snart vårdslöshet, vare sig grov eller icke, ligger någon befattningshavare till last.[8]

I kontraktsförhållanden är ju ansvar för samtliga underordnades culpa synnerligen vanligt. Även längre gående ansvar förekommer, t. ex. ansvar för självständig medhjälpares culpa. Frågan hur ansvar för annans culpa skall behandlas är därför av stort intresse.

Det är tänkbart, att man borde räkna allt ansvar för underordnade i kontraktsförhållanden som strikt vid tillämpningen av 25 § FAL, och att därför regressrätt oberoende av grov vårdslöshet regelbundet skulle finnas.[9]

Konsekvenserna härav vore emellertid ganska anmärkningsvärda. Enligt 3 kap. 24 § nyttjanderättslagen ansvarar hyresgäst för skada, som uppkommer å den förhyrda lägenheten genom försummelse av någon som hör till hans husfolk eller som av hyresgästen inrymts i lägenheten. Vad beträffar brandskada ansvarar hyresgästen däremot endast för eget vållande och för bristande tillsyn; anledningen härtill är att det ansetts vara hyresvärdens sak att skydda sig mot brandskada genom försäkring.[1] Beträffande brandskada å lägenheten kan sålunda en försäkringsgivare, som ersatt skadan, icke ens vid grov vårdslöshet hos någon av hyresgästens husfolk anställa regresskrav mot hyresgästen. Det vore då egendomligt om han vid t. ex. vattenledningsskada skulle kunna anställa regresskrav mot

---

[8] Se ovan s. 79 ff.

[9] Jfr Ussing, SvJT 1937 s. 121 n. 2.

[1] Jfr Walin, Hyreslagen s. 116 f. samt KPr 87/1948 ang. anslag till ersättning för skador vållade av personer som avvikit från vissa anstalter, ävensom Ussing, Erstatningsret s. 107, 182.

hyresgästen så snart ringa vårdslöshet låg någon av dennes husfolk till last.

Att en regel för till enstaka dylika konsekvenser kan visserligen icke enbart vara utslagsgivande. Men även om man ser till ansvaret för underordnads vållande i kontraktsförhållande i allmänhet, synas goda skäl finnas för att uppställa krav på grov vårdslöshet eller uppsåt som förutsättning för regressansvar. Ansvar för anställda åvilar bl. a. hyresgäster, hantverkare, innehavare av mindre butiker samt andra mindre företagare, som kunna antagas vara genomsnittligt föga bärkraftiga skadeståndsbetalare. Det är svårt att i den omständigheten, att dessa ansvara för sina anställdas vållande, se tillräckligt skäl att tillämpa annat regressansvar än som gäller eljest vid culpaansvar, icke minst som konsekvensen — enligt vad ovan hävdats[2] — måste bli att även de som icke själva ha några anställda eller underordnade men driva motsvarande verksamhet skulle ådraga sig regressansvar vid enkel vårdslöshet.[3] Särskilt om man tillämpar resonemanget på hyresgästens ansvar för sin familj synes det uppenbart att regressansvaret måste förutsätta grov vårdslöshet.

Man kan också peka på den omständigheten, att i dansk och norsk lag husbondeansvaret enl. resp. D. Lov 3—19—2 och N. Lov 3—21—2 behandlas på samma sätt som culpaansvaret.[4] Det svenska ansvaret för underordnade i kontraktsförhållanden har ju stor likhet med detta husbondeansvar.[5]

---

[2] Se ovan s. 81.

[3] Jfr Alexanderson, SvJT 1951 s. 486 f.

[4] Så även i kontraktsförhållanden, se t. ex. Ussing, UfR 1935 B s. 192. Jfr Trolle, UfR 1943 B s. 111 ff.

[5] Björling har (Skrifter tillägnade Thyrén s. 530 ff.) gjort gällande, att gäldenärs ansvar för sina medhjälpare i kontraktsförhållanden är oberoende av culpa hos den anställde och att ansvaret blott förutsätter att skadan är en adekvat följd av åtgärden att anlita medhjälpare för prestationens utförande. Grunden till denna Björlings åsikt ligger främst däri, att enligt hans mening gäldenären har garanterat riktig uppfyllelse i den mån han använder medhjälpare, och att denna garanti måste avse det yttre resultatet, ej de psykiska momenten hos medhjälparen. Ohållbarheten i denna garantikonstruktion som motivering för att icke uppställa krav på culpa är ju numera uppenbar. Men som skäl åberopar Björling också den rättstekniska förenkling som inträder genom att ansvaret är oberoende av den anställdes culpa. Det faller utom ramen för denna framställning att undersöka, vad som skall fordras för att arbetsgivaren skall ansvara för sin underordnades handlande i kontraktsförhållanden. Så mycket är dock klart, att ansvaret åtminstone i viss grad måste vara oberoende av den anställdes personliga kvalifikationer. Det är

Slutligen kan man som ytterligare skäl andraga, att om regressansvaret även i kontraktsförhållanden förutsätter grov vårdslöshet eller uppsåt, man undgår den särskilda komplikationen att nödgas skilja mellan det utomobligatoriska och det kontraktsmässiga ansvaret. Denna distinktion är svår att genomföra i praktiken, särskilt som svensk rättspraxis i stor utsträckning begagnat sig av utvägen att utvidga begreppet kontraktsförhållande (eller kvasikontraktsförhållande) då det gällt att skärpa skadeståndsansvar, varigenom begreppet blivit synnerligen vagt. Vid allt skadeståndsansvar på grund av anställds vårdslöshet (som ej är grov) skulle man nödgas pröva huruvida ansvaret grundar sig på ett kontraktsförhållande eller skall betraktas som utomobligatoriskt ansvar. Skäl synes också saknas för att ytterligare accentuera skillnaden mellan ansvar i kontraktsförhållanden och i utomobligatoriska förhållanden, vilken ofta leder till föga rationella följder. Det är ofta svårt att se grunden, varför en företagare skall bli ansvarig för en skada, som uppstår genom en vanlig arbetares culpa, gentemot sin medkontrahent men icke mot en utomstående tredje man.[6] Om därtill vid t. ex. en driftslednings (icke grova) culpa regressansvar skulle uppkomma om skadan träffat medkontrahent men icke om skadan träffat tredje man, skulle olikheten ytterligare skärpas. I varje fall som huvudregel bör därför grov vårdslöshet eller uppsåt förutsättas för regressansvar.

Möjligt är emellertid, att man borde göra undantag för vissa särskilda typer av skadeståndsgrundande handlingar av anställda, där företagarens ansvar för den anställde bör betraktas som strikt och alltså medföra fullt regressansvar. En förutsättning härför bör då vara, i enlighet med vad tidigare sagts, att ansvaret är knutet till verksamhetens art och sättet för skadans inträde[7], såsom t. ex. vid upplagshållares i lag reglerade ansvar. Någon möjlighet att klart avgränsa dylika fall lär icke finnas, utan om man vill acceptera denna ståndpunkt måste domstolarna vara hänvisade till att efter omständigheterna bedöma fallet.

---

måhända endast detta som Björling avser att uttrycka. En förutsättning för att arbetsgivaren skall ansvara för den anställdes handling torde emellertid vara, att detta kan betraktas som felaktigt ur en mera objektiv synpunkt, och härigenom är då tillräckligt motiverat att ansvaret i vad rör regressrätten betraktas som culpaansvar.

[6] Jfr särskilt Lundstedt, Strikt ansvar II: 1 s. 531 ff.

[7] Jfr ovan s. 82 f.

Det är dock mycket tveksamt om ett sådant undantag bör göras. Obestämdheten i de typer av handlingssätt, som kunna ådraga skadeståndsansvar genom anställdas vållande, och svårigheten att draga en gräns mellan olika fall av sådant ansvar lägga hinder i vägen härför. De fördelar, som skulle uppnås genom att särskilja olika fall av ansvar för annans culpa i kontraktsförhållande, synas knappast uppväga den osäkerhet som skulle uppstå om regressansvarets gränser.[8]

Hur man än bestämmer försäkringsgivarens regressrätt kommer gränsdragningen mellan fall där regressansvar förutsätter grov vårdslöshet och övriga att ofta bli föga rationell. Häråt är emellertid mycket litet att göra, åtminstone de lege lata. Då lagen endast räknar med två alternativ kan man icke vänta att resultatet alltid skall bli tillfredsställande.

En konsekvens av den uppfattning om 8 § sjölagen som ovan anförts måste emellertid bli, att redarens ansvar även i kontraktsförhållanden betraktas som strikt.[9] Hur man här tolkar 25 § FAL spelar dock föga roll, eftersom i de flesta aktuella skadesituationer fullt regressansvar lär finnas enligt försäkringsvillkoren. Detsamma gäller om järnvägs ansvar i förhållande till befraktare, där eljest svårigheter kunde tänkas uppstå.[1]

b. Även i kontraktsförhållanden förekommer *culpaansvar med omvänd bevisbörda* som ansvarsform. Det torde sålunda vara huvudregeln, att den som innehar annans egendom ansvarar för skador som träffa denna, om han icke kan styrka att skadan uppkommit utan hans eget eller hans anställdas vållande.[2] För vissa situationer är denna regel lagfäst.[3]

Såsom tidigare sagts behandlas i utomobligatoriska förhållanden, i vad avser bilförares ansvar, culpaansvaret med omvänd bevisbörda

---

[8] Jfr även NJA 1949 s. 732 (nedan s. 162).

[9] Se ovan s. 83.

[1] För skada å passagerare ansvarar järnvägen enligt 2 § järnvägsansvarighetslagen för personalens culpa. I den mån regressfrågor här uppkomma synes ansvaret böra behandlas som järnvägs ansvar i övrigt, dvs. regressrätt bör medgivas oberoende av grov vårdslöshet.

[2] Se t. ex. Hasselrot, Deposition s. 75 ff. samt ur rättspraxis t. ex. NJA 1951 s. 365.

[3] 118 § sjölagen, 18 och 20 §§ luftbefordringslagen, 12 § första st. lagen om upplagshus och upplagsbevis.

som strikt, dvs. full regressrätt finnes.[4] Det ligger då nära till hands att även behandla den skadeståndsskyldighet, som i kontraktsförhållanden åligger den som ej kan exculpera sig, som strikt.

Trots att exculpationsskyldigheten även i kontraktsförhållanden otvivelaktigt innebär en faktisk skärpning av skadeståndsansvaret, är det dock tveksamt om den bör medföra att regressrätt uppstår oavsett grov vårdslöshet. Omkastningen av bevisbördan har, då det gäller skador som träffa omhänderhavd egendom, mera direkt sammanhang med svårigheterna för den skadelidande att föra bevisning om hur skadan uppstått. I motsats till vad som gäller om bilförarens ansvar är det alltså icke huvudsakligen fråga om att skärpa ansvaret inom ett gränsområde, där det ofta är osäkert icke blott på vilket sätt skadan uppstått utan även om handlingssättet bör betraktas som culpöst.[5] På samma sätt som ansvar för underordnade träffar ansvar med omvänd bevisbörda ofta skadeståndsskyldiga, som genomsnittligt äro föga bärkraftiga skadeståndsbetalare.

Det är därför ovisst hur ansvaret med omvänd bevisbörda i kontraktsförhållanden bör behandlas i vad avser försäkringsgivarens regressrätt. Med hänsyn till att även tolkningen av 25 § FAL beträffande bilförarens ansvar kan betraktas som svagt grundad i stadgandets ordalydelse och att i kontraktsförhållanden ytterligare skäl tillkomma för att icke behandla exculpationsansvaret som strikt, förefaller den meningen bäst grundad, att regressrätten förutsätter grov vårdslöshet hos den ansvarige (eller någon för vilken han ansvarar). De skäl som beträffande skadeståndsansvaret i allmänhet leda till en omkastning av bevisbördan böra emellertid medföra, att innehavaren av annans egendom ålägges bevisbördan för att han icke gjort sig skyldig till grov vårdslöshet.[6]

c. *Ansvar oberoende av culpa hos vare sig den ansvarige själv eller hans anställda* förekommer i många olika variationer i kontraktsrätten. Särskilt om man tager hänsyn även till de ersättningsformer, som icke utgöra skadestånd i teknisk mening, t. ex. avdrag på köpeskilling, rätt att återfå köpeskilling, äro skiftningarna många. Av dessa äro naturligtvis endast vissa typer av anspråk av

---

[4] Se ovan s. 83 ff. Betr. bilansvaret i kontraktsförhållanden se nedan s. 124.

[5] Jfr Ekelöf, SvJT 1952 s. 226 f.

[6] Betr. behandlingen av culpaansvar med omvänd bevisbörda i dansk rätt, se särskilt Frost, TfR 1951 s. 502 f., med hänvisningar.

intresse för försäkringsgivarens regressrätt, nämligen de som uppkomma genom händelser som även utlösa rätt till ersättning av försäkringsgivare. Ansvar för fel i gods kommer t. ex. att i stor utsträckning sakna aktualitet i regresshänseende, genom att försäkringsgivaren icke ersätter köparen därför.[6a] Men undantagsvis kunna även dylika anspråk få aktualitet, nämligen då det gäller speciella slag av gods. För kreatur och maskiner finnas sålunda försäkringsformer, som täcka även dylika risker, och problemen äro därför icke utan intresse.[7]

1. I några fall gälla *samma regler om ansvar oberoende av culpa i kontraktsförhållanden som i utomobligatoriska förhållanden.* Utan tvivel måste i sådana fall regressansvar oberoende av grov vårdslöshet finnas vid det kontraktsmässiga ansvaret på samma sätt som vid det utomobligatoriska ansvaret.

Hit kan räknas bilägares och bilförares ansvar mot passageraren. Om passageraren i en bil skadats vid kollision med en annan bil och krävt skadestånd av den andra bilens trafikförsäkrare, kan givetvis denne (även om lagens regel skulle tillämpas och icke försäkringsvillkoren) rikta regresskrav mot ägaren och föraren av den bil vari den skadade åkt. Detta gäller icke endast vid det onekligen mycket svagt kontraktsfärgade förhållandet mellan t. ex. en bilförare och hans hustru och barn, som medfölja i bilen, utan även beträffande passagerare i en buss och den som i sitt arbete färdas i bilen.

Även ansvaret för skador av elektriska anläggningar är gemensamt för utomobligatoriska förhållanden och för kontraktsförhållanden.[8] I kontraktsförhållanden (och kontraktsliknande förhållanden) kan visserligen innehavaren av elektrisk anläggning friskriva sig från ansvar för sakskada.[9] Men detta kan icke medföra att eljest ansvaret behandlas annat än som strikt. Regressrätt bör sålunda medgivas oberoende av grov vårdslöshet.

Även reglerna om järnvägs ansvar för gnistskador äro tillämpliga i kontraktsförhållanden, där det icke är fråga om egendom som av järnvägens förvaltning eller betjäning mottagits för befordran.[1] Full regressrätt bör följaktligen finnas. Inverkan av att järnvägens

---

[6a] Jfr 36 § FAL samt ovan s. 107 f. ang. tysk rätt.

[7] Jfr betr. kreatursförsäkring 90 § FAL.

[8] Jfr H. Strömberg s. 224.

[9] Jfr ovan s. 111 f.

[1] Jfr NJA 1951 s. 656 ävensom Hult, Juridisk debatt s. 227 ff.

innehavare genom särskilt avtal friskrivit sig från strikt ansvar för gnistskador har redan behandlats i annat sammanhang.[2]

2. Mera *speciella regler om ansvar oberoende av culpa i kontraktsförhållanden* finnas emellertid också. Utan anspråk på fullständighet, för att giva en överblick över de olika situationer som diskussionen måste omfatta, kunna följande exempel nämnas: kronans ansvar för skador som träffa egendom som tagits i anspråk enligt allmänna förfogandelagen och andra liknande författningar[3]; posts och järnvägs ansvar för skador som träffa befordrad egendom[4]; ansvar på grund av särskilt åtagande att ansvara för samtliga skador som träffa viss egendom[5]; ansvar för den som köpt gods under ägareförbehåll gentemot säljaren som en följd av reglerna om faran för godset[6]; säljares ansvar för fel i godset[7]; säljares ansvar för den sålda egendomens skadebringande egenskaper, där detta undantagsvis är strikt[8]. Som en med det strikta ansvaret nära sammanhängande ansvarsform kan också nämnas skyldighet att hålla egendom försäkrad.[9]

Av ordalydelsen i 25 § FAL synes närmast följa, att vid alla de uppräknade ansvarsformerna, med undantag för den sistnämnda, försäkringsgivaren som ersatt skadan har regressrätt oberoende av

---

[2] Se ovan s. 112, jfr även s. 122 n. 1.

[3] Se 18 § allmänna förfogandelagen 22 juni 1939 (jfr KPr 284/1939 s. 44), 12 § andra och tredje styckena rekvisitionslagen 30 juni 1942 (SFS nr 583; jfr KPr 201/1942 s. 57 f.) och 81 § 1 mom. tredje st. civilförsvarslagen 15 juli 1944 (SFS nr 536) samt SOU 1952: 24, 18 § och s. 116. — Jfr även NJA 1946 s. 573, 1949 s. 732 samt NJA 1918 s. 229 och SvJT 1944 rf. s. 51. Då Kronan på grund av frivilligt avtal tager egendom i anspråk synes ansvaret såtillvida vara *lindrigare* än enligt de nämnda lagarna, som Kronans ersättningsskyldighet förutsätter vållande hos Kronans personal, men *strängare* än enligt nyttjanderättslagen 3 kap. 24 §, eftersom Kronan ansvarar även för personalens vållande av brandskada.

[4] KF 18 maj 1934 ang. postverkets ansvarighet för försändelser och medel, som mottagits till postbefordran (SFS nr 168), jfr H. Strömberg s. 196 f., 207 f. — § 80 järnvägstrafikstadgan (undantag för force majeure); jfr Flodin—Wikander s. 193. — Jfr nedan s. 134.

[5] Jfr t. ex. NJA 1949 s. 87. — Det är icke ovanligt att i kollektivavtal arbetsgivaren åtager sig ansvar för arbetarnas tillhörigheter som förvaras på arbetsplatsen. Jfr nedan s. 153.

[6] Jfr 17 § köplagen samt nedan s. 135 ff.

[7] Jfr 42, 43 §§ köplagen samt nedan s. 139 ff.

[8] Jfr NJA 1945 s. 676.

[9] Jfr 10 § andra st. kommissionslagen samt nedan s. 160 f.

grov vårdslöshet och uppsåt, i den mån reglerna om försäkring av tredje mans intresse icke leda till annat resultat.

Häremot kunde man invända, att det strikta ansvar i kontraktsförhållanden, som det nu är fråga om, till stor del beror på helt andra faktorer än de som betinga det strikta ansvaret i utomobligatoriska förhållanden, och att därför anledning saknas att medgiva regressrätt. Av två parter i ett kontraktsförhållande, som rör försäljning, hyra, reparation, transport osv. av viss egendom, måste alltid endera bära ansvaret för att egendomen går förlorad genom ren olyckshändelse, hur avlägsen möjligheten att detta inträffar må vara. Den som bär detta ansvar har ett ansvar liknande en försäkringsgivares, och det är f. ö. naturligt att han i den mån det är möjligt täcker det genom försäkring. På vem detta ansvar skall läggas kan bero av många omständigheter, men dessa äro till stor del utan betydelse för försäkringsgivaren. Man kan anse att även om det ligger på innehavaren borde icke försäkringsgivaren kunna avbörda sig sitt ansvar som följd av ett av riskbedömningen och skadans inträde helt ovidkommande mellanhavande mellan försäkringshavaren och tredje man.

Mot detta resonemang kunna å andra sidan nya skäl anföras.[1] Det är omöjligt att bland de olika formerna av strikt ansvar i kontraktsförhållanden utskilja två olika typer, som skulle skilja sig genom att bygga på olika ändamålssynpunkter och därför också i regresshänseende böra behandlas på olika sätt. Beträffande posts och järnvägs ansvar för skador å befordrad egendom kan man sålunda icke bortse från de särskilda risker, som egendomen utsättes för under transporten. Här är det sålunda rätt klart, att de regler som gälla regressrätt vid strikt ansvar ha samma berättigande som eljest. Och om man beträffande kronans ansvar för skador, som i utomobligatoriska förhållanden inträffa under militärövningar, i viss utsträckning tillämpar strikt ansvar och full regressrätt, är det svårt att se varför något annat skulle gälla när kronan för militära ändamål tager byggnader i anspråk och därigenom enligt särskilda lagar ådrager sig strikt ansvar för de skador som uppstå. Det är också svårt att göra skillnad mellan ianspråktagande för militära ändamål och för andra statliga ändamål. Om försäkringsgivaren i dessa fall

[1] Likheten mellan regler om faran och strikt skadeståndsansvar i kontraktsförhållande å ena sidan och utomobligatoriskt strikt skadeståndsansvar å andra sidan har betonats av Esmein, se Rev. trim. 1933, s. 660 ff.

icke på grund av regler om fareökning blir fri från ansvar, bör han åtminstone ha det skydd som regressrätten innebär.[2]

Det förefaller därför otillräckligt motiverat och praktiskt svårgenomförbart att i kontraktsförhållanden avskilja vissa fall av strikt ansvar från övriga i fråga om regressrätten. Strikt ansvar uppkommer alltid som ett resultat av en samfälld avvägning av olika ändamålssynpunkter, och det går icke att isolera vissa fall av sådant ansvar som byggande helt på vissa ändamål och andra fall som byggande på andra ändamål.[3] Med hänsyn härtill synes det riktigast att genomgående tillämpa full regressrätt oberoende av grov vårdslöshet även vid kontraktsmässigt strikt ansvar. Ju mindre risken för skada är och ju strängare tredje mans ansvar, desto mera kommer den preventiva funktionen av regressrätten att skjutas i bakgrunden och desto starkare framträder regressrätten som ett slags negativ begränsning av försäkringsgivarens risk. Genom att regressrätt medgives begränsas försäkringsskyddet till att gälla endast till förmån för en speciell intressent.

Möjligheten för försäkringsgivaren att utnyttja de stränga ansvarsformerna uteslutes emellertid ofta genom korsande principer, nämligen reglerna om försäkring av tredje mans intresse.

III. Inverkan av reglerna om försäkring av tredje mans intresse.

A. Allmänt om försäkring av tredje mans intresse.

Försäkringsgivarens regressrätt i kontraktsförhållanden kan, såsom i inledningen till detta kapitel antyddes, icke bedömas utan att man samtidigt tager i betraktande reglerna om försäkring av tredje mans intresse. Försäkring kan skydda en person på två sätt, antingen genom att han får rätt till försäkringsersättning eller genom att han undgår en förpliktelse, som skulle träffat honom om ingen försäkring funnits. Om någon annan än försäkringstagaren har rätt till ersättningen, säges försäkringen avse tredje mans in-

[2] Jfr betr. regressrätt mot Kronan vid skada på försäkrad egendom, som tagits i anspråk enligt 85 § civilförsvarslagen, ett yttrande av Justitiekanslern, återgivet i Gjallarhornet 1947 s. 449. Regressrätt ansågs finnas.

[3] Jfr nedan s. 229 ff.

tresse. Att en person, genom att försäkringsersättning tillfaller en annan, undgår en förpliktelse som eljest skulle träffat honom, innebär att försäkringsgivaren saknar regressrätt mot honom. Det är tydligt att dessa båda former av skydd icke kunna isoleras från varandra.

Att avgöra konsekvenserna av reglerna om försäkring av tredje mans intresse för regressrätten försvåras emellertid av att räckvidden av dessa regler enligt svensk rätt är ganska oviss. Det är därför nödvändigt att här i korthet redogöra för vissa hithörande problem.

Såsom särskilt Schmidt visat bör man skilja mellan olika frågor rörande försäkringars giltighet till förmån för tredje man. Man kan urskilja åtminstone tre olika problemkomplex, nämligen vilka försäkringar som kunna gälla till förmån för tredje man, vilka intressenter som äro skyddade vid dessa försäkringar, och vem av dessa som har företrädesrätten i händelse att flera göra anspråk på ersättningen, varvid särskilt samordningen av denna företrädesrätt med parternas ömsesidiga rättigheter och skyldigheter i övrigt utgör ett problem.[4]

Enligt 54 § FAL gäller, där ej annat framgår av omständigheterna, försäkring, som tagits å gods utan angivande av det intresse försäkringen avser, till förmån för »envar, som, i egenskap av ägare, panthavare eller innehavare av annan rättighet till godset eller emedan han i anledning av avtal om godset står faran för detta, har intresse av att dess värde icke minskas eller går förlorat».

Tolkningen av detta onekligen vagt formulerade stadgande har föranlett åtskilliga meningsskiljaktigheter.[5]

Enligt Hult gäller försäkringen endast till förmån för den som har »kapitalintresse» i godset men däremot icke till förmån för den som endast har ett s. k. »medelbart intresse» i godset.[6] Ett medelbart intresse utmärker sig för att »den ifrågavarande sakens bibehållande i oskadat skick av en eller annan anledning utgjort förutsättningen för en i utsikt stående förmögenhetsökning eller tvärtom

---

[4] Se SvJT 1940 s. 406 ff., 422 ff.

[5] Svårigheterna torde ha ett visst samband med användningen av begreppet »intresse» i försäkringsrätten. Denna användning har på senare tid skarpt kritiserats, bl. a. av Prölss (Vorbemerkung vor § 51, med hänvisningar). P:s egen mening är att »das Interesse nichts anderes ist, als der subjektive Bestandteil des Schadens, den nach § 1 I der Versicherer zu ersetzen hat».

[6] SvJT 1933 s. 526 ff., Föreläsningar s. 163 ff.

för undgåendet av en hotande förmögenhetsförlust».[7] Kapitalintresset tillkommer oftast ägaren. Vid pantsättning får panthavaren del däri, och ägaren behåller endast så mycket som motsvarar pantens värde utöver den skuld varför den häftar. En konsekvens av denna uppfattning är att nyttjanderättshavare, som drar fördel av godset endast genom att utnyttja det för sin rörelse el. dyl., anses i allmänhet icke ha ett medförsäkrat intresse.[8] Blott om han har rätt att under avsevärd tid hyresfritt eller mot mycket låg hyra nyttja egendomen anses han ha del i kapitalintresset.[9]

Schmidt anser att försäkringen bör gälla till förmån för, utom ägare, panthavare och andra innehavare av sakrätter, även den som träffat avtal med någon av dessa gående ut på att framdeles ge intressenten äganderätt, panträtt eller annan sakrätt till godset.[1] Schmidt betonar alltså, att det icke är nödvändigt för att få del av försäkringsskyddet, att vederbörande har en borgenärsskyddad rätt. Däremot anser Schmidt det nödvändigt att avtalet avser att nu eller framdeles ge intressenten sakrätt till godset. Det framgår emellertid knappast av hans framställning vad som föranleder att de som icke ha eller kunna få borgenärsskyddad rätt äro uteslutna från att betraktas som ersättningsberättigade intressenter.[2]

I de danska och norska lagarna säges försäkringen gälla till förmån för den som har »tinglig Ret» till egendomen. Härigenom sammankopplas alltså uttryckligen försäkringens giltighet till förmån för tredje man med det sakrättsliga skyddet.[3] Vissa författare ha emellertid gjort gällande att skäl saknas för en sådan sammankoppling.[4]

Den allmänna meningen är emellertid, att den vars intresse i sakens bibehållande blott består däri, att han utsättes för ersätt-

---

[7] Hult, Försäkring av tredje mans intresse s. 183.

[8] A. a. s. 191 n. 1, 203.

[9] Hult, Försäkring av tredje mans intresse s. 202 ff., Föreläsningar s. 164. Så även motiven, SOU 1925: 21 s. 149.

[1] SvJT 1940 s. 428 f. Jfr även underrätterna i NJA 1951 s. 365, nedan s. 134 n. 2.

[2] Jfr Hult, SvJT 1945 s. 217.

[3] Se särskilt Ross s. 58 ff.

[4] Se särskilt Fr. Vinding Kruse, UfR 1935 B s. 116; se i övrigt Bentzon s. 315 n. 1 med hänvisningar samt Grundt s. 365 n. 1. Popp-Madsen, UfR 1934 B s. 325 vill tolka uttrycket »tinglig Ret» som här liktydigt med individuellt bestämd rätt.

ningsanspråk om saken går förlorad, icke hör till de skyddade intressenterna.[5]

Av lagtextens ord är det givetvis svårt att utläsa, hur gränsen drages mellan skyddade och icke skyddade intressenter. Ej heller är det lätt att ur ratio legis draga slutsatser härom. Reglerna ha tillkommit i första hand för att täcka vissa särskilda behov av att försäkringsskydd kommer även annan än försäkringstagaren till godo, t. ex. då försäkrad egendom pantsättes eller överlåtes. Svårigheten att avgränsa dessa situationer i förening med vissa konstruktioner, avsedda att giva en dogmatisk motivering för att skyddet även i frånvaro av uttryckligt avtal utsträckes till de nämnda huvudfallen av behov av skydd för tredje man, ha föranlett ytterligare utvidgning av detta skydd. I nordisk rätt har lagstiftarens avsikt närmast varit att pålägga försäkringsgivaren en allmän förpliktelse att vid försäkringsfall utbetala den mot premien svarande ersättningen, oavsett vem denna sedan må komma till godo.[6]

Därvid har man tydligen, såsom naturligt är, fäst sig främst vid försäkringsersättningens egenskap att vara en nyttighet, som träder i stället för den genom försäkringsfallet förlorade. Det är därvid också naturligt att, i händelse på grund av avtalsförhållanden berörande egendomen, nyttan av denna helt eller delvis skulle kommit annan än försäkringstagaren till godo, även försäkringsersättningen anses böra komma denne andre till godo. Detta leder ofta till en uppdelning av ersättningen mellan olika intressenter. Panthavaren får en del av ersättningen om den försäkrade panten skadas, medan ägaren får en annan del. På liknande sätt kan en försäkringsersättning, som avser egendom vilken är föremål för en ännu icke avvecklad överlåtelsetransaktion, fördelas mellan säljare och köpare.

Men intressenternas ställning, och därmed också försäkringsgivarens, bestämmes också av de ersättningsanspråk, vartill skadan giver upphov. Avtal beträffande den försäkrade egendomen har ju icke endast den betydelsen, att det kan överflytta eller fördela nyttan av den försäkrade egendomen, utan även att det giver upphov till skadeståndsskyldighet och andra förpliktelser om egendomen

[5] Se särskilt Hult, Försäkring av tredje mans intresse s. 176 f., 184 f., 206, Ussing, UfR 1940 B s. 127. Jfr dock v. Eyben, UfR 1948 B s. 224 ff.; se vidare nedan s. 146.

[6] Se därom särskilt de svenska motiven, SOU 1925: 21 s. 144 ff.

skadas. Dessa förpliktelser utgöra en sida av rättsförhållandet, som är motsatt förmånssidan. Redan för att med tillräcklig noggrannhet bestämma omfattningen av försäkringsgivarens ansvar är det nödvändigt också att avgöra hur dessa förpliktelser påverka ansvaret. Härom giver icke lagtexten något klart besked, eftersom det främst är avtalets förmåga att påverka fördelningen av nyttan som framträder däri. Även i doktrinens behandling av problemet har denna sida förbigåtts med ganska ringa uppmärksamhet. Det aktualiseras emellertid vid en diskussion av regressrätten.

Man kan icke undgå att taga hänsyn till dessa ersättningsanspråk genom att hänvisa till reglerna om upplysningsplikt och fareökning. Omfattningen av försäkringsgivarens rätt att inträda i dessa anspråk är nämligen en av de faktorer, som bestämma vad som är föremål för upplysningsplikt eller utgör fareökning. Däremot böra reglerna om regressrätten givetvis utformas så, att det icke blir nödvändigt att gripa till regler om fareökning enbart därför att avtal ingås om den försäkrade egendomen. Stundom kan det därför vara lämpligt, att försäkringsgivarens ansvar i förhållande till ena parten för risker, som stå i samband med vissa särskilda avtal, kompenseras genom regressrätt mot den enligt avtalet ansvarige. Å andra sidan kan det i andra situationer vara lämpligt att utesluta försäkringsgivarens inträde i anspråken och lita till regler om fareökning o. d. De lege lata är man emellertid här bunden av lagens regler, och tolkningsfriheten är därför begränsad.

B. Reglernas inverkan på regressansvaret.

a. Reglerna om försäkring av tredje mans intresse kunna tänkas modifiera de tidigare skildrade regressreglerna i kontraktsförhållanden på flera olika sätt. Det kan tänkas att den enligt reglerna för ifrågavarande kontrakt ansvarige är en av dem, till vars förmån försäkringen gäller, och att försäkringsgivaren därför, långt ifrån att kunna anställa regresskrav mot honom, är skyldig att ersätta även hans intresse av att saken icke skadas. Det kan även tänkas att det förhållandet, att en person tillhör kretsen av dem, till vars förmån en försäkring gäller, bör påverka hans regressansvar även till den del försäkringsersättningen tillfaller annan. Slutligen kan det tänkas att den person, som enligt kontraktet är ansvarig, själv är försäkringstagare (ehuru han aldrig själv kan få del av ersätt-

ningen), och det är då tänkbart att på grund härav regressrätt bör uteslutas mot honom.

I det följande kommer att hävdas, att reglerna om försäkring av tredje mans intresse medföra verkningar i alla dessa avseenden. Att en person är försäkringshavare eller överhuvud tillhör kretsen av dem, till vars förmån en försäkring gäller, kommer då att innebära att hans regressansvar starkt inskränkes. Detta skydd blir av störst betydelse vid strikt ansvar, eftersom den, som eljest skulle haft sådant ansvar, genom att han åtnjuter en försäkringshavares skydd enligt 18 och 20 §§ FAL, är skyddad i alla andra fall än där han gjort sig skyldig till uppsåt eller grov vårdslöshet. Reglerna om försäkring av tredje mans intresse ha dock betydelse även vid culpaansvar, genom att det skydd, som inskränkningen av regressrätten enligt 25 § FAL till fall av grov vårdslöshet medför, normalt kan sättas ur spel genom en bestämmelse i försäkringsvillkoren eller genom överlåtelse av skadeståndsanspråk. I de fall däremot, där en försäkring ger den eljest ansvarige en försäkringshavares skydd, torde en allmän bestämmelse om full regressrätt eller en överlåtelse av skadeståndsanspråk icke ha någon verkan mot honom.[7] Om försäkringen gäller till förmån för tredje man, men den enligt kontraktsreglerna berättigade föredrager att utkräva ersättning av tredje man, kan denne också i sin tur påkalla att försäkringsgivaren ersätter honom.

Å andra sidan är det skydd, som reglerna om försäkring av tredje mans intresse medföra, beroende av att icke enligt försäkringsavtalet försäkringen endast avser försäkringstagarens särskilda intresse. Om så skulle vara fallet nödgas man falla tillbaka på begränsningarna i 25 § FAL, eller de andra begränsningar i regressrätten som eventuellt kunna härledas ur försäkringsavtalet genom tolkning.

b. 54 § FAL innehåller en passus, som direkt nämner de förpliktelser som ett avtal om den försäkrade egendomen ger upphov till. Det är orden »emedan han i anledning av avtal om godset står faran för detta». Man skulle av dem kunna draga den slutsatsen, att även det förhållandet, att en person på grund av avtal om godset blir ersättningsskyldig då detta skadas genom casus, är en omständighet som föranleder att försäkringen gäller till förmån för honom. Om så vore fallet skulle reglerna om försäkring av tredje

[7] Jfr NJA 1951 s. 365 och FFR 1946 s. 374.

mans intresse ha ett mycket vittgående inflytande på regressrätten i kontraktsförhållanden. Resultatet skulle bliva, att om ansvaret var så strängt att det kunde karakteriseras som att bära faran för gods, den ansvarige, långt ifrån att ha regressansvar mot försäkringsgivaren, skulle kunna åberopa att försäkringen gällde till hans förmån.[8]

Emellertid motsäges detta redan av att ordet »faran» tydligen främst åsyftar reglerna om faran för godset i köplagen.[9] Dessa regler avse ju icke i främsta rummet den skadeståndsskyldighet, som kan uppstå om på grund av casus kontraktsmässig prestation icke sker från resp. säljare och köpare, utan skyldigheten att utgiva köpeskillingen. Endast indirekt, genom att påföljder av dröjsmål, fel, etc. icke inträda i sådana fall då kontraktsmässig prestation icke sker på grund av händelse varför motparten står faran, påverkas reglerna om hävande av köp, skadestånd, avdrag på köpeskillingen etc. av farans övergång. Detta talar mot att tillmäta orden generell betydelse. Det vore vidare egendomligt, om en allmän princip om frihet från regressansvar funnes instucken bland reglerna om försäkring av tredje mans intresse.

Det naturliga är därför att uppfatta det nyss citerade uttrycket, icke som utvidgande försäkringsgivarens ansvar till alla fall där en person blir ersättningsskyldig på grund av avtal även vid ren casus, utan som innebärande en komplettering av skyddet för kontrahenterna vid köp, där ju försäkringen i allmänhet gäller till förmån för båda. Regelns innebörd i detta senare avseende skall strax beröras. Även vid andra liknande avtal, t. ex. tillverkningsavtal som ej äro köp, kan uttrycket ha en liknande betydelse.[1]

Reglerna om försäkring av tredje mans intresse synas därför icke kunna åberopas till skydd mot regresskrav av någon, som icke har haft eller har någon annan förmån av godset än rätten att uppbära vederlag för sina förpliktelser i avseende å godset. Såsom nyss utvecklats måste FAL:s regler om försäkring av tredje mans intresse antagas bygga på tanken, att försäkringsersättningen är en nyttighet, som träder i stället för den genom försäkringsfallet förstörda. Reglerna kunna därför endast tänkas ha betydelse för regressansvaret för dem som genom avtal ha eller kunna få sådan fördel av

[8] Jfr härtill Bentzon s. 148, 163 f., 316.
[9] Jfr särskilt Ussing, UfR 1940 B s. 127.
[1] Jfr Ussing, Enkelte Kontrakter s. 264.

godset, som åtföljes av rätt till försäkringsersättningen eller del därav.

HD har haft anledning taga ställning till detta spörsmål i rättsfallet *NJA 1951 s. 365*. En frihamn gjorde invändning mot ett regresskrav, framställt av ett försäkringsbolag som ersatt varor vilka försvunnit under förvaringen i frihamnen, att försäkringen gällde även till förmån för frihamnen, eftersom denna på grund av avtalet stod faran för varorna. HD förklarade emellertid, att frihamnsbolaget icke kunde anses ha stått faran för godset, och lämnade därför utan avseende bolagets under åberopande av 54 § lagen om försäkringsavtal gjorda invändning mot regresskravet.[2]

Detta avgörande överensstämmer med den här hävdade uppfattningen om räckvidden av 54 § FAL, även om domstolens uttryckssätt är ganska vagt. Det är också tydligt att de skäl, som ligga bakom införandet av den allmänna regeln om försäkrings giltighet till förmån för tredje man, icke medföra att även lagerhållare bör vara skyddad av försäkringen.

Härav följer att, av de ovan s. 125 anförda exemplen på strikt ansvar i kontraktsförhållanden, posts och järnvägs fulla regressansvar icke kan förminskas genom reglerna om försäkring av tredje mans intresse.

Vad beträffar de fall, där en person på grund av avtalet om egendomen är tillförsäkrad även förmån av denna, kan man emellertid icke bortse från att ofta en motsägelse uppstår mellan å ena sidan det förhållandet, att enligt grunden för reglerna om försäkring av tredje mans intresse en intressent bör ha del i försäkringsskyddet, och å andra sidan det förhållande, att han ådrager sig en förpliktelse genom skadan och därför också enligt grundtanken för regressreglerna är ersättningsskyldig. För att råda bot på denna konflikt har den meningen antytts, att reglerna om försäkring av tredje mans intresse borde få stå tillbaka för regressreglerna, dvs. om

---

[2] I RR:ns av HovR fastställda dom säges att 54 § FAL bör så förstås, att därmed avses att bereda försäkringsskydd endast åt intressen som grundas på sakrätt till det försäkrade godset eller på avtal som avse att ge vederbörande sådan rätt till detsamma. Den som icke äger sådant intresse kan icke grunda rätt till försäkringsersättningen på grund av att han står faran för godset. — Enligt den uppfattning, som här framlagts, bör emellertid vad beträffar skydd mot regress den omständigheten vara ovidkommande, om innehavaren har sakrättsligt skydd eller ej.

tredje man är ansvarig enligt skadeståndsregler, försäkringen icke borde gälla till hans förmån.[3]

Att uppställa detta som en generell regel vore dock att gå för långt. Reglerna om försäkring av tredje mans intresse ha tillkommit med vissa speciella behov för ögonen, och det skydd som de avse att giva bör då icke kunna omintetgöras genom inverkan av reglerna om regressrätt. I andra situationer kan däremot möjligheten att ge skydd för tredje man få vika för regressen. Dessa frågor kunna emellertid icke diskuteras allmänt, utan de olika situationerna få tagas upp till separat behandling.

C. Särskilda fall.

a. Ett huvudfall av försäkring av tredje mans intresse är försäkring av *egendom som är föremål för överlåtelse.*[4] Transportförsäkringar och andra liknande försäkringar gälla regelbundet till förmån för ägaren till varorna, vem denne än må vara. En brandförsäkring gäller, om den försäkrade egendomen överlåtes, även till förmån för köparen, såsom framgår av den delvis tvingande regeln i 54 § andra st. FAL. Att båda kontrahenterna här avsetts vara skyddade, i den mån försäkringsersättningen räcker till, framträder sålunda klart i 54 § FAL. Företrädesrätten till ersättningen bestämmes enligt särskilda regler. Såsom tidigare nämnts sker ofta en fördelning. Om sålunda egendom sålts på avbetalning med ägareförbehåll, förvärvar köparen genom avbetalningarna en allt större del av möjligheten att draga fördel av godset, till följd av innehållet i avtalet mellan honom och säljaren. Såsom framgått får han också i motsvarande mån del av försäkringsersättningen, om egendomen skulle skadas.[5] Detta gäller oavsett vem av köpare och säljare som tecknat försäkringen.

Även eljest kan en fördelning av försäkringsersättningen ske. Såsom särskilt Schmidt visat kan den omständigheten, att gods kan representera olika värden på olika stadier i distributionen, leda till en sådan fördelning.[6]

I dessa principer kunna icke regressreglerna medföra någon för-

---

[3] Spleth, UfR 1946 B s. 268 ff.; jfr Grundt s. 370 f.

[4] Jfr v. Eyben, UfR 1948 B s. 225 ff.

[5] Jfr NJA 1931 s. 735.

[6] SvJT 1940 s. 412 ff.; jfr Hult, SvJT 1933 s. 532 f.

ändring. Antag att en säljare, som sålt gods på avbetalning, har försäkrat detta mot brand. Denna försäkring tager han givetvis främst i sitt eget intresse, för att säkra rätten att utfå köpeskillingen även om godset skulle brinna innan det betalats. Men såsom nyss sades kommer försäkringen att gälla även till förmån för köparen. Denna köparens rätt på grund av försäkringen kan icke omintetgöras genom att försäkringsgivaren åberopar, att köparen enligt reglerna om faran för godset är skyldig betala detta till säljaren även om det förstöres genom casus. Här får möjligheten, att försäkringsgivaren inträder i ett anspråk på grund av avtalet, vika för hänsyn till reglerna om försäkring av tredje mans intresse.

Men det kan icke stanna därvid. Konsekvensen av att försäkringen sålunda gäller till köparens förmån måste också bli, att han går fri från skyldigheten att regressvis utgiva den del av köpeskillingen, som motsvarar vad försäkringsgivaren har att utbetala till säljaren. Man kan icke rimligen göra en skillnad mellan de olika delarna av försäkringsersättningen. Om försäkringen medför sådant skydd för köparen, att han kan betraktas som en potentiell försäkringshavare, bör han också vara fri från regressansvar. Detta måste gälla även om försäkringsersättningen i dess helhet skulle tillkomma säljaren. Ur försäkringsgivarens synpunkt måste det vara fullständigt ovidkommande, hur långt betalningstransaktionen fortskridit mellan säljare och köpare. Härför utgöra lagens ord i 54 § FAL om att försäkringen gäller till förmån för den som står *faran* för godset, ett klart stöd. Det kan t. o. m. sägas att den egentliga betydelsen av dessa ord ligger just däri, att de tydligt utsäga, att försäkringen på detta sätt skall skydda även den som skulle blivit betalningsskyldig om försäkringen icke funnits. Att hänvisningen till faran för godset kan få en rimlig mening om man inlägger denna betydelse däri, synes icke alltid ha uppmärksammats i debatten.

Av lagtexten bör emellertid, såsom åtskilliga författare understrukit, icke dragas den slutsatsen, att i fråga om företrädesrätten mellan säljare och köpare övergången av faran bör ha någon självständig betydelse.[7] Den omständigheten, att en person då gods skadas har en förpliktelse i förhållande till sin medkontrahent eller

[7] Så särskilt Almén, Köp I, § 17, s. 218; se vidare Hult, Försäkring av tredje mans intresse s. 206 ff., SvJT 1933 s. 530 ff., ib. 1939 s. 242 ff., Schmidt, SvJT 1940 s. 423 f., 427 f. och 432 samt Karlgren s. 166 n. 1. I rättspraxis har emellertid så möjligen skett, se NJA 1935 s. 53.

går miste om en rättighet (vilket ju är innebörden i att han står faran), bör icke medföra att han får rätt att framför medkontrahenten uppbära försäkringsersättningen.

Det resonemang som nu anförts har avsett rätten till köpeskillingen. Det kan emellertid användas även vid skadeståndsanspråk och blir där tillämpligt om försäkringsersättningen överstiger köpeskillingen.[8] Om gods säljes fritt köparens ort genom leveransavtal, varefter det förstöres under transporten och aldrig avlämnas, så torde i varje fall den del av försäkringsersättningen, som överstiger köpeskillingen, tillfalla köparen med företrädesrätt.[9] Men trots att köparen enligt 24 § köplagen (om icke force majeure förelegat) skulle kunnat utkräva motsvarande belopp som skadestånd av säljaren, så kan uppenbarligen icke försäkringsgivaren inträda i någon skadeståndsrätt mot säljaren, icke ens i det (visserligen mindre praktiska) fall att försäkringen tecknats av köparen.[1] Eftersom försäkringen gäller till båda parternas förmån måste deras inbördes ersättningsanspråk vara försäkringsgivaren ovidkommande.

Det nu sagda kan sammanfattas sålunda, att eftersom enligt ordalagen och syftet av 54 § FAL försäkringen skall giva samma skydd åt både köpare och säljare, försäkringsgivaren som huvudregel är förhindrad inträda i deras inbördes ersättningsanspråk. Försäkringsgivaren kan m. a. o. icke utöva regress mot den av kontrahenterna, som är potentiellt berättigad till försäkringsersättningen eller del därav, men som icke i det särskilda fallet har sådan rätt. Motsatt regel skulle nämligen innebära, att betalningstransaktionens fortgång — som ju bestämmer företrädesrätten till försäkringsersättningen — också skulle bli avgörande för försäkringsgivarens slutliga ansvar.

Denna princip beror alltså främst på att 54 § FAL är tillkommen med tanke särskilt på köp av försäkrad egendom och avser att giva både köpare och säljare försäkringshavares skydd. Om köpet skulle medföra ökade risker för att försäkringsfallet inträffar, få alltså reglerna om upplysningsplikt och fareökning tillgripas.

---

[8] Om försäkringsersättningen icke överstiger köpeskillingen lär vanligen möjlighet saknas att avräkna någon del av försäkringsersättningen på skadeståndet.

[9] Se t. ex. Karlgren s. 166 n. 1.

[1] Icke ens om försäkringshavaren skulle överlåta sitt skadeståndsanspråk kan försäkringsgivaren utöva regressrätt mot den som har försäkringshavares skydd. Jfr ovan s. 132.

Från denna huvudregel kunna emellertid flera undantag tänkas, där en försäkringsgivare kan utöva regress mot säljare eller köpare med begagnande av de avtalsmässiga anspråken. Man kan skilja mellan följande fall, nämligen att en intressent förverkat även det skydd som en försäkringshavare har (1), att försäkringen ej är av sådan typ, som gäller till förmån för tredje man (2), och att försäkringen icke i ett speciellt avseende gäller till förmån för tredje man (3). Ytterligare en möjlighet är att det uttryckligen avtalats, att försäkringen ej skall gälla till förmån för annan än försäkringstagaren (4).

1. Den som tillhör kretsen av skyddade intressenter går givetvis miste om skyddet om han genom uppsåt eller grov vårdslöshet framkallat försäkringsfallet.[2] Till den del, som ersättningen skulle tillfallit honom själv, går han därvid miste om denna. Men om försäkringsersättningen helt eller delvis tillkommer annan och försäkringsgivaren, trots den grova vårdslösheten, är skyldig utgiva ersättning till denne, kommer han att kunna utöva regressrätt mot den som på detta sätt orsakat försäkringsfallet. Eftersom den skyddade intressentens rätt till ersättning bedömes enligt 18 § FAL, bör hans regressansvar också bero av att försäkringsgivaren enligt detta stadgande icke ansvarar i förhållande till honom. Man kan tänka sig att avbetalningssäljare försäkrat godset och köparen förorsakar skadan genom grov vårdslöshet. I så fall kommer försäkringsgivaren givetvis, om han ersätter säljaren, att ha regressrätt mot köparen. Om någon av den skyddade intressentens anställda genom grov vårdslöshet orsakar skadan, får inverkan därav bedömas enligt reglerna om identifikation vid försäkringshavarens framkallande av försäkringsfallet[3], icke enligt de för regressrätten enligt 25 § FAL tillämpliga reglerna om ansvar för anställdas handlingar.

En annan möjlighet är att reglerna om fareökning leda till att den ena kontrahenten icke är skyddad. I exemplet med avbetalningssäljaren, som har en försäkring på den sålda egendomen, vilken

---

[2] Här och i det följande diskuteras icke verkan av att *säkerhetsföreskrifter* överträtts. Påföljden härav lär regelbundet vara (om kausalitet föreligger) att försäkringsgivaren befrias från ansvar mot alla parter (jfr Hult, NFT 1932 s. 535 ff., Grundt s. 349 ff.) och något regresskrav kan då ej uppstå.

[3] Se härom Hult, NFT 1932 s. 517 ff., Karlgren i Försäkringsrättsliga spörsmål s. 25 ff. och för nordisk doktrin i övrigt senast Løken s. 122 ff. med hänvisningar.

gäller till förmån även för köparen, kan man antaga att köparen förvarar egendomen på sådant sätt att faran ökas och att försäkringsgivaren därför blir helt eller delvis fri från ansvar mot köparen.[4] Om detta icke i förhållande till säljaren är att betrakta som fareökning, därför att det skett utan hans vilja och kännedom, blir konsekvensen att försäkringsgivaren kan utöva regressrätt mot köparen till den del han ersatt säljaren. Ej heller detta regresskrav grundar sig alltså direkt på 25 § FAL, utan blir en konsekvens av utformningen av reglerna om fareökning.[5]

2. I vissa fall är 54 § FAL icke tillämplig, därför att försäkringen icke är av sådan typ, att den gäller till förmån för tredje man. Om sålunda en köpare av ett hus tar en ansvarsförsäkring i egenskap av fastighetsägare, och om kort tid därefter en bit av taket faller ned och skadar en fotgängare, så kan försäkringsgivaren, som på grund av ansvarsförsäkringen ersätter denna skada, utöva regressrätt mot säljaren i händelse även denne är skadeståndsskyldig och övriga förutsättningar för regressrätt äro uppfyllda. Detta kan förefalla självklart, men observeras bör dock att det torde vara svårt för säljaren att genom ansvarsförsäkring skydda sig mot sådant skadeståndsansvar, som aktualiserar sig efter det fastigheten överlåtits. Just för att skydda medkontrahenten mot regressansvar vore det motiverat att låta även dylika ansvarsförsäkringar gälla till förmån för försäkringstagarens medkontrahent. Den nu gällande regeln om försäkring av tredje mans intresse kan dock icke medföra detta. Exemplet illustrerar emellertid, att det icke är någon nödvändig förutsättning för att försäkring skall gälla till förmån för tredje man, att försäkringsersättningen beräknas efter värdet av försäkrat föremål.

3. Ett fall, där det är rimligt att reglerna om försäkrings giltighet till förmån för tredje man få underordna sig möjligheten att försäkringsgivaren kan utöva regress, är att försäkringsgivaren ersätter en köpare för en skada, som i förhållandet mellan säljare och köpare är att betrakta som fel i godset. Såsom redan i förbigående nämnts kunna dylika anspråk förekomma t. ex. vid kreatursförsäkring och maskinförsäkring.[6] En sjuk häst eller en maskin som

[4] Jfr Eklund—Hemberg s. 110, Hult, Föreläsningar s. 191 ff.

[5] Den tvingande regeln i 50 § FAL hindrar försäkringsgivaren att i förhållande till säljaren åberopa fareökningen. Jfr särskilt Grundt, TfR 1933 s. 229.

[6] Jfr ovan s. 124.

har ett materialfel säljes till en köpare, som försäkrar den. I princip finnes givetvis intet som hindrar, att försäkringen får gälla även till säljarens förmån. Det är ju fråga om en skada, som ligger inom försäkringsgivarens ansvar och som för säljaren på samma sätt som för köparen skulle ha minskat nyttan av egendomen. Denna möjlighet får emellertid säkerligen vika för att regressrätt skall kunna utövas.[7] Detta skulle kunna förklaras med att den subjektiva risken spelar en viss roll i nu avsedda försäkringsformer.[8] Detta torde dock icke vara den avgörande omständigheten. Snarare torde det förhålla sig så, att risker av denna sort icke avsetts att täckas även i förhållande till en säljare. De bero till övervägande del på den noggrannhet, med vilken säljaren fullgör sin yrkesmässiga prestation, och det är knappast förenligt med lagens syften att dylika risker täckas genom försäkring.[9] Även om man såtillvida skulle frångå härskande principer för försäkring av tredje mans intresse, att även t. ex. ansvarsförsäkring, på sätt nyss antyddes, får gälla även till förmån för säljaren av fastighet, så följer därav icke att sådana risker, som nu avses, böra bäras av försäkringsgivaren i förhållande även till säljare. Detta gäller även om icke själva skadan, dvs. bristfälligheten i maskinen eller sjukdomen hos hästen, beror på säljaren utan blott på att han underlåtit undersöka egendomen så noggrant, som fordras för att undgå att han säljer egendom behäftad med fel.

En svårighet inträder emellertid genom att stundom vissa påföljder bero av culpa men icke andra. En speciessäljares skadeståndsansvar för fel i godset, som uppkommit efter avtalet, är sålunda normalt beroende av vållande, medan rätt till avdrag å köpeskillingen regelbundet finnes oberoende därav.[1] Det kan då frågas, om försäkringsgivarens rätt att inträda i skadeståndsanspråket bör bero av grov vårdslöshet, medan kan skulle inträda i rätt till avdrag i köpeskillingen så snart köparen har sådan rätt. Här visar sig ovanligt tydligt att den olika behandlingen av culpaansvar och påföljd-

[7] Jfr ur dansk rättspraxis UfR 1945 s. 536, där en säljare, som av köpare blivit krävd på avdrag på köpeskilling för fel i såld häst, krävde köparens försäkringsgivare på ersättning. Detta krav ogillades. Se vidare Spleth, UfR 1946 B s. 286 ff. och v. Eyben, UfR 1948 B s. 220 ff.

[8] Jfr SOU 1925: 21 s. 147.

[9] Jfr särskilt Trolle, UfR 1943 B s. 89 ff., som menar att »Kunstfejl» icke böra täckas av ansvarsförsäkring och att försäkringsgivare alltid bör ha regressrätt mot den som gjort sig skyldig till ett dylikt, se särskilt s. 111 ff.

[1] 42 § köplagen.

der som inträda oberoende av culpa ofta kan vara irrationell. Trots detta lär det vara svårt att undgå att göra en sådan skillnad. Något särskilt skäl torde saknas att göra rätten till avdrag beroende av grov vårdslöshet vid försäkringsgivarens regress, och beträffande culpaansvaret är man bunden av lagens regel. Frågan torde f. ö. ha ganska ringa praktisk betydelse.[2]

4. Om en part uttryckligen försäkrar endast sitt eget intresse, t. ex. en avbetalningssäljare försäkrar den av köparen innehavda egendomen mot brand endast till sin egen förmån, uppstår frågan om försäkringsgivaren skall kunna inträda i säljarens rätt mot köparen, även om den senare ej gjort sig skyldig till grov vårdslöshet eller uppsåt. Eftersom säljaren enligt reglerna om faran för godset har rätt till köpeskillingen, även om godset förstöres genom casus då det är i köparens besittning, skulle resultatet bli att försäkringsgivaren i detta fall hade regressrätt oavsett omständigheterna.

54 § FAL uttalar ju att försäkring gäller till förmån för den som står faran, men om detta stadgande ej är tillämpligt, är den närmast liggande slutsatsen att han icke bör ha skydd, dvs. han bör vara utsatt för regressansvar.

Avgörande synes emellertid en annan omständighet böra vara. Om försäkringsgivaren har full regressrätt i detta fall, går hans ansvar från det egendomen övergått i köparens besittning knappast på någon punkt längre än köparens ansvar. Försäkringsgivarens ansvar är då i realiteten endast en garanti för att köparen, även om egendomen skulle förstöras genom brand, kan fullgöra sin betalningsskyldighet. Om försäkringsgivaren betingat sig vanlig brandförsäkringspremie synes det på grund av det nu sagda riktigast att tolka avtalet så, att regressrätt icke finnes annat än vid grov vårdslöshet eller uppsåt. Om icke 54 § andra st. FAL är tillämplig, kan emellertid försäkringsgivaren förbehålla sig full regressrätt.

Det blir alltså en tolkningsfråga, om regress skall finnas eller ej, och i allmänhet lär knappast någon tvekan kunna uppstå. Försäkringen kommer emellertid, om regressrätt uteslutes, att så långt köpeskillingen är obetald verka även till köparens förmån, oaktat den icke avser dennes intresse.

---

[2] Enligt allmänna försäkringsvillkor för bl. a. maskinförsäkring ansvarar försäkringsgivaren för skada, för vilken leverantör eller annan är på grund av kontrakt ansvarig, endast i den mån försäkringshavaren styrker, att den ansvarige icke är i stånd att fullgöra sitt åtagande.

b. *Pantsättning av försäkrad egendom* synes böra bedömas efter synpunkter som överensstämma med dem som anlades vid köp. Även i detta fall finnes ett utpräglat behov att låta försäkringen gälla till förmån för båda parter i lika grad, och 54 § FAL avser uppenbarligen att bereda båda fullständigt försäkringsskydd. Regressreglerna få då anpassa sig därefter. Om sålunda av ägaren försäkrad egendom pantsättes och försäkringen kommer att gälla till förmån för panthavaren, så kan icke försäkringsgivaren vägra att betala ut ersättning till panthavaren om denne skulle vara ersättningsskyldig i förhållande till ägaren på grund av pantavtalet. Och även här synes man böra draga den ytterligare konsekvensen, att försäkringsgivaren icke heller kan utöva regressrätt mot panthavaren för belopp, som tillfallit ägaren av panten, annat än om panthavaren enligt reglerna om försäkringshavares rätt gått miste om sitt skydd. Lika litet som i förhållandet mellan säljare och köpare synes det rimligt att låta försäkringsgivarens ställning bero av hur betalningsförhållandet mellan ägare och panthavare utvecklat sig. Försäkringsgivaren är alltså hänvisad till det skydd som han må ha i regler om fareökning, säkerhetsföreskrifter och försäkringshavares framkallande av försäkringsfallet.[3]

Det nu sagda tager främst sikte på förhållandena vid handpant, där pantsättningen åtföljes av tradition av den försäkrade egendomen. Vid underpant däremot kan regressrätt knappast tänkas annat än mot ägaren, som ju fortfarande innehar den försäkrade egendomen.[4] Regressen blir i så fall beroende av att försäkringen gäller till förmån för panthavaren men icke för ägaren. Om denna regressrätt finnas särskilda bestämmelser i vad rör brandförsäkring av intecknad byggnad. Brandförsäkringsgivaren inträder enligt dessa i inteckningshavares rätt, om han är fri från ansvar mot ägaren. Sådan regressrätt kan försäkringsgivaren ha om ägaren uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet framkallat försäkringsfallet, eller om han vidtagit fareökande åtgärder.[5] Förutsättningarna för regress böra

---

[3] Jfr Hult, Föreläsningar s. 190 ff.

[4] Jfr ovan s. 116 f.

[5] 4 § lagen om inteckningshavares rätt till betalning ur ersättning som utgår på grund av brandförsäkringsavtal; jfr Eklund—Hemberg s. 87 ff. Eftersom enligt 87 § FAL försäkringsgivare till befrielse från ansvarighet mot inteckningshavare icke äger åberopa (bortsett från uppsägning och underlåten premiebetalning) någon omständighet som icke beror av denne, äro förutsättningarna för regress här

alltså även här bedömas efter de regler som gälla för försäkringshavare, ej för utomstående tredje man. Samma regel torde gälla även eljest då en försäkringsgivare ansvarar i förhållande till underpanthavare men icke i förhållande till ägaren.[6]

Reglerna om försäkringsgivares regressrätt få enligt vad nu sagts jämförelsevis ringa betydelse i vad gäller pantsättning av försäkrad egendom.[7] Ehuru detta närmast är en följd av att reglerna om försäkring av tredje mans intresse måste antagas avse att bereda fullt försäkringsskydd åt båda parter vid pantsättning av försäkrad egendom, kan icke förhållandet anses särskilt anmärkningsvärt ens ur de synpunkter som bestämma regressrätten. En panthavare nyttjar ju normalt icke den pantsatta egendomen, och några särskilda risker, som regressrätten bör kompensera, kan därför pantsättningen knappast medföra. Vad beträffar underpant påverkas ju icke riskbedömningen av pantsättningen. Här finnes alltså mycket ringa skäl att låta reglerna om regressrätt dominera över reglerna om försäkring av tredje mans intresse.

c. Om den som har *retentionsrätt (eller s. k. legal panträtt) i försäkrad egendom* är skyldig ersätta förlusten av egendomen till dess ägare, synes han däremot icke kunna åberopa sig på att försäkringen bör gälla till förmån för honom. Att även retentionsrätt i princip utgör en sådan »rättighet till godset», som kan medföra att försäkringen gäller till förmån för rättighetshavaren, framgår visserligen otvetydigt av 58 § FAL. Men detta innebär icke att den som har retentionsrätt alltid bör vara skyddad. Vid avgörandet, om innehavaren av annans egendom skall ha en försäkringshavares fulla

---

vidare än eljest. — Försäkringsgivaren anses icke inträda i inteckningshavarens eventuella personliga betalningsrätt mot ägaren, se Hult, Föreläsningar s. 199; jfr även SvJT 1933 s. 529. — Betr. motsvarande problem i tysk rätt, se Bruck s. 672 f.

[6] Jfr Hult, Föreläsningar s. 199. Försäkringsgivaren kan emellertid förbehålla sig, att fareökande åtgärder av försäkringstagaren skola påverka även panthavarens rätt, 50 § andra st. FAL.

[7] Om den som innehar pantsatt egendom är ansvarig för alla skador, som träffa denna, och samtidigt andra parten (dvs. ägaren vid handpant, panthavaren vid underpant) försäkrar endast sitt eget intresse, kan samma fråga uppkomma som tidigare berördes betr. köp, nämligen om försäkringen skall skydda även innehavaren till viss del, genom att han fritages från regress, trots att försäkringen icke avser hans intresse. Såsom sades ovan s. 141 betr. köp torde detta få bero av omständigheterna i det särskilda fallet. Jfr Hult, SvJT 1933 s. 529, Schmidt, SvJT 1940 s. 417.

skydd vid framkallande av skadan, bör kontraktstypen som sådan vara utslagsgivande, icke den därtill knutna säkerhetsrätten. Vid de med retentionsrätt (eller legal panträtt) utrustade kontraktstyperna kan det icke antagas, att det på samma sätt som vid köp eller pantsättning varit lagstiftarens mening att giva tredje man fullt försäkringsskydd då han vållat skadan. Innehavarens ställning synes därför böra bedömas efter de allmänna principerna om regressansvar vid reparation, deposition osv. Om en bil skadas, medan den är till reparation i en bilverkstad, och innehavaren av verkstaden är ansvarig för denna skada, så bör alltså icke försäkringsgivarens regressrätt mot honom bedömas enligt reglerna om försäkringshavares skydd (18 och 20 §§ FAL) utan enligt 25 § FAL.

Hur långt innehavarens skydd skall sträcka sig kan emellertid delvis vara föremål för tvekan. Antag att en bil, försäkrad av ägaren för 10 000 kr., brinner upp medan den är till reparation i en bilverkstad och att verkstadsinnehavaren har en med retentionsrätt förenad fordran mot ägaren på 1 000 kr. samt att branden uppstått genom vårdslöshet av en i verkstaden anställd. Försäkringsgivaren blir här skyldig betala 9 000 kr. till ägaren av bilen (dvs. försäkringssumman med undantag av det belopp som ägaren varit skyldig betala till verkstadsinnehavaren). För detta belopp har han regressrätt mot verkstadsinnehavaren enligt vanliga regler (dvs. med stöd av 25 § FAL vid grov vårdslöshet, vanligen även eljest med stöd av försäkringsvillkor). Vad beträffar återstående 1 000 kr. skulle dessa enligt huvudregeln för försäkring av tredje mans intresse tillfalla innehavaren av reparationsverkstaden (varvid denne kunde kvitta fordran mot försäkringsgivarens regressanspråk). Det kan emellertid starkt ifrågasättas, om verkstadsinnehavaren bör ha denna rätt då förutsättningarna för regress äro uppfyllda. Det förhållandet, att han har en säkerhetsrätt för sitt anspråk på ersättning för reparation, bör icke leda till att försäkringen till motsvarande del medför skydd för honom mot skadeståndsansvar på grund av att han skadar annans egendom. Det resonemang, som beträffande köp och pantsättning fördes, att utvecklingen av betalningstransaktionen mellan parterna icke bör medföra en förändring i försäkringsgivarens ställning, kan här tillämpas i motsatt riktning. Om man antager, att ägaren före försäkringsfallet hade betalat sin skuld till verkstadsinnehavaren, skulle han ju haft rätt till hela försäkringsersättningen och försäkringsgivaren haft regressrätt mot verkstadsinnehavaren

för hela summan. I så fall hade ju icke försäkringen medfört något skydd för verkstadsinnehavaren. Den omständigheten, att vederlaget ännu är obetalt, synes icke böra medföra någon ändring häri. Erkännas skall dock, att det givetvis är till fördel för försäkringsgivaren att, om betalning icke skett, överhuvud icke vara skyldig ersätta de 1 000 kr., som motsvara reparationskostnaden, i stället för att nödgas utbetala dem till ägaren men ha regressrätt även för motsvarande summa mot verkstadsinnehavaren, vilket blir fallet om betalning redan skett. Detta kan dock icke ha någon avgörande betydelse.

Verkan av retentionsrätten synes alltså böra inskränkas till att den, i händelse att innehavaren av rätten icke har regressansvar, avgör vem som skall ha företrädesrätt till försäkringsersättningen.

Mot det nu förda resonemanget skulle kunna invändas, att det strider mot den grundtanke för reglerna om försäkring av tredje mans intresse, som är att försäkringsgivaren skall vara skyldig utgiva den ersättning som svarar mot hans premie.[8] Härtill kan dock svaras, att försäkringsgivarens ansvar begränsas av att han i vissa situationer kan överflytta detta på en skadevållare, oavsett om han tagit särskild hänsyn till möjligheten av regress eller ej. Det är icke orimligt att samma omständigheter, som för en viss skadevållare vanligen medföra att han blir regressansvarig, stundom i stället medföra att han går miste om försäkringsersättningen. Man bör icke av reglerna om tredje mans företrädesrätt till försäkringsersättningen draga slutsatser om skyddet i händelse försäkringsfallet framkallats av honom.

Även med hänsyn till försäkringstagarens, dvs. ägarens, intressen är regressrätten sakligt motiverad. De avtal, som medföra retentionsrätt för innehavaren av annans egendom, äro ofta förenade med vissa särskilda risker för skada. Det synes rimligt att, i den mån regressansvar finnes enligt allmänna regler, dvs. enligt 25 § FAL eller avtal, detta ansvar icke ytterligare inskränkes genom att innehavaren tillerkännes en försäkringshavares hela skydd. Härigenom underlättas att försäkringen gäller även om egendomen utlämnas för reparation el. dyl. till annan än försäkringshavaren. Regressrätten kan därför vara till fördel för denne, genom att innehavarens särskilda ansvar kan utnyttjas. Detta är icke orimligt, med hänsyn

[8] Jfr ovan s. 130.

bl. a. till att vanliga brandförsäkringar på lösöre bruka inkludera s. k. fri bortaförsäkring upp till vissa belopp. Det är icke heller orimligt att den särskilda risk för skada, som en bil utsättes för t. ex. på en reparationsverkstad, i någon mån kompenseras av att regressrätt finnes mot innehavaren av verkstaden. Regressrätten har därför ett annat berättigande vid dessa avtal än vid köp och pantsättning.[9]

d. Motsvarande problem uppkomma vid *nyttjanderätt*, men kompliceras där något av den osäkerhet som råder, om nyttjanderättshavare överhuvud höra till kretsen av skyddade intressenter. Åsikterna härom ha i huvudsak framgått av den tidigare framställningen.[1] Det synes som om även detta problem borde bedömas efter samma riktlinjer, som tidigare tillämpats på köp, panträtt och retentionsrätt.

Om brandförsäkrad egendom upplåtes med nyttjanderätt till annan (t. ex. ett hus hyres ut, en gård arrenderas ut, lös egendom hyres eller lånas ut, egendom rekvireras av kronan) och sedan brinner, kommer försäkringsersättningen vanligen att tillfalla ägaren (ev. inteckningshavare), medan nyttjanderättshavaren icke får någon del i ersättningen.[2] Detta sammanhänger främst med det sätt varpå brandförsäkringsersättningen beräknas. Denna försäkring täcker ju enligt 36 § FAL icke den förlust, som uppstår genom att den brunna egendomen icke kan nyttjas under den tid, som åtgår innan motsvarande egendom kan återanskaffas. Detta gäller givetvis vare sig egendomen är upplåten till annan med nyttjanderätt eller ej. Nytt-

[9] Jfr vidare nedan s. 155.

[1] Jfr ovan s. 129. Se om regressens inverkan särskilt Grundt s. 370 f. — v. Eyben, UfR 1948 B s. 224 f., vill dock med stöd av 54 § FAL utesluta regress mot låntagare (jfr härom ovan s. 129 f.). v. Eyben synes mena, att 54 § FAL giver domstolarna rätt att efter fritt skön pröva, när och på vilket sätt en försäkring skall skydda annan än försäkringstagaren (varvid den vägledande synpunkten skall vara vad som genomsnittligt ligger i försäkringstagarens intresse), och kommer då till resultatet, att det genomsnittligt ligger i försäkringstagarens intresse att försäkringen gäller till förmån för låntagare, eftersom denne får lånet som väntjänst. Något stöd för en sådan uppfattning torde dock varken lydelsen eller förarbetena till 54 § FAL giva.

[2] Om enligt nyttjanderättsavtalet nyttjanderättshavaren är skyldig bekosta nybyggnad även vid brandskada och därför tecknar försäkring, kan han emellertid vara försäkringstagare, jfr nedan s. 149. Vid arrende och hyra är emellertid detta till stor del uteslutet genom tvingande lagregler, se nyttjanderättslagen 2 kap. 61 §, 3 kap. 11 och 16 §§.

janderättshavaren är därför normalt icke ens potentiell försäkringshavare. Om nu nyttjanderättshavaren enligt skadeståndsreglerna är ansvarig för skadan har försäkringsgivaren regressrätt mot honom enligt vanliga regler. Det förhållandet, att till följd av avtalet nyttjanderättshavaren drager nytta av egendomen, kan icke medföra att regressreglerna få vika för att försäkringen skall gälla till förmån för nyttjanderättshavaren. Det är ju icke denna nytta som försäkringsskyddet avser.

Såsom tidigare framgått anses emellertid av vissa författare en försäkring gälla till förmån även för nyttjanderättshavare i det undantagsfall, att nyttjanderätten upplåtits vederlagsfritt eller mot mycket lågt vederlag.[3] Om man nu till en början antager, att sådant fall är för handen och att samtidigt nyttjanderättshavaren enligt skadeståndsreglerna är ansvarig för skadan, så är det tydligt att han här icke mot försäkringsgivaren kan åberopa sig på att försäkringen gäller till förmån för honom. Skälen härför likna dem som anförts beträffande retentionsrätten. Det normala är att brandförsäkringar icke gälla till förmån för nyttjanderättshavare. I stället inskränkes försäkringsgivarens slutliga ansvarighet av möjligheten att utöva regressrätt. Det förhållandet, att i särskilda fall vederlaget för nyttjanderätten är lågt och att tiden för avtalets giltighet är så lång att nyttjanderättens värde kan anses förminska ägarens ersättningsbara intresse, lär icke kunna föranleda någon ändring i försäkringsgivarens ställning. Möjligheten att försäkringen här gäller till förmån för nyttjanderättshavaren bör därför vika för att regressreglerna skola tillämpas. Huruvida återigen i det fall att nyttjanderättshavaren icke är ansvarig för skadan, försäkringen skall gälla även till förmån för honom, är ett problem som det saknas anledning att här beröra.[4] Dess lösning beror av om det kan anses rimligt att lämna nyttjanderättshavaren, vars ställning i övrigt i växlande utsträckning är beroende av förhållandet till ägaren, det skydd som försäkringens giltighet till förmån för honom innebär.

Det kan givetvis diskuteras om det de lege ferenda är rimligt att, då ägare tecknat försäkring, nyttjanderättshavaren icke har det fullständiga skydd mot ansvar på grund av vållande av skada som

---

[3] Jfr ovan s. 129 med n. 9.

[4] Jfr härom ovan s. 129 n. 4.

försäkringshavare har.[5] Särskilt gäller detta vid arrende och hyra. Vad man än må anse härom lär det dock de lege lata icke vara möjligt att låta försäkringen medföra sådant skydd. Reglerna om försäkring av tredje mans intresse kunna icke medföra någon ändring i resultatet enligt allmänna regressregler.

De senast behandlade frågorna belysas i någon mån av ett par rättsfall.[6]

Försäkringsgivarens regress mot nyttjanderättshavare, då han ersatt vattenledningsskada på den förhyrda lägenheten, beröres i ett hovrättsfall, *FFR 1943 s. 277,* som senare skall behandlas närmare.[7]

Av mera direkt intresse för här diskuterade spörsmål är ett annat hovrättsfall, *FFR 1946 s. 369.* Kronan hyrde av ett bolag pråmar på villkor bl. a. att Kronan stod i ansvar för pråmarna och att Kronan skulle komma i åtnjutande av de förmåner kaskoförsäkringen för pråmarna innehar. Genom försummelse av Kronans personal vållades skador å pråmarna. Försäkringsgivaren, som ersatt bolaget dessa skador, framställde regresskrav mot Kronan, under åberopande av bl. a. sjöförsäkringsplanen 18 §.[8] Yrkandet bifölls. I RR:ns av Svea HovR fastställda dom sades bl. a., att även om Kronan, då det gällde ifrågavarande försäkringsavtal, var att anse som försäkringshavare i visst hänseende, varken detta förhållande eller den omständigheten, att bolaget tillförsäkrat Kronan förmånen av de av bolaget tecknade försäkringarna, kunde betaga försäkringsgivaren hans regressrätt. — Ehuru resonemanget i denna dom icke är särskilt utförligt, synes det dock väl illustrera och överensstämma med ovan utvecklade tankegång.

e. De fall av försäkring av tredje mans intresse, som hittills diskuterats, ha till övervägande del varit sådana, där försäkringen tecknats av den enligt skadeståndsreglerna (eller andra motsvarande regler) berättigade, och problemet har varit, hur försäkringens eventuella giltighet till förmån för tredje man skall påverka dennes regressansvar. En annan typ av försäkring till förmån för tredje man är den som tecknas av den potentiellt ansvarige och som gäller *till förmån för ägaren av innehavd egendom.* Frågan blir då,

---

[5] Se vidare nedan s. 203 f., 250.

[6] Jfr även NJA 1949 s. 732, nedan s. 162, samt NJA 1942 s. 621 och härtill Hult, SvJT 1947 s. 498 ff. — Ur dansk rättspraxis må särskilt hänvisas till UfR 1935 s. 599. En person, som lånat en häst, vilken skadades i hans vård utan hans culpa, blev skyldig ersätta ägaren därför. Han vände sig i sin tur mot ägarens kreatursförsäkrare med krav på ersättning, vilket ogillades. Se härom Spleth, UfR 1946 B s. 268 ff.

[7] Se nedan s. 161. Jfr även FFR 1946 s. 374, nedan s. 178 f.

[8] Ang. sjöförsäkringsplanen 18 § se nedan s. 166.

huruvida försäkringsgivaren, som ersatt ägaren, kan utöva regressrätt mot försäkringstagaren själv. Frågan blir aktuell t. ex. då en tvättinrättning, en guldsmed eller en bokhandlare tecknar försäkring på annan tillhöriga föremål, som mottagits för tvätt, reparation eller försäljning i kommission.

Försäkringens giltighet till förmån för ägaren är ju icke beroende av att försäkringstagaren är skadeståndsskyldig mot denne. Sålunda är givetvis en sådan brandförsäkring gällande även om branden uppkommit genom ren olyckshändelse men skadeståndsansvaret endast hänför sig till fall av culpa.[9] Ett specialfall, där en försäkring gäller till förmån för tredje man, utan att normalt något ansvar finnes mot denne, är att enligt 55 § FAL en försäkring å personlig lösegendom avser även egendom tillhörig försäkringstagarens familj och husfolk.

Trots att försäkringen sålunda icke är bunden vid innehavarens skadeståndsansvar är det ju klart, att försäkringen fyller ett väsentligt syfte också genom att skydda försäkringstagaren mot den ansvarighet, som eljest skulle träffa honom.

Att försäkringstagaren bör vara undantagen från regressansvar synes därför klart.[1] Detta har visserligen icke så stor betydelse, då försäkringsgivarna, även om de ha regressrätt, icke lära vara benägna att utöva den mot sina egna försäkringstagare. Om försäkringen, såsom ofta är fallet, gäller även för innehavarens egen egendom, kunde man kanske vilja motivera inskränkningen i regressrätten med samma princip, som ovan förfäktats för köp och pantsättning, nämligen att den, till vars förmån en försäkring gäller till viss del, därigenom också bör vara skyddad mot regresskrav

---

[9] Jfr särskilt NJA 1945 A nr 140 (= FFR 1945 s. 127), där domstolarna t. o. m. ansågo en av rörelseidkare tecknad försäkring, gällande för »försäkringstagaren i egenskap av ägare till den försäkrade egendomen och ombud för resp. ägare» böra fördelas proportionsvis på försäkringstagarens egen egendom och annan tillhörig egendom, då försäkringsersättningen icke täckte hela skadan. Försäkringstagaren blev därför, oaktat han icke ansågs skadeståndsskyldig för skadan på den annan tillhöriga egendomen, förpliktad att utgiva en avsevärd del av försäkringsersättningen till ägaren av denna.

[1] Att en till förmån för tredje man gällande försäkring icke nödvändigtvis behöver innefatta ett ansvarsmoment, framgår av trafikförsäkringens konstruktion, jfr ovan s. 96. Den praktiska betydelsen av att försäkringen även fungerar som en ansvarsförsäkring belyses emellertid av att ansvarsmomentet regelbundet förekommer vid trafikförsäkringen.

för återstående del, såvida han icke enligt regler om försäkringshavares förverkande av skyddet går miste därom. Denna princip som då motiverades med att utvecklingen av betalningsmellanhavandet icke borde ha någon inverkan på försäkringsgivarens ställning, kan emellertid icke generaliseras. En tjänares regressansvar, om han vållat brandskada å husbondens egendom, måste bedömas efter de vanliga reglerna i 25 § FAL, trots att försäkringen enligt 55 § FAL också gäller till förmån för honom. Fördelningen av försäkringen på två olika ägare måste sålunda anses vara en faktor, som i och för sig bör påverka försäkringsgivarens ansvar.

Då det gäller regress mot försäkringstagare, måste det emellertid anses vara ett naturale negotii i försäkringsavtalet, att försäkringsgivaren icke kan utöva sådan regressrätt med begagnande av försäkringshavarens eventuella skadeståndsrätt. Någon särskild klausul härom i avtalet synes alltså icke nödvändig.[2] Blott om försäkringstagaren gjort sig skyldig till sådant förfarande, som enligt 18 och 20 §§ FAL medför att han går miste om sitt skydd, bör försäkringsgivaren kunna utöva regressrätt mot honom. Detta kan sägas innebära att försäkringen även innefattar ett ansvarsmoment till förmån för försäkringstagaren[3], ehuru det såtillvida skiljer sig från ansvarsförsäkringen i allmänhet, att skyddet blott avser ansvar mot skador på grund av de speciella faror, t. ex. brand, inbrott, som försäkringen omfattar, samt att ersättningen bestämmes efter försäkringsrättsliga principer och icke såsom vid ansvarsförsäkring efter skadeståndsrättsliga. Om tredje man skulle ha ytterligare skadeståndsanspråk mot innehavaren skyddar försäkringen sålunda icke mot dessa.

D. *Sammanfattning.*

Inverkan av reglerna om försäkring av tredje mans intresse på regressrätten kan nu sammanfattas. Vid köp och pantsättning av försäkrad egendom medför försäkringens giltighet till förmån för tredje man i stor utsträckning, att försäkringsgivaren saknar möj-

---

[2] Jfr Hult, NFT 1933 s. 266, Bentzon s. 163 ff., 316, 318, Sindballe I s. 160, Ussing, Enkelte Kontrakter s. 258. Grundt s. 351 menar att försäkringstagaren här är att anse som tredje man och alltså ansvarar enligt 25 § FAL. I praktiken begränsas emellertid regressen även i Norge genom avtal. Jfr även Astrup Hoel s. 179.

[3] Jfr Hult, a. st. och Grundt, a. st.

lighet att (annat än vid uppsåt och grov vårdslöshet) inträda i försäkringshavarens anspråk mot sin medkontrahent på grund av avtalet. En avbetalningsköpare och en panthavare undgå på grund härav i allmänhet att bli utsatta för regressanspråk, om försäkrad egendom skulle förstöras medan den är i deras besittning. De särskilda inskränkningar i regressrätten, som här inträda, ha sin förklaring i att det för försäkringens funktion i dessa kontraktsförhållanden är av stor betydelse, att den gäller till förmån för båda kontrahenterna, och att avtalet dem emellan vanligen är av ingen eller ringa betydelse för risken att försäkringsfallet inträffar. Det är att märka att skyddet för båda kontrahenterna här inträder oavsett vilken av dem som tecknat försäkringen. Om regressrätten skulle ha någon betydelse för premiesättningen, får försäkringsgivaren i dessa fall antingen anpassa denna efter att regressrätt saknas eller särskilt förbehålla sig sådan.

På vissa anspråk vid köp kunna emellertid reglerna om försäkring av tredje mans intresse icke ha någon inverkan, och försäkringsgivaren, som ersatt motsvarande skada, kan då inträda i dessa anspråk. Ansvaret för såld egendoms skadebringande egenskaper, vare sig detta är strikt eller bundet vid culpa, är sålunda oberört av reglerna om försäkring av tredje mans intresse. Ej heller kan försäkrings giltighet till förmån för tredje man åberopas mot försäkringsgivares anspråk på grund av att han ersatt vad som utgör fel i godset i förhållandet mellan säljare och köpare.

Av skäl som ha en viss beröring med försäkrings giltighet in dubio till förmån för ägare, bör regressrätt troligen också ofta uteslutas då säljare försäkrat endast sitt eget intresse.

Annorlunda än vid köp och pantsättning förhåller det sig däremot med ersättningsanspråk på grund av nyttjanderättsavtal, depositionsavtal, reparationsavtal, transportavtal och därmed jämställda avtal. En försäkring, som tecknats av ägaren, kommer här icke att medföra något skydd för den som enligt regressreglerna är ansvarig. Betydelsen av reglerna om försäkring av tredje mans intresse består då främst däri, att de avgöra vem som skall ha företrädesrätten till försäkringsersättningen i sådana fall, där det är klart att det ligger inom försäkringsgivarens ansvarighet att utbetala denna. Blott om försäkringen skulle ha tecknats av den ansvarige själv kommer den att medföra skydd för honom i alla andra fall än där han genom grov vårdslöshet eller uppsåt förorsakat för-

säkringsfallet. Beträffande dessa avtal har det alltså, enligt den mening som här förfäktats, avgörande betydelse vem av parterna som tecknat försäkringen.

Att försäkringen gäller till förmån för tredje man, trots att om ingen försäkring funnits skadeståndsansvar skulle ha uppstått, är detsamma som att försäkringsersättningen minskar skadeståndet. Från de i annat sammanhang tidigare behandlade reglerna om avräkning av försäkringsersättning skilja sig nu behandlade regler genom att de endast gälla till förmån för vissa speciella kontrahenter och att skyddet därför får sin karaktär av kontraktsförhållandet. Säkerheten beror därvid icke endast av kontraktstypen utan även av de individuella villkor som må ha avtalats mellan parterna, samt av villkoren i försäkringsavtalet.

De resultat som sålunda uppnåtts kunna givetvis icke till alla delar betecknas som tillfredsställande. Reglerna om försäkring av tredje mans intresse äro ju utformade med speciella syften, och det skydd som de medföra är därför också beroende av dessa syften. Viktigast är därvid att de endast kunna verka till förmån för den som själv i en eller annan form drager nytta av egendomen. Om någon utan att ha sådan nytta samtidigt har ett strängt ansvar, som i främsta rummet är utformat med tanke på att ägaren behöver skydd, kommer detta att verka även till ägarens försäkringsgivares förmån, och därpå ha då reglerna om försäkring av tredje mans intresse intet inflytande. Anmärkas bör emellertid, att de svårigheter, som till följd härav inträda, dock ofta existera endast på papperet. Det är t. ex. föga sannolikt att ett försäkringsbolag skulle söka utöva regressrätt mot en privatperson med åberopande av att denne har ett strikt ansvar, som han nödgats åtaga sig på grund av underlägsen förhandlingssituation.

IV. Särskilda spörsmål.

A. Fördelningen av ansvaret mellan försäkringsgivarna, då såväl innehavare som ägare försäkrat samma egendom.

I nära sammanhang med försäkringsgivarens regressrätt mot den som innehar annans egendom, står frågan om den *inbördes ansvarigheten mellan de olika försäkringsgivarna, då både innehavaren av*

annans egendom och ägaren själv tecknat försäkringar som gälla för egendomen. Ex.: En tvättinrättning har en brandförsäkring som omfattar även kundernas egendom, samtidigt som enligt bestämmelserna för kundernas brandförsäkringar på lösöre dessa försäkringar gälla (upp till vissa belopp) även för egendom som förvaras på annat ställe än det vanliga försäkringsstället. — En arbetsgivare ansvarar enligt bestämmelse i kollektivavtal för skador genom brand och inbrott på arbetarnas på arbetsplatsen förvarade kläder, och för att skydda sig mot detta ansvar har han en särskild försäkring. Samtidigt gälla arbetarnas egna brand- och inbrottsförsäkringar även för deras tillhörigheter som finnas på arbetsplatsen.

a. Frågan om försäkringsgivarnas inbördes ansvar har väckt åtskillig debatt.[4] I refererad svensk rättspraxis torde den dock icke ha prövats.

Enligt en åsikt, som framställts i utländsk doktrin, bör ansvaret i första hand falla på den ansvarige innehavarens försäkring, medan reglerna om dubbelförsäkring träda i tillämpning endast om skadan inträtt på sådant sätt, att innehavaren är fri från ansvar, eller om han skulle gjort sig skyldig till sådant förfarande, att försäkringsgivaren i förhållande till honom är fri från ansvar, ehuru han enligt reglerna om försäkring av tredje mans intresse ändå ansvarar i förhållande till tredje man.[5] För denna ståndpunkt har anförts det argumentet, att innehavaren tecknar sin försäkring för att undgå skadeståndsansvar och att försäkringen därför bör betraktas som en ansvarsförsäkring. Att detta argument icke är hållbart antages dock numera allmänt i nordisk doktrin.[6] Därmed är emellertid icke avgjort, att icke skadeståndsreglerna kunna ha betydelse för ansvarets fördelning mellan försäkringsgivarna.

I svensk doktrin har Hult, med hänvisning bl. a. till att försäkringen icke är en verklig ansvarsförsäkring och även till att ägarens försäkringsgivare, om han velat anställa regresskrav mot innehavaren, ofta skulle ha hindrats av begränsningarna i regressrätten enligt 25 § FAL, kommit till resultatet att reglerna om dubbelförsäkring (42 § FAL) böra tillämpas. Detta innebär bl. a. att det inbördes ansvarsförhållandet mellan parterna blir utan betydelse

[4] Se särskilt Hult, NFT 1933 s. 257 ff.

[5] Se referat hos Hult, a. a. s. 261 ff.

[6] Hult, a. st., Ussing, Enkelte Kontrakter s. 255 f., Nehammer, UfR 1951 B s. 286.

för uppgörelsen mellan försäkringsgivarna.[7] För den danska rätten har Ussing uttalat samma mening.[8]

Senast har frågan, för den danska rättens del, behandlats av Nehammer.[9] Denne vill, i motsats till Hult och Ussing, låta reglerna om försäkringsgivares regressrätt och de i dansk rätt gällande inskränkningarna i skadeståndsrätten, då skadad egendom är försäkrad, bli avgörande för försäkringsgivarnas inbördes ansvar.[1] Om innehavaren är obetingat ansvarig för skadan, skall alltså hans försäkringsgivare bära den slutliga förlusten. I händelse innehavaren icke är ansvarig enligt skadeståndsreglerna eller hans skadeståndsskyldighet med stöd av 25 § (danska) FAL är nedsatt eller bortfaller, böra däremot reglerna om dubbelförsäkring tillämpas. Om innehavarens försäkringsgivare icke ansvarar för mera än en del av skadan, därför att innehavaren gjort sig skyldig till grov vårdslöshet, bör han enligt denna mening dock i förhållande till ägarens försäkringsgivare ansvara för hela detta belopp.[2]

Vad den svenska rätten beträffar kan givetvis icke frågan besvaras på alldeles samma sätt som i dansk rätt, eftersom reglerna om försäkrings inverkan på skadeståndsansvar och om regressrätt icke äro desamma. De vägledande synpunkterna böra dock vara desamma i båda rättssystemen.

Den naturliga utgångspunkten är därvid, att ingen bör kunna försämra sin motparts ställning genom att själv teckna försäkring. Medan vid dubbelförsäkring i allmänhet problemet är att bestämma en enda försäkringshavares förhållande till två försäkringsgivare och dessas inbördes ansvar, så är i detta fall huvudproblemet att avväga ansvaret mellan två sidor, ägarens och innehavarens, och försäkringsgivarnas rättigheter och skyldigheter få då anpassa sig därefter.

Vad till en början beträffar köp och pantsättning av försäkrad egendom, där enligt vad ovan utvecklats regressreglerna få träda tillbaka för att försäkringen skall gälla till förmån för tredje man, saknas anledning att frångå reglerna om dubbelförsäkring.[3] Av-

[7] Hult, a. a. särskilt s. 268. Jfr även Föreläsningar s. 94 ff.

[8] Enkelte Kontrakter s. 255 f.

[9] UfR 1951 B s. 284 ff. — Se även Bentzon s. 256 f.

[1] Även Sindballe I s. 167 synes vara av denna mening.

[2] Dansk rättspraxis synes i stort sett giva stöd för Nehammers mening, se hänvisningar a. st.

[3] Om både köpare och säljare tecknat försäkring på egendom som vårdslöst skadas medan den förvaras av t. ex. lagerhållare, torde de båda försäkringsgivarna

talet om den försäkrade egendomen antages ju icke ha betydelse för försäkringsgivarens ansvar.[4] Av motiven synes också framgå, att reglerna om dubbelförsäkring åsyfta bl. a. det fall, att både köpare och säljare försäkra den sålda egendomen.[5]

Annorlunda ligger saken till vid reparationsavtal, depositionsavtal och andra liknande avtal, vilka just äro de som åsyftas med diskussionen. Såsom framgått av den tidigare framställningen blir vid dessa avtal, i händelse endast ägaren har försäkring på egendomen, innehavaren ansvarig enligt regressreglerna.[6] Ägaren är emellertid icke skyldig att taga sin försäkring i anspråk utan kan, om han föredrager, kräva ersättning av innehavaren direkt om denne är skadeståndsskyldig.

Dessa rättigheter bör icke innehavaren kunna beröva ägaren genom att teckna försäkring som avser dennes egendom.[7] Om reglerna om dubbelförsäkring tillämpades, skulle de ju innebära, att i de fall, där innehavaren är ansvarig mot ägaren, en del av ansvaret flyttades över på ägarens försäkring och därigenom på ägaren själv, dvs. innehavarens ansvar bleve mindre än om ingen försäkring funnits.

Parallellen till ansvarsförsäkring har, trots de argument som anförts däremot, sitt intresse. Visserligen bruka icke ansvarsförsäkringar gälla skador på omhänderhaven egendom, enär försäkringsgivarna vanligen icke vilja ansvara för dylika risker, ehuru vissa undantag förekomma. Oavsett detta vore det dock egendomligt, om en försäkring av tredje mans intresse, tecknad av innehavaren, skulle medföra m i n d r e skyldigheter för försäkringsgivaren än en ansvarsförsäkring i händelse att ägaren har egen försäkring, ehuru den medför s t ö r r e skyldigheter än ansvarsförsäkringen om ägaren icke har någon egen försäkring. Om dubbelförsäkringsreglerna konsekvent tillämpas vid sammanträffande av egenförsäkring och tredjemansförsäkring blir nämligen detta fallet, då innehavaren är skadeståndsskyldig mot ägaren.

---

ha lika rätt till regress, oavsett vem som betalar först. Se i frågan danska motiven s. 62 samt tyska motiven (Gerhard s. 311), Hagen s. 651 f., Bruck s. 674, Roelli —Jäger, anm. 37 till art. 72 (s. 563 f.), Ehrenzweig (1935) s. 552.

[4] Se ovan s. 135 f.

[5] Se SOU 1925: 21 s. 130; jfr även Hult, NFT 1933 s. 258.

[6] Se ovan s. 143 ff.

[7] Vid brandförsäkring på bil kan bilägaren gå miste om sin bonus genom att han nödgas anlita denna försäkring trots att innehavaren är ansvarig.

Som ett ytterligare skäl för att låta ansvarsfördelningen mellan ägare och innehavare bli avgörande också för förhållandet mellan försäkringsgivarna kan man åberopa, att endast därigenom ansvarsfördelningen blir densamma vare sig innehavaren tecknar försäkring eller han mer eller mindre klart tillämpar självförsäkring.

Trots dessa skäl kan man icke bestämt uttala, att skadeståndsansvaret bör vara bestämmande även för förhållandet mellan försäkringsgivarna. Detta beror, utom på att lagens formulering onekligen närmast talar för att även i detta fall tillämpa reglerna om dubbelförsäkring, bl. a. på att det leder till ett ganska invecklat regelsystem att lägga skadeståndsreglerna till grund. Såsom strax skall visas kommer den svenska utformningen av regressrätten att medföra särskilda komplikationer. Det är onekligen en enklare princip att konsekvent över hela linjen tillämpa reglerna om dubbelförsäkring.

Ett annat argument mot att låta innehavarens skadeståndsansvar medföra att hans försäkringsgivare har ansvaret i förhållande till ägarens försäkringsgivare, är att därmed premiekostnaden för innehavaren avsevärt ökas.[8] Häremot kan emellertid invändas, att ansvaret ju beror på avtalets innehåll. Kan innehavaren icke taga den försäkringskostnad, som följer med hans ansvar, bör han icke åtaga sig detta.

b. Innan definitiv ställning tages till frågan, skall emellertid resultatet av att skadeståndsreglerna få avgöra förhållandet mellan försäkringsgivarna undersökas.

1. Antag först att ingendera försäkringsgivaren har gjort förbehåll att försäkringen icke gäller skador som äro täckta av annan försäkring, och att ingendera försäkringsgivaren är fritagen från ansvar på grund av grov vårdslöshet el. dyl.

Om innehavaren har strikt ansvar kommer hans försäkringsgivare att i förhållande till ägarens försäkringsgivare få bära hela ansvaret. Om han icke har strikt ansvar men gjort sig skyldig till culpa samt ägarens försäkringsgivare i villkoren förbehållit sig full regressrätt, bör likaledes innehavarens försäkringsgivare bära det slutliga ansvaret.

Om återigen vid culpaansvar ägarens försäkringsgivare icke förbehållit sig full regressrätt, kan det vara tvivelaktigt om han bör ha regressrätt mot innehavarens försäkringsgivare, eftersom inne-

---

[8] Se Meyer, UfR 1943 B s. 77 ff.

havarens eget regressansvar är beroende av grov vårdslöshet. Med hänsyn till att ägaren dels själv har möjlighet att med förbigående av sin egen försäkring utkräva skadestånd av innehavaren, dels kan överlåta sin skadeståndsrätt till sin försäkringsgivare, synas övervägande skäl tala för att även i detta fall låta innehavarens skadeståndsansvar medföra att hans försäkringsgivare får bära det slutliga ansvaret. I varje fall bör icke innehavaren eller hans försäkringsgivare kunna hänvisa ägaren till att kräva sin egen försäkringsgivare.

Om innehavaren icke är ersättningsskyldig mot ägaren men hans försäkring ändå gäller till dennes förmån, måste utan tvivel reglerna om dubbelförsäkring tillämpas. Situationen är visserligen olik den, för vilken dubbelförsäkringsreglerna i första hand äro avsedda, men de skäl som tala för en uppdelning av ansvaret förefalla dock att i stort sett vara desamma som då en ägare tecknar försäkring av samma intresse i två bolag. Någon subsidiaritet för innehavarens försäkring kan icke gärna tänkas. Denne får i andra sammanhang finna sig i att hans försäkring in dubio gäller till ägarens förmån i samma utsträckning som till förmån för honom själv[9], och det synes då omöjligt att inskränka försäkringens giltighet till förmån för ägaren mera än till att låta reglerna om dubbelförsäkring bli tillämpliga.

2. Om innehavarens försäkring icke gäller till hans förmån, därför att han gjort sig skyldig till grov vårdslöshet, men ändå gäller till förmån för ägaren — vilket den lär göra om icke försäkringsgivaren fritagit sig särskilt från ansvar även mot denne — torde dubbelförsäkringsreglerna få tillämpas, varvid båda försäkringsgivarna ha regressrätt mot innehavaren personligen.

Skulle endast endera försäkringen gälla till ägarens förmån får givetvis denna bära hela ansvaret, med regressrätt mot innehavaren personligen.

3. Uppgörelsen mellan försäkringsgivarna kan emellertid kompliceras av att dessa ömsesidigt förbehålla sig att icke ansvara för skador som äro täckta av annan försäkring. Att avgöra verkan av dylika förbehåll bereder onekligen svårigheter.[1] Det ligger nära till hands att åberopa regeln i 43 § FAL, att då flera försäkringsgivare betingat sig ansvarsfrihet om samma intresse försäkras hos annan

[9] Jfr särskilt ovan s. 149 n. 9.

[1] Jfr Nehammer, UfR 1951 B s. 289, Bentzon s. 258 n. 2.

försäkringsgivare, envar ansvarar i förhållande till det belopp, för vilket han skolat ansvara om försäkringen varit meddelad av honom allena.[2] Vid köp och pantsättning synes denna regel också, i enlighet med vad ovan utvecklats, böra tillämpas. Om man antager att vid reparationsavtal o. d. skadeståndsansvaret i princip skall vara avgörande för förhållandet mellan försäkringsgivarna och att ägarens försäkringsgivare icke skall kunna få sin ställning försämrad av att innehavaren tecknar försäkring, kan emellertid icke heller regeln i 43 § FAL tillämpas vid reparationsavtal och andra liknande avtal. Vissa modifikationer måste inträda. Om innehavarens försäkringsgivare har en klausul av nu diskuterat innehåll i sitt avtal, kan detta icke få någon inverkan på innehavarens skadeståndsansvar mot ägaren, och bör följaktligen icke heller kunna försämra ägarens försäkringsgivares rätt. Eftersom ej heller innehavares försäkringsskydd lär kunna lida inskränkning av ett sådant förbehåll[3] kommer resultatet att bli att förbehållet i detta fall icke har någon verkan.[4]

Om regressansvar icke finnes och alltså, enligt vad ovan sagts, dubbelförsäkringsreglerna skulle tillämpats, kan det emellertid ifrågasättas om icke ett förbehåll av innehavarens försäkringsgivare bör ha verkan. Antag att innehavaren i stället tecknat en ansvarsförsäkring. I så fall skulle, då inget regressansvar finnes, ägarens försäkringsgivare fått bära hela ansvaret. Det lär knappast finnas något hinder mot att innehavaren, även då han tecknar försäkring till förmån för tredje man, på motsvarande sätt inskränker sitt ansvar, vilket sker just genom att hans försäkringsgivare förbehåller sig att icke ansvara i händelse ägarens försäkring täcker skadan och innehavaren icke är skadeståndsskyldig. I själva verket kan ett sådant arrangemang vara ganska praktiskt. Innehavaren behöver icke kosta på sig större försäkringsskydd än som motsvarar dels hans ansvar och dels de fall där han, av hänsyn till sin goodwill hos sina kunder, vill skydda dem trots att han saknar ansvar.[5] Att äga-

---

[2] Så Hult, NFT 1933 s. 271 ff. — Huruvida klausulen är formulerad så, att försäkringsgivaren fritager sig från ansvar om egendomen är försäkrad på annat håll, eller så, att försäkringsgivarens ansvar endast omfattar egendom som ej är försäkrad av annan, torde vara likgiltigt. Jfr dock Jacobsson s. 15 f.

[3] Jfr 43 § första st. FAL.

[4] Jfr Nehammer, a. a. s. 289.

[5] Jfr Jacobsson s. 15 f.

rens försäkringsgivare i sin tur förbehåller sig, att den av honom meddelade försäkringen icke gäller om annan försäkring finnes som täcker skadan, kan då icke ha någon inverkan. Ett sådant förbehåll kan ju icke öka innehavarens ansvarighet genom att tvinga denne att låta sitt försäkringsskydd sträcka sig även till förmån för ägaren.

c. Såsom nyss nämndes leder det till komplicerade resultat om man icke vill tillämpa dubbelförsäkringsreglerna. Betydelsen härav bör emellertid icke överdrivas, då, om man icke tillmäter ansvaret mellan parterna någon betydelse, man i stället får räkna med besvärliga skillnader mellan de fall, där försäkring endast finnes på endera sidan, och fallen av dubbelförsäkring. Vidare bör man observera, att även reglerna om dubbelförsäkring äro opraktiska i realiteten, genom att de leda till att varje fall av sammanträffande av försäkringar måste klaras upp genom ett regresskrav mellan försäkringsgivarna. Om regeln i stället är att i de flesta fall hela ansvaret skall bäras av den ene av försäkringsgivarna, blir i stället den naturliga utvägen att skaderegleringen sker av denne. I den mån ytterligare förenkling behöves, kan den lämpligast ske genom överenskommelse mellan försäkringsgivarna. En sådan synes lika väl kunna baseras på antagandet, att det slutliga ansvaret fördelas med begagnande av skadeståndsreglerna, som på grundval av att dubbelförsäkringsreglerna äro tillämpliga. På grund härav synes det dock rimligast, att ansvarets fördelning mellan parterna skall vara avgörande också för försäkringsgivarnas inbördes ansvar.

Vissa överenskommelser mellan försäkringsbolagen finnas, berörande sammanträffande av egenförsäkring och tredjemansförsäkring. Det torde emellertid vara ovisst hur en dylik överenskommelse påverkas av att endera eller båda försäkringsgivarna fritagit sig från ansvar om skadan är täckt av annan försäkring.[6] Tydligt är emellertid att dylika överenskommelser mellan försäkringsgivarna icke kunna ha inflytande på försäkringshavarnas rätt. Försäkringsgivarna kunna således icke t. ex. träffa överenskommelser som leda till att en bilägare, som har sin bil brandförsäkrad, går miste om bonus om bilen brinner upp på en verkstad och verkstadsinnehavaren är ansvarig för skadan i förhållande till ägaren.

---

[6] Jfr Marcko, Gjallarhornet 1947 s. 235 ff., Folin s. 24 f.

B. Skyldighet att teckna försäkring.

Det återstår att behandla de praktiskt icke oviktiga frågorna om inverkan av att endera parten i ett kontraktsförhållande har *skyldighet att teckna försäkring*. Därvid är det lämpligt att skilja mellan olika situationer.

a. Om någon åtager sig att *teckna försäkring på annans egendom* mot t. ex. brand[7], innebär detta ur en viss synpunkt att han åtager sig — utöver det ansvar som han eventuellt eljest skulle haft — ett slags strikt ansvar. Skulle han försumma att teckna försäkring och egendomen brinner, blir han nämligen skyldig att personligen ersätta ägaren det belopp, som om försäkring funnits skulle utgått till denne.[8] Genom att teckna försäkring återigen skyddar han sig icke endast mot detta särskilda strikta ansvar utan även mot sitt eventuella ansvar i övrigt, i den mån han icke förverkar skyddet genom t. ex. grov vårdslöshet.

Om man nu antager, att innehavaren brister i sin förpliktelse att teckna försäkring men att ägaren har en försäkring som ändå täcker skadan, kan man ställa frågan om ägarens försäkringsgivare vid ett regresskrav kan åberopa icke endast det skadeståndsansvar i övrigt, som må åligga innehavaren, utan också den särskilda form av strikt ansvar, som skyldigheten att teckna försäkring innebär, och som skulle kommit ägaren till godo om denne icke haft egen försäkring.

Tidigare i annat sammanhang anfördes emellertid, att vissa skäl talade för att man borde göra skillnad mellan det strikta ansvaret av den typ, som är vanlig i utomobligatoriska förhållanden, och den i kontraktsförhållande ofta förekommande typ av strikt ansvar, som utmärker sig för att risken för ren olyckshändelse lägges på ena parten, oavsett om någon särskild sannolikhet finns för att egendomen genom dennes handlande skadas eller ej. Det sades då att en sådan skillnad icke i praktiken läte sig göras mellan olika former av strikt ansvar.[9] Då det gäller en förpliktelse, som direkt har till innehåll att den ena parten är skyldig teckna försäkring,

---

[7] En motsvarande plikt kan ju åvila icke endast den som innehar annans egendom utan även en säljare, t. ex. vid köp med klausulen cif.

[8] NJA 1919 s. 464, 1920 s. 362 och 1928 s. 294. Jfr 64 § köplagen och härtill Almén, Köp II s. 302 ff., 10 § andra st. kommissionslagen samt 9 § lagen om pantlånerörelse.

[9] Ovan s. 126 f.

synes det emellertid rimligt att tillerkänna dessa skäl betydelse. De omständigheter, som föranleda en dylik förpliktelse, torde oftast vara utan betydelse för sannolikheten att försäkringsfallet inträffar, och att då låta en klausul av denna typ medföra att försäkringsgivaren skulle få full regressrätt lär icke vara rimligt. Däremot bör ägaren ha rätt till ersättning för de extra försäkringspremier, som han må ha erlagt.[1]

I det normala fall, att den som åtagit sig att teckna försäkring gör detta, har han givetvis intet regressansvar mot försäkringsgivaren (såvida han icke skulle ha förverkat skyddet genom uppsåt eller grov vårdslöshet). Däremot kan han ju fortfarande ha kvar ansvar för händelser och förluster, som icke täckas av försäkringen. Möjligt är emellertid givetvis också att inskränka ansvaret uteslutande till en skyldighet att försäkra. Ett välkänt exempel härpå erbjuder klausulen cif vid köp. Ett sådant arrangemang medför säkerhet för den ena parten att utfå ersättning, oberoende av motpartens solvens, även för skador som inträffa genom ren casus, om de äro av den typ att de täckas genom försäkringen. Samtidigt inskränkes den andra partens ansvar till en skyldighet att utgiva försäkringspremien. Arrangemanget är därför i många situationer en lämpligare rättsteknisk utväg än att införa strikt skadeståndsansvar i vanlig mening.[2]

b. Om återigen den som eljest ansvarar för skador som träffa annans egendom betingar sig att *ägaren skall hålla egendomen försäkrad*, uppkommer frågan vilken inverkan detta har på hans ansvar. Frågan har berörts i ett par rättsfall.[3]

I ett hovrättsfall *(FFR 1943 s. 277)* hade en konsumtionsförening hyrt en butikslokal, varvid i kontraktet stadgades att ägaren skulle teckna och bekosta erforderliga glas- och vattenskadeförsäkringar. I lokalen fanns en automatisk kaffebryggningsmaskin, varifrån vid ett tillfälle vatten i avsevärd mängd trängde ut och skadade byggnaden. Försäkringsgivaren, som på grund av den i enlighet med kontraktet tecknade försäkringen ersatt denna skada, anställde regresstalan mot konsumtionsföreningen, med påstående att dennas personal genom vårdslöshet vållat översvämningen. Nyttjanderättslagen 3 kap. 24 § samt överlåtelse av skadeståndsrätt från ägaren åberopades. Föreningen genmälde bl. a. att klausulen i kontraktet avsåg att skydda hyresgästen mot eventuella förluster i anledning av vattenskada.

[1] Jfr 64 § köplagen.

[2] Se vidare nedan s. 255.

[3] Jfr även FFR 1946 s. 369 (ovan s. 148).

Försäkringsgivaren återigen hävdade häremot, att innebörden av ifrågavarande passus i hyresavtalet blott var att skydda hyresgästen från vattenskador, uppkomna genom ren olyckshändelse, icke att betaga försäkringsgivaren regressrätten vid vållande. HovR:n för Övre Norrland uttalade att föreningen icke visat, att den i kontraktet intagna bestämmelsen om skyldighet för ägaren att teckna och bekosta erforderlig vattenskadeförsäkring inneburit någon inskränkning i föreningens ansvarighet för skador i de förhyrda utrymmena enligt 3 kap. 24 § nyttjanderättslagen. Då ingen vårdslöshet ansågs ligga föreningen eller dess personal till last ogillades emellertid regressyrkandet.

I *NJA 1949 s. 732* hade Kronan hyrt lokal, vari sedermera eld uppkom. Det konstaterades att den elektriska anläggningen, vilken Kronan låtit utföra, var bristfällig, varjämte Kronan ansågs icke ha gjort sannolikt att eldsvådans uppkomst ej berott av de bristfälliga anordningarna jämte försummad tillsyn. I hyreskontraktet hade emellertid ägaren åtagit sig att hålla den avtalet omfattande egendomen brandförsäkrad till fulla värdet. Denna bestämmelse ansågs av HD innebära, att ersättningsskyldighet i anledning av brandskada skulle åvila Kronan endast om och i den mån ett på försäkringsavtalslagen grundat regressanspråk från försäkringsgivarens sida kunde göras gällande mot Kronan. Då det vållande som kunde tillräknas Kronan icke ansågs vara grovt, blev Kronan därför icke skyldig att ersätta den del av skadan på byggnaderna, som icke täckts av brandförsäkringen, vid vilken underförsäkring hade förelegat.

Enligt vad tidigare gjorts gällande skulle innehavaren, om han själv tecknat försäkring, varit fri från regressansvar såvida han icke enligt 18 och 20 §§ FAL förverkat sitt skydd. Det kan tyckas som om resultatet borde bli detsamma om han, i stället för att själv teckna försäkring, betingar sig att hans medkontrahent skall göra detta. Man borde i så fall tolka en klausul av nu ifrågavarande typ som en friskrivning av ansvar för annan skada än den som uppkommit genom grov vårdslöshet eller uppsåt. HD har emellertid i NJA 1949 s. 732 i stället troligen ansett begränsningarna i regressrätten enligt 25 § FAL tillämpliga, vilket i det där behandlade fallet gav samma resultat som om 18 och 20 §§ varit tillämpliga. I händelse innehavaren haft strikt ansvar, t. ex. om Kronan hade tagit egendom i anspråk med stöd av förfogandelagen, skulle dock resultatet antagligen ha blivit olika.[4] Givetvis bör man dock icke ur det nämnda avgörandet söka utläsa något ställningstagande till ansvaret om förfogandelagen hade varit tillämplig.

Det är ganska tveksamt om den, som betingar sig av sin med-

[4] Jfr ovan s. 125, 127 n. 2.

kontrahent att denne skall teckna försäkring, bör vara utsatt för regressansvar. Han tror sannolikt att han genom klausulen uppnår samma skydd som om han tecknat försäkring själv. Å andra sidan kan det förefalla inkonsekvent att låta klausulen medföra befrielse från regressansvar, trots att sådant ansvar finnes vid brandförsäkring, där ju reglerna om hyresgästs skadeståndsansvar äro byggda på antagandet att ägaren tecknar försäkring.[5] Även hänsyn till de komplikationer som skulle uppstå beträffande försäkringshavarens egen rätt till försäkringsersättning, då regressrätten är avskuren, synes motivera att klausulen tolkas restriktivt.[6]

Såsom framgår av HD:s dom i det anförda rättsfallet antages emellertid den anförda klausulen medföra befrielse från allt ansvar, som försäkringsgivaren icke med ett på försäkringsavtalslagen grundat regressanspråk kunnat göra gällande. Detta innebär att klausulen såtillvida skyddar den ansvarige, att man icke räknar med möjligheten att motparten kan överlåta skadeståndsanspråk eller i försäkringsvillkoren upplåta större rätt än lagen ger. Detta lär vara en rimlig princip. I varje fall bör icke skadeståndsanspråk kunna överlåtas med verkan mot den som i kontraktet låtit intaga en sådan klausul. Detta strider möjligen mot HovR:ns dom i FFR 1943 s. 277, men stödes som sagt klart av NJA 1949 s. 732. Beträffande försäkringsvillkor kan det däremot vara rimligt att taga hänsyn till om dessa äro de i branschen vanliga.

Genom att själv uttryckligen friskriva sig från ansvar och betinga sig att motparten skall teckna försäkring, kan den som eljest skulle varit skadeståndsskyldig effektivt minska sitt ansvar, varvid i alla fall motparten kommer att ha ett visst skydd. Stundom kan enda möjligheten att uppnå ansvarsbefrielse vara att föreskriva, att motparten skall teckna försäkring till förmån för tredje man. Innehavaren av en flygplats kan sålunda föreskriva, att ett flygbolag, som trafikerar flygplatsen skall teckna försäkring till förmån för sina passagerare och därvid i försäkringsavtalet fritaga flygplatsinnehavaren från regressansvar. När reglerna om försäkring av tredje mans intresse icke lämna automatiskt skydd och icke heller möjlighet finnes att teckna ansvarsförsäkring som skyddar mot ansvar, kan en sådan friskrivning vara enda utvägen att lindra skadeståndsansvar. Så torde exempelvis vara fallet, för att taga upp ett i

[5] Jfr ovan s. 119.
[6] Jfr nedan s. 194 f.

annat sammanhang anfört exempel[7], om den som säljer ett hus vill undgå ansvar på grund av att någon skadas av från huset nedfallande bitar av taket. Då det gäller såld egendoms skadebringande egenskaper i förhållande till köparen kan skydd åstadkommas genom en vanlig ansvarsfriskrivning, men gäller det skadebringande egenskaper i förhållande till tredje man lär ofta icke befrielse kunna åstadkommas annat än genom en klausul om skyldighet för medkontrahenten att teckna försäkring. Indirekt kan alltså en sådan klausul vara ett medel att inskränka regressansvaret även i utomobligatoriska förhållanden.

[7] Jfr ovan s. 139.

7 KAP.

Särskilda avtal om regressrätten.

A. Avtal mellan försäkringsgivare och försäkringstagare eller försäkringshavare.

Såsom redan tidigare i åtskilliga sammanhang framträtt, kan försäkringsgivare utöva regressrätt icke endast med stöd i lagens regel utan också på grund av särskilda bestämmelser i försäkringsvillkoren eller överlåtelse av skadeståndsrätt.

a. I utländska rättssystem förekommer stundom, att regeln att regressrätt saknas vid *summaförsäkring* är tvingande.[1] I svensk rätt är däremot regressregeln dispositiv även beträffande summaförsäkring. Konsekvenserna av regressrätt vid summaförsäkring beröras i andra sammanhang och behöva därför icke upprepas här.[2]

Regressregeln vid *skadeförsäkring* är dispositiv i svensk rätt.[3] Försäkringsavtalskommittén hade dock föreslagit att regressregeln skulle vara tvingande.[4] I utländsk doktrin säges stundom, att även om icke bestämmelserna om regressrätt uttryckligen förklarats vara tvingande, så kan icke genom försäkringsvillkoren vidaregående regressrätt med laga verkan upplåtas än lagen angiver, eftersom detta skulle vara ett avtal till nackdel för tredje man.[5] Argumentet är givetvis förfelat, eftersom avgörandet i frågan måste bero av vems skydd inskränkningen i regressrätten avser att tillvarataga. Om det blott är försäkringshavarens eget skydd, så kan, om regeln är dispositiv, intet hinder finnas mot att han avstår från detta skydd.

---

[1] Se ovan s. 46 (schweizisk rätt), s. 48 (fransk rätt), s. 53 f. (dansk och norsk rätt).

[2] Se ovan s. 41 f. och nedan s. 191 f.

[3] Regressregeln vid skadeförsäkring är tvingande i tysk och österrikisk rätt (se ovan s. 44) och i dansk och norsk rätt (se ovan s. 53 f.).

[4] Se härom ovan s. 56 n. 3.

[5] Jfr ovan s. 46, 48.

I svensk rätt står det utom tvivel, att regressrätt kan upplåtas i försäkringsvillkoren även där sådan rätt saknas enligt lagen. Icke minst av de starka inskränkningar, som lagen gör i regressrätten, är det klart att regelns dispositivitet måste innebära just att vidgad regressrätt kan upplåtas. Avtalsfriheten utnyttjas emellertid också för att ytterligare inskränka den av lagen medgivna regressrätten.

De flesta i allmänna försäkringsvillkor förekommande viktigare förändringar i regressrätten ha berörts i andra sammanhang. Här skola endast några huvudpunkter återkallas.

Enligt *18 § sjöförsäkringsplanen* finnes full regressrätt. Denna bestämmelse lyder:

> Har försäkringsgivare ersatt skada eller förlust, för vilken försäkringstagaren var berättigad att fordra ersättning av tredje man, inträder han i försäkringstagarens rätt mot denne.
>
> Är försäkring tagen å fordran, för vilken ett för fara å sjön utsatt föremål häftar, och skadas det föremål eller går förlorat, vare försäkringsgivaren, i den mån han gottgör försäkringstagaren, berättigad att inträda i dennes rätt mot gäldenären.
>
> Försäkringstagaren äge fordra sin ersättning av försäkringsgivaren utan att först hava gjort sitt anspråk gällande mot den, som bör ersätta skadan, eller mot gäldenären.[6]

Vid *ansvarsförsäkring* finnas vanligen särskilda regressregler, som inskränka regressrätten mot vissa försäkringshavaren närstående personer till fall, då skadan orsakats uppsåtligen eller i uppenbart berusat tillstånd. Skyddet för dessa personer bestämmes därigenom efter samma grunder som skyddet för försäkringshavaren själv. Mot andra förbehåller sig emellertid försäkringsgivaren regressrätt även oberoende av grov vårdslöshet.[7]

Vid *bilförsäkring* finnas särskilda regressregler, som innebära att regressen inskränkes mot ägare och förare, samtidigt som mot andra skadeståndsskyldiga full regressrätt upplåtes.[8] Detta blir av betydelse främst vid kollisioner med andra trafikanter, där alltså regressrätt kan utövas oberoende av uppsåt och grov vårdslöshet. Skyddet avgränsas på samma sätt vid trafikförsäkring som vid vagnskade-, brand- och stöldförsäkring.

---

[6] Bestämmelsen återger 239 § sjölagen, som ingick i det vid antagandet av FAL upphävda 10 kap. sjölagen.

[7] Jfr Hellner, Om försäkringsbolagens utövande av regressrätt.

[8] Betr. skyddet för förare jfr ovan s. 100 med n. 7.

En del tidigare förekommande klausuler om regressrätt gåvo upphov till vissa tolkningsproblem, bl. a. avseende om försäkringsgivaren kunde utöva regressrätt även med utnyttjande av skadeståndsposter, som icke motsvarade den av honom ersatta skadan.[9] Dessa ha nu till största delen försvunnit, och det lönar sig därför icke att här diskutera dem.[1]

b. Motiven till 25 § FAL giva intet besked huruvida lagstiftaren avsett, att försäkringsgivaren skall kunna utöva regressrätt vid culpaansvar oavsett grov vårdslöshet på grund av att den skadelidande överlåtit sitt skadeståndsanspråk till honom. Frågan kom inför Högsta Domstolens bedömande 1933 *(NJA 1933 A nr 325)* och besvarades jakande. Avgörandet ansågs icke ens värt att refereras i NJA, oaktat frågan i processen gjorts till en principfråga.[2] Sedermera har det blivit mycket vanligt att överlåtelse åberopas, och för att bedöma den faktiska möjligheten för ett försäkringsbolag att utöva regress måste man räkna med överlåtelse som en klar realitet.[3] Eftersom vid skadeförsäkring den skadelidande icke själv går miste om någon rätt till skadestånd genom att överlåta sitt anspråk till försäkringsgivaren, kommer för honom frågan om överlåtelse väsentligen att avse om han vill skydda den skadeståndsskyldige.

Att överlåtelse av skadeståndsanspråk godtages förefaller att vara en ganska nödvändig konsekvens av lagens inställning i övrigt till regressrätten. Då regressregeln icke är tvingande, och då försäkringen icke i och för sig minskar skadeståndsansvaret utan den skadelidande, om han föredrager, kan utkräva skadestånd i stället för försäkringsersättning, är den skadeståndsskyldige sålunda varken före eller efter försäkringsfallet skyddad mot att den skadelidande låter försäkringsgivarens ansvar bli subsidiärt. Hans trygghet bleve då icke mycket större genom att han vore skyddad mot regress på grund av överlåtelse. Man bör icke heller lämna möjlig-

[9] Se E. Nilsson, Gjallarhornet 1930 s. 415 ff. (jfr ib. s. 432, 484) ävensom Hörstadius, SvJT 1934 s. 292 ff.

[1] Jfr dock formuleringen av de erkända sjukkassornas regressklausuler, vilken återgives av Norström, SvJT 1945 s. 593. Betr. vissa andra klausuler se Hellner, a. st.

[2] Rättsfallet refereras av Bennich, Gjallarhornet 1940 s. 425. Jfr även NJA 1931 s. 514 (HovR:n). — Även skadeståndsrättsligt regressanspråk kan givetvis överlåtas, se t. ex. NJA 1949 s. 544.

[3] Se närmare Hellner, a. st.

heten öppen, att den skadelidande utkräver skadestånd i eget namn ehuru i realiteten för försäkringsgivarens räkning, eller att denne försöker förmå honom att utkräva skadestånd i stället för försäkringsersättning.

I finsk rätt, där man ju har praktiskt taget samma regressregel som i Sverige, har emellertid i rättspraxis yrkande att utöva regress på grund av överlåtelse ogillats.[4]

In dubio torde icke en överlåtelse av skadeståndsrätt kunna tolkas annat än som avseende alldeles samma skadepost som försäkringsgivaren ersatt. Något hinder lär dock icke möta mot att den skadelidande till försäkringsgivaren överlåter rätt till skadestånd som motsvarar även andra poster, varigenom den skadelidande själv går miste om rätten att utkräva dessa. Fallet måste dock förmodas vara ovanligt. I princip torde icke heller något hinder finnas mot att den skadelidande till försäkringsgivaren överlåter skadeståndsanspråk till belopp, överstigande vad denne betalat ut.

En överlåtelse kan emellertid icke ha verkan mot den som ej är skadeståndsskyldig, t. ex. därför att han med laga verkan friskrivit sig från ansvar, och ej heller mot den som har försäkringshavares skydd.[5] Sålunda kan överlåtelsen icke ha verkan mot den som är att betrakta som potentiell försäkringshavare, även om han icke i det särskilda fallet är berättigad erhålla försäkringsersättningen, och icke heller lär överlåtelse kunna åberopas i förhållande till försäkringstagaren själv om, såsom ovan antagits, skydd för denne mot regress ingår som ett naturale negotii i försäkringsavtalet.[6]

---

[4] Se härom Cederberg, NFT 1943 s. 389 f. och G. Palmgren, FJFT 1945 s. 302 f. Den senare riktar en skarp kritik mot avgörandet.

[5] Jfr ovan s. 104, 132.

[6] Jfr dock NJA 1933 B nr 820. I ett mål mot en rattfyllerist E. hade underinstanserna tillerkänt dels en skadad passagerare H. ersättning, dels trafikförsäkringsbolaget regressrätt för denna ersättning mot E. i den mån bolaget fått H:s rätt till sig överlåten. HD:s flesta ledamöter funno besvären ej föranleda ändring (utom i fråga om skadeståndets storlek). JustR Eklund var emellertid skiljaktig och uttalade, att bolaget icke i vidare mån än bolaget enligt lag eller förbehåll i försäkringsavtalet var fri från ansvarighet mot E. kunde inträda i H:s rätt mot denne. En överlåtelse av H:s anspråk kunde därför icke av bolaget göras gällande mot E. Regressrätten enligt lag och förbehåll ansåg han icke kunna prövas i målet. — Hörstadius, i Försäkringsrättsliga spörsmål s. 54, antager att HD:s majoritet utgått från att det var klart, att enligt försäkringsvillkoren regressrätt mot E. fanns, och att majoriteten därför icke ansett sig behöva ingå på den fråga som JustR Eklund besvarade nekande. Oavsett om det må vara möjligt att tolka

Däremot torde regressrätt kunna utövas på grund av överlåtelse mot den som i försäkringsavtalet är friskriven från regressansvar, t. ex. medlem av den ansvariges familj vid ansvarsförsäkring eller föraren vid bilförsäkring. Detta är naturligt, eftersom inskränkningen i regressrätten icke hindrar den skadelidande att utan utnyttjande av försäkringen utkräva skadestånd av den ansvarige. I sådant fall kan denne ju icke, då försäkringen icke gäller till hans förmån, åberopa sig på försäkringen i förhållande till försäkringsgivaren.

B. Överenskommelser mellan försäkringsgivare om regressrättens utövande.

Överenskommelser som utesluta eller modifiera försäkringsgivarens regressrätt, där ansvaret skulle träffa annan försäkringsgivare, finnas i åtskilliga länder.[7] På vissa håll anses de emellertid vara mindre lämpliga. Man menar att försäkringsbolagen i sina försäkringstagares intresse böra utöva de regressmöjligheter som lagen ger dem, och att överenskommelser som avse att förhindra detta därför ej böra träffas. I Danmark finner man sålunda tanken, att lagens regler om försäkrings inverkan på skadeståndsansvar icke böra sättas ur spel genom överenskommelser, ej ens om regresserna i realiteten rikta sig mot ansvarsförsäkrare.[8] I England ha regressöverenskommelser betraktats med misstro av domstolarna, och omständigheterna i ett par rättsfall tyda onekligen på att de kunna missbrukas.[9]

I Sverige har emellertid icke någon tvekan rönts om giltigheten av dylika överenskommelser, ehuru de icke veterligen kommit under domstolarnas bedömande. Man har ansett dem vara praktiska och arbetsbesparande, samtidigt som de ansetts icke inkräkta på försäkringstagarnas intressen.[1]

---

avgörandet på detta sätt kan målet icke tillerkännas större prejudikatvärde, då det icke är refererat.

[7] Se för tysk rätt hänvisningar hos Prölss, anm. 10 till § 67.

[8] Se diskussion i NFT 1933 s. 609 f.

[9] Se Morley v. Moore (1936) 2 K. B. 359, Groom v. Crocker (1939) 1 K. B. 194. I det sistnämnda målet yttrade L. J. Scott (s. 212): »I have often heard of but never seen a 'knock for knock' agreement. The sooner one comes before the Courts the better.»

[1] Se Hall, NFT 1933 s. 614 ff.

Regressöverenskommelser förekomma huvudsakligen av två typer. Antingen överenskommes att regress aldrig skall utövas, eller också avtalas att vid varje skada en viss del av skadan, vanligen hälften, skall ersättas av skadevållarens försäkringsgivare, oavsett omständigheterna. Överenskommelserna avse vanligen endast mindre belopp, varvid skador överstigande de överenskomna summorna regleras antingen i sin helhet eller endast till det överskjutande beloppet efter lagens regler.

Särskilt vanliga äro sådana överenskommelser mellan kaskoförsäkrare och ansvarsförsäkrare i bilförsäkringen. Om överenskommelsen innebär att regressrätt icke alls skall utövas, brukar man kalla den för »knock-for-knock agreement». Motsvarande term för överenskommelse, att vid varje skada hälften skall betalas av den kolliderande bilens ansvarsförsäkrare, är »halving agreement».[2]

Om regressrätt helt och hållet uteslutes blir givetvis resultatet, att i motsvarande mån belastningen på ansvarsförsäkringen minskar och lägges på sakförsäkring. Om återigen vid varje skada hälften ersättes, oavsett omständigheterna, är tanken att på lång sikt resultatet skall bli detsamma som om varje skada reglerades för sig. Man utgår sålunda från att, ehuru i de särskilda fallen antingen full skadeståndsskyldighet, jämkad skadeståndsskyldighet eller ingen skadeståndsskyldighet alls finnes, sammanlagda resultatet blir att hälften av alla skador bäres av ansvarsförsäkringen. I så fall blir, då överenskommelsen genomföres, sammanlagda belastningen på ansvarsförsäkringen oförändrad.

I Sverige finnas båda typerna av överenskommelser företrädda. Den s. k. kollisionsöverenskommelsen, vari de flesta trafikförsäkringsanstalter äro parter, är av typen »halving agreement».[3] Vid kollision, där en vagnskadeförsäkrad bil skadas, betalar den andra bilens trafikförsäkrare oavsett omständigheterna hälften av skadans första 2 000 kr., medan eventuell återstod ersättes efter skadeståndsreglerna. En annan överenskommelse mellan försäkringsbolagen går ut på att regressrätt från brand-, glas-, maskin-, resgods- och vattenledningsskadeförsäkring icke skall utövas mot ansvarsförsäkrare

[2] Se härom särskilt Hall, NFT 1933 s. 614 ff. Jfr Hörstadius, SvJT 1934 s. 299 ff.

[3] Den nu gällande överenskommelsen (som innebär en förenkling av den tidigare gällande) är av april 1950.

annat än då regressrätt tillkommer sakförsäkraren enligt 25 § FAL och samtidigt den utbetalda skadeersättningen uppgår till minst 1 000 kr.[4] Här komma alltså skador på lägre belopp att stanna på sakförsäkringen. Genom överenskommelsen sättes också möjligheten att utöva regressrätt på grund av bestämmelse i försäkringsvillkoren eller överlåtelse av skadeståndsrätt ur spel i förhållande till ansvarsförsäkrare.

Överenskommelser om regressrättens utövande få bedömas dels ur försäkringshavarnas synpunkt, dels ur försäkringsgivarnas egen. Tydligt är att överenskommelsen icke kan beröva försäkringshavaren någon rättighet, som han eljest skulle kunnat göra gällande, t. ex. att av ansvarsförsäkrare utkräva ersättning för skada med förbigående av sin egen sakförsäkring.[5] Om man skulle anse, att överenskommelsen hade den effekten, att sakförsäkringen finge bära skador som egentligen borde bäras av ansvarsförsäkring, kan emellertid icke detta betraktas som en angelägenhet, som angår den enskilde försäkringstagaren, utan den får bedömas efter de allmänna normer för försäkringsbolagens verksamhet som må gälla.[6] Då överenskommelsen blott gäller småskador torde dock icke rimligen kunna påstås, att den kan medföra nämnvärd nackdel för försäkringstagarna.[7]

---

[4] Denna överenskommelse träffades i maj 1949. Se Hellner, a. st.

[5] Enligt den i närmast föregående not nämnda överenskommelsen är ansvarsförsäkrare, som enligt överenskommelsen icke kan utsättas för regress, berättigad att av sakförsäkrare återfå ersättning, som han utgivit till den skadelidande.

[6] Den särskilda reglering, som trafikförsäkringen är underkastad i Sverige, har uppgivits vara en orsak till att kollisionsöverenskommelsen fått formen av »halving agreement» i stället för »knock-for-knock agreement». Se Hall, NFT 1933 s. 616 f.

[7] De i Tyskland träffade överenskommelserna om uteslutande av regressrätt (s. k. Schadenteilungsabkommen) ha givit upphov till åtskilliga tolkningsproblem, främst avseende förutsättningarna för att uppgörelse skall ske i enlighet med överenskommelsen. Dessa frågor behandlas av bl. a. Prölss, Juristische Rundschau f. d. Privatversicherung 1939 s. 113 ff., och Haidinger, VersR 1951 s. 57 ff. På grund av konstruktionen av de svenska överenskommelserna torde motsvarande problem icke uppstå här.

8 KAP.

Regressregeln i 12 § olycksfallsförsäkringslagen.

Regressregeln i 12 § lagen om försäkring för olycksfall i arbete är konstruerad på annat sätt än regeln i 25 § FAL.[1] Regressansvaret följer skadeståndsansvaret, så när som på att vissa kategorier skadeståndsskyldiga äro fritagna från regressansvar. För att bedöma regelns innebörd behöver man här icke taga hänsyn till möjligheten att regressrätten förändras genom avtal eller genom överlåtelse av skadeståndsanspråk.

Fritagna från regressansvar äro dels arbetsgivare, som icke uppsåtligen vållat skadan[2], dels den som även han drabbats av olycksfallet och på grund därav är berättigad till ersättning enligt olycksfallsförsäkringslagen. Båda dessa undantag från regressansvaret giva upphov till problem.

a. Med *arbetsgivare* är här icke att förstå vilken arbetsgivare som helst, utan blott den hos vilken den skadade är anställd. Att avgöra vem denne arbetsgivare är kan ibland vara en svårighet. Om sålunda en mätningsman, som har till uppgift att mäta ackordsarbete, skadas på grund av bristfälliga skyddsanordningar på den plats där arbetet utföres, blir regressansvaret för den som är ansvarig för dessa anordningar beroende av om mätningsmannen är att anse som anställd hos denne eller hos fackföreningen. I första hand har man att utgå från vem som är skyldig att bekosta olycksfallsför-

---

[1] Se härom Ulne, Avdrag och regressrätt enligt 12 § i 1916 års olycksfallsförsäkringslag (1940), även tryckt i NFT 1940 s. 309 ff.

[2] Hela den från olycksfallsförsäkringen utgående livräntan avräknas från arbetsgivarens skadeståndsskyldighet, även om livräntan beräknats på högre arbetsinkomst än skadeståndet. Se NJA 1945 s. 150.

säkringsavgiften för den anställde.[3] Domstolarna torde kunna pröva denna fråga självständigt, men försäkringsrådets praxis blir givetvis oftast vägledande även för regressansvarets begränsning.[4] I det anförda exemplet leder detta till att regressansvar finnes, eftersom mätningsmannen anses vara anställd hos fackföreningen, trots att denna icke avlönar honom.[5]

Därjämte äro emellertid enligt HD:s praxis från regressansvar undantagna vissa arbetsgivare, som samarbeta med den hos vilken den skadade är anställd.[6] Vilka som på grund härav äro skyddade är emellertid ganska oklart.[7]

I *NJA 1931 s. 250* ogillades ett regresskrav mot en arbetsgivare, då arbetet utförts i »samverkan» mellan denne och den arbetsgivare, som betalat avgifterna, varvid »grunderna» för 12 § olycksfallsförsäkringslagen åberopades.

I *NJA 1936 s. 315* bifölls däremot ett regressyrkande, som stödde sig på att arbetsgivaren ansvarade enligt lagen om elektriska anläggningar, varvid HD anförde, att den ansvarige innehavaren av elektrisk anläggning icke skolat gälda ersättning för det av den skadade utförda arbetet och att denne följaktligen icke var att anse som anställd hos innehavaren.

NJA 1939 s. 356 rör ett regresskrav mot en huvudentreprenör på grund av skada som träffat en anställd hos en underentreprenör. Den sistnämnde hade att utföra järnkonstruktioner för bron, medan huvudentreprenören uppförde s. k. pålbockar, varpå järnkonstruktionen vilade. Skadan uppstod när en pålbock brast. Regressyrkandet mot huvudentreprenören bifölls.

I *NJA 1941 s. 613* ogillades regresskrav mot ett rederi, då en stuveriarbetare, som var sysselsatt med lossning av ett fartyg, blivit skadad av en nedfallande kolskopa på grund av ett fel på en vinsch. Den vid lossningen brukade vinschen och personalen för dess skötsel tillhandahölls nämligen av rederiet, och lossningen ansågs därför ha i stuveribolagets rörelse bedrivits under samverkan mellan stuveribolaget och rederiet.

I *FFR 1950 s. 247* (Svea HovR) bifölls däremot ett regresskrav mot ett

---

[3] Jfr rättsfall, cit. nedan i texten samt Ulne, NFT 1940 s. 331.

[4] Se NJA 1936 s. 315; jfr Ulne, NFT 1940 s. 331.

[5] Se Referat av försäkringsrådets prejudikat år 1943, nr 33.

[6] Strahl föreslår (SOU 1950: 16 s. 91) att samma skydd som åt den egna arbetsgivaren beredes även åt andra, som äro anslutna till försäkringen, eftersom de ju även varit med om att bekosta det obligatoriska försäkringsskyddet. Att den nuvarande gränsdragningen är mindre lyckad torde stå utom tvivel. Strahls resonemang synes dock föra alltför långt. I Sverige är ju var och en som har en anställd, t. ex. den som har ett hembiträde, avgiftspliktig arbetsgivare. Med hänsyn bl. a. till att privata ansvarsförsäkringar äro vanliga bland arbetsgivare synes det främsta önskemålet vara att få en regel, som drager en klar gräns.

[7] Jfr även NJA 1936 s. 324, 1939 s. 410, 1950 s. 8.

rederi, då en montör, som hissats upp i en båtsmansstol vid utförande av reparationsarbete ombord å ett fartyg, fallit ned och skadat sig på grund av att en lina brast. Visserligen hade besättningen på fartyget iordningställt båtsmansstolen, men detta ansågs icke ha ingått som ett moment i reparationsarbetet utan ägde karaktären av en tillfällig handräckning till underlättande av arbetet. Rederiets invändning att reparationsarbetet utförts under samverkan mellan arbetsgivaren och rederiet ansågs därför sakna fog.

Ehuru det är svårt att utläsa några säkra regler ur denna praxis, synes man kunna antaga, att om arbete bedrives på sådant sätt, att två arbetsgivare deltaga däri med personal och redskap, vardera är fritagen från regressansvar för skador som träffa den andres anställda. Samarbete av mera tillfällig karaktär eller där gemenskapen huvudsakligen består däri, att arbetsplatsen är gemensam, är däremot icke tillräcklig för att fritaga från regressansvar.

Om av två skadeståndsskyldiga den ene har regressansvar gentemot försäkringsinrättningen men den andre är skyddad i egenskap av den skadades arbetsgivare, samtidigt som den förre har regressrätt mot den senare enligt allmänna skadeståndsregler, kommer emellertid försäkringsinrättningen att få bära den del av det slutliga ansvaret, som skulle falla på den skyddade arbetsgivaren. Det sker alltså en uppdelning av det eljest solidariska skadeståndsansvaret, i motsats till vad ovan antogs gälla då en del av regressansvaret enligt 25 § FAL faller på den som gjort sig skyldig till vårdslöshet som ej är grov.[8]

Om en anställd skadas medan han (i sitt arbete) färdas som passagerare i sin arbetsgivares bil, varvid bilen föres av annan än ägaren, torde, i konsekvens med den allmänna principen, försäkringsinrättningen ha regressrätt mot föraren (och därmed mot trafikförsäkringen) för halva skadan om föraren icke är exculperad, eftersom i detta fall enligt 3 § bilansvarighetslagen ägare och förare svara för halva skadan vardera. Skulle föraren däremot ha gjort sig skyldig till styrkt culpa, är han enligt 11 § samma lag skyldig att i förhållande till ägaren bära hela ansvaret, och regress bör sålunda finnas mot trafikförsäkringen för hela beloppet. Detta resultat kan förefalla irrationellt, eftersom ju även trafikförsäk-

---

[8] Se NJA 1942 s. 508. Betr. motsvarande fråga vid tillämpning av 25 § FAL se ovan s. 90 ff. Jfr Ulne, NFT 1940 s. 330.

ringen är en av ägaren-arbetsgivaren bekostad försäkring, men synes dock vara en nödvändig konsekvens av lagens regel.[9] [1]

b. Enligt 12 § olycksfallsförsäkringslagen har den som icke är arbetsgivare regressansvar, om han vållat skadan eller oberoende av vållande enligt lag är skyldig att utgiva skadestånd, »där ej även han drabbats av olycksfallet och på grund därav är berättigad till ersättning enligt denna lag».

Tvekan om tolkningen av de citerade orden avser, om med dem åsyftas den ersättningsberättigade skadelidande själv, eller sådan arbetskamrat till denne som själv också skadats i samma olycksfall under sådana omständigheter att han är berättigad till ersättning. Med den förra tolkningen utsäger lagen, att rätten till ersättning enligt lagen icke kan omintetgöras genom ett regresskrav mot den ersättningsberättigade själv. Med den senare tolkningen fritages arbetskamrat till den ersättningsberättigade från regressansvar under den särskilda förutsättningen, att han själv lidit åtminstone någon skada, som berättigar honom till ersättning. Den förra tolkningen strider mot lagens ordalydelse och utsäger något som måste anses vara i det närmaste självklart. Den senare tolkningen leder till att arbetskamrats frihet från regressansvar inträder ganska slumpartat, då en liten skada som berättigar till ersättning på några kronor för läkarvård kan fria från mycket stort regressansvar.[2]

HD har i ett mycket debatterat[3] rättsfall *(NJA 1946 s. 655)*

---

[9] Om, på grund av särskilt stadgande (KF 3 maj 1946 med vissa bestämmelser rörande skadeståndsskyldighet för förare av motorfordon m. m. tillhöriga staten) eller avtal, föraren är fritagen från regressansvar mot sin arbetsgivare, synes emellertid konsekvensen bli att regressrätt icke kan utövas mot trafikförsäkringen. (Jfr även nedan s. 179.) Däremot lär ingen hänsyn kunna tagas till att föraren är skyddad enligt regressbestämmelserna i trafikförsäkringen.

[1] Osäkerhet råder i den processuella frågan, om vid prövning av försäkringsgivarens regresskrav invändning kan, ev. måste, göras om att det slutliga ansvaret helt eller delvis faller på skyddad arbetsgivare och därmed på försäkringsinrättningen. Se härom NJA 1936 s. 324, 1942 s. 508, 1946 s. 655 samt 1950 s. 8. I NJA 1942 s. 508 intog HD den ståndpunkten, att invändning om att en del av ansvaret faller på skyddad arbetsgivare måste göras då försäkringsinrättningens regresskrav framställes. Försummas detta, kan regresskrav mot den skyddade arbetsgivaren icke senare tagas upp till prövning. Avgörandet kritiseras utförligt av Hult, SvJT 1947 s. 509 ff.

[2] Jfr Ulne, NFT 1940 s. 329 f.

[3] Se Hult, SvJT 1947 s. 511 ff., Strahl, SOU 1950: 16 s. 92 n. 1, samt SOU 1951: 25 s. 310 ff.

stannat för den förra tolkningen, alltså ansett regress finnas mot arbetskamrat som själv skadats vid samma olycksfall. Därvid anfördes i särskilda yttranden av två JustR (Ericsson och Karlgren) bl. a., att den citerade formuleringen tillkommit genom ett redaktionsfel, i det före 1926 års lagändring motsvarande sats lytt »där denne ej själv lidit skadan»[4], varmed skulle ha åsyftats just att undantaga den ersättningsberättigade själv, och att den nya formuleringen av år 1926 icke avsett att medföra någon ändring däri. Av Strahl ha ytterligare fakta anförts för att utreda vad som åsyftats med stadgandet.[5] Resultatet synes emellertid vara, att man icke kan uttala något med bestämdhet i frågan; då problemställningen icke uttryckligen klarlagts vid lagstiftningsarbetet är man närmast hänvisad till gissningar om vilken uppfattning de enskilda medlemmarna i de olika lagstiftande instanserna haft. Sakligt sett synes det trots allt mera tillfredsställande, att regressrätten icke bortfaller mot arbetskamraten på grund av att denne själv är berättigad till ersättning. Att så är fallet förefaller nämligen att vara ett mer än lovligt osäkert kriterium på arbetskamratens behov av skydd mot regressansvar, särskilt som stadgandets tillämpning icke lär vara praktisk annat än då regresskravet i realiteten riktar sig mot trafikförsäkringsanstalt eller ev. annan ansvarsförsäkrare.[6] [7]

c. Regressregeln i 12 § olycksfallsförsäkringslagen har fått sin nuvarande utformning efter det 25 § FAL tillkom, men trots detta saknas som framgått den allmänna begränsning i regressansvaret, som sistnämnda stadgande giver vid culpaansvar. Om man söker efter skäl, som kunna förklara denna skillnad, framträder främst att olycksfallsförsäkringen är en av arbetsgivaren bekostad, till den anställdes förmån gällande försäkring. Effektiviteten av den anställdes skydd kan därvid icke på samma sätt som försäkringsha-

---

[4] Se ovan s. 13.

[5] SOU 1950: 16 s. 92 n. 1. Jfr även SOU 1951: 25 s. 316 f.

[6] Jfr däremot Hult, SvJT 1947 s. 513. Det bör anmärkas, att enligt 31 § olycksfallsförsäkringslagen rätt till ersättning enligt lagen ej kan överlåtas eller utmätas. Betr. den utsträckning, i vilken faktiskt regress utövas, se nedan s. 205 n. 7.

[7] Genom den tolkning, som HD antagit, behöver man icke räkna med att den som har regressansvar mot försäkringsinrättningen i sin tur har regressrätt mot skyddad arbetskamrat, vilket annars skulle komplicerat regressregelns tillämpning, t. ex. om den skadade medföljt i bil, som fördes av arbetskamrat, vilken själv skadats vid olyckan. Jfr NJA 1946 s. 655, särskilt JustR Ericssons yttrande.

varens skydd vid privat försäkring väntas fordra, att regressrätt saknas. Den för begränsningen av regressrätten vid den privata försäkringen anförda motiveringen, att försäkringsskyddet skulle minska i effektivitet om regress kunde utövas, särskilt då detta skedde mot den skadelidandes anhöriga och anställda, framstår alltså icke som praktiskt bärkraftig vid försäkringen för olycksfall i arbete. Det är däremot knappast sannolikt, att de skador, som den obligatoriska olycksfallsförsäkringen täcker, genomsnittligt skulle vållas av sådana som ur mera allmänt skadeståndsrättslig synpunkt äro i mindre behov av skydd än som är fallet beträffande den privata försäkringen.[8]

[8] I socialvårdskommitténs förslag till yrkesskadeförsäkringslag (SOU 1951: 25) 41 § föreslås emellertid att regressrätt skall finnas endast mot den som uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet vållat skadan eller som enligt i lag given bestämmelse är skyldig utgiva skadestånd evad han är till skadan vållande eller icke. Här göres sålunda ingen skillnad mellan arbetsgivares ansvar och tredje mans ansvar. Jfr vidare nedan s. 205, 245.

9 KAP.

Övriga förutsättningar för regressrätt.

Utöver de hittills framställda allmänna förutsättningar för regress, som stå i samband med skadeståndsansvaret och försäkringsförhållandet, måste även andra betingelser vara uppfyllda för att försäkringsgivaren skall kunna kräva den skadeståndsskyldige. Dessa skola nu behandlas gemensamt för 25 § FAL och för 12 § olycksfallsförsäkringslagen.

Enligt 25 § FAL uppstår försäkringsgivarens regressrätt, då denne utgivit belopp, som försäkringshavaren ägt rätt att såsom skadestånd utkräva av annan. En liknande formulering finnes i 12 § olycksfallsförsäkringslagen.

Härav framgår till en början att ingen regressrätt finnes förrän *betalning skett.* Det är alltså icke nog att försäkringsgivaren på grund av försäkringsfallet är skyldig att utbetala försäkringsersättningen. I händelse försäkringsgivaren har att utgiva livränta, kan han icke utöva regressrätt för kapitalbeloppet av denna utan måste utkräva beloppen successivt i den mån de utbetalas.[1]

Vidare framgår att regressrätten *icke kan uppgå till högre belopp än det försäkringsgivaren utbetalat.* Regeln kan tyckas självklar, men en annan princip gäller dock (enligt 66 § FAL) för försäkringsgivarens regressrätt vid gemensamt haveri då han ersatt försäkringshavarens skada såsom enskilt haveri.

Av lagens uttryckssätt framgår också, att det skall finnas ett *skadeståndsanspråk mot annan.* Det är alltså nödvändigt att skadevållaren icke är identisk med försäkringshavaren. Regeln kan få vittgående konsekvenser då det gäller skadeståndsskyldiga som bedriva vidsträckt och omfattande verksamhet, t. ex. Kronan. I rättsfallet *FFR 1946 s. 374* (Svea HovR) hade vid militärtjänstövning en

[1] NJA 1931 B nr 154, 1932 A nr 330. Jfr Hörstadius, SvJT 1935 s. 247, Ulne, NFT 1940 s. 321 f. Jfr även NJA 1937 s. 277 och härtill Bennich, Gjallarhornet 1940 s. 352 f.

lyskropp från signalpatron fallit ned på en halmstack och antänt denna, varifrån elden spred sig till byggnaderna på en Kronan tillhörig, utarrenderad gård. Ehuru Kronan ansågs skyldig utgiva ersättning till försäkringsbolag, som utbetalat brandförsäkringsersättning på arrendatorns lösöre, ansågs ingen regressrätt finnas mot Kronan för skadorna på byggnaderna, eftersom Kronan beträffande dessa var att betrakta som försäkringshavare och grov vårdslöshet icke ansågs föreligga. Om den skadeståndsskyldige är t. ex. ett dotterbolag till ett skadelidande aktiebolag, bör emellertid regressansvar finnas.

Gränsdragningen kan förefalla godtycklig, men uppgiften att göra skillnad efter mera rationella grunder synes omöjlig att lösa. Om regressrätten skulle spela någon roll för försäkringsgivaren, är han hänvisad till att i försäkringsavtalet förbehålla sig regressrätt även för denna situation.

Även vid försäkring för olycksfall i arbete synes samma princip böra tillämpas. Om en arbetare på väg från sitt arbete blir påkörd av sin arbetsgivare, torde regressrätt saknas mot denne, även om arbetsgivaren var stadd i privata ärenden.[2]

Skyddet mot regressansvar påverkas icke av att från regressansvar fritagen skadeståndsskyldig har *ansvarsförsäkring*.[3] Vid tillämpning av 25 § FAL bortfaller sålunda icke skyddet för den, som endast har culpaansvar och icke gjort sig skyldig till grov vårdslöshet, av att denne har en ansvarsförsäkring. Om någon i försäkringsavtalet är skyddad mot regressansvar i vidare mån än lagen stadgar, inskränkes icke heller detta skydd av ansvarsförsäkring. Självklart är också, att en arbetsgivares skydd mot regressansvar från olycksfallsförsäkringen i arbete icke bortfaller av att han har en särskild ansvarsförsäkring. Däremot kunde möjligen ifrågasättas, att regressrätt från olycksfallsförsäkringen skulle kunna utövas mot arbetsgivarens trafikförsäkring då anställd skadats i arbetsgivarens bil under sådana omständigheter, att skadeståndsansvar för denne finnes.[4] Ej

[2] A. m. Ulne, NFT 1940 s. 330.

[3] Ang. detta problem i fransk rätt se ovan s. 48 n. 8.

[4] Svea HovR har genom dom den 14 juni 1952 i mål mellan The Liverpool and London and Globe Ins. Comp. och Riksförsäkringsanstalten ogillat anstaltens regressyrkande mot trafikförsäkringsbolaget, grundat på att bolaget ansvarade för bilägarens skadeståndsskyldighet. Däremot prövades icke i målet frågan, om bolaget kunde ha regressansvar på grund av förarens ansvar. Se härom Gjallarhornet 1952 s. 373 ff. Jfr i frågan även Ulne, NFT 1940 s. 330.

heller detta synes emellertid berättigat, trots att det är fråga om en obligatorisk försäkring. Krav mot trafikförsäkraren förutsätter ju att skadeståndsansvar finnes för ägaren, och det lär icke vara möjligt att eliminera någon särskild förutsättning för detta ansvar.[5]

Enligt 25 § FAL har försäkringsgivaren regressrätt för belopp som han utgivit. Det har ibland ifrågasatts att man därutöver borde uppställa kravet, att försäkringsgivaren varit *skyldig* att utgiva denna ersättning till försäkringshavaren. Detta skulle innebära, att kulansbetalningar icke medförde regressrätt.[6] Den härskande, och som det synes riktiga, meningen[7] är dock att försäkringsgivaren har regressrätt närhelst han utbetalat ersättning på grund av försäkringsavtalet.[8]

Som en förutsättning för regressrätt, som står i samband med att försäkringsgivarens rätt är härledd, brukar angivas att det försäkringshavaren tillkommande kravet skall vara *överlåtbart*.[9] I vad gäller skadeståndsanspråk, som enligt avtal mellan den skadelidande och den skadeståndsskyldige icke kunna överlåtas, synes det också rimligt att försäkringsgivarens regressrätt härigenom inskränkes. Inskränkningen i överlåtbarheten har ju just till uppgift att medföra ett skydd för den skadeståndsskyldige. Den utgör sålunda ett slags friskrivningsklausul av särskilt slag, och får bedömas på samma sätt som andra dylika.[10]

---

[5] I ett resonemang de lege ferenda har Strahl (SOU 1950: 16 s. 91, 99 f.) antytt, att det är motiverat att regressrätt finnes från olycksfallsförsäkringen mot trafikförsäkringen för alla trafikskador eftersom dessa böra bäras som kostnader för trafiken. De lege lata kan dock givetvis icke hänsyn tagas till denna mycket allmänna ändamålssynpunkt. Se i frågan vidare nedan s. 223 ff.

[6] Se t. ex. Patterson, Cases s. 296 ff., Essentials s. 120 f.

[7] Se t. ex. Roelli—Jäger, anm. 33 till art. 72 (s. 562), Prölss, anm. 4 till § 67. Jfr betr. dansk rätt Dige, UfR 1943 B s. 294 f.

[8] Det synes osäkert, huruvida allmän domstol vid regresstalan av försäkringsinrättning enligt olycksfallsförsäkringslagen bör ingå på prövning huruvida den skadelidande var berättigad till ersättning enligt nämnda lag. Enligt NJA 1933 s. 221 kan den skadelidande själv icke draga denna fråga inför allmän domstol. NJA 1939 s. 291 tyder dock på att domstolarna ansett regressanspråket i allmänhet vara beroende av att den skadelidande har rätt till sådan ersättning, ehuru i detta särskilda fall skadevållaren ansågs ansvara oavsett detta på grund av en särskild förbindelse som han utgivit. Jfr NJA 1947 s. 638 samt Ulne, NFT 1940 s. 331 f.

[9] Se ovan s. 8.

[10] Jfr ovan s. 104.

Tvekan kan möjligen råda hur man skall behandla anspråk på ersättning för sveda och värk.[1] I tysk rätt anses motsvarande anspråk (»Schmerzensgeld») icke övergå till försäkringsgivaren eftersom anspråket är personligt.[2] I svensk rätt torde problemet bli aktuellt huvudsakligen vid ansvarsförsäkringar, eftersom varken frivillig eller obligatorisk olycksfallsförsäkring omfattar ersättning för sveda och värk. Inskränkningen i möjligheten att succedera i anspråk på ersättning för sveda och värk består ju däri, att den skadelidandes anspråk härpå icke kunna göras gällande av hans dödsbodelägare efter det han avlidit, såvida icke anspråket är domfäst vid tiden för dödsfallet.[3] Något hinder mot att anspråket övergår å försäkringsgivaren kan denna inskränkning därför knappast medföra. Dock torde försäkringsgivaren icke kunna göra anspråket gällande efter det den skadelidande avlidit.

Beträffande vissa *kostnader som försäkringsgivaren haft* i samband med skadan, kan det vara osäkert, huruvida den skadeståndsskyldige är skyldig ersätta dem. Principen är att endast sådana poster, som den skadelidande själv kunnat utkräva såsom skadestånd, kunna göras gällande av försäkringsgivaren.[4] För processkostnader finnes icke regressrätt.[5] Kostnader för intyg anses emellertid omfattade av regressen.[6] Om försäkringsgivaren haft räddningskostnader, som icke direkt motsvara uppkommen skada, har han icke regressrätt för dem.[7]

Regressrätten omfattar vidare endast sådana skadeståndsposter, som direkt motsvara försäkringsersättningen. Vid brandförsäkring kan t. ex. försäkringsgivaren icke utöva regress i skadeståndsbelopp, som utgår för förlorad vinst genom avbrott i rörelsen, såvida han icke meddelat avbrottsförsäkring.

---

[1] Jfr Hakulinen, Festskrift till Ussing s. 141 ff.

[2] Se t. ex. Gerhard s. 314.

[3] Se NJA 1948 s. 16, Karlgren s. 167 ff. med hänvisningar samt Hakulinen, a. st.

[4] Jfr Bentzon s. 149 n. 2.

[5] Resekostnader vid besiktning av skadad bil ansågos i NJA 1944 B nr 183 (= FFR 1943 s. 27) icke omfattas av regressrätten.

[6] Ulne, NFT 1940 s. 323.

[7] FFR 1946 s. 365; jfr NJA 1950 s. 610 och FFR 1946 s. 374.

10 KAP.

Regressrättens inverkan på försäkringshavarens rättigheter.

Försäkringsgivarens regressrätt har betydelse för försäkringshavaren icke endast genom att denne kan vara intresserad av att regressrätt icke utövas mot skadeståndsskyldig, utan också mera direkt, genom att regressrätten kan inverka på hans egna rättigheter mot den skadeståndsskyldige och på hans förhållande till försäkringsgivaren. Hithörande frågor skola nu behandlas.

A. Konkurrens mellan försäkringshavarens eget skadeståndsanspråk och försäkringsgivarens regressanspråk.

Den skadelidandes eget skadeståndsanspråk och försäkringsgivarens regressanspråk kunna ibland konkurrera med varandra, nämligen om skadevållaren ej är skyldig eller ej har tillgångar nog för att ersätta båda fullt. Den inbördes fördelningen mellan den skadelidande och försäkringsgivaren ger då upphov till problem. Dessa sättas ibland i samband med diskussionen om försäkringsgivaren har en självständig eller en härledd rätt. Om hans rätt betraktas som självständig, anses därav följa, att den ej bör komma i efterhand.[1] Efter vad som tidigare sagts torde det emellertid stå klart, att frågorna måste bedömas mera direkt efter rättspolitiska skäl.[2] Man bör vid diskussion av dessa spörsmål till en början skilja mellan fall, där den skadeståndsskyldiges tillgångar ej förslå för att ersätta hela skadan, och fall, där han på grund av den skadelidandes medvållande ej är skyldig därtill.

a. Antag först, att full skadeståndsskyldighet finnes, men att *den skadeståndsskyldiges tillgångar icke räcka till* för att ersätta

[1] Se nedan s. 188 n. 3 in fine.

[2] Se ovan s. 9 f.

både försäkringsgivaren och den skadelidande. Ett hus värt 30 000 kr. har brunnit upp, men på grund av underförsäkring med 20 % har försäkringsgivaren endast betalat ut 24 000 kr., varför försäkringshavarens återstående förlust utgör 6 000 kr. Skadevållaren kan endast betala 20 000 kr. Skall då summan 20 000 kr. fördelas mellan försäkringsgivaren och den skadelidande i proportion till deras resp. anspråk, alltså med resp. 16 000 kr. och 4 000 kr., eller skall den skadelidande ha företrädesrätt att få ut 6 000 kr. medan försäkringsgivaren får nöja sig med återstående 14 000 kr.?

Enligt tysk rätt gäller uttryckligen (VVG § 67 st. 1 p. 2) att den skadelidandes eget anspråk har företräde.[3] Tankegången är att regressrätten endast är till för att förhindra, att den skadeståndsskyldige och den skadelidande göra någon vinst genom försäkringsfallet, och i den mån så icke kan ske bör försäkringsgivarens regressrätt icke inskränka den skadelidandes möjlighet att få skadan ersatt. Vid sjöförsäkring och vid transportförsäkring, även i den mån den ej är sjöförsäkring, gäller emellertid en annan princip.[4] Där kan försäkringsgivaren göra regressrätt gällande också på försäkringshavarens bekostnad. Orsaken till denna särbehandling är att vid dessa försäkringsgrenar regressanspråk anses ha ekonomisk betydelse och spela en roll vid premiesättningen. I så fall är det motiverat att regressanspråket icke skjutes tillbaka för den skadelidandes eget anspråk.[5]

Även i schweizisk och fransk rätt, där principen att den skadelidandes eget anspråk har företräde icke uttryckligen fastslagits i lag, anses den dock gälla.[6] Maximen »nemo subrogat contra se» anses tillämplig.

Den svenska FAL innehåller lika litet som övriga nordiska lagar någon bestämmelse i frågan.[7] I de danska motiven beröres frågan,

[3] Se härom t. ex. Bruck s. 657. Jfr även ett utlåtande av Hult, ref. i NJA 1950 s. 323.

[4] HGB § 804 för sjöförsäkring, VVG § 148 för transportförsäkring i allmänhet.

[5] Se motiven, Gerhard s. 311, 350 f.

[6] För schweizisk rätt se Roelli—Jäger, anm. 38 till art. 72 (s. 564), Oftinger I s. 292. För fransk rätt se särskilt Guiho nr 129 ff. I fransk sjörätt anses dock försäkringsgivaren kunna utöva regressrätt även till försäkringshavarens nackdel, se Mazeaud III nr 2698—8 och 2733—3 samt Guiho nr 214.

[7] Jfr dock 66 § andra st. FAL. — I de 1921 publicerade utkasten till FAL innehålla de danska och finska förslagen regler att försäkringsgivare, som ersatt endast en del av skadan, ej äger till förfång för den försäkrade göra gällande den å honom övergångna rätten, se 1921 års förslag, 43 §.

och det säges att man icke kan fastställa någon allmän princip.[8] I doktrinen ha olika meningar gjort sig gällande. Bentzon anser, med stöd i motivens uttalande, domstolarna ha frihet att bedöma frågan efter omständigheterna.[9] Liknande mening har Ussing uttryckt.[1] Grundt anser lagens allmänna uttryckssätt i förening med de norska motivens tystnad medföra, att försäkringsgivaren och försäkringshavaren konkurrera på lika fot i den skadeståndsskyldiges konkurs då annat avtal icke har träffats.[2] Även Palmgren har uttalat denna mening, ehuru med reservation för det fall att försäkringen är tecknad au premier risque.[3] Sindballe anser till synes också, att fördelning bör ske pro rata mellan försäkringsgivarens och den skadelidandes eget anspråk, ehuru den skadelidande anses ha företrädesrätt till ersättning ur skadevållarens frivilliga eller obligatoriska ansvarsförsäkring.[4] Hult har i ett utlåtande uttalat, att regressökande försäkringsgivare bör stå tillbaka för den skadelidande som huvudregel, och att endast i undantagsfall motsatt regel bör tillämpas. Detta anser han gälla för regressrätten både enligt 25 § FAL och 12 § olycksfallsförsäkringslagen.[5] I justitieombudsmannens ämbetsberättelse för 1935 uttalas emellertid den meningen, att man av lagens tystnad bör draga slutsatsen e contrario att anspråken konkurrera på lika fot.[6]

I svensk rättspraxis har frågan berörts i fall, som avse regress från försäkringen för olycksfall i arbete, varvid den skadeståndsskyldige ej haft andra tillgångar, som kunde tagas i anspråk för att fullgöra hans ersättningsskyldighet, än trafikförsäkring eller ansvarsförsäkring.

NJA 1936 s. 241 rör konkurrens mellan försäkringsinrättnings regressanspråk och den skadelidandes anspråk på ersättning ur trafikförsäkring. *NJA 1946 s. 545* rör konkurrens mellan regressanspråk och efterlevandes anspråk på ersättning för förlust av försörjare ur en vanlig ansvarsförsäkring. *NJA 1950 s. 323* slutligen rör konkurrens mellan regressanspråk och anspråk på

---

[8] Danska motiven s. 63.

[9] Bentzon s. 150 f.

[1] UfR 1940 B s. 123, Enkelte Kontrakter s. 258 f.; jfr TfR 1921 s. 72.

[2] Grundt s. 303.

[3] FJFT 1945 s. 297 n. 49.

[4] Sindballe I s. 158 f.; jfr s. 183. Se vidare nedan n. 7.

[5] Se NJA 1950 s. 323; jfr även SvJT 1939 s. 238.

[6] Justitieombudsmannens ämbetsberättelse 1935 s. 263. Jfr även KPr 201/1928 s. 42.

skadestånd vid ansvar enligt culparegeln ur en vanlig ansvarsförsäkring. I samtliga dessa fall tillerkändes den skadelidandes anspråk på skadestånd företräde framför försäkringsanstaltens regressanspråk. I det sistnämnda rättsfallet fastställde HD enhälligt HovR:ns dom, som innehöll ett principuttalande, enligt vilket såsom huvudregel försäkringsinrättning, som avses i lagen om olycksfall i arbete, och skadelidande äga lika rätt för sina fordringar hos den skadeståndspliktige, men med hänsyn till den särskilda karaktären hos trafikförsäkring och ansvarsförsäkring den skadelidandes eget skadeståndsanspråk har företrädesrätt till betalning ur sådana försäkringar.

Frågan är emellertid vilka slutsatser som böra dragas av dessa prejudikat.

I det nyssnämnda principuttalandet åberopas för att motivera fördelningen av ersättning, som utgår ur trafikförsäkringen, att denna är utformad »såsom en garantiförsäkring, vilken i första hand tager sikte på att tillgodose den skadelidandes anspråk å skadestånd». Beträffande ansvarsförsäkringen säges, att även denna är så utformad att den skadelidandes rätt till ersättning i viss utsträckning säkerställes, och därvid hänvisas till 95 och 96 §§ FAL.[7] Som argument för att tillerkänna den skadelidande företrädesrätt framför försäkringsinrättningen är detta dock icke tillräckligt. Den avsedda utformningen av de båda försäkringstyperna innebär ju endast, att man vill säkerställa att sådant skadestånd, som täckes av försäkringen, verkligen utgår till den berättigade, vem denne än må vara. Reglerna härom äro lika motiverade och nödvändiga, om försäkringsgivaren har likställd rätt som om den skadelidande har företräde. Även om de konkurrera på lika fot kan detta ju aldrig medföra, att den skadelidande sammanlagt får mindre än försäkringsbeloppet. Något uttryck för en avsikt hos lagstiftaren i frågor om företrädesrätten kunna de nämnda reglerna då icke vara.

Det är därför omöjligt att ur ansvars- och trafikförsäkringens karaktär härleda något skäl att giva den skadelidande företräde. Frågan kan icke avgöras annat än genom ett rent rättspolitiskt ställningstagande: skall man gynna de skadelidande eller skall man gynna

[7] Sindballe I s. 159 har samma resonemang beträffande obligatorisk ansvarsförsäkring. I övrigt anser han att den skadelidandes eget anspråk bör ha företräde, om skadeståndsanspråket icke kunde påräknas av försäkringsgivaren. Frivillig ansvarsförsäkring anses därvid icke kunna påräknas. Regeln förefaller svåranvänd, och vad särskilt beträffar ansvarsförsäkring har denna ju numera sådan utbredning att den måste anses vara påräknelig.

försäkringsinrättningarna och därmed eventuellt i någon mån dem som bekosta försäkringen? Därvid förefaller det väl motiverat, att den skadelidandes eget anspråk har företräde. Behovet att täcka den skadelidandes fulla förlust kan anses vara av större angelägenhetsgrad än den obetydliga fördel, som kan vinnas genom att låta regressanspråket konkurrera på lika fot med den skadelidandes eget anspråk.[8]

Konsekvensen härav blir emellertid, att den skadelidandes eget anspråk bör ha företräde till betalning även ur den skadeståndsskyldiges övriga tillgångar, något som står i strid med HovR:ns nämnda uttalande i den av HD fastställda domen. Denna konsekvens förefaller emellertid sakligt starkt berättigad. Om man, då det gäller ansvarsförsäkring, ger den skadelidande själv företräde, saknas skäl att icke giva honom företräde också ur den skadeståndsskyldiges övriga tillgångar. HovR:ns uttalande, som är ett »obiter dictum» i målet, synes därför icke böra lända till efterrättelse.

För den privata försäkringens del äro skälen att låta den skadelidandes eget anspråk få försteg framför regressanspråket vid de flesta försäkringsgrenar starkare än vid den obligatoriska olycksfallsförsäkringen. Såsom redan i annat sammanhang nämnts, kan den jämförelsevis gynnade ställning, som regressanspråket har vid den allmänna olycksfallsförsäkringen även i andra avseenden, förklaras med att denna försäkringsform är obligatorisk och bekostad av andra än försäkringshavarna. Vid den privata försäkringen är däremot en dominerande princip för utformningen av regressrätten, att denna icke skall kunna utövas till skada för försäkringshavaren. Häri går svensk rätt längre än utländska rättssystem vanligen göra. I enlighet härmed bör regressrätten då icke få konkurrera jämsides med den skadelidandes eget anspråk, annat än om denne har någon särskild fördel av regressrätten. Detta leder till att man får göra en skillnad mellan olika försäkringsgrenar och mellan olika fall där försäkringsersättningen understiger skadeståndet. Att diskutera olika möjligheter härvid skulle föra för långt.[9] Huvudregeln bör dock vara att den skadelidandes eget anspråk har företräde.

---

[8] Ett slags konkurrensspörsmål uppkommer också då skadestånd kan bestämmas på olika sätt, varav ett är förmånligare för den skadelidande och ett annat för försäkringsgivaren. Se härom nedan s. 192 f.

[9] Särskilt bestämmelser om självrisk för försäkringshavaren kunna bereda svårigheter. Jfr Bentzon s. 151 samt TfR 1949 s. 212, Sindballe I s. 158.

Den anförda principen bör tillämpas såväl vid underförsäkring som då den skadelidande har ett anspråk som avser annan skada än den försäkringsgivaren ersatt, t. ex. om tredje man vållat brand dels på ett brandförsäkrat hus, dels på oförsäkrat lösöre. Övervägande skäl tala för att tillämpa samma regel även då den skadelidandes ersättning från försäkringsgivaren nedsättes utan att tredje mans skadeståndsskyldighet jämkas (försäkringshavaren har t. ex. underlåtit att uppfylla en säkerhetsföreskrift, varvid försäkringsersättningen avkortas).

b. Situationen blir emellertid en annan, om skadeståndsskyldigheten är *nedsatt på grund av den skadelidandes egen medverkan.*[1] Om den skadelidande själv medverkat till skadan kan han icke gärna ha företrädesrätt att göra sitt skadeståndsanspråk gällande. Detta skulle ju innebära, att även då den skadelidande medverkat till skadan på sådant sätt, att han varken har full rätt till försäkringsersättning eller full rätt till skadestånd, han likväl skulle kunna uppbära ersättning för hela sin förlust, om blott sammanlagda beloppet av utgående försäkringsersättning och skadestånd försloge härtill.[2]

Om skadan träffat *dels försäkrad egendom, dels oförsäkrad,* bör varje skadepost nedsättas för sig. Antag att brand vållats å ett brandförsäkrat hus, värt 24 000 kr., och å oförsäkrat lösöre, värt 6 000 kr., och att skadeståndsskyldigheten på grund av den skadelidandes medverkan jämkas till 2/3, så att den skadeståndsskyldige endast är skyldig betala 20 000 kr., men att full försäkringsersättning för huset likväl utgår. I så fall måste skadeståndet för lösöret nedsättas till 4 000 kr. och skadeståndet för huset till 16 000 kr., vilket senare belopp tillfaller försäkringsgivaren. Den skadelidandes rätt till skadestånd för lösöret bör varken bli mindre eller större därför att skadan samtidigt träffat ett försäkrat hus.

Om i stället försäkringsersättningen understiger skadan, därför att *underförsäkring föreligger* (ett hus värt 30 000 kr. är försäkrat för 24 000 kr.), och skadeståndet vid totalskada jämkas till 2/3 eller 20 000 kr., synes enligt tysk rätt försäkringsgivaren ha rätt att utöva regressrätt för allt vad han utbetalat innan den skade-

[1] Detta spörsmål skiljes icke alltid klart från det närmast förut behandlade.

[2] Det torde dock icke vara ovanligt, att försäkringsbolag avstå från sin regress även vid den skadelidandes medverkan för att därigenom låta honom få ersättning för hela sin förlust. Jfr Norström, SvJT 1945 s. 595.

lidande själv får något.[3] Detta leder i exemplet till att den skadelidande icke får någon del av skadeståndet. I nordisk doktrin är den härskande meningen att skadeståndet fördelas pro rata mellan den skadelidande och försäkringsgivaren.[4]

I svensk rättspraxis har motsvarande fråga förekommit rörande tillämpningen av 12 § olycksfallsförsäkringslagen. Stundom inträffar därvid också, att rätten till försäkringsersättning nedsättes med stöd av 24 eller 25 §§ lagen om försäkring för olycksfall i arbete, varigenom frågan kompliceras. Innan principen diskuteras vidare skola rättsfallen i korthet refereras.

I *NJA 1927 s. 248* skulle vid utdömande av skadestånd i form av ersättning för kroppsskada avräkning ske för livränta från försäkringsinrättning. Skadeståndet nedsattes på grund av medvållande av den skadelidande till 2/3 av skadan. HD:s majoritet avräknade därvid 2/3 av det från försäkringsinrättningen utgående beloppet, vilket, enligt vad anmärktes i motiveringen, icke nedsatts på grund av medvållande. Två JustR ville emellertid avräkna hela detta belopp.

I *NJA 1930 s. 541* hade ersättningen från försäkringsanstalten på grund av den skadelidandes medverkan nedsatts till hälften (med stöd av 25 § första st. olycksfallsförsäkringslagen). Försäkringsinrättningen anställde regresstalan för hela detta belopp, vilket också utdömdes av HD. Den skadelidandes rätt till ersättning hade också i förhållande till skadevållaren reducerats till hälften.

NJA 1931 s. 601. På grund av den skadelidandes medverkan till skadan nedsattes skadeståndsskyldigheten till 2/3 av skadan. Försäkringsinrättningen ansågs då berättigad att av den skadeståndsskyldige söka åter så mycket av försäkringsersättningen, som belöpte å hans skadeståndsskyldighet, och tillerkändes 2/3 av det belopp, som anstalten utgivit (och som icke reducerats). Ett JustR (som även tillhörde dissidenterna i 1927 års fall) anförde, att försäkringsinrättningen som sjukpenning utgivit endast 2/3 av den arbetsförtjänst som den skadelidande förlorat, och ansåg därför inrättningen ha rätt att utan nedsättning utfå vad anstalten utgivit till den skadelidande.

NJA 1935 s. 118. På grund av den skadelidandes medvållande nedsattes skadeståndet till 1/3 av skadan. Då försäkringsinrättningen icke nedsatt ersättningen på grund av medvållande, avräknades från skadeståndet 1/3 av försäkringsersättningen.

NJA 1937 s. 282. K och L kolliderade; båda skadades. K ansågs böra bära hälften av den skada han lidit. Försäkringsinrättningen, som ersatt K, ansågs

---

[3] Bruck s. 674. — Jfr betr. fransk socialförsäkring Mazeaud II nr 1456 n. 2 ter samt Rev. trim. 1950 s. 355. Enl. M. bör vid försäkring för olycksfall i arbete försäkringsinrättningen ha företräde redan av det skälet, att dess rätt är självständig.

[4] Bentzon s. 150 f. med hänvisningar, Grundt s. 303, Sindballe I s. 158 f., 183. Jfr Ussing, Enkelte Kontrakter s. 258 f.

då berättigad att regressvis erhålla hälften av vad L var skyldig att utgiva som skadestånd för motsvarande poster av K:s skada, ehuru icke mer än vad inrättningen utgivit eller komme att utgiva. K själv ansågs berättigad att av L utfå vad dennes skadeståndsskyldighet omfattade utöver vad anstalten sålunda var berättigad att regressvis utfå.

Av dessa rättsfall synes följande framgå. Om försäkringsersättningen icke nedsatts på grund av den skadelidandes medvållande till skadan, så kan försäkringsinrättningen icke utöva regressrätt för hela det utbetalade beloppet, utan endast i samma proportion som skadeståndet jämkats. Det dröjde som synes något innan denna princip slog igenom fullständigt, i det även den meningen kom till uttryck att försäkringsinrättningen borde ha företrädesrätt, men numera är principen klart fastslagen.[5] Skadeståndet fördelas alltså mellan den skadelidande och försäkringsinrättningen på sådant sätt, att båda i lika grad få vidkännas reducering av sina respektive anspråk.

Om återigen redan försäkringsersättningen reducerats, på grund av den skadelidandes medvållande till skadan, så sker icke någon ytterligare reducering av försäkringsinrättningens regressanspråk.[6] Den skadelidande får m. a. o. icke större andel i skadeståndet, därför att försäkringsinrättningen reducerar ersättningen, utan denna reduktion går ut över honom. Däremot kan hans skadestånd ökas av att försäkring finnes i händelse försäkringsersättningen skulle reduceras så mycket, att den på försäkringsinrättningen belöpande andelen av skadeståndet kommer att täcka mera än vad försäkringsinrättningen utbetalat.[7]

Principen innebär, att skadeståndet delas i två delar, en motsvarande den andel av förlusten som försäkringsskyddet omfattar, en motsvarande återstoden. Den förra delen tillkommer försäkringsinrättningen, den senare delen tillkommer den skadelidande själv. Huruvida försäkringsinrättningen regressvägen skall få tillbaka vad

---

[5] Jfr även t. ex. NJA 1946 s. 655 (HovR:n) och 1949 s. 460.

[6] Av NJA 1930 s. 541 skulle man möjligen kunna få det intrycket, att om reducerad försäkringsersättning utgår, försäkringsinrättningen alltid har regressrätt för hela beloppet. Men inrättningen kan ju icke genom reduktionen få utöva regressrätt för högre belopp än om ingen reduktion skett. Det är alltså kvottalet för reduktionen av skadevållarens ersättningsskyldighet som bestämmer även reduktionen av anstaltens regressrätt.

[7] Se NJA 1937 s. 282.

inrättningen utbetalat beror av om det utbetalade beloppet täckes av inrättningens andel i skadeståndet. Vad som överstiger denna andel får inrättningen själv vidkännas. Skulle försäkringsersättningen vara mindre än inrättningens andel i skadeståndet, kommer emellertid skillnaden den skadelidande till godo.[8]

Principen har kritiserats av Ulne, som i stället förordar regeln, att hela beloppet skall avräknas, i enlighet med minoritetens ståndpunkt i NJA 1927 s. 248 och 1931 s. 601.[9] Härför åberopar han bl. a. att olycksfallsersättningen är att »jämställa med ett skadestånd», ehuru det utbetalas på annat sätt än skadestånd i allmänhet. Att avräkna hela försäkringsersättningen vore dock knappast lämpligt. Detta skulle innebära, att den fördel, som gives den skadelidande genom att reglerna om nedsättning av försäkringsersättning på grund av den skadelidandes medvållande äro förmånligare för honom än motsvarande nedsättningsregler vid skadestånd, skulle utjämnas eller helt berövas honom i de fall, där han utöver försäkringsersättningen är berättigad till skadestånd.[1]

Vad beträffar privat försäkring synes man vid underförsäkring — som onekligen har stora likheter med att ersättning enligt olycksfallsförsäkringslagen utgår med lägre belopp än den verkliga arbetsinkomsten — böra tillämpa samma princip som blivit gällande vid olycksfallsförsäkringen.[2] Skadeståndet bör alltså i det ovan s. 187 f. anförda exemplet fördelas mellan försäkringsgivaren och den skadelidande själv i proportion 16 000 kr. och 4 000 kr.

Som skäl för denna regel kan, utom vad som nyss anfördes på tal om den allmänna olycksfallsförsäkringen, också påpekas, att om försäkringsgivaren har företräde, så kommer en större eller mindre grad av underförsäkring endast att ha betydelse för försäkringsgivaren.[3] Den skadelidande får nämligen då samma sammanlagda belopp, så snart försäkringsersättningen understiger skadeståndet, oavsett om underförsäkringen är större eller mindre.

På samma sätt som vid olycksfallsförsäkringen synes vid privat försäkring försäkringsgivarens regressbelopp icke böra minskas av

---

[8] Jfr Hörstadius, SvJT 1935 s. 49 f.

[9] NFT 1940 s. 325.

[1] Betr. konkurrens mellan efterlevandes anspråk på skadestånd och försäkringsinrättningens regresskrav, då den dödade själv medverkat till skadan, se nedan s. 193.

[2] Jfr Hörstadius, SvJT 1935 s. 50 f.

[3] Jfr Bruck s. 674 f.

att försäkringsersättningen nedsättes på grund av den skadelidandes medverkan. Fortfarande gäller emellertid givetvis principen, att i händelse den skadeståndsskyldiges tillgångar icke förslå för att fullgöra betalningsskyldigheten till såväl skadelidande som försäkringsgivare, den förstnämnde bör ha företräde.

B. Regressrätten vid ersättning till efterlevande.

a. Vid ersättning till efterlevande kommer, såsom redan i annat sammanhang nämnts[4], regressrätten i särställning i förhållandet mellan skadelidande och försäkringsgivare, genom att försäkringsersättningen påverkar de efterlevandes rätt till skadestånd. Ur försäkringsgivarens synpunkt innebär detta, att om han har regressrätt han aldrig kan utnyttja denna vid stora försäkringar (eller då de efterlevande äro förmögna), varför han i dessa fall får bära den slutliga förlusten själv, medan han vid små försäkringar (och under förutsättning att andra förmögenhetstillgångar saknas) har möjlighet att flytta över förlusten. Ur de efterlevandes synpunkt återigen innebär regeln, att vid stora försäkringar (eller om andra förmögenhetstillgångar finnas) regressrätten icke berövar dem någon rätt till skadestånd som de eljest kunnat göra gällande, vilket däremot kan inträffa vid små försäkringar (under förutsättning att även andra förmögenhetstillgångar saknas). Att regressrätt finnes gynnar alltså större försäkringshavare i förhållande till de mindre.

Dessa konsekvenser utgöra ett skäl varför regressrätt uteslutits vid summaförsäkring, ehuru de givetvis endast ha betydelse vid ersättning på grund av dödsfall.[5] Med hänsyn till dem föreslog försäkringsavtalskommittén att göra också regressregeln vid summaförsäkring tvingande. Då regressregeln i övrigt blev dispositiv blev emellertid även regeln vid summaförsäkring dispositiv.[6] Det torde emellertid knappast förekomma, att försäkringsgivare vid livförsäkring

---

[4] Se ovan s. 37.

[5] SOU 1925: 21 s. 104 f. — Jfr Hörstadius, SvJT 1935 s. 246, vars slutsats, att även vid överlåtelse av skadeståndsrätt försäkringsgivaren skulle vara förhindrad utöva regressrätt, dock icke lär vara hållbar. Varför skulle de efterlevande vara förhindrade överlåta sitt skadeståndskrav till försäkringsgivaren, då de eljest kunna överlåta det till vem som helst? Jfr även i övrigt NJA 1900 s. 395 samt nedan i texten ang. arbetsgivarens regressrätt vid utbetalning av efterlevandepension.

[6] Se härom ovan s. 56.

förbehåller sig regressrätt. Eftersom möjlighet lär saknas att vid premiesättningen för livförsäkringen taga hänsyn till de konsekvenser som nyss nämndes, är det med hänsyn till försäkringshavarna starkt motiverat att icke här tillämpa regressrätt.

För pension som utgår från arbetsgivare har emellertid rättspraxis slagit in på en annan linje.[7] Regressrätt anses finnas även utan att så särskilt förbehållits. Här inträda alltså i förhållandet mellan arbetstagare och arbetsgivare de konsekvenser som nämndes. Ju mindre de belopp äro, som arbetsgivaren betalar till de efterlevande, desto större är sannolikheten för att dessa skola vara behövande i lagens mening, och desto större är också sannolikheten för att arbetsgivaren skall kunna utöva regress och därigenom undgå att slutgiltigt bära förlusten. Detta resultat förefaller ganska olämpligt. Såsom tidigare sagts bygger regeln troligen på en analogi från reglerna om ersättning till den skadelidande själv, varvid de särskilda förhållandena då jämkningsmöjlighet finnes icke tillräckligt beaktats.[8]

b. Ersättning från försäkringen för olycksfall i arbete inverkar ju icke på bedömningen av de efterlevandes behov av skadestånd, och de konsekvenser som nyss skisserades uppkomma därför icke. Med hänsyn till att det här är fråga om en obligatorisk försäkring ligger saken också något annorlunda till än vid frivilliga försäkringar och pensioner.[9]

Även här kunna emellertid vissa problem uppkomma, som röra förhållandet mellan de efterlevandes skadeståndsanspråk och försäkringsgivarens regressanspråk.

Ett sådant problem framgår av *NJA 1951 s. 517*. Vid bestämmande av skadestånd till en änka, som även hade fått ersättning från olycksfallsförsäkringen, uppkom fråga hur den livränta, som kunde utgå ur skadeståndet, skulle konstrueras. Änkan yrkade att livräntan skulle utformas på ett sätt, som gav henne möjlighet att under viss tid utfå skadeståndsbelopp utöver ersättningen från

---

[7] NJA 1931 s. 723, 1938 s. 635. Se härom s. 38.

[8] Se ovan s. 38 ff.

[9] Enligt vissa nu tillämpade bestämmelser om efterlevandepension reduceras denna då ersättning utgår från försäkringen för olycksfall i arbete. Resultatet kan då bli att den senare — med regressrätt förenade och därför av den skadeståndsskyldige burna — försäkringsersättningen minskar den pension, som utgår som vederlag för pensionsavgifter eller arbetsprestationer.

olycksfallsförsäkringen. Enligt ett annat alternativ för beräkningen av livräntan skulle denna fördelas jämnare på de olika åren och därigenom i sin helhet åtgå för att täcka försäkringsinrättningens regressanspråk. HD:s majoritet ansåg änkan ha valrätt vid bestämmande av livräntans konstruktion. I ett särskilt yttrande av JustR Lech motiverades detta bl. a. med att försäkringsinrättningens regressrätt i princip borde stå tillbaka för den efterlevandes skadeståndsrätt. JustR Walin var emellertid skiljaktig och ville, med hänsyn bl. a. till försäkringsinrättningens rätt, använda den för änkan mindre fördelaktiga metoden att bestämma livräntan.

Att tillåta efterlevande att själv bestämma hur ett skadeståndsbelopp skall fördelas kan vara motiverat särskilt med hänsyn till att den efterlevande själv bäst kan avgöra när behovet av skadestånd finnes. Om försäkringsersättning utgår förändras emellertid situationen. Det val som den efterlevande träffar måste påverkas också av rätten till försäkringsersättning och regressrätten för denna. Det nämnda prejudikatet innebär, att valrätten icke inskränkes härav. Valrätten kan emellertid icke vara helt oinskränkt. Skadeståndet bestämmes ju av den efterlevandes behov av underhåll. Det framgår också att HD:s majoritet endast ansett valrätt föreligga inom en viss ram. Det är emellertid intressant att finna, att majoriteten gått så långt i eftersättande av försäkringsinrättningens regressrätt i förhållande till den skadelidandes eget anspråk, att den efterlevande tillåtits att utnyttja den valrätt, som är motiverad av andra skäl, för att därigenom öka sin sammanlagda ersättning på försäkringsinrättningens bekostnad.

Även skadestånd till efterlevande enligt SL 6: 4 minskas ju då den dödade genom eget vållande medverkat till skadan. Om de efterlevande samtidigt äro berättigade till ersättning från försäkringen för olycksfall i arbete, reduceras därvid också försäkringsgivarens regressanspråk.[1] Detta innebär att, samtidigt som försäkringsersättningen icke anses påverka de efterlevandes behov av skadestånd, de efterlevande kunna få mera från försäkringsinrättningen och den skadeståndsskyldige sammanlagt än skadeståndet utgör.[2] Om regressrätten haft företräde skulle detta icke blivit fallet. Regeln

[1] NJA 1931 B nr 154, 1933 A nr 87, 1934 B nr 459, 1939 B nr 215 (HovR:n).

[2] Jfr Ulne, NFT 1940 s. 325. Med hänsyn bl. a. härtill anser Ulne, att försäkringsinrättningens regressanspråk bör ha företräde framför de efterlevandes skadeståndskrav mot skadevållaren.

är emellertid motiverad av samma skäl som tidigare i annat sammanhang anfördes beträffande den skadelidandes medverkan då ersättning utgår till honom själv[3], och principen att försäkringsersättningen icke påverkar skadeståndets sammanlagda belopp bör icke rubbas för detta särskilda fall.

C. *Förverkande av försäkringsskydd genom förhindrande av regress.*

Försäkringsgivarens regressrätt har betydelse för försäkringshavaren också genom att denne kan gå miste om sin rätt till försäkringsersättning, ifall han genom avtal berövar försäkringsgivaren möjligheten att utöva denna regressrätt. Man får här skilja mellan avtal före försäkringsfallet och avtal i samband med eller efter detta.

a. Om försäkringshavaren *före försäkringsfallet* frånskriver sig rätt till skadestånd, medför detta enligt gängse mening, att han går miste om rätten till försäkringsersättning från privat försäkring i händelse skadeståndsanspråk skulle ha uppkommit om friskrivning ej skett och dessutom anspråket varit sådant som försäkringsgivaren kunnat påräkna.[4] Detta innebär att man beträffande friskrivningsklausuler får skilja mellan sådana som äro vanliga och sådana som ha ett mera extraordinärt innehåll.[5] I den mån friskrivningsklausulerna äro allmänt förekommande och överensstämma med handelsbruk kunna de icke påverka försäkringsgivarens ansvar. För sjötransporter äro ju friskrivningsklausulerna i stor utsträckning reglerade genom tvingande lagstiftning. Sådana som äro tillåtna enligt dessa regler kunna givetvis icke medföra att försäkringshavaren går miste om rätten till ersättning. Beträffande andra får frågan avgöras från fall till fall.

Det förefaller emellertid alltför strängt att i enlighet med den citerade meningen låta varje friskrivningsklausul, som försäkringsgivaren icke haft att påräkna och som vid inträffande försäkringsfall gör det omöjligt för honom att utkräva skadestånd, medföra

---

[3] Se ovan s. 190.

[4] Grundt s. 305 f., Ussing, Enkelte Kontrakter s. 260. Jfr Palmgren, FJFT 1945 s. 295 f. Att försäkringshavaren går miste om försäkringsersättningen stadgas uttryckligen i tysk rätt (§ 67 st. 1 p. 3 VVG), österrikisk rätt (§ 62 st. 1 VVG) och schweizisk rätt (art. 72 st. 2 VVG). Se härom särskilt Ehrenzweig (1952) s. 287 ff.

[5] Jfr för tysk rätt särskilt RGZ 122, 292.

att försäkringshavaren går miste om sin rätt till ersättning. Frågan synes i stället, då stöd i svensk rätt saknas för någon strängare regel, böra bedömas enligt reglerna om upplysningsplikt och om fareökning. Antag att en försäkringstagare vid tecknande av brandförsäkring å hus i närheten av järnväg underlåter att upplysa om att han enligt särskilt åtagande är skyldig att tåla gnistfaran från järnvägen. Verkan härav, om huset skulle antändas genom sådan gnistskada, bör bedömas enligt vanliga regler om upplysningsplikt i 7—9 §§ FAL. Detta innebär att underlåtenheten att lämna upplysning blir relevant endast om försäkringstagaren insett eller bort inse skadeståndsansvarets betydelse och förtigandet kan tillräknas honom som vårdslöshet. Den påföljd som närmast kommer i fråga blir att försäkringsersättningen reduceras i enlighet med pro-rata-regeln. Det synes rimligt att här även taga hänsyn till rättsvillfarelse. På liknande sätt bör ett efter försäkringsavtalet träffat avtal om friskrivning bedömas enligt reglerna om fareökning.

Det nu sagda gällde privat försäkring. Vid *försäkring för olycksfall i arbete* kan däremot den ersättningsberättigade enligt 30 § olycksfallsförsäkringslagen icke avsäga sig rätten till ersättning. Han lär därför icke heller genom avtal kunna förverka denna rätt. Trots detta torde emellertid friskrivningen, såsom tidigare sagts, vara verksam även mot försäkringsinrättningen.[6] Så bör vara fallet även om den, till vars förmån friskrivningen skedde, visste om att skadan kunde inträffa under sådana omständigheter att rätt till ersättning från olycksfallsförsäkringen fanns.

b. Då *försäkringsfall inträffat eller hotar* ingår det i försäkringshavarens skyldigheter enligt 52 § FAL att vidtaga åtgärder för bevarande av försäkringsgivarens rätt mot tredje man, där denne är ersättningsskyldig.[7] Härav måste a fortiori följa att försäkringshavaren icke får uppgiva sin rätt mot denne. Påföljden av försummelse av förpliktelserna enligt denna paragraf inträder endast om försäkringshavaren handlat uppsåtligen eller av grov vårdslöshet. Tänkbart är att försäkringshavaren av vårdslöshet, som icke är grov, är okunnig om att han har rätt till försäkringsersättning, då han befriar den skadeståndsskyldige helt eller delvis från hans förpliktelse. I så fall bör han ha kvar sin rätt mot försäkringsgivaren

---

[6] Se ovan s. 14 f.

[7] Jfr NJA 1936 s. 608.

oavkortad. Försäkringshavaren går emellertid enligt 52 § icke ens genom uppsåtligt handlande helt miste om rätten till försäkringsersättning, utan blott i den mån som prövas skälig. Om den skadeståndsskyldige skulle sakna tillgångar att fullgöra försäkringsgivarens regressanspråk bör detta vara en betydelsefull omständighet vid skälighetsprövningen.

Försäkringshavarens möjligheter att med verkan mot försäkringsgivaren uppgiva sitt skadeståndsanspråk mot tredje man äro emellertid icke oinskränkta. Under vissa förhållanden blir den skadeståndsskyldige icke fri gentemot försäkringsgivaren. Saken ställer sig något olika vid den obligatoriska olycksfallförsäkringen och vid den privata försäkringen, eftersom vid den förra den skadelidande icke kan avsäga sig rätten till försäkringsersättning.

I rättspraxis har beträffande *obligatorisk försäkring* fastslagits att om skadelidande genom förlikning eller eljest nedsätter ett skadeståndsanspråk mot tredje man, så får detta verkan mot försäkringsinrättningen, under förutsättning att den skadeståndsskyldige är i god tro om regressanspråket.[8] Detta gäller alltså även innan den skadelidande krävt ersättning från försäkringsinrättningen. Vad som skall fordras för att den skadeståndsskyldige skall vara i god tro är emellertid icke alltid självklart. Om den skadeståndsskyldige vet om att skadan inträffade i arbete torde detta vanligen vara nog för att han skall vara i ond tro. Däremot kan det ju ofta vara omöjligt för honom att veta, om en skadelidande var på väg till sitt arbete eller ej. Tveksamt är kanske också om man skall kunna begära, att en privatperson skall veta om att rätt till ersättning från försäkring för olycksfall finnes för den som är på väg till eller från sitt arbete och att regressrätt finnes. I dylika fall torde man därför icke böra vara alltför sträng vid kravet på god tro. Däremot ställer sig saken givetvis annorlunda, om den som betalar skadeståndet är ett försäkringsbolag. I övrigt torde emellertid kra-

---

[8] NJA 1930 s. 490. — Såsom ovan s. 14 nämnts, hade i ett rättsfall från tiden före ändringen av 12 § olycksfallsförsäkringslagen (NJA 1926 s. 468) den skadeståndsskyldige ansetts förpliktad ersätta försäkringsinrättningen, oaktat han genom uppgörelse med den skadelidande fritagits från vidare skadeståndsansvar. Detta har satts i samband med att regressrätten enligt nämnda stadgande vid den tiden ansågs vara självständig. Oavsett vad man i övrigt må anse om självständig regressrätt, är det av skäl, som anföras nedan i texten, lämpligt att låta en uppgörelse i god tro befria den skadeståndsskyldige.

vet på god tro icke böra ställas för högt, eftersom detta verkar till nackdel icke endast för skadevållare utan även för skadelidande i allmänhet, genom att det försvårar uppgörelser och utbetalande av skadestånd till skadelidande.[9] Ändå mera skulle givetvis de skadelidandes rätt försämras, om regress fanns mot den skadeståndsskyldige oavsett god tro vid uppgörelsen.

Den skadelidande har emellertid ingen skyldighet att i första hand kräva ersättning av försäkringsinrättningen, trots att han sålunda icke med verkan mot denna kan träffa avtal om skadeståndsanspråket.[1] Om den skadeståndsskyldige utbetalar fullt skadestånd till den skadelidande själv, torde han dock i sitt eget intresse böra underrätta försäkringsinrättningen, eftersom han eljest om denna utbetalar ersättning måste fullgöra regresskyldigheten och sedan är hänvisad till att anställa återkrav av ersättning från den skadelidande själv.[2] Därvid ställa reglerna om condictio indebiti honom i en oförmånlig position, såsom framgår av det bekanta rättsfallet *NJA 1933 s. 25*.

Vid *privat försäkring* ställer sig saken annorlunda, genom att där möjligheten finnes att den skadelidande genom att eftergiva skadeståndsanspråk mot den skadeståndsskyldige går miste om rätten till försäkringsersättning. Om den skadeståndsskyldige är i god tro om försäkringen och den därmed förenade regressrätten bör givetvis en uppgörelse vara bindande. Men även om den skadeståndsskyldige skulle veta om att försäkring fanns, torde uppgörelsen med den skadelidande fritaga honom från ansvar även mot försäkringsgivaren.[3] Den skadelidande har ju — i motsats till vad som gäller vid obligatorisk försäkring — ingen ovillkorlig rätt till försäkringsskyddet. Man kan då icke gärna tänka sig att en uppgörelse är ogiltig, om den skadelidande senare tager sin försäkring i anspråk, ehuru den är fullt giltig om han icke gör detta. En annan sak är emellertid, att det ofta kan vara berättigat att tolka en uppgörelse mellan skade-

[9] Reglerna om inverkan av den skadelidandes medvållande och om företrädesrätt för den skadelidandes eget anspråk komplicera också bedömningen för den skadeståndsskyldige. Icke heller här torde dock stora anspråk böra ställas på god tro. Jfr Roelli—Jäger, anm. 39 till art. 72 (s. 564 ff.).

[1] NJA 1939 A nr 158 (Malmæus s. 209).

[2] Jfr Bennich, Gjallarhornet 1940 s. 352 f.

[3] Jfr Grundt s. 304 f., Ussing, UfR 1940 B s. 123 ff., 215 ff. och Enkelte Kontrakter s. 259 f., Bentzon s. 152 ff. och UfR 1940 B s. 213 ff., Sindballe I s. 160, Palmgren, FJFT 1945 s. 295 f.

lidande och skadeståndsskyldig såsom avseende endast den del av skadan som icke är täckt av försäkring.[4] Om den skadelidande redan uppburit försäkringsersättning och t. o. m. om han framställt krav mot försäkringsgivaren, kommer emellertid saken i ett annat läge. I så fall lär icke en uppgörelse vara bindande mot försäkringsgivaren annat än om den skadeståndsskyldige var i god tro om att den skadelidande tagit sitt försäkringsskydd i anspråk.[5] Om uppgörelsen på grund av god tro blir gällande går emellertid försäkringshavaren i motsvarande mån miste om sin rätt till försäkringsersättning och blir skyldig återbetala denna om han redan uppburit den.[6]

De anförda reglerna om försäkringshavares skyldigheter med avseende på regressen kunna nu sammanfattas. Vid försäkring för olycksfall i arbete har den skadelidande praktiskt taget inga skyldigheter alls, utan ansvaret för att regressen skall kunna genomföras ligger helt på försäkringsinrättningen och på den skadeståndsskyldige. Vid frivillig försäkring riskerar han genom avsägelse av skadeståndsrätt, vare sig detta sker före eller efter skadan, att helt eller delvis förverka sitt försäkringsskydd. Från utländsk rätt finner man uppgifter om att denna inverkan av regressrätten skulle utgöra en farlig fallgrop för mindre försiktiga försäkringshavare[7]; i svensk rätt torde problemet däremot ha mindre betydelse. För den skadeståndsskyldige synes regressrättens existens medföra vissa svårigheter, genom att reglerna om regressrätt från olycksfallsförsäkringen påkalla försiktighet vid uppgörelser med skadelidande.[8]

---

[4] Se NJA 1936 s. 608; jfr även NJA 1928 s. 475 (arbetsgivares regressrätt). Se även Ussing, UfR 1940 B s. 124 f.

[5] Jfr NJA 1934 B nr 4 (Malmæus s. 210) samt Bentzon, UfR 1940 B s. 213 ff. och Ussing, ib. s. 215 ff.

[6] Jfr NJA 1933 s. 25 (ovan s. 197).

[7] Se särskilt Patterson, Cases, s. 253.

[8] Även reglerna om avräkning av olika ersättningar på skadestånd och om sjukkassas regress måste erkännas vara komplicerade ur den skadeståndsskyldiges ståndpunkt. Jfr t. ex. Norström, SvJT 1945 s. 589 ff. samt ovan s. 32 ff.

11 KAP.

Regressrättens inverkan på försäkringsskydd och skadeståndsansvar.

Den positivrättsliga undersökningen är nu slutförd. Det återstår att överblicka resultat och draga slutsatser.

I inledningen till denna undersökning nämndes, att medan regressrätten tidigare sågs som en angelägenhet av betydelse huvudsakligen för förhållandet mellan försäkringsgivare och försäkringshavare, tendensen numera är att främst beakta dess verkningar på skadeståndsansvaret i allmänhet. Vid en bedömning av regressrättens utformning är det lämpligt att taga upp dessa båda ändamålssynpunkter var för sig.

Försäkringsgivarens intressen torde därvid icke behöva någon utförligare diskussion. Försäkringsgivarna kunna genom sin premiesättning anpassa sig efter olikheter i regressinkomster och efter den inverkan, som regressreglerna må ha på försäkringsfallens inträffande. Av särskild vikt för försäkringsgivarna är givetvis att ha klara och praktiskt användbara riktlinjer för regressernas utövande. Detta ligger emellertid även i både försäkringshavares och skadeståndsskyldigas intresse, om också mera indirekt. Ett annat intresse för försäkringsgivarna är, att svikligt eller kollusivt framkallande av skador icke uppmuntras. Vidare kan det vara av betydelse för försäkringsgivarna att icke nödgas anställa impopulära och därför ur konkurrenssynpunkt skadliga regresser. Internationella konkurrensförhållanden kunna å andra sidan motivera att regresserna icke tvångsmässigt inskränkas i vissa försäkringsgrenar. Dessa och andra synpunkter skola emellertid i det följande icke särskilt diskuteras.

A. Regressrättens utformning och försäkringshavarens intressen.

a. Ofta skulle det strida mot försäkringshavarens intressen om försäkringsgivaren kunde utöva regressrätt. Frågan blir då först, om de *inskränkningar i regressrätten* finnas, som betingas härav.

1. Vad beträffar regress från den *privata försäkringen* har den föregående framställningen visat åtskilliga regler, som direkt taga sikte på att utesluta regressrätt där detta är till försäkringshavarens fördel.

Vid *summaförsäkring* finnes sålunda ingen regressrätt. Vid livförsäkringar och andra försäkringar, som giva ersättning till efterlevande, skulle regressrätten gynna vissa försäkringshavare i förhållande till andra, och med hänsyn bl. a. härtill har regressrätt uteslutits.[1] Vad beträffar ersättning från olycksfalls- och sjukförsäkring, motsvarande förlorad arbetsförtjänst, saknas ju även där regressrätt. Om man skall anse detta vara en regel till försäkringshavarens fördel beror bl. a. av en uppskattning, om möjligheten att kumulera skadestånd och försäkringsersättning i de fall, där skadeståndsansvar uppkommer, är en större fördel än den minskning i premiekostnaden, som kan uppstå genom att försäkringsgivare utövar regressrätt.[2] Att fälla något säkert omdöme härom låter sig icke göras utan att undersöka, om överkompensation faktiskt brukar inträda och hur stor minskningen i premiekostnaden skulle bli. I avsaknad av någon dylik undersökning lär man i varje fall icke kunna med bestämdhet påstå, att lagens regel icke är till försäkringshavarens fördel.[3]

Vad sedan beträffar de inskränkningar i regressrätten, som finnas vid *skadeförsäkringar*, är frågan mera komplicerad. Eftersom vid skadeförsäkring den skadelidande icke äger någon möjlighet att kumulera skadestånd och försäkringsersättning[4], fordras andra och starkare skäl än vid summaförsäkring för att en inskränkning i regressrätten skall vara motiverad.

Det har framgått att enligt svensk rätt sådana inskränkningar kunna inträda på flera olika vägar. Till en början begränsas regressrätten enligt regeln i 25 § FAL, vilken bygger på skillnaden mellan culpaansvar och strikt ansvar. Vidare begränsas möjligheten att utöva regress av reglerna om försäkring av tredje mans intresse och av

---

[1] Se ovan s. 191.

[2] Se ovan s. 30.

[3] Avtalspraxis går i riktning mot att inskränka regressrätten och i stället låta försäkringshavaren kumulera skadestånd och försäkringsersättning. Se Hellner, Försäkringsbolagens utövande av regressrätt.

[4] Se ovan s. 41 f.

att dessa få antagas medföra, att vissa intressenter, även då de icke äro berättigade att utfå ersättning, dock ha samma skydd som försäkringshavare om de äro ansvariga för försäkringsfallet. Slutligen kan skydd mot regressansvar finnas enligt särskilda bestämmelser i försäkringsvillkor. Det är alltså först genom att se alla dessa inskränkningar i ett sammanhang, som man får en bild av skyddets utsträckning.

Såsom framgått av den utländska rätten, är det särskilt vissa försäkringshavaren närstående personer, som böra vara fritagna från regressansvar. De olika kontinentala försäkringsavtalslagarna gå olika långt vid bestämmande av den skyddade personkretsen. Anförvanter, hushållsmedlemmar och anställda undantagas i varierande utsträckning från regressansvar.

I de svenska motiven säges, att den gräns, som vinnes genom att från regressansvar undantaga den som tillhör försäkringshavarens hushåll eller för vars handlingar han ansvarar, är alltför snäv.[5] Det är svårt att förneka detta. Om anställd skadat försäkringshavarens egendom, kan det ofta strida mot dennes intresse att regress utövas mot den anställde, även om han icke skulle svara för dennes handlingar. Ej heller anställningsförhållandet utgör något lämpligt kriterium på behovet av skydd. Vid en trafikansvarsförsäkring, tecknad av bilägaren, ligger det i dennes intresse att skyddet omfattar bilföraren, även om denne icke skulle vara anhörig eller anställd utan en vän till ägaren, som tillfälligtvis för bilen. Det kan också ur försäkringshavarens synpunkt vara önskvärt att skyddet omfattar gäster i hans hem, om dessa skulle vålla skada. I kontraktsförhållanden är det ofta rimligt att försäkringshavarens medkontrahent har skydd.

Försäkringshavaren kan emellertid vara intresserad av att regressanspråk icke framställes, även om skadevållaren skulle vara honom fullständigt obekant. Särskilt om skadevållaren är jämförelsevis fattig och hans skuld är ringa, eller om skadeståndsbeloppet skulle vara stort, ligger detta nära till hands. Man kommer här in på ungefär samma överväganden som också ur mera allmän synpunkt anses motivera en begränsning av regressansvaret. Dessa båda ändamålshänsyn glida här in i varandra.

Svensk rätt har här valt den lösningen, att skyddet omfattar en

---

[5] Se citat ovan s. 55.

obegränsad personkrets men å andra sidan endast avser culpaansvar vid vårdslöshet, som ej är grov.

Såsom framgått är det en jämförelsevis sträng regel att regress mot närstående finnes vid grov vårdslöshet.[6] De olägenheter, som härigenom skulle kunna uppstå för försäkringshavaren, ha emellertid svenska domstolar kompenserat genom sin tolkning av begreppet grov vårdslöshet. Det är möjligt att skyddet för försäkringshavaren därigenom också dragit med sig en utvidgning av skyddet för skadevållare i allmänhet.[7]

Anmärkningsvärt är också att skyddet endast avser culpaansvar. Kastar man en blick på de olika ansvarsformer, som i *utomobligatoriska* förhållanden äro förknippade med fullt regressansvar, måste emellertid om de flesta av dem sägas, att det icke är sannolikt att en skadelidande försäkringshavare skulle ha någonting emot att regressrätt utövas närhelst skadeståndsansvar finnes. Oftast kommer skadeståndsskyldigheten — vare sig ansvaret beror på lagstadgande eller på stadgad rättspraxis — att träffa antingen staten eller företagare, som driver verksamhet av större omfattning och bärkraft. Om man, i motsats till den mening som segrat i rättspraxis och även här hävdats, skulle anse regressansvar oberoende av grov vårdslöshet uppstå så snart en företagare ansvarar för underordnads culpa, skulle däremot detta omdöme behöva modifieras.

Undantag finnas emellertid. Att full regressrätt finnes vid det strikta skadeståndsansvaret för hund kan ur försäkringshavarens synpunkt vara ungefär lika förkastligt som det skulle vara vid culpaansvar. Viktigare är dock bilägares och bilförares ansvar. Vad beträffar bilägare kan man visserligen mera sällan vänta sig att regressrätt, utövad oberoende av grov vårdslöshet, leder till olägenhet för försäkringshavare, men detta beror på den obligatoriska trafikförsäkringen i förening med det förhållandet, att denna regelbundet är kombinerad med ett frivilligt ansvarsmoment. Sammanhanget är alltså mera komplicerat än att ansvarets karaktär i och för sig indicerar att skydd mot regressansvar icke behöves. Härmed sammanhänger att, om den av försäkring täckta skadan skulle överstiga trafikförsäkringens ansvarsbelopp, den fulla regressrätten kan vara mycket sträng. När så kommer att inträffa beror emellertid av åtskilliga faktorer, vari ingår även hur de skador som skola anses

[6] Se ovan s. 44.

[7] Jfr ovan s. 64 f.

förorsakade av biltrafik bestämmas.[8] Vad beträffar bilförarens ansvar, för vilket en särskild regressregel finnes vid trafikförsäkringen, har av framställningen här framgått, att det skydd som lagen ger icke är särskilt tillfredsställande, icke ens om man tager hänsyn till att förarens skadeståndsskyldighet vanligen kommer att bestridas ur bilägarens trafikförsäkring. Trots att systemet av lagregler är invecklat, ger det alltså icke något lämpligt skydd åt föraren.[9]

För *kontraktsförhållanden* kan däremot strikt ansvar knappast ens som huvudregel sägas vara någon lämplig indikation på att skydd mot regressansvar icke behöves. Slutsatserna måste emellertid bli mycket osäkra, då de till stor del bero på tvivelaktiga tolkningsfrågor. I vissa fall torde dock försäkringen befria den som eljest oberoende av culpa varit skyldig bära förlusten av egendomen från hans ersättningsskyldighet.[1]

Skyddet för den skadelidandes medkontrahent kommer till stor del att bestämmas av reglerna om försäkring av tredje mans intresse. Dessa regler, och de ytterligare inskränkningar i regressrätten som kunna härledas ur dem, innebära en betydelsefull komplettering av det övriga skyddet mot skadeståndsansvar då skadan är täckt av försäkring. Reglernas tillämplighet är emellertid i första hand beroende av att den enligt skadeståndsreglerna ansvarige dragit nytta av försäkrad egendom på sådant sätt att han kunnat utfå del av försäkringsersättning.[2] De ha därigenom icke något samband just med behovet av skydd mot regressansvar. Vid köp och pantsättning giva de visserligen ett skydd, som är anpassat efter båda kontrahenternas behov. Vid nyttjanderättsavtal skyddas däremot, då försäkringen tagits av ägaren, endast denne, medan nyttjanderättshavarens regressansvar bestämmes enligt vanliga regler. Detta innebär att om ägaren, såsom enligt tvingande regler ofta blir fallet, tecknar försäkring på utarrenderade byggnader, arrendatorn åtminstone på papperet har regressansvar om han vållat skadan och ägaren skulle överlåta sitt skadeståndsanspråk. Även om skyddet må vara tillfredsställande ur försäkringshavarens egen synpunkt, då

---

[8] Jfr NJA 1943 s. 433 (särskilt trafikförsäkringsbolagets argumentering) samt Palmgren, FJFT 1945 s. 299 och Hult, SvJT 1947 s. 503.

[9] Se ovan s. 99 f.

[1] Se ovan s. 116 f., 141.

[2] Se ovan s. 134 f.

försäkringsfallet inträffat, kan det därför sägas vara otillfredsställande om man ser till kontraktsförhållandet som sådant.

Då den som innehar annans egendom försäkrat denna till ägarens förmån, torde han därmed också ha det skydd mot regressansvar som behöves, utan att behöva träffa särskilt avtal om inskränkning av regressrätten.[3] Detta innebär att arrendatorn, om han undantagsvis har skyldighet att själv teckna försäkring på arrenderade byggnader, är effektivt skyddad mot regressansvar.

Den skillnad, som på detta sätt uppstår mellan arrendatorns skydd om han själv tecknat försäkring och om ägaren tecknat försäkring, är uppenbarligen föga rationell. Även i andra kontraktsförhållanden kunna liknande diskrepanser uppstå.

I detta sammanhang kan också antecknas, att det är ovisst i vilken utsträckning försäkringshavarens intresse, att regressrätt icke utövas i konkurrens med hans eget skadeståndsanspråk, tillgodoses.[4] — Någon större risk, att försäkringshavaren genom underlåtenhet att beakta försäkringsgivarens rätt att utöva regress går miste om sitt försäkringsskydd, torde icke finnas.[5]

Där lagens regler icke giva tillräckligt skydd finnes möjligheten att genom avtal inskränka regressrätten ytterligare. Såsom framgått utnyttjas denna ibland. Viktigast är skyddet för bilförare i bilförsäkringen. Det ligger emellertid i sakens natur att skydd genom särskilda bestämmelser om regressrätt endast kunna taga sikte på vissa vid avtalets ingående aktuella ansvarssituationer, medan regressansvaret i övrigt blir oberört. Särskilt skydd för försäkringshavarens medkontrahent i kontraktsförhållande lär sålunda sällan betingas.

Genom att det är möjligt att träffa avtal även om vidaregående regressrätt än lagen medgiver, kan emellertid regressrätt komma att upplåtas även mot sådana som försäkringshavaren har anledning att skydda. Regressbestämmelserna i försäkringsvillkoren kunna icke heller i detta avseende vara alltför komplicerade. En konsekvens härav blir t. ex., att vid ansvarsförsäkring full regressrätt förbehålles mot alla som icke äro försäkringshavaren närstående.[6] Vid bilförsäkring förbehålles full regressrätt mot andra

[3] Se ovan s. 149 f.
[4] Se ovan s. 184 ff.
[5] Se ovan s. 198.
[6] Se ovan s. 166.

än den egna bilens ägare och förare; som följd härav ådraga sig icke endast järnvägar och spårvägar regressansvar oberoende av grov vårdslöshet utan också alla andra trafikanter, t. ex. fotgängare och cyklister, och t. o. m. anhöriga, om dessa skulle råka orsaka skada på en försäkrad bil. Det är ofta svårt att veta i vilken utsträckning dylika avtalstekniska faktorer påverkat klausulerna om regressrätt.

Man kan därför knappast komma ifrån, att också med nuvarande utformning av lagens regressregel och av försäkringsvillkoren luckor finnas i skyddet för försäkringshavarens egna intressen. Trots lagens inskränkning av regressrätten och domstolarnas praxis äro försäkringshavarna ofta beroende av det sätt, varpå försäkringsgivarna handha regressanspråken.

2. Även för *försäkringen för olycksfall i arbete* kan man, på samma sätt som för den privata försäkringen, ställa frågan, hur regressen påverkar intressenternas ställning. Därvid har man att taga hänsyn till två skilda kategorier, nämligen försäkringshavarna, dvs. de anställda, och försäkringstagarna, dvs. arbetsgivarna. Vad beträffar de anställdas intresse, att regressrätt icke utövas mot dem om de skadat annan anställd, tillgodoses icke detta genom lagens regel, utan deras skydd beror på försäkringsinrättningarnas praxis. Enligt denna utövas icke regressrätt mot arbetskamrat till den skadade eller arbetsledare, där ansvaret träffar dessa personligen.[7] Vad beträffar arbetsgivarna äro dessa ju skyddade mot regressansvar för att de skadat sina egna anställda i arbetet, såvida icke skadan förorsakats uppsåtligen. Arbetsgivarnas skydd fordrar emellertid också, att deras anställda arbetsledare äro fritagna från regressansvar, eftersom arbetsgivarna eljest riskera att själva nödgas bekosta sådant skadestånd. På denna punkt giver icke heller 12 § olycksfallsförsäkringslagen något skydd. Det sätt, på vilket arbetsgivarnas skydd här kunnat tillgodoses, har varit, att i villkoren för sådan ansvarsförsäkring för företagare, som omfattar även arbetsledares ansvar, en bestämmelse intagits att försäkringen icke omfattar regressanspråk mot arbetsledaren personligen från försäkringen för olycksfall i arbete.

---

[7] Det är att märka att det mycket omskrivna målet NJA 1946 s. 655 (ovan s. 175 f.) i realiteten rör en uppgörelse mellan social försäkringsinrättning och trafikförsäkringsbolag. Enl. uppgift SOU 1951: 25 s. 315 f. ha de sociala olycksfallsförsäkringsbolagen aldrig utövat regress mot arbetsledare, medan Riksförsäkringsanstalten tidigare gjort det (jfr NJA 1939 s. 311) men numera upphört.

Man finner alltså, att även vid försäkringen för olycksfall i arbete det skydd, som genom inskränkningar i regressrätten gives för de närmaste intressenterna, är ganska ofullkomligt, ehuru det i viss mån kompenseras av andra faktorer än lagens reglering.

b. Försäkringsskyddets effektivitet fordrar emellertid stundom också att *regressrätt finnes och utövas.*

Ibland resonerar man i denna fråga som om den egentliga fördelen skulle bestå däri, att regressinkomsterna kunna bidraga till att hålla premierna nere för en viss försäkringsgren. Detta vore dock att förenkla saken.

Det kan också tänkas att regressrätten medför den fördelen, att en speciell fara, som annars skulle medfört premieförhöjning för försäkringshavaren, icke får denna effekt eller får effekten i mindre grad om faran kompenseras genom regressansvaret. Man kan t. ex. tänka sig, att den ökning i premien, som skulle inträda för byggnad i närheten av järnväg, minskar om den ökade risken kompenseras genom regressrätten mot järnvägen.[8] Även om icke regressrätten har någon betydelse för hela försäkringsgrenen, kan den alltså ha betydelse för tarifferingen av vissa särskilda risker.

Även preventionen, som brukar ses som ett mera allmänt intresse, har särskild betydelse för försäkringshavarna, i det om försäkringsfallen öka icke endast premierna stiga utan också försäkringshavarna kunna ådraga sig indirekta förluster, som icke äro täckta av försäkring och ej heller av skadestånd. Regressansvaret torde därvid främst behövas för preventionen på kortare sikt, genom att direkt framtvinga ökad aktsamhet i de särskilda fallen med tanke på den ersättningsskyldighet som eljest kunde inträda. Denna prevention torde ha sin främsta betydelse i kontraktsförhållanden, t. ex. då det gäller att förmå den som har annans varor i sin vård att ha sådan uppsikt över dessa, att de icke hanteras vårdslöst av hans anställda eller stjälas av utomstående.

Dessa intressen tillgodoses av den svenska rätten vid *privat försäkring* knappast genom utformningen av regressregeln. De inskränkningar i regressrätten, som skydda försäkringshavaren närstående och därigenom indirekt honom själv, bli tillämpliga även i fall där det närmast ligger i försäkringshavarens intresse att regress utövas, t. ex. vid lagerhållares och fraktförares ansvar. Här träder

[8] Jfr Ussing, TfR 1921 s. 51 f., Ljungman s. 227 ff. samt Hellner, Om försäkringsbolagens utövande av regressrätt.

emellertid avtalsfriheten in, och vid t. ex. transportförsäkringar utnyttjas denna regelbundet. Att denna avtalsfrihet numera i många andra försäkringsgrenar icke tages i bruk, tyder på att det inom dessa icke finnes något större intresse hos försäkringsgivare och försäkringshavare att regress utövas.

En annan sak är emellertid, att i åtskilliga av de fall, där försäkringshavaren varken har särskilt intresse av att regressrätt utövas eller motsatsen, regressrätt saknas. Om driftsledningen hos ett större företag gjort sig skyldig till vårdslöshet som icke är grov, finnes ju ingen regressrätt mot företaget. Gränsdragningen mellan skyddade och icke skyddade skadevållare kan därför ur försäkringshavarens synpunkt synas ganska godtycklig. Delvis utjämnas emellertid detta av att han kan överlåta skadeståndsanspråk till försäkringsgivaren.

Eftersom vid *försäkringen för olycksfall i arbete* vidsträckt regressrätt finnes, är det mindre sannolikt att regress från sådan försäkring icke skulle kunna utövas i något fall, där det ur intressenternas synpunkt är lämpligt att så sker. Den enda tveksamma punkten lär vara om skyddet för arbetsgivarna gått alltför långt, då dessa äro skyddade mot regressansvar så snart de icke orsakat skadan uppsåtligen.[1] Huruvida man på allvar kan göra gällande, att den fördel, som regressansvar vid kvalificerad vårdslöshet av arbetsgivare skulle innebära för de anställda, uppväger den osäkerhet för arbetsgivarna, som en sådan slumpvis och osäkert träffande sanktion skulle innebära, är dock osäkert.[2]

c. Sammanfattningsvis kan konstateras, att regressreglerna både för privat försäkring och för försäkring för olycksfall i arbete endast i begränsad utsträckning tillgodose försäkringshavarens intressen beträffande regressrättens utövande. Även om reglernas utformning kan anses tillfredsställande ur denna synpunkt i vad gäller skador vållade av privatpersoner, som ansvara enligt culparegeln, och även vid de typiska fallen av rent strikt ansvar i utom-

---

[1] Strahl, SOU 1950: 16 s. 93, ifrågasätter om det är berättigat att arbetsgivarna skola ha så vittgående skydd.

[2] Det är sannolikt att regressansvaret träffar mindre arbetsgivare hårdare än större. Dels blir sanktionen mera kännbar för de förra om, såsom förutsättes, arbetsgivarna icke få skydda sig genom privat ansvarsförsäkring (jfr nedan s. 237). Dels är det tänkbart, att försäkringsinrättningarna draga sig för att anställa regresskrav mot större arbetsgivare, eftersom de riskera att genom regressen förlora en kund.

obligatoriska förhållanden, skyddas försäkringshavarnas intressen endast på ett ganska slumpartat och ineffektivt sätt i vad gäller alla de skador, som kunna tillfogas vid olika slag av företagsamhet, som icke ha rent strikt ansvar, och vid olika kontraktsförhållanden.

I viss utsträckning korrigeras vid privat försäkring regelns stelhet genom avtalsfriheten, som utnyttjas både för att inskränka och för att utvidga den regressrätt som lagen ger. Till stor del är emellertid försäkringshavarens skydd beroende av det sätt, på vilket försäkringsgivarna handhava regresserna.

Detta konstaterande innebär givetvis icke i och för sig något underkännande av den nuvarande regleringen. Det är knappast sannolikt att någon enkel regel skulle giva ett i allo tillfredsställande resultat. Förhållandena äro alltför olika för att så kunde tänkas vara möjligt. Men sannolikt är dock, att en begränsning, som just tog sikte på att skydda försäkringshavaren närstående personer, skulle bliva mera rationell ur dennes synpunkt än en begränsning, som bygger på ansvarsregelns uppbyggnad. Därigenom skulle man troligen i mindre utsträckning vara hänvisad till korrigering genom avtalsvillkor och försäkringsbolagens praxis. Även för olycksfallsförsäkringen synes det finnas skäl att skilja mellan ansvaret för dem, som höra till arbetsgivarens intressekrets, och ansvaret för övriga.

Om en sådan princip skulle införas, finge försäkringshavarens intresse av att regress icke utövas mot skadevållare i allmänhet endast komma i betraktande i den mån av mera allmänna skäl skadeståndsrätten inskränktes mot dessa.

Regressrätten i kontraktsförhållanden bör anpassas efter kontraktstypens speciella behov. Hithörande frågor skola diskuteras senare.[3]

B. Regressrätten ur allmänt skadeståndsrättsliga synpunkter.

a. Regressrättens utformning i svensk rätt är så starkt präglad av försäkringshavarens intressen, att dess överensstämmelse med målsättningen på skadeståndsrättens område måste bli ganska slumpartad. Icke minst avtalsfriheten gör bilden ganska förvirrad. Såsom framgått kan en följd av avtalsfriheten bli att även skyddet för

---

[3] Se nedan s. 233 f., 249 ff.

försäkringshavaren närstående inskränkes.[4] Ändå mera sannolikt är givetvis, att verkningarna på skadeståndsansvaret i allmänhet bli obeaktade vid utnyttjande av avtalsfriheten. Innehållet i regressklausuler kommer att bestämmas av de för en viss försäkringsgren betydelsefulla och typiska regressituationerna, och andra regressmöjligheter kunna icke regleras särskilt.

Det är ofta mycket svårt att göra sig en bild av det slutliga resultatet av skadeståndsregler inom och utom kontraktsförhållanden, regressregler inom skadeståndsrätten, regler om försäkringsgivares regressrätt, gängse avtal och mera speciella avtal, om man ser allt detta som en enhet. I denna undersökning ha reglerna om försäkringsgivarens regressrätt framställts i relation till de grundläggande skadeståndsrättsliga principerna. I verkligheten kombineras emellertid flera ansvarsregler och tillhörande regressregler ofta i en och samma situation.

Ett exempel kan belysa detta. Antag att en byggmästare reparerar ett hus enligt avtal med ägaren, och att en av byggmästarens arbetare därvid genom vårdslöshet orsakar brandskada på huset. Följande möjligheter synas finnas att utkräva ersättning för skadan. Husägaren kan kräva skadestånd av arbetaren enligt culparegeln eller av byggmästaren på grund av dennes anställdes culpa. Husägaren kan också taga sin brandförsäkring i anspråk, varvid försäkringsgivaren med stöd av lagens regel kan utöva regress om vårdslösheten varit grov. Överlåter försäkringshavaren sitt skadeståndsanspråk kan dock försäkringsgivaren utöva regress, oberoende av grov vårdslöshet, mot såväl den vårdslöse arbetaren som mot byggmästaren. Om byggmästaren blir krävd har denne i sin tur enligt skadeståndsreglerna, eventuellt i enlighet med kollektivavtal eller enskilt arbetsavtal, regressrätt mot arbetaren. Det är emellertid möjligt att byggmästaren har en ansvarsförsäkring, ur vilken skadan ersättes, och i så fall bestämmes ansvarsförsäkrarens regress mot arbetaren av villkoren för ansvarsförsäkringen, varvid arbetaren vanligen fritages från regress om han icke orsakat skadan uppsåtligen eller i uppenbart berusat tillstånd.

Man finner alltså att arbetarens ansvar i en och samma situation kan bestämmas efter fyra olika normer, beroende av i vilken ordning ansvaret tages i anspråk, nämligen culparegeln (i förhållande

[4] Se ovan s. 204 f.

till husägaren), regeln om försäkringsgivarens regressrätt (i förhållande till brandförsäkringsgivaren om överlåtelse ej sker), regressregler i skadeståndsrätten eller i avtal (i förhållande till byggmästaren) och särskilda försäkringsvillkor (i förhållande till ansvarsförsäkraren).[5]

Exemplet, som långt ifrån är särskilt tillkrånglat, belyser flera olika förhållanden. Det framgår att slutresultatet visst icke alltid blir detsamma, om olika vägar för att framställa ersättningsanspråk väljas. Detta beror i hög grad just på reglerna om försäkringsgivares regressrätt och på regressbestämmelser i försäkringsavtalen. Av exemplet framgår emellertid också, att de olika ansvarsmöjligheterna äro högst olika praktiska. Framför allt är det givetvis föga sannolikt, att husägaren eller brandförsäkringsgivaren kräver arbetaren, då dennes arbetsgivare är ansvarig. Vill man bedöma regressrätten ur mera allmän synpunkt, måste man även beträffande den taga hänsyn till, att på papperet förekommande rättigheter ofta icke utnyttjas.

På detta område gäller därför i särskilt hög grad, att inga absoluta påståenden om att reglerna ha vissa verkningar eller fylla vissa funktioner kunna fällas. Man kan alltid undersöka hur regressreglernas innehåll överensstämmer med vissa tänkta syften. Vill man gå ett steg vidare och söka fastställa deras faktiska inflytande är den största försiktighet på sin plats; reglerna komma att i varierande och ofta ytterst svårfastställbar grad neutraliseras av andra rättsregler och av andra faktorer än rättsreglernas innehåll. Denna reservation måste ständigt göras vid diskussionen om reglernas funktion.

b. Vad beträffar *skadevållarens intresse av att skadeståndsansvaret lindras,* kan till en början konstateras, att då ingen självständig regressrätt finnes enligt svensk rätt, försäkringen åtminstone icke kommer att öka skadevållarens ansvar. Skadeståndsskyldigheten blir icke större därför att skadad egendom är försäkrad eller därför att vid personskada den skadelidande har försäkringsskydd.[6] Detta gäller för alla skadeståndsskyldiga. Regressrätten inskränkes dessutom i sådana fall, där den skadelidande, om ingen försäkring funnits, själv sannolikt icke skulle ha utkrävt skadestånd. Det är därför

[5] Om man dessutom tar hänsyn till regressöverenskommelsen mellan försäkringsbolagen (ovan s. 170 f.), kompliceras reglerna ytterligare.

[6] Se ovan s. 10.

knappast troligt, att frivillig försäkring kan leda till att skadevållare, som eljest icke blivit tvungen utge skadestånd, nödgas göra detta.

Tidigare har nämnts att en viss osäkerhet råder, om lagstiftaren haft för avsikt att genom inskränkningar i regressrätten skapa någon allmän lindring i skadeståndsansvaret enligt *culparegeln*, såsom i diskussionen före tillkomsten av FAL föreslagits.[7] Ser man på denna fråga i ljuset av nu gällande regler, måste konstateras att i varje fall lagreglernas innehåll icke giva något konsekvent uttryck för ett sådant syfte.

För det första gäller begränsningen i 25 § FAL endast den privata försäkringen, icke försäkringen för olycksfall i arbete. För det andra avser regeln endast skadeförsäkring, vilket innebär att den eventuella lindringen huvudsakligen kan inträda vid egendomsskador och endast i ringa mån vid personskador. För det tredje är regeln dispositiv, vilket möjliggör för försäkringsgivaren att förbehålla sig regressrätt i alla fall där denna rätt har någon betydelse för honom.[8] För det fjärde hindrar icke begränsningen i regressrätten den skadelidande att utkräva skadestånd i stället för att taga sin försäkring i anspråk. För det femte finnes möjligheten att försäkringshavaren överlåter sitt skadeståndsanspråk till försäkringsgivaren och därmed kringgår begränsningen, vilket han kan göra utan att själv ådraga sig någon olägenhet, såvida han icke själv önskar skydda skadevållaren. Dessa regler äro knappast förenliga med en genomförd strävan att låta försäkring mildra skadeståndsansvar.

En annan fråga är emellertid om faktiskt begränsningen av regressrätten medför någon lindring av skadeståndsansvaret och hur man i så fall bör bedöma denna lindring. Härom ha helt olika meningar uttalats. Karlgren har kritiserat regeln därför att den medför att skadevållaren tjänar på att egendomen är försäkrad.[9] Mot denna kritik har Alexanderson genmält, att den utgår från en överdriven uppfattning om preventionens betydelse för skadeståndsrätten.[1] Av Strahl har regeln tillmätts den betydelsen, att den »i mycket

---

[7] Se ovan s. 56.

[8] Ett undantag framgår ovan s. 100.

[9] Karlgren s. 170, jfr s. 16. Tidigare (SvJT 1938 s. 355 f.) hade Karlgren i skarpare ordalag kritiserat begränsningen av regressrätten.

[1] SvJT 1944 s. 537 f.

stor utsträckning» åstadkommer, att försäkring som tagits för att täcka skadan medför att den skadeståndsskyldige undgår sin skyldighet, vilket Strahl anser vara »en lycklig anordning».[2]

För att regeln faktiskt mildrar skadeståndsansvaret talar bl. a. det förhållandet, att en skadelidande får antagas i allmänhet i första hand taga sin försäkring i anspråk i stället för att kräva skadestånd. Vidare kan själva osäkerheten om tolkningen av stadgandet och det sätt, varpå domstolarna förstått begreppet grov vårdslöshet, inskränka regresserna, även i fall där det är möjligt att ett regressyrkande skulle ha bifallits. Framför allt måste man beakta att i själva verket regressanspråk utövas i så ringa utsträckning mot privatpersoner.[3]

Trots detta måste regeln, då man ser den i sitt sammanhang, betecknas som en ganska svårbedömd och förmodligen icke särskilt betydelsefull faktor inom skadeståndsansvaret. Huruvida försäkring kommer att lindra skadeståndsansvaret beror nämligen icke endast på regler om regressrätt utan på många andra faktorer. Såsom delvis framgått av den tidigare framställningen och som förf. på annat ställe utförligare utvecklat[4], finnas åtskilliga omständigheter, som verka tillbakahållande på försäkringsbolagens utövande av regress, särskilt då regressen träffar privatpersoner. Det visar sig också att regress även vid olycksfall i arbete, där lagen icke lägger något hinder i vägen mot regress annat än mot arbetsgivare, i praktiken till alldeles övervägande del utövas mot trafikförsäkringsanstalter, ansvarsförsäkrare och självförsäkrare.[5]

Även om den skadelidande har rätt att kumulera skadestånd och försäkringsersättning är det tänkbart, att försäkringen dock medför en faktisk lindring av tvånget att utgiva skadestånd, eftersom en skadelidande, som har rätt till försäkringsersättning, är i mindre behov av skadestånd och det därför är möjligt att han mindre energiskt driver sitt skadeståndskrav. Huru därmed förhåller sig kan icke avgöras annat än genom särskilda undersökningar.

Man måste alltså räkna med att försäkringar ha en tendens att lindra skadeståndsansvaret, även om icke försäkringsersättning avräk-

---

[2] NJMF 1951 s. 20. Det bör dock observeras, att detta utgör ett sammanfattande omdöme om 25 § i alla de nordiska försäkringsavtalslagarna.

[3] Se Hellner, Om försäkringsbolagens utövande av regressrätt.

[4] Se a. a.

[5] Se a. a.

nas på skadeståndet eller regressrätten begränsas. Detta innebär att den lindrande verkan inträder oberoende av lagstiftarens åtgärder, annat än i den mån dessa på olika sätt åstadkomma att försäkring faktiskt finnes vid skadorna.

Denna lindring inträder främst i förhållande till privatpersoner, medan regressansvaret då det riktar sig mot staten, en kommun, en större företagare eller en ansvarsförsäkrare kan förmodas utgöra en realitet. Huruvida lagens begränsning av regressrätten medför någon reell lindring i skadeståndsansvaret för sistnämnda kategorier är svårt att uttala sig om.[6]

Även mot privatpersoner kan f. ö. regressrätten ha betydelse, t. ex. vid kreditförsäkring och garantiförsäkring (i inskränkt betydelse), där försäkringsbolagen torde utnyttja sina regressmöjligheter fullständigt.

Vid *strikt ansvar i utomobligatoriska förhållanden* inträder i allmänhet ingen lindring i skadeståndsskyldigheten genom att försäkring finnes, vare sig privat försäkring eller försäkring för olycksfall i arbete. Ett undantag utgör begränsningen i bilförarens regressansvar, vilket dock icke är konsekvent genomfört utan endast finnes i vissa ansvarssituationer.[7] Eftersom de faktorer, som hindra försäkringsgivarna från att utnyttja regressrätt, knappast äro verksamma vid strikt ansvar i allmänhet, vore det särskilt betydelsefullt om regressrätten inskränktes vid sådant ansvar. Detta har dock icke skett i svensk rätt.

Vid *ersättning till efterlevande* medför emellertid privat försäkring (men icke försäkring för olycksfall i arbete) skydd för alla skadeståndsskyldiga, oavsett ansvarets karaktär.[8]

Olika *sociala förmåner*, som delvis fylla samma funktion som försäkring, kunna vid personskador medföra visst skydd för alla skadevållare, oavsett ansvarets karaktär.[9]

Det skydd som försäkring medför i *kontraktsförhållanden* har tidigare sammanfattats.[1]

c. Regressrättens utformning ur *preventionens* synpunkt är svår att bedöma. Bl. a. inverka olika avtalsklausuler, vilka i ringa grad

---

[6] Jfr a. a.
[7] Se ovan s. 98 f.
[8] Se ovan s. 37 ff.
[9] Se ovan s. 33.
[1] Se ovan s. 203 f.

äro bestämda av preventiva synpunkter, på regressrätten. Bortsett från att skadeståndsskyldighetens och därmed regressansvarets prevenerande verkan måste antagas variera i hög grad, beroende t. ex. på om straffhot finnes vid sidan av skadeståndsansvaret eller ej, är det svårt att tänka sig att allmänheten kan ha annat än en ytterst dunkel uppfattning om det invecklade ansvarssystem, som den svenska rätten nu utvisar, med alla varandra korsande principer.[2] Om man anser att den prevenerande funktionen hos skadeståndsansvaret till stor del består i att otillåtligheten av vissa handlingssätt inpräglas, måste en regel, som gör ansvaret beroende av så många olika omständigheter som nu inverka, vara föga rationell. Hur den medvetna, rent avskräckande preventionen påverkas i nuvarande situation kan man knappast ha någon uppfattning om, måhända med undantag för mera affärsmässigt betonade kontraktsförhållanden. Mycket tyder dock på att den försvagning av skadeståndsansvarets avskräckande effekt, som inskränkningarna i regressrätten må ha, dock är av mindre betydelse än den som ansvarsförsäkringen medför. Eftersom ansvarsförsäkringen skyddar mot allt skadeståndsansvar, icke endast sådant som inträder vid skada på försäkrad egendom, och eftersom ansvarsförsäkringen tecknas av den potentielle skadevållaren och därigenom är välkänd för honom på ett helt annat sätt än det skydd som andras försäkringar medföra, har den större möjlighet än regressregeln att påverka den allmänna aktsamheten. Det bör f. ö. observeras, att ansvarsförsäkring enligt gängse villkor skyddar även mot grov vårdslöshet (såvida icke handlingen företagits i uppenbart berusat tillstånd), alltså normalt även mot försäkringsgivarens regresskrav med stöd av 25 § FAL.

d. Regressrätten kan också bedömas som ett medel för att *överflytta skador på verksamheter* som orsaka dem. Sådan överflyttning kan vid privat försäkring ske vid rent strikt ansvar och vid bilansvar, men uteslutes i allmänhet vid ansvar som är uppbyggt med utnyttjande av culpabegreppet, i den mån icke avtalsfriheten utnyttjas. Vid försäkringen för olycksfall i arbete lägges intet hinder i vägen för sådan överflyttning.

---

[2] Socialvårdskommittén yttrar (SOU 1951: 25 s. 321) att det alltmer torde ha ingått i det allmänna medvetandet, att försäkringsinrättning icke äger regressrätt mot den, som genom lindrigare vållande orsakat skadan. Det måste dock betvivlas att det finnes något som kan kallas för ett allmänt medvetande om dessa regler.

Det är emellertid mycket diskutabelt, i vilken utsträckning kostnaden för skador faktiskt överflyttas genom regressrätt, även då lagen icke lägger hinder i vägen. En sådan överflyttning synes förutsätta, att regressrätten minskar premiekostnaden för försäkringshavarna vid skadeförsäkringen och i stället ökar kostnaden för skadevållarna, t. ex. genom att höja premien för ansvarsförsäkringen. Genom regressen från olycksfallsförsäkringen överflyttas otvivelaktigt kostnaden för trafikskador delvis från denna försäkring till trafikförsäkringen.[3] Någon fullständig överflyttning är det icke fråga om; bortsett från den reduktion som inträder genom själva kostnaden för överflyttningen, dvs. då regressen genomföres, förutsätter ju överflyttningen att skadan inträffat under sådana omständigheter, att någon annan än den skadades arbetsgivare enligt skadeståndsreglerna är ansvarig för skadan.[4] Det är emellertid tveksamt i vad mån regressen ens här kan anses innebära en överflyttning av skador från den ena verksamheten till den andra. Till stor del är det ju samma personer som bekosta båda försäkringarna, och överflyttningen sker i motsvarande mån endast från den ena försäkringsgrenen till den andra.

Även i övrigt sker ofta icke någon verklig överflyttning på annan verksamhet utan endast från den ena försäkringen till den andra. Regresskrav som uppstå vid kollisioner mellan fartyg eller mellan bilar inbördes innebära ju oftast icke någon annan överflyttning.

Vad beträffar regressen i kontraktsförhållanden kan det ofta vara tveksamt, om någon verklig överflyttning av skadorna äger rum, redan av det skälet att det är möjligt att den skadelidande ändå får betala för dem i form av förhöjt pris för skadevållarens prestation.

I vilken utsträckning regresserna i övriga förhållanden ha sådan ekonomisk betydelse, att de verkligen överflytta skador från en verksamhet till en annan är svårt att avgöra, men mycket talar för att man icke bör överskatta denna effekt. Ju större de skadekomplex äro, som täckas av en viss försäkringstyp, desto mindre är möjligheten att en särskild typ av skada, genom att den är förknippad med regress, får betydelse för den till försäkringen anslutne försäkringshavaren. Vid tarifferingen av vissa särskilda risker kan, såsom tidigare nämndes, regressrätten i enstaka fall tänkas ha en

---

[3] Se Hellner, a. a.

[4] Se ovan s. 174 f.

sådan betydelse.[5] Men i övrigt torde ofta det med regress förknippade ansvaret vara jämförelsevis betydelselöst ur försäkringens synpunkt. Eftersom ansvarsförsäkring täcker ett stort antal olikartade skador, kommer skyddet mot regressanspråk ofta att ha ganska ringa betydelse för kostnaden för ansvarsförsäkringen som helhet. Även på sakförsäkringens sida kan man iakttaga liknande förhållande. Genom att brandförsäkringen i Sverige täcker även sprängningsskador och skador från luftfartyg, och genom att dessa ingå som en jämförelsevis ringa del i summan av de skador som denna försäkringsgren täcker, torde även här möjligheten till regress ha ganska ringa betydelse för premiesättningen.[6] Följaktligen komma också dessa skador att snarare »pulvriseras» än överflyttas på annan verksamhet. Regressrätten kan dock här, liksom på andra områden, tänkas tjänstgöra som ett slags återförsäkring mot sådana större skador, som äro förknippade med rätt till ersättning av skadevållaren.

e. Regressreglerna kunna emellertid bedömas, utom med hänsyn till de verkningar på skadeståndsansvaret som nu skildrats, också efter *rationaliteten i den gränsdragning*, som reglerna innebära. Av den föregående detaljundersökningen torde ha framgått, att åtskilliga tolkningsfrågor av ganska intrikat karaktär uppstå. Det visar sig även att regleringen leder till ett antal konsekvenser, som åtminstone till en början förefalla omotiverade även ur allmänt skadeståndsrättslig synpunkt. Bland dessa må några återkallas.

Vid personskador beror skadevållarens skydd bl. a. av om den försäkring, som täcker skadan, är en olycksfallsförsäkring eller en ansvarsförsäkring. — Vid ansvarsförsäkring har den skadelidande ofta i sin makt att bestämma, vilken av flera ansvariga som skall bära det slutliga ansvaret.[7] — Allt ansvar enligt culparegeln behandlas på samma sätt, trots att denna regel omfattar ett stort antal växlande ansvarssituationer. Härmed sammanhänger att regressregelns tillämpning vid ansvar för annans culpa leder till besvärliga gränsdragningsproblem, där flera tolkningar kunna övervägas men ingen kan betraktas som fullständigt tillfredsställande.[8] — Behandlingen av culpaansvar med omvänd bevisbörda bereder

---

[5] Se ovan s. 206.
[6] Jfr Grönfors s. 109.
[7] Se ovan s. 95.
[8] Se ovan s. 75 ff., 119 ff.

svårigheter.[9] — I kontraktsförhållanden uppstår problemet, om genom avtal särskilt åtaget ansvar skall behandlas på annat sätt än ansvar som följer av lagreglerna.[1] — Då rent strikt ansvar på grund av friskrivning förändras till culpaansvar, blir frågan om regressansvaret därigenom skall bliva beroende av grov vårdslöshet.[2] — Det rent strikta ansvaret uppvisar många variationer, icke minst i kontraktsförhållanden. Det blir därvid tvivelaktigt, om ansvarets skärpning i och för sig innebär något skäl att låta det åtföljas av fullt regressansvar. Eftersom regressansvar icke torde åvila den som blott har skyldighet att försäkra, uppstår frågan om regressansvar bör drabba den som har strikt skadeståndsansvar, utformat efter antagandet att han skyddar sig genom att teckna försäkring.[3]

Andra skillnader, som icke ha direkt samband med tolkningsfrågor vid regressregelns tillämpning, bidraga till att göra regelns rationalitet tvivelaktig. Är det motiverat att vid culpaansvar (och därmed jämställt ansvar för underordnad) regressrätt saknas vid vanlig culpa även då den skadeståndsskyldige har ansvarsförsäkring? — Är det rimligt att medan exempelvis vid militärövningar av större omfattning regressansvar uppstår så snart skadan orsakats vid övningen (eftersom ansvaret är strikt), vid militärövningar av mindre omfattning regressansvar uppstår endast då grov vårdslöshet ligger någon för vilken kronan ansvarar till last?[4] Motsvarande fråga uppställer sig vid större och mindre sprängningar och grävningsarbeten. Även om man, såsom här hävdats, bör låta bedömningen av vad som är grov vårdslöshet påverkas av att situationen fordrar större aktsamhetsgrad än vanligt, så blir dock resultatet, att man vid culpaansvar aldrig kan komma i närheten av det strikta ansvaret. Skillnaden mellan rent strikt ansvar och culpaansvar (inklusive ansvar för underordnad), som det eljest finnes en tendens att minska genom att i farliga situationer skärpa kravet på aktsamhet och låta ansvaret för underordnade sträcka sig till allt flera befattningshavare, ökas så snart försäkring finnes.

Även vid en kombination av kontraktsskada och utomobligatorisk skada kunna svårmotiverade skillnader i regressansvaret uppstå.

---

[9] Se ovan s. 122 f.
[1] Se ovan s. 113 f.
[2] Se ovan s. 111 f.
[3] Se ovan s. 125 ff., 160 f.
[4] Se ovan s. 72.

Är det rationellt att en bilförares regressansvar enligt lagen är olika för skada, som träffar hans arbetsgivares bil vid en kollision, och för skada, som träffar den kolliderande bilen?[5]

Konsekvenserna av att strikt ansvar och culpaansvar behandlas olika förefalla sålunda närmast att visa, att ur allmänt skadeståndsrättslig synpunkt olikheten i behandlingen icke är motiverad. De många mellanformerna mellan rent strikt ansvar och culpaansvar bereda svårigheter vid tillämpningen av regressregeln.

En närmare bedömning av den skillnad, som lagen gör mellan olika ansvarstyper i regresshänseende, förutsätter emellertid att ställning tages till några grundläggande problem inom skadeståndsrätten, nämligen vilka syften som uppbära de särskilda skadeståndsreglerna. Dessa frågor skola beröras i det följande sista kapitlet. Det kan dock redan nu konstateras, att ur rättsteknisk synpunkt den olikhet som göres är besvärande.

C. *Sammanfattning.*

Regressreglernas överensstämmelse med försäkringshavarens intressen och med vissa syften på skadeståndsrättens område har nu belysts. Vad särskilt beträffar de skadeståndsrättsliga synpunkterna finner man å ena sidan att möjligheterna att genom differentiering av regressreglerna påverka skadeståndsansvarets verkningar äro begränsade, å andra sidan också att dessa utnyttjats i ganska ringa utsträckning. Försäkringsgivarens rätt att inträda i skadeståndsanspråk begränsas huvudsakligen i de fall, där denna rätt sannolikt ändå icke skulle ha utövats om den givits, eller där parterna, om icke lagens regel gällt, troligen skulle utnyttjat avtalsfriheten för att begränsa regressansvaret.

Man får därför intrycket att regressrättens utformning i svensk rätt starkast är präglad av försäkringshavarens intressen. Ur denna synpunkt kunna t. ex. skillnaden mellan summaförsäkring och skadeförsäkring, mellan social olycksfallsförsäkring och privat försäkring, ävensom avtalsfriheten förklaras. Från allmänt skadeståndsrättslig synpunkt te sig dessa olikheter däremot svårförklarliga eller rent irrationella. Den principiellt intressantaste regeln, begränsningen av regressrätten vid privat skadeförsäkring, förefaller dock

---

[5] Se ovan s. 86.

att vara influerad av allmänt skadeståndsrättsliga hänsyn. Någon möjlighet att betrakta försäkringshavarens intressen som helt bestämmande finnes sålunda icke.

Innan undersökningen av regressrätten påbörjades sades, att vid tolkningen intet försök skulle göras att anlägga mera allmänna perspektiv på detaljfrågorna. Diskussionen av de särskilda frågorna torde också ha visat, att ingen möjlighet finnes att komma till resultat med hjälp av några allmänna, enkla ändamålssynpunkter. Man är vid tolkningen i detta fall — liksom alltid — bunden av lagtexten och av lagens inriktning i andra liknande frågor, varjämte en icke obetydlig rättspraxis finnes. Vid avgörandet av detaljfrågor de lege lata finnes ringa möjlighet att taga hänsyn till så allmänna synpunkter som preventionens krav eller till att vissa skador skola belasta viss verksamhet som kostnader, särskilt som man icke vet i vilken utsträckning lagstiftaren avsett att giva uttryck åt sådana ändamål med sina bestämmelser. Det måste understrykas att det skulle vara antingen rent godtycke eller total underskattning av de många olika funktioner som en rättsregel kan fylla, att med hänsyn till en enda synpunkt av detta mycket allmänna slag vilja motivera ett tolkningsresultat. Ett sådant argument ligger ofta nära till hands; det är så lätt, och kan också göra ett realistiskt intryck, att motivera ett ställningstagande i en intrikat fråga t. ex. med en hänvisning till preventionens krav i största allmänhet. Men i själva verket är detta dålig juridisk metod; ju allmännare de ändamålssynpunkter äro till vilka hänvisas, desto mera intetsägande äro de och desto större utrymme lämnas i realiteten åt godtycket.

12 KAP.

Skadestånd och försäkring.

A. Inledande anmärkningar.

Enligt en vanlig mening är ett fel i den nuvarande regleringen av förhållandet mellan skadestånd och försäkring, att endast regressrätten inskränkes enligt 25 § FAL, icke skadeståndsansvaret som sådant då försäkring tecknats.[1] Om man endast avser att skydda försäkringshavaren genom att inskränka regressrätten i de fall, där det är till hans fördel att den icke utövas, är det visserligen förklarligt att skadeståndsansvaret som sådant icke inskränkes. Men vill man låta den skadelidandes försäkring effektivt skydda även skadevållare i allmänhet, blir den naturliga åtgärden att låta försäkringsersättningen minska skadeståndsskyldigheten. Betydelsen härav lär mindre bestå däri, att man eliminerar möjligheten att den skadelidande kräver skadevållaren direkt, än däri, att man utesluter att begränsningen i regressrätten kringgås genom särskilda villkor eller genom överlåtelse av skadeståndsanspråk till försäkringsgivaren. Förändringen skulle alltså minska den osäkerhet i fråga om lagreglernas verkningar och den möjlighet att utöva godtycke, som den nuvarande regleringen i svensk rätt medför. Regressrätt kommer då att finnas endast i sådana fall, där försäkringen icke minskar skadeståndet. Problemet att avgöra, i vilka fall försäkringen bör skydda även skadevållaren, förblir emellertid oförändrat, och samma svårigheter vid gränsdragningen uppstå som då enbart försäkringsgivarens regressrätt inskränkes.

Beträffande personförsäkring blir emellertid förskjutningen starkare än vid sakförsäkring. Om man avser att låta försäkring medföra lindring i skadeståndsansvaret kunna nämligen de skäl, som förklara att f. n. skillnad göres mellan försäkring i olycksfall i arbete, privat summaförsäkring och privat skadeförsäkring, icke ha

[1] Se t. ex. Astrup Hoel s. 171, Strahl, SOU 1950: 16 s. 118. Jfr även ovan s. 51 f.

nämnvärd relevans, eftersom de ha ett tydligt samband med försäkringshavarnas egna intressen. Även om man icke behöver gå så långt i hänsyn till de skadeståndsrättsliga syftena, att man låter samma principer gälla vid personskador och sakskador så snart skadan uppkommit på samma sätt och försäkring finnes, så måste dock frågeställningen bli en annan än nu.[2] Ehuru i det följande för enkelhetens skull huvudsakligen kommer att talas om sakförsäkring, kunna resonemangen tillämpas även på personförsäkring.

B. De allmänna riktlinjerna för försäkrings lindrande av skadeståndsansvar.

a. Såsom tidigare påpekats kan man på flera håll i utländsk rätt finna en önskan att låta försäkringar mildra skadeståndsansvaret då detta beror på regler om strikt ansvar och culpa saknas, medan man vill bibehålla regressansvaret så snart culpa föreligger.[3] I nordisk rätt har däremot redan tidigare tendensen gått i den riktningen, att culpaansvaret ansetts böra lindras genom utnyttjande av försäkring, medan ingen lindring inträder vid strikt ansvar.[4] De principförslag till reform av skadeståndsrätten, som framlagts i de nordiska länderna under senare år, ha icke ifrågasatt riktigheten av denna allmänna inställning; tvärtom har den ytterligare accentuerats.[5] På denna punkt innebära alltså förslagen icke någon nyorientering.

Att vid culpa fullt regressansvar bör bibehållas anses i utländsk doktrin oftast icke ens behöva motiveras. Anledningen härtill ligger troligen främst i det moraliserande betraktelsesätt, som så ofta framträder i den skadeståndsrättsliga diskussionen. Moralen anses fordra att culpöst skadevållande medför skadeståndsansvar, även om man är på det klara med att ansvaret icke alltid, kanske mera sällan, utkräves i praktiken.[6] Tendenser till nyansering finnas visserligen,

[2] Jfr t. ex. Ussing, NJMF 1948 bil. 6 s. 42 f.

[3] Se ovan s. 46, 49 f.; jfr s. 26 n. 3.

[4] Se ovan s. 53 ff. Ett undantag från den allmänna tendensen är N. H. Bache, se UfR 1933 B s. 337 ff. och ib. 1935 B s. 233 ff. Jfr ovan s. 51.

[5] Se Strahl, SOU 1950: 16 s. 114, Ussing, Betænkning s. 45, 47. Även socialvårdskommitténs betänkande (SOU 1951: 25 s. 318 ff.) ansluter sig i stort sett till denna uppfattning om utformningen av regressreglerna.

[6] Ett enda citat må anföras: »Or, la responsabilité fondée sur la faute a cette vertu essentielle de faire écho à la liberté humaine, d'entretenir chez l'homme la

i det man stundom antingen vill inskränka ansvaret vid vårdslöshet som ej är grov[7] eller undantaga särskilt ringa eller fingerad culpa från fullt skadeståndsansvar[8]. I stort sett kvarstår grundinställningen dock oförändrad. Från denna utgångspunkt finnes emellertid starkt skäl att mildra skadeståndsansvaret där det inträder trots att culpa saknas. Om man utgår från att behovet av ersättning främst bestämt ansvarets skärpning från culpaansvar till strikt, saknas tydligen anledning att uppehålla detta stränga ansvar då förlusten redan är täckt av försäkring.

I nordisk rätt är däremot det moraliserande betraktelsesättet icke modernt. För att låta försäkringar mildra skadeståndsansvaret anföras särskilda skäl av olika räckvidd.

Ett sådant skäl är den s. k. kompensationssynpunkten. Man menar att det i själva verket är till allas fördel att försäkringar lindra skadeståndsansvaret, eftersom den som ena gången står som försäkringshavare en annan gång själv kan vara skadevållare, och då också draga nytta av att av annan tecknade försäkringar skydda honom. Hos Astrup Hoel är detta ett huvudargument för att inskränka regressrätten.[9] Motsvarande resonemang är emellertid välbekant även från andra delar av den skadeståndsrättsliga diskussionen. Bl. a. förekommer det för att motivera behandlingen av immissioner i grannelagsrätten.[1] Såsom Lundstedt påvisar lider det emellertid av bristen att icke motsvara verkligheten.[2] För den som icke har någon tanke på att besvära sin omgivning med störande industriell verksamhet är den lagliga möjligheten därtill icke någon kompensation för att andra besvära honom på detta sätt. På liknande sätt är det icke till någon större glädje för den, vars försäkrade skog brinner upp därför att campare handskats vårdslöst med eld, att han själv skulle undgå skadeståndsskyldighet om han campade i

---

conscience du bon usage qu'il doit faire de cette liberté, de lui rendre sensibles les sanctions qu'il encourt quand il en use mal, négligemment ou imprudemment.» Se Savatier I s. 354. Samtidigt medgiver S. dock (s. 356 ff.) att ansvaret i själva verket ofta icke träffar den culpöse utan ett företag, vari han är anställd, eller en ansvarsförsäkrare.

[7] Se t. ex. ur nyare doktrin Friedmann s. 91 f.

[8] Se t. ex. A. A. Ehrenzweig, Negligence without fault s. 55 ff.

[9] Se Astrup Hoel s. 168 ff. Jfr även ang. Ussing ovan s. 52 med hänvisning, samt Strahl, SOU 1950: 16 s. 113.

[1] Ussing, Skyld og Skade s. 89, Ljungman s. 87 ff.

[2] Strikt ansvar II: 1 s. 314 ff.

annans skog och därvid var vårdslös med eld. Kompensationsresonemanget är i detta fall endast en mindre lyckad turnering av det i och för sig beaktansvärda argumentet, att skadeståndsansvaret är en hård och ojämnt träffande sanktion, som det kan vara skäl att mildra.

Den vanliga motiveringen för att låta försäkring mildra skadeståndsansvar kan i korthet uttryckas sålunda.[3] Reglerna om skadeståndsskyldighet äro utformade på ett sätt, som i avsevärd grad bestämts av önskan att bereda ersättning åt den skadelidande för hans förlust. Om förlusten redan är täckt av försäkring och alltså i själva verket icke drabbar den skadelidande ensam utan slås ut på det kollektiv av försäkringstagare som försäkringsgivaren representerar, så saknas emellertid skäl att uppehålla de stränga regler, som tillkommit med tanke på att förlusten träffar den skadelidande personligen. Skadeståndet innebär ju icke att förlusten bringas ur världen utan endast att den flyttas från den skadelidande till skadevållaren. Därför bör regressrätten inskränkas.

Resonemanget anses emellertid äga giltighet huvudsakligen vid culpaansvar, i viss utsträckning även vid ansvar för underlydande. Vid strikt ansvar anses nämligen ett annat rättspolitiskt skäl göra sig gällande, vilket ofta utesluter möjligheten att lindra regressansvaret. Man menar att vissa verksamheter böra bära de skador, som de förorsaka, som kostnader i driften. En konsekvens härav blir att om en dylik skada i första hand täckts av den skadelidandes försäkring, den genom regress från försäkringsgivaren bör flyttas över på skadevållarens verksamhet.

Denna tanke, att vissa verksamheter böra bära de skador som de förorsaka, har nära samband med skadeståndsansvaret för farlig verksamhet. Här är icke platsen att rekapitulera diskussionen om detta skadeståndsansvar[4], men den betydelse, som åsikterna om grunden för det strikta ansvaret haft och ha för samordningen av skadeståndsansvar och försäkring, gör det nödvändigt att beröra vissa huvudlinjer.

Den äldre diskussionen om det strikta ansvaret står i starkt be-

---

[3] Jfr ovan s. 50 f. Grundläggande för den nyare diskussionen om försäkrings inverkan på skadeståndsansvar är Astrup Hoel, Risiko og ansvar (1929). Se vidare särskilt Strahl, SOU 1950: 16 s. 112 ff.

[4] Se härom särskilt Grönfors s. 64 ff., 77 ff. samt ang. den äldre utvecklingen i tysk doktrin Bienenfeld s. 49 ff.

roende av rättsstridighetsläran. Medan ansvaret enligt culparegeln rättfärdigades av skadevållarens skuld gällde det att finna ett resonemang, som kunde rättfärdiga eller eljest motivera att skadeståndsskyldighet oberoende av culpa ålades vid vissa typer av skador, där culpaansvaret erfarenhetsmässigt visat sig otillräckligt.[5] Många dylika resonemang ha framkommit. Ett sådant är att om verksamheten drager med sig särskilda faror, men likväl är så samhällsnyttig att den icke bör förbjudas, den i stället bör åläggas att ersätta de skador som uppstå genom dessa särskilda faror.[6] En konsekvens härav blir att de skador, som uppstå genom sådan särskilt farlig verksamhet, komma i en särställning i förhållande till skador som uppstå i andra, mindre farliga verksamheter.[7]

Detta medför att vid (utomobligatorisk) skadeståndsskyldighet, som uppstår oberoende av någons culpa, t. ex. vid strikt ansvar för gnistskador från järnvägslokomotiv, fullt regressansvar anses böra finnas. Ansvaret för annans vållande kan däremot icke generellt behandlas på detta sätt, och regressrätten mot den som har sådant ansvar blir därför ett problem. I dansk rätt har man gjort skillnad mellan det allmänna husbondeansvaret enligt D. Lov 3—19—2 och annat ansvar för underlydande, t. ex. enligt 8 § sjölagen. Vid ansvar för driftslednings culpa anses regressrätten icke böra nedsättas.[8]

Genom att diskussionen numera står i mindre beroende av rättsstridighetsresonemangen än tidigare har emellertid en viss förskjutning skett. I Strahls version, som har särskilt intresse genom att den ligger till grund för åtskilliga av hans förslag till reformer av skadeståndsrätten, har resonemanget om att vissa verksamheter böra bära sina skador fått följande utformning.[9] Ur samhällsekonomisk synpunkt är det önskvärt, att de skador som en verksamhet förorsakar, bäras av denna. Om så icke sker kommer verksamheten att kunna

---

[5] Se särskilt Bienenfeld, a. st.

[6] Så särskilt Ussing, som anser att en extraordinär handling, som medför en säregen fara, bör medföra strikt skadeståndsansvar. Se Skyld og Skade, särskilt s. 122 ff. I Erstatningsret s. 115 ff. har Ussing delvis förändrat motiveringen, i det hänsyn till preventionen föres fram som ett huvudmotiv för ansvarets skärpning, men den rekommenderade principen är densamma.

[7] Jfr ovan s. 52.

[8] Se härom särskilt Holm, UfR 1943 B s. 195 ff. ävensom Dige, ib. s. 293 f.

[9] Se SvJT 1947 s. 96 ff., SOU 1950: 16 s. 73 f. Strahl hänvisar till Ussing, NJMF 1934 s. 211 ff., där emellertid resonemanget icke är lika radikalt utfört. Jfr även Ussing, NJMF 1948 bil. 6 s. 50 ff.

existera och lämna vinst, även om den i realiteten är samhällsskadlig, genom att den orsakar skador som andra delar av samhället få bära. Detta leder till att egentligen alla verksamheter borde bära de skador som de orsaka. Denna tanke kan emellertid av praktiska skäl icke genomföras fullt ut, eftersom uppgiften att fördela alla skador på alla olika former av verksamhet är praktiskt outförbar. I stället bör man nöja sig med att låta vissa verksamheter, särskilt sådana som äro farliga, bära de skador som de förorsaka. Detta leder till att de böra ha rent strikt ansvar.

Denna tankegång kombineras av Strahl med en annan, nämligen att en förutsättning för att en verksamhet på detta sätt skall tvingas bära de skador som den orsakar, är att dessa skador verkligen på förhand kunna beräknas som kostnader, antingen på grund av verksamhetens omfattning eller på grund av att ansvarsförsäkring tecknas (eller rimligen bör tecknas).[1]

Den särskilda förutsättningen, att det skall vara möjligt att genom driftens storlek eller tecknande av ansvarsförsäkring förvandla skadorna till en beräknelig kostnad, bereder mera sällan någon svårighet, eftersom ansvarsförsäkring står de flesta verksamheter till buds.[2] Det är dock att märka, att vid vissa extremt farliga former av verksamhet, t. ex. drivande av sprängämnesfabrik, svenska försäkringsbolag behandla risken som oförsäkringsbar. Eftersom det i stort sett är lättare att genom ansvarsförsäkring skydda sig mot ett lindrigt ansvar än mot ett strängt, kan möjligheten att teckna ansvarsförsäkring knappast vara något skäl i och för sig att behandla farligare verksamheter strängare än mindre farliga.

Strahls anförda resonemang leder till flera särskilda konsekvenser. En sådan konsekvens blir, att om en verksamhet är särskilt far-

---

[1] Se Strahl, SOU 1950: 16 s. 73 ff.

[2] Ansvarsförsäkringens betydelse för det moderna skadeståndsansvaret har ofta understrukits, se t. ex. Savatier I nr 2 bis med hänvisningar, James, Yale Law Journal, Vol. 57 (1948) s. 549 ff. Man har därvid främst fäst sig vid möjligheten att skärpa skadeståndsansvaret, då den som ansvaret träffar kan skydda sig genom ansvarsförsäkring. Om lämpligheten av att låta ansvarsförsäkring påverka ansvaret i de särskilda fall där sådan försäkring tecknats, se i allmänhet A. A. Ehrenzweig, »Assurance oblige», Law and Contemporary Problems, Vol. 15 (1950) s. 449 ff. med hänvisningar, och för nordisk rätt bl. a. Dahl, Ansvarsforsikring s. 218 f. och Hult, SvJT 1951 s. 207 ff. Vad särskilt beträffar sakförsäkrares regressrätt mot ansvarsförsäkrare, se Bache, UfR 1933 B s. 340, Ussing, UfR 1935 B s. 189 f., 192 ff., NJMF 1948 bil. 6 s. 45 ff. och Holm, UfR 1943 B s. 205 ff.

lig, så anses det icke riktigt att göra ansvaret beroende av vållande vare sig hos företagare eller anställd.[3] »Om man bestämmer sig för att med hänsyn till farligheten hos visst slags verksamhet ålägga dess utövare skadeståndsansvar utöver regeln om ansvar för eget vållande, synes man i allmänhet böra taga steget fullt ut och stadga ansvar oberoende av allt vållande. Från den synpunkt som här anlagts till motivering av att utsträcka ansvaret för skador av vissa verksamheter utöver regeln om ansvar för eget vållande, nämligen att dessa verksamheter böra få såsom kostnader vidkännas de skador de orsaka, är det främmande att begränsa ansvaret till skada vållad av anställd.»[4]

Häremot kan emellertid invändning resas. Det är rent logiskt svårt att förstå, att om man med hänsyn till särskilda risker, förknippade med viss verksamhet, skulle finna det lämpligt att skärpa företagares ansvar till att omfatta culpa hos samtliga hans anställda, man måste taga ytterligare ett steg i ansvarets skärpning, som icke verksamhetens risker eljest motivera.[5] I själva verket kan man med hjälp av detta resonemang komma till resultatet att vid varje verksamhet, som kan anses vara farlig — och farlighet är som bekant ett synnerligen vagt begrepp — ansvar oberoende av culpa skall påläggas. Först bestämmer man sig för att verksamheten är av den karaktär, att detta särskilda resonemang skall tillämpas på den, och därefter är resultatet givet.

Konsekvenserna av denna uppfattning för t. ex. järnvägslagens ansvarssystem äro svåra att acceptera. Det nuvarande systemet av för olika situationer anpassade skadeståndsregler skulle behöva utbytas antingen mot en enda stel regel eller mot andra detaljerade regler, som emellertid samtliga måste utmärka sig för att icke culpa inginge bland rekvisiten för skadeståndsansvar. Däremot kan man icke bibehålla det nuvarande systemet eller, om man är missnöjd med detta, införa ett annat system, bestående av en kombination

[3] En liknande tanke finner man hos Esmein, Rev. trim. 1933 s. 662 f., som anser att ansvar, som beror på överväganden om den rättvisa fördelningen av risker, icke kan vara bundet vid (presumerad) culpa hos den ansvarige. — Å andra sidan uttalar t. ex. Prosser s. 472 f., att det avgörande skälet för ansvar för underlydandes vållande är att företagaren bör bära detta som en kostnad i sin verksamhet.

[4] SOU 1950: 16 s. 140; jfr s. 107, 118.

[5] Härmed bestrides givetvis icke, att det av *rättstekniska* skäl stundom kan vara motiverat att vid skärpning av ansvaret taga steget fullt ut och införa en rent strikt skadeståndsregel.

av rent strikta regler och regler innehållande culpaelement. Ett fullständigt genomförande av den nämnda tanken skulle tydligen leda till att t. ex. friskrivning från ansvar icke finge tillerkännas giltighet, om den icke hade sådan innebörd att järnvägen fortfarande bure de skador som den orsakade. Det förefaller därför som om tanken, att vissa verksamheter av samhällsekonomiska skäl böra bära de skador de orsaka, icke lämpade sig för att avgöra komplicerade gränsdragningsproblem vid ansvarets utformning och framför allt icke för att utesluta ansvarsformer, som genom sina verkningar i övrigt framstå som lämpliga.

En annan konsekvens av tanken att farliga verksamheter böra bära sina skador blir, att rent strikt ansvar, beroende på farlig verksamhet, bör kombineras med full regressrätt, då skadan är täckt av försäkring i första hand.[6] Denna konsekvens är alltså densamma som tidigare ansågs följa, ehuru det område, inom vilket den anses böra dragas, nu blivit preciserat till det rent strikta ansvaret.

Det samhällsekonomiska resonemanget leder alltså till slutsatser, dels om hur förutsättningarna för skadeståndsansvar böra vara utformade vid vissa slag av verksamhet, dels om utformningen av regressreglerna vid dessa verksamheter. Mycket allmänna påståenden om vad som är samhällsekonomiskt nyttigt läggas sålunda till grund för mycket speciella slutsatser om skadeståndsreglernas innehåll. Kausaliteten (eller måhända den adekvata kausaliteten) mellan en verksamhet och en skada betraktas som en i samhällsekonomien given norm för skadeståndsansvarets utformning, varvid de särskilda verkningarna på samhällets ekonomi av de olika ansvarsreglerna icke anses behöva närmare utredas. Resonemanget är därigenom föga mer än ett naturrättsligt resonemang i samhällsekonomisk förklädnad.[7] Då resonemanget generellt tillämpat leder till absurda konsekvenser, förklarar man att det endast bör tillämpas på vissa verksamheter, nämligen de farliga, utan att dock anföra något klart skäl, varför dessa skola ställas i särklass trots att resonemanget enligt sin innebörd är tillämpligt på alla.[8]

---

[6] A. a. s. 113 f.

[7] Jfr Grönfors s. 92 n. 5.

[8] Konsekvenserna av tanken, att endast farliga verksamheter böra bära de skador de orsaka som kostnader, framgå av Strahls förslag, a. a. s. 96, att bestrida kostnaderna för en allmän olycksfallsförsäkring. Endast utövarna av verksamheter som

Såtillvida finnes till synes en riktig kärna i resonemanget som man vid utformningen av skadeståndsreglerna bör beakta också om en viss form av verksamhet, i jämförelse med andra former av verksamhet som producera samma varor eller tjänster, förorsakar flera eller större skador, vilka med tillämpning av samma skadeståndsregel, som gäller för de andra verksamhetsformerna, icke bli ersatta. Om man av hänsyn härtill vill skärpa ansvaret, är därmed dock icke givet, att rent strikt ansvar bör införas för den verksamhet som är särskilt farlig. En skärpning av ansvaret kan ju ske på många olika sätt, genom att utsträcka ansvaret för culpöst handlande till att avse samtliga anlitade medhjälpares culpa, genom bevisbörderegler, genom att införa rent strikt ansvar för vissa särskilda skadetyper eller för skador orsakade av mekaniska anordningar, genom för skadevållaren oförmånliga regler om inverkan av den skadelidandes medvållande, osv.

Det är emellertid ej ens givet att en viss verksamhet, på grund av att den orsakar mera oersatta skador än en annan jämförlig verksamhet om samma skadeståndsregel tillämpas på båda, av samhällsekonomiska skäl bör påläggas ett så strängt skadeståndsansvar, att de oersatta skadorna bringas ner till samma nivå som vid den mindre farliga verksamheten. Den farligare verksamheten kan om den belastas mindre med skadeståndsansvar medföra fördelar ur samhällets synpunkt, vilka uppväga de större skadorna. Om man vill kompensera de skadelidande för de större riskerna, kan det i så fall vara lämpligt att låta samhället kollektivt bära en del av skadorna.

Även om en verksamhet endast anses böra ha skadeståndsansvar enligt culparegeln, kan det dock vara skäl att låta verksamheten

---

»i relativt hög grad» orsaka skador, skulle påläggas skyldighet att erlägga avgifter till denna försäkring. — Resultatet härav kan illustreras med ett exempel. Om av två verksamheter av jämförbar storlek den ena, mindre farliga, årligen vållar skador för 5 000 kr. oberoende av culpa och 5 000 kr. med culpa, och den andra, farliga, vållar skador för 50 000 kr. oberoende av culpa och 50 000 kr. med culpa, skulle den senare bära 100 000 kr., medan den förra icke skulle belastas ens för de skador för 5 000 kr. som uppstå genom culpa. Lämpligheten härav är svår att förstå. Man kan framför allt mot förslaget invända, att det står i strid med strävandena att genom noggrann tariffering av arbetsgivarna vid olycksfallsförsäkringen uppmuntra dessa till skadeförebyggande åtgärder. Härmed skall icke bestridas, att det kan vara onödigt med särskilda avgifter till en allmän olycksfallsförsäkring från t. ex. var och en som har hembiträde.

bära de skador, för vilka den sålunda ansvarar, som kostnader i verksamheten. En jämförelse med den farligare verksamheten förutsätter ju, att även den verksamhet, som ansvarar enligt culparegeln, ersätter de skador för vilka den är skadeståndsskyldig. Den tekniska utformningen av skadeståndsregeln synes därför icke kunna vara något argument vare sig för eller mot att hänsyn tages till ansvarets ekonomiska verkningar. Så snart skadorna i nämnvärd grad påverka kostnaden för å ena sidan den skadelidandes, å andra sidan skadevållarens försäkringsskydd, lär anledning finnas att fråga på vem man vill lägga belastningen. Man skulle t. o. m. kunna göra gällande, att även om en verksamhet icke anses böra bära alla de skador som den orsakar, bör den åtminstone, för att icke gynnas framför andra, bära de skador som den orsakar med culpa.

De ekonomiska verkningarna av skadeståndsreglerna få alltså bedömas i varje särskilt fall, med beaktande såväl av de skador som uppstå som av de fördelar, vilka den orsakande verksamheten medför. Ofta torde det emellertid visa sig, att skillnaden i ekonomiska verkningar mellan de olika ansvarsreglerna blir obetydlig.[9] Det måste också beaktas, att de ekonomiska verkningarna endast kunna utgöra ett skäl bland andra för utformningen av skadeståndsreglerna.

b. I fråga om farliga verksamheter bör man därför skilja frågan, om ansvar bör uppstå oberoende av culpa, från frågan, om skadan bör överflyttas på skadevållaren även då den i första hand är täckt av försäkring. Man kan därvid icke behandla alla regler om strikt ansvar efter samma linjer.

Att en viss verksamhet är farlig kan betyda flera olika saker.[1] Det kan betyda att en viss verksamhet har en benägenhet att åstadkomma ett stort antal skador, som sammanlagt ha stor samhällsekonomisk betydelse. Detta träffar in särskilt på biltrafiken. Det kan också innebära att, även om skadorna ha ganska ringa betydelse som helhet betraktade, de enskilda skadefallen kunna få katastrofal omfattning. Detta utmärker luftfartens markskador. Det kan också betyda att skadan jämförelsevis ofta inträder helt oberoende av aktsamhet hos vare sig den som driver verksamheten eller någon av hans anställda. Detta kan tillämpas på gnistskador från lokomotiv. Det kan också betyda att varje underordnads be-

[9] Jfr ovan s. 215 f.

[1] Jfr Grönfors s. 113 ff., 130 ff.

teende är av stor betydelse för om skada skall inträda eller ej. Detta inträffar t. ex. vid manövrerande av fartyg.

På vilket sätt farligheten skall medföra skärpning av ansvaret betingas till stor del av hur dessa olika riskskärpande faktorer kombineras i det särskilda fallet, och även av de objekt som skadorna kunna träffa. Svårighet att på den skadelidandes sida täcka skadan genom försäkring kan även utgöra ett skäl att skärpa ansvaret.

Man måste därför söka sig fram till ett lämpligt differentierat ansvarssystem. Att i allmänna abstrakta ordalag diskutera detta ställer sig svårt, men om man bedömer varje särskild ansvarssituation för sig minskar svårigheten. Viktigt är att icke utgå från någon uppfattning a priori om att ansvaret på grund av farlighet i största allmänhet måste vara utformat på det ena eller andra sättet.[2]

Ansvar helt oberoende av culpa kan vara motiverat utan att särskild farlighet i någon rimlig mening föreligger, om det blott är svårt ur rent rättsteknisk synpunkt att tillämpa culpabedömning vid skadetypen. Som exempel härpå kunna nämnas skador orsakade av flottningsgods och av sällskapshundar. Nödvändigt är det icke att här tillämpa strikt ansvar, utan om man vill ha en lindrigare ansvarsform finnes också möjligheten att införa skadeståndsskyldighet bestämd efter skälighet. Om en hund genom att springa framför en cyklist orsakar att denne kör i diket, blir hundens ägare strikt ansvarig, men om ett barn uppför sig på alldeles samma sätt som hunden, bli föräldrarna ansvariga endast på grund av bristande tillsyn och barnet efter skälighetsprövning.

Försäkringens inverkan på skadeståndsansvaret då skadan uppstått genom farlig verksamhet bör bero av farans karaktär i de särskilda fallen. Såsom senare skall utvecklas äro dock de rättstekniska möjligheterna att vid frivillig försäkring skilja regressansvar från annat skadeståndsansvar begränsade, särskilt vid strikt ansvar.[3] Härifrån bortses dock tills vidare.

Vid en verksamhet, som orsakar skador av stor samhällsekonomisk betydelse, är det givetvis starkt motiverat att låta verksamheten bidraga till att bära de skador som den orsakar. Detta gäller oavsett om ansvaret följer den allmänna culparegeln eller är skärpt i något avseende. Hur stor belastning som bör läggas på t. ex. biltrafiken

[2] En konsekvens av den här hävdade uppfattningen blir att en allmän princip om strikt skadeståndsansvar för farlig verksamhet måste betraktas med stor skepsis.

[3] Se nedan s. 246 ff.

är emellertid en fråga, vars politiska karaktär icke bör döljas. Den kan knappast bedömas utan att samtidigt hänsyn tages till biltrafikens belastning med skatter, som äro avsedda att täcka andra kostnader, som biltrafiken förorsakar samhället. Någon på förhand given norm för att bestämma de skador, som biltrafiken bör bära, finnes givetvis icke.[4] Det är emellertid icke nödvändigt att den överflyttning av skador, som anses lämplig, sker med anlitande av regress. Om skadorna från biltrafik äro effektivt täckta från trafikförsäkring kan man låta ersättning därifrån minska ersättningen från olycksfalls- eller sakförsäkring. Vanligen är det dock ur den skadelidandes synpunkt lättare att få ut ersättningen från sin egen försäkring än från skadevållaren eller hans försäkringsgivare, och därför kan regressen vara lämplig. Även andra metoder äro tänkbara för att eliminera regressuppgörelse i varje särskilt skadefall, t. ex. att bidrag utgår från utövarna av viss verksamhet till försäkring, som täcker skador vilka orsakats av verksamheten.[5]

Enligt nu gällande rätt lindras skadeståndsansvaret för biltrafiken, liksom för andra skadeståndsskyldiga, indirekt av att de skadelidande kunna åtnjuta billig sjukhusvård eller andra av kommun eller stat bekostade förmåner.[6] Resonemanget att biltrafiken bör bära sina skador kan givetvis icke leda till någon bindande slutsats att biltrafiken särskilt bör belastas med andel även i dessa kostnader. Huruvida allmän sjukförsäkring skall behandlas på samma sätt som de nämnda förmånerna, eller om den helt eller delvis skall på biltrafiken kunna överflytta ersättningar för skador, som orsakats av sådan trafik, kan ej heller besvaras med något allmänt resonemang. Vill man undvika att öka biltrafikens kostnader ytterligare, kan regress uteslutas. Det kan även vara möjligt att man genom att icke belasta biltrafiken härmed kan öka ersättningarna på annat håll. Eftersom de olika alternativen kunna ha olika verkningar för särskilda kategorier skadelidande, har frågan klart politisk karaktär.

Då en verksamhet utom skador, som ha samhällsekonomisk bety-

---

[4] I SOU 1938: 27 s. 52 föreslås, att regress från olycksfallsförsäkring mot trafikförsäkring endast bör finnas vid styrkt vållande. Ett sådant alternativ kan vara opraktiskt, därför att det leder till att ytterligare en norm för skadans reglering blir tillämplig, men av principiella skäl synes det icke kunna avvisas.

[5] Jfr Strahl, SOU 1950: 16 s. 99 f. samt ang. regressöverenskommelser ovan s. 169 ff.

[6] Se ovan s. 33.

delse, även orsakar sådana som ha ganska ringa betydelse, är det emellertid icke självklart att även dessa senare böra överföras genom regress. Även om det är rimligt att biltrafiken i viss omfattning bär personskador som den orsakar, följer därav icke att regress från brandförsäkring eller glasförsäkring måste finnas mot biltrafiken.

Att utkräva regressansvar i varje särskilt fall kan vara motiverat av hänsyn till preventionen, och i den mån det strikta ansvaret beror just på önskan att stärka preventionen är detta givetvis ett skäl att bibehålla regressrätten. Här måste emellertid en samordning med ansvarsförsäkringen ske. Denna skall först senare diskuteras.[7]

Om däremot det strikta ansvaret väsentligen beror på att en verksamhet kan leda till enstaka, oberäkneliga skador av stor omfattning, eller på att culpabedömning icke lämpar sig vid skadetypen, och om dessutom preventionen icke särskilt fordrar att regress genomföres, torde ofta skäl tala för att låta skadan stanna på sakförsäkraren. Det förtjänar i varje fall att övervägas, huruvida regress är lämplig bl. a. mot innehavare av elektriska anläggningar, mot luftfartygs ägare vid markskador, mot järnvägs innehavare för skador å påkörda kreatur, och mot hundägare.[8] Huruvida det är en bättre anordning att tillämpa regress vid järnvägs gnistskador än att utesluta regress och i stället tillerkänna den som bor i närheten av järnvägen ersättning från järnvägen på grund av förhöjning av brandförsäkringspremierna, kan diskuteras.[9] För att utesluta dylika regresser talar framför allt kostnaden för regressernas genomförande.

Enligt en icke ovanlig åsikt bör en verksamhet, som orsakar skador i sådan omfattning att dessa på förhand kunna beräknas vara oundvikliga, bära dessa skador oberoende av vållande.[1] Detta anses motivera t. ex. att strikt ansvar uppstår för skador som uppstå vid mera omfattande sprängningsarbeten[2] och att företag av en viss storleksordning få vidkännas rent strikt ansvar, oavsett att den verksamhet

---

[7] Nedan s. 244 f.

[8] Strahl uttrycker endast tvekan om önskvärdheten av regress vid strikt ansvar för hund, se a. a. s. 114. Ussing reserverar sig, NJMF 1948 bil. 6 s. 51 f., för regressrätt vid strikt ansvar för husdjur.

[9] Jfr härom NJA 1931 s. 475, 1948 s. 353 och Ljungman s. 228 f.

[1] Se t. ex. Kr. Andersen, TfR 1948 s. 106 ff. och Erstatningsrett s. 108 ff., Hult, Juridisk debatt s. 206 ff.

[2] Se Hult, a. a. s. 207.

som de bedriva eljest icke skulle medfört rent strikt ansvar.[3] Därigenom skulle man vinna den fördelen, att skadorna samlades på färre händer och därigenom bleve lättare att bära. Mot en sådan princip synes kunna invändas, att den icke leder till någon rimlig eller användbar avgränsning av ansvaret. Till en början blir frågan, vilket perspektiv man skall använda vid bedömningen av om skadorna äro förutsebara. Vid mindre omfattande militärövningar är det icke klart att skada måste uppstå vid var och en, men om man ser till alla under ett år eller under tio år som en helhet måste skador inträffa. Vidare kan väl knappast meningen vara att t. ex. ett stort företag, som har så många cyklande springpojkar att det kan förutsägas att några av dem måste åstadkomma skador, därför skall bära ansvar för alla dessa skador oberoende av vållande, ehuru eljest intet ansvar finnes för arbetsgivaren om hans springpojkar orsaka skador ens genom vårdslöst cyklande.[4] Om icke denna konsekvens accepteras, måste man fråga efter de skäl, som avgöra att dylika fall undantagas, och därigenom också efter vad som bestämmer principens räckvidd.[5]

Hållbarheten av denna princip för skadeståndsansvarets utsträckning skall icke vidare diskuteras. Av betydelse för regressrättens utformning är emellertid, att i den mån försäkring finnes på den skadelidandes sida, skäl saknas för att med tillämpning av denna princip utkräva skadestånd, eftersom i sådant fall redan riskfördelningen uppstått.

c. Regressrätten i *kontraktsförhållanden* har i diskussionen, som främst avsett utomobligatoriska förhållanden, ofta förbigåtts med ganska ringa uppmärksamhet, trots att samma principer nu gälla på båda områdena. Det är icke ens alltid klart, om avsikten varit att även i framtiden tillämpa samma principer. Tydligt är emellertid, att de ändamålsavvägningar, som tillämpas i utomobligatoriska förhållanden, endast delvis kunna överflyttas till kontraktsförhållanden. Framför allt är det givetvis tvivelaktigt om synpunkten,

---

[3] Jfr hänvisningar ovan s. 81 n. 5.

[4] Möjligen vill dock Strahl, SvJT 1947 s. 101, 104, giva uttryck åt denna tanke. Se även ovan s. 54 n. 6.

[5] Även det motsatta förhållandet, att en verksamhet orsakar en skada av helt oberäknelig karaktär, mot vilken den skadelidande har svårt att skydda sig, kan utgöra ett skäl för att låta verksamheten bära ansvar härför; jfr Strahl, SOU 1950: 16 s. 137 ff. Detta inger tvivel om argumenteringens hållbarhet.

att regressen bör användas för att överflytta skador till den verksamhet som orsakar dem, kan tillmätas någon betydelse i kontraktsförhållanden.[6] En rationell reglering måste här taga hänsyn främst till förhållandena vid de särskilda kontraktstyperna. Den tekniska utformningen av ansvaret är här lika litet som i utomobligatoriska förhållanden någon lämplig indikation på regressrättens reglering.[7]

C. *Synpunkter de lege ferenda på regressrätten vid den frivilliga försäkringen.*

a. Den härskande uppfattningen om samordning av skadestånd och försäkring synes alltså kunna kritiseras för att den utgår från en skillnad mellan olika ansvarsformer som icke låter sig sakligt motiveras. Vissa ändamålssynpunkter reserveras för vissa ansvarstyper, ehuru de göra sig gällande även vid andra. Det finnes också en tendens att dölja den rent politiska karaktären av vissa fördelningsfrågor genom oklara hänvisningar till vad som är samhällsekonomiskt riktigt.

Skillnaden i behandlingen av culpaansvar och strikt ansvar visar sig främst i att beträffande culpaansvar sakförsäkringen står i centrum för debatten, varvid ansvarsförsäkringen kommer i bakgrunden, medan det strikta ansvaret till stor del bygges upp på tanken att ansvarsförsäkring tecknas, varvid sakförsäkring icke anses utgöra något skäl att förändra ansvaret. En annan olikhet är att vid culpaansvar försäkringen tänkes inverka huvudsakligen på det sätt att den mildrar ansvaret då den faktiskt tecknats.[8] Blott då den skadelidande är stat eller kommun eller större enskilt företag, som avsiktligt tillämpar självförsäkring, anses ansvaret böra vara detsamma som om försäkring funnits.[9] Vid strikt ansvar

---

[6] Jfr ovan s. 215.

[7] Se vidare nedan s. 249 ff.

[8] Enligt Strahls förslag äro emellertid reglerna om rätt till ersättning för personskada baserade på tanken, att den förmögne själv skall skaffa sig försäkringsskydd. Se SOU 1950: 16 s. 99, 103. — G. Palmgren har dock hävdat, att samtidigt som de av skador hotade böra hänvisas till att i stor utsträckning skydda sig genom försäkring, skadelidande som underlåta att teckna försäkring icke böra få större rätt till skadestånd än ett försäkringsbolag skulle haft vid utövande av regress. Se FJFT 1950 s. 276 ff. och NJMF 1951 s. 51 ff. Häremot Strahl, NJMF 1951 bil. 1 s. 17.

[9] Se särskilt Strahl, SOU 1950: 16 s. 122 f., NJMF 1951 bil. 1 s. 17 f.

utformas däremot ansvaret efter tanken att ansvarsförsäkring bör tecknas, varvid den som underlåter att teckna sådan försäkring blir behandlad på samma sätt som den som tecknat försäkring.[1]

Det har ovan hävdats, att även vid ansvar uppbyggt med hjälp av culpaelement skäl kan finnas att utnyttja regress (eller därmed jämställda rättstekniska medel) för att överflytta skador från den skadelidandes försäkring till skadevållare. Å andra sidan kan det vara motiverat att lindra skadeståndsansvaret även då strikt ansvar föreligger och skadan i första hand är täckt av den skadelidandes försäkring. Detta resultat innebär givetvis icke i och för sig något utslagsgivande skäl för vare sig den ena eller den andra åtgärden. Det har emellertid den betydelsen att diskussionen icke bindes vid a priori uppdragna linjer, som förhindra lösningar vilka med tillämpning av en mera induktiv metod te sig rimliga.

Denna principiella analys bekräftar alltså det antagande, som tidigare gjordes vid sammanfattningen av de konsekvenser, vartill den svenska regressregeln leder, nämligen att olikheten i behandlingen av culpaansvar och strikt ansvar saknar tillräcklig rättspolitisk grund.[2] De rättspolitiska skälen för att låta försäkring mildra skadeståndsansvar förefalla snarast att leda till en gränsdragning efter andra linjer.

Man kommer emellertid här in på en annan synpunkt. Mot regressrättens anpassning efter grunderna för skadeståndsansvaret tala ofta rättstekniska hänsyn. Man bör undvika tekniskt svåranvändbara skillnader i behandlingen av likartade skadesituationer, och man måste sträva efter att giva något så när fasta riktlinjer för domstolarna, vilka också göra det möjligt för den enskilde att utan rättegång och även innan skada inträffat förutse hur ansvaret faller. En uppdelning efter ansvarets tekniska utformning leder, såsom tidigare i detalj visats, till just sådana oklara och sakligt omotiverade skillnader.

Det kan ifrågasättas om icke dessa rättstekniska hänsyn äro åtskilligt viktigare än en noggrann avvägning av ändamålssynpunkterna i varje särskilt fall. Behovet av klara regler understrykes ofta av praktikens män, ehuru lagstiftaren och domstolarna i strävan att

---

[1] Tanken att strikt ansvar regelbundet bör kombineras med obligatorisk ansvarsförsäkring utvecklas av Strahl särskilt NJMF 1951 bil. 1 s. 22.

[2] Jfr ovan s. 216 ff.

tillgodose alla tänkbara synpunkter äro mera benägna att tillgripa skönsmässig bedömning. Härtill kommer emellertid som ett huvudskäl, att försök att utforma ansvaret efter ändamålssynpunkter ofta leda till endast skenbart rationella lösningar. De omständigheter, vartill man bör taga hänsyn om alla i diskussionen framförda, i och för sig rimliga synpunkter skola beaktas, äro talrika och skiftande, och det är i praktiken omöjligt att taga hänsyn till alla. Ändamålsavvägningen leder då lätt till en godtycklig isolering av något särskilt syfte. Väsentligt är även att ingen aldrig så noggrann ändamålsanalys i och för sig ger resultat i fråga om ansvarets utformning, utan därtill måste komma en värdering, som till större del än vanligen erkännes beror på en avvägning mellan olika samhällsgruppers intressen och därigenom är av politisk karaktär. De olika åsikterna om försäkrings inverkan på resp. culpaansvar och strikt ansvar i utländsk och nordisk doktrin visa omöjligheten av ett ställningstagande utifrån »sakens natur».

Möjligheten att lösa svårigheterna genom att låta domstolarna efter fritt skön fastställa, när regress skall kunna utövas, måste därför avvisas. Endast om klara riktlinjer för skönets utövande kunna fastställas, förtjänar en sådan lösning att övervägas. Emellertid äro icke endast ändamålssynpunkterna utan även de situationer, där försäkring och skadevållande kunna sammanträffa, mångahanda och olikartade. Det måste därför frågas om det är möjligt att utan en allmän genomgång i detalj av hela ansvarssystemet, såväl i som utanför kontraktsförhållanden, giva sådana riktlinjer. Endast om utrymmet för den skönsmässiga bedömningen begränsas till vissa typer av skadesituationer, vilka det är möjligt att överblicka, kan det vara lämpligt att för dessa införa en bedömning efter allmänna riktlinjer.

För att uppnå en rimlig utformning av försäkrings inverkan på skadeståndsansvar torde det vara nödvändigt att direkt utgå från de syften, som man avser att tillgodose med regresser, och sammanställa dessa med rättstekniska skäl. Det gäller dels att avväga preventionens krav mot önskan att mildra skadeståndsansvaret, dels att utnyttja regresserna för att överföra skador på skadevållare där detta anses motiverat.

Efter denna linje är regressansvaret utformat i Strahls förslag till reformering av skadeståndsrätten, där emellertid de tidigare refererade åsikterna om skadeståndsansvarets grund i första hand

bli bestämmande. Den fortsatta diskussionen här skall ansluta sig till förslaget.

b. Enligt det nämnda förslaget tillerkännas försäkringsgivarna regressrätt främst i sådana situationer, där domstolarna finna det ändamålsenligt ur *preventionssynpunkt* att regress utövas.[3] Huvudregeln är alltså, att domstolarna ha att skönsmässigt pröva både om preventionen fordrar att regress utövas och regressbeloppets storlek. För vissa fall givas dock fasta regler. Vid uppsåt och vid vårdslöshet bestående i att den skadeståndsskyldige i märklig mån undandragit sig kostnad, som varit ägnad att motverka skadans uppkomst, anses av hänsyn till preventionen regress alltid böra finnas för hela skadan. Regress uteslutes däremot helt — bortsett från strikt ansvar — då skadan orsakats genom tillfällig ouppmärksamhet eller misstag under brådskande förhållanden. Regressrätt uteslutes likaså om skadevållaren är medlem av försäkringstagarens familj.[4] Regress, som är anordnad av preventiva skäl, anses enligt förslaget icke böra få täckas av ansvarsförsäkring.[5]

Det kan emellertid betvivlas om man på detta sätt uppnår något eftersträvat resultat. Till en början lär försöket att avskilja vissa speciella oaktsamhetstyper till särskild behandling leda både till gränsdragningssvårigheter och till svårmotiverade skillnader. Skador kunna uppkomma genom en kombination av bristfällighet i anordning och tillfällig ouppmärksamhet. Vad tidigare här anförts om begreppet grov vårdslöshet torde illustrera, att många olika omständigheter kunna motivera en strängare bedömning av vårdslöshet. Det är svårt att se något skäl varför en av dessa skall isoleras.[6] Skadeståndsansvaret vid tillfällig ouppmärksamhet behöver icke sakna preventiv betydelse, eftersom det kan medföra att den som hotas därav vidtager sådana åtgärder, att icke sådan ouppmärksamhet skall kunna leda till skador. Det förefaller därför tvivelak-

---

[3] Strahl, SOU 1950: 16 s. 114 ff., jfr s. 89 ff.

[4] Denna liksom övriga begränsningar i regressansvaret genombrytes dock av regeln att vid brottslig gärning domstol regressvis må utdöma skadestånd i den mån domstolen finner det ändamålsenligt från preventionssynpunkt, se a. a. s. 117.

[5] A. a. s. 118 ff.

[6] Jfr ovan s. 66 ff. — I förslaget till lag om yrkesskadesförsäkring (SOU 1951: 25 s. 322) påpekas, att Strahls förslag leder till att regress icke alltid finnes då någon genom grov vårdslöshet undandragit sig en skadeförebyggande åtgärd, som skulle kostat praktiskt taget ingenting.

tigt om man bör övergiva den nyanserade culpabedömningen, som anpassas efter olika situationer och som fortfarande avses gälla där försäkring saknas, för att införa en dylik korsande generell regel för fall där försäkringsskydd finnes.

Vad beträffar tanken att regressansvar bör utdömas direkt med tanke på preventionens krav (»om och i den mån domstol finner det av särskilda skäl påkallat för att inskärpa aktsamhet hos den skadeståndsskyldige eller andra»), så är det tveksamt om en sådan regel kan få avsedd effekt. Den synes utgå från en underskattning av de faktorer, som hindra försäkringsbolagen från att genomföra regresser mot privatpersoner. Konkurrenshänsyn, besväret och kostnaden med att anställa regress, särskilt om denna endast avser en mindre summa, möjligheten att domstolen kommer till en annan mening om nödvändigheten att inskärpa aktsamhet, och svårigheten att indriva utdömda belopp äro faktorer som erfarenhetsmässigt visat sig lägga starka hinder i vägen för effektivt utövande av regress mot privatpersoner.[7] Blott då regressbeloppet har en viss storlek och den skadeståndsskyldige har avsevärd betalningsförmåga kan det löna sig för försäkringsbolaget att framställa regresstalan. Då regressen icke får täckas av ansvarsförsäkring minskas ju i motsvarande mån möjligheten att få betalt. Även om försäkringsbolagen av lojalitet mot lagstiftaren anse sig böra anställa regresskrav, är det sannolikt att skadevållarens betalningsvilja och betalningsförmåga ofta är dålig i de flagranta fall av skadevållande som det här blir fråga om.

Det är vidare anmärkningsvärt om en sanktion mot skadevållande, vilken är direkt avsedd att tillgodose ett prevenerande syfte, skall bli beroende av om den skadelidande har försäkring (eller kan betraktas som självförsäkrare), medan eljest culpöst skadevållande utlöser en helt annan reaktion, nämligen skyldighet att ersätta skadan enligt culparegeln. Denna olikhet förefaller att stå i dålig överensstämmelse med den till grund för regressrätten liggande tanken, att regressansvarets preventiva effekt till stor del består däri, att det inskärper otillåtligheten av vissa handlingssätt.

Om ansvarsförsäkring helt uteslutes som skydd mot preventivt syftande regresskrav, inträder en stark skärpning av ansvaret för bristfälliga anordningar i förhållande till vad som nu gäller. Strängheten accentueras av att i dylika fall regressrätt anses böra finnas

---

[7] Se härom Hellner, Försäkringsbolagens utövande av regressrätt.

för hela skadan.[8] Det kan emellertid ifrågasättas om icke sanktionen därigenom också blir alltför ojämn. Dels står den icke i proportion till felets grovhet, dels kommer den att träffa smärre företagare mycket hårdare än större. För de största företagarna spelar det mindre roll om de icke kunna skydda sig genom ansvarsförsäkring, eftersom verksamhetens storlek i och för sig innebär en riskfördelning; för de mindre företagarna får bortfallet av möjligheten att skydda sig genom ansvarsförsäkring till resultat att skadeståndsansvaret kraftigt skärpes.[9]

Det nu sagda leder till slutsatsen, att regressrätten knappast kan bliva ett effektivt och lämpligt medel för prevention mot sådana former av vårdslöshet, som anses vara särskilt samhällsskadliga. Djupare sett är orsaken härtill svårigheten att utnyttja sakförsäkringen, en institution som har till främsta syfte att skydda skadelidande, för ett helt annat ändamål, nämligen att förekomma att andra människor visa ur samhällets synpunkt kvalificerad vårdslöshet.

Endast i kombination med särskilda åtgärder för regressanspråkets framställande och indrivning torde regressen kunna få någon betydelse i sanktionssystemet. Detta kan i praktiken endast förekomma vid brottsliga handlingar, i stället för eller tillsammans med straff.[1] I så fall torde åklagare eller domstol ex officio böra taga upp regresskrav (liksom annat motsvarande skadeståndskrav) till prövning; införsel eller andra effektiva metoder för indrivning böra ställas till förfogande, och försäkringsbolagen böra vara skyldiga lämna kraven till indrivning.[2] Hur en sådan sanktion bör förhålla sig till straff, indragning av körkort för bilförare och andra tänkbara påföljder är ett spörsmål som närmast hör hemma i kriminologien.[3]

---

[8] Genom att ansvarsförsäkring icke heller avses träda i funktion, då den skadade personligen har rätt till skadestånd och preventionen anses fordra en reaktion, blir följden att den skadelidande går miste om den möjlighet han nu har att få ersättning ur ansvarsförsäkringen. Denna konsekvens får enligt Strahls mening, ehuru beklaglig, tagas med på köpet där ansvarsförsäkringen är frivillig. Se a. a. s. 120.

[9] Det kan även ifrågasättas om det är konsekvent att vid sådant vållande av särskild driftsledning, som giver upphov till preventivt utformad regress, låta arbetsgivaren stå för detta ansvar, vilket synes vara Strahls mening; se a. a. s. 117.

[1] Jfr Strahl, a. a. s. 116.

[2] Jfr Norström, NJMF 1951 s. 62.

[3] Jfr å ena sidan von Eyben, Festskrift till Ussing s. 126 ff. och å andra sidan Henrik Bache, NJMF 1951 s. 33 ff., vilken senare uttrycker tvivel om lämpligheten att använda regress som sanktion. I Danmark har man sedan länge haft en sådan

Men icke heller som medel att lindra skadeståndsansvar fyller en begränsning av regressrätten mer än en ringa del av behovet. I alla de fall, där försäkring saknas eller underförsäkring föreligger, kvarstår den skadeståndsskyldiges ansvar oberört av att regress uteslutes då försäkring finnes. Eftersom så många andra faktorer tendera till att utesluta regresskrav, som träffa privatpersoner som skadevållare, även om regressrätt finnes på papperet, kommer skyddet att inträda där det är jämförelsevis betydelselöst. Anvarsförsäkring blir alltså om regressrätten inskränkes icke mindre nödvändig för dem som hotas av skadeståndsansvar. I den mån skadeståndsansvaret har betydelse huvudsakligen som en oviss risk att vid något enstaka tillfälle vålla skada, vilket torde vara fallet för privatpersoner i allmänhet, betyder därför lindringen jämförelsevis litet. Problemet att lindra skadeståndsansvaret består väsentligen oberört.

Såsom tidigare framgått blir en konsekvens av härskande åsikt om grunden för strikt ansvar, att skador, som uppkomma genom verksamhet med dylikt ansvar, om de i första hand äro täckta av sakförsäkring skola överflyttas på verksamheten genom regress eller genom annat lämpligt medel.[4] I Strahls version tillspetsas resonemanget genom att normalt intet annat än rent strikt ansvar anses böra ifrågakomma vid farlig verksamhet. Därvid förutsättes att ansvaret kommer att täckas av ansvarsförsäkring, då verksamheten icke har den omfattning att den kan ha självförsäkring. Om förutsättningar för preventiv regress äro uppfyllda skall dock icke (frivillig) ansvarsförsäkring träda i funktion.[5]

Detta innebär, att enligt förslaget regress för att överflytta skador strängt skiljes från regress med prevenerande syfte. Antingen avses regressen tjäna ett preventionssyfte, och genom att ansvarsförsäkring icke får täcka sådan regress, motverkas att den får någon betydelse för att överföra skador. Eller också anses regressen ha till syfte att överföra skador, men sådan anses icke böra förekomma där skadeståndsansvaret såtillvida är preventivt utformat, att däri ingår ett culpaelement.

Enligt den uppfattning som här hävdats, finnes emellertid intet skäl att så strängt skilja de båda slagen av regress åt. Även vid

---

preventivt utformad regressregel mot bilägare. Se härom särskilt Espen Hansen, UfR 1949 B s. 15 ff., Lunøe, UfR 1950 B s. 161 ff. samt ib. s. 185 f., 232.

[4] Se ovan s. 223 f.

[5] Strahl, a. a. s. 118 ff.

culpaansvar kan regressen tjäna ett skadeöverförande syfte, om de skador, varför ansvar uppstår, ha betydelse för skadelidande och skadevållare även om försäkring finnes.[6] Å andra sidan finnes intet tvingande skäl att uppehålla regressrätten vid allt strikt ansvar, särskilt icke om de skador, som orsakas genom den verksamhet som har dylikt ansvar, icke äro betydande ur de skadelidandes synpunkt.

c. Med denna uppfattning om de rättspolitiska skälen för regressens användning och med beaktande av de faktorer, som kunna antagas vara utslagsgivande för försäkringsbolagens användande av regress, synas främst två vägar stå öppna för att utforma regressen.

Den ena är att radikalt slopa alla regresser, med undantag för *dels* sådana som kunna inlemmas i det kriminalpolitiska systemet och jämställas med straff, och *dels* sådana som direkt kunna konstateras ha ekonomisk betydelse, främst regresser vid bilförsäkring, luftförsäkring, sjöförsäkring samt kredit- och garantiförsäkring, i den mån icke andra metoder kunna användas för att överflytta skadorna. De skäl som tala för denna lösning ha framgått av det föregående. Till stor del innebär principen blott en kodifiering av nuvarande praxis. Osäkerheten och risken för skadevållaren av att vara beroende av försäkringsgivarens godtycke elimineras. Onödiga kostnader för regresser undvikas.

En sådan princip medför att preventionen mot vårdslös skadegörelse till stor del får söka sig andra vägar än skadeståndsansvarets. Ur försäkringsbolagens synpunkt lär en sådan lösning icke innebära någon olägenhet, om man får döma av vissa uttalanden av försäkringsmän.[7] Ur försäkringshavarnas synpunkt torde, eftersom regressen i de fall där den slopas antages vara ekonomiskt betydelselös och preventionen tillgodoses på andra sätt, lösningen icke heller innebära någon nämnvärd olägenhet.

Ett problem blir emellertid att avväga, vilka regresser som skola anses vara så ekonomiskt betydelsefulla att de böra tillåtas. Vid kollisionsskador, t. ex. mellan bil och annat trafikmedel, kan det vara svårt att tillåta regress blott i ena riktningen men icke i andra. Särskilt om skadan träffat tredje man och båda äro ansvariga kan en inskränkning av regressen mellan de båda sidorna leda till uppenbart godtycke. Även eljest kan gränsdragningen medföra svårigheter.

---

[6] Jfr ovan s. 229.

[7] Se t. ex. Hemberg, NJMF 1951 s. 51, Christensen, NFT 1952 s. 25 ff.

Ett argument mot att i stor utsträckning slopa regresserna är även, att skillnaden mellan fall, där försäkring tecknats, och övriga blir alltför stor.[8] Skadeståndet blir ändå mera än nu en godtyckligt träffande sanktion om det, oavsett omständigheterna i det särskilda fallet, regelbundet uteslutes av att försäkring finnes.

Såsom senare skall påvisas närmare, kan en inskränkning i regressen också tänkas påverka den skadelidandes försäkringsskydd.[9] Ytterligare skäl mot att inskränka regresserna framgå av det följande.

Den andra utvägen är den konservativa att som allmän princip låta regressen följa skadeståndsansvaret och utesluta regress endast där så är särskilt betingat av försäkringshavarens intressen, men samtidigt tillåta att regressen genomgående täckes av ansvarsförsäkring. Uppgiften blir då även att utforma ansvarsförsäkringen så, att den ger skydd mot verkligt betungande regresskrav och andra skadeståndskrav, men samtidigt bidrager till preventionen. För denna lösning synas de starkaste skälen tala.

Till förmån för denna konservativa lösning kan främst anföras dess rättstekniska enkelhet. I stället för ett system med dubbla ansvarsregler, dels för situationer där försäkring finnes, dels för sådana där försäkring saknas, har man ett enda ansvarssystem att röra sig med. Gränsdragningsproblemen undgås härigenom. Vidare tillvaratages möjligheten att utnyttja skadeståndets moralbildande verkan, genom att för varje särskild situation endast ett skadeståndsgrundande handlingssätt kommer ifråga. Även skadeståndsansvarets andra preventiva egenskaper kunna tillvaratagas i någon mån. Vidare finnes möjligheten att överflytta sådana större skador, där det lönar sig att genomföra en regress, på den verksamhet som orsakat dem, oavsett skadeståndsansvarets karaktär. Även problemet hur självförsäkring skall behandlas bortfaller.

Även i de fall då sakförsäkring saknas men skadevållaren har ansvarsförsäkring, leder den nu diskuterade principen till lämpliga resultat. Under förutsättning att ansvarsförsäkringen utformas så, att den medgiver en viss prevention, undgår man nämligen att i de fall, där vårdslösheten är av den beskaffenhet att skadestånd anses motiverat av preventiva skäl, den skadelidandes möjligheter att få

[8] Detta understrykes bl. a. av G. Palmgren, FJFT 1950 s. 275 ff. och NJMF 1951 s. 51 ff.

[9] Se nedan s. 248 f.

ersättning, då han icke själv har försäkring, bli sämre än vid annan vårdslöshet och sämre än som nu är fallet.

I jämförelse med förslaget att reservera regresserna för dels vissa fall av kvalificerad vårdslöshet, dels strikt ansvar, innebär denna metod, att man i stället för att försöka att av regressen (och skadeståndsansvaret i övrigt) göra dels ett kraftigt verkande medel mot grov vårdslöshet, dels ett medel att vid strikt ansvar överföra skador, nöjer sig med en i allmänhet mycket lindrig reaktion mot även mindre grader av vårdslöshet, vilken samtidigt är ägnad att överföra dessa skador på verksamhet som orsakat dem.

De huvudsakliga argumenten mot denna lösning äro tre, nämligen att onödiga och kostsamma regresser uppstå, att de skadevållare som sakna ansvarsförsäkring bli utan skydd, och att det är svårt att förena ansvarsförsäkring med prevention.

De onödiga regresserna torde emellertid icke bli flera än nu, i det försäkringsbolagen i eget intresse undvika regresser i stor utsträckning och även genom överenskommelser sins emellan utesluta småregresserna. På denna väg torde det vara möjligt att gå vidare.

Att skadevållare utan ansvarsförsäkring bli utan skydd är, med debattens nuvarande inriktning, ett huvudargument mot tanken att bibehålla det fulla regressansvaret. Det förefaller emellertid som om detta argument utginge från en för svenska förhållanden överdriven föreställning om regressansvarets betungande karaktär. Det är påfallande, att då regressen diskuteras ur försäkringshavarnas synpunkt, dess ringa betydelse betonas, medan regressanspråken tillerkännas stor vikt då det gäller att mildra skadeståndsansvaret. Även om man tar hänsyn till skillnaden mellan vad som är betydande ur kollektivets och ur den enskildes synpunkt, förefaller det att ligga en motsägelse häri. Ansvarsförsäkring är numera synnerligen vanlig, särskilt genom tendensen att kombinera ett flertal försäkringar till hemförsäkringar, företagsförsäkringar osv., och de som icke ha sådan försäkring torde i stor utsträckning vara skyddade av att icke ha några utmätningsbara tillgångar.[1] I den mån regressansvaret uppmuntrar till tecknande av ansvarsförsäkring är det av positivt värde. Den allmänna osäkerhetskänsla, som risken att bli utsatt för regresskrav kan medföra, lär icke ha nämnvärd själv-

---

[1] Enl. Hemberg, NJMF 1951 s. 48, kan man beräkna att 50 % av landets alla hushåll ha ansvarighetsförsäkringar.

ständig betydelse i jämförelse med möjligheten att bli utsatt för annat skadeståndskrav. Kvar står dels möjligheten att i enstaka fall regressen verkligen leder till betungande betalningstvång, dels att de skadeståndsskyldiga i viss utsträckning äro beroende av försäkringsbolagens godtycke. Med en idealiskt inrättad skadeständs- och försäkringsrätt skulle man kunna uppställa krav på att undgå dessa olägenheter. Men om en sådan ej kan skapas torde det vara bättre att taga dessa mindre betydande olägenheter än att för de flesta fall helt avstå från prevention och skadeöverflyttning. Därtill komma de tekniska svårigheter och de olikheter i behandlingen av likartade skadefall, som försöket att direkt anpassa regressen efter särskilda syften till synes oundvikligen leder till.[2] Regressansvarets för den enskilde betungande verkningar kunna minskas t. ex. genom en regel, att regress mot privatperson, då ansvaret icke täckes av ansvarsförsäkring, icke får utövas utöver visst belopp. En sådan regel torde vara jämförelsevis enkel att handhava.

En svårighet är emellertid att förena ansvarsförsäkring med preventionens krav.[3] För att tillgodose dessa har systemet med självrisk många förespråkare.[4] Att den skadelidande, om han saknar försäkring, icke garanteras ersättning för självriskbeloppet är en mindre olägenhet, eftersom det därvid rör sig om jämförelsevis små summor och det väsentliga skyddet kvarstår. Där skadan redan är täckt av den skadelidandes egen försäkring, leder ett konsekvent genomförande av självrisktanken till att sakförsäkrare får och bör utkräva självriskbeloppet av skadevållaren. Denna möjlighet har övervägts i skadeståndsutredningarna men där avvisats, emedan det skulle vara svårt att göra regressen effektiv och emedan friktion och kostnader skulle uppstå.[5] Det förtjänar emellertid att övervägas, om icke detta trots allt är den mest framkomliga vägen, om man på förhand inställer sig på att det icke är de grovt vårdslösa skadevållarna som

[2] En särskild behandling kan emellertid vara påkallad av de fall, där ansvarsförsäkring icke står skadevållare till buds. Sålunda kan f. n. icke enskild arbetare teckna försäkring mot ansvar för skada som han vållar i sitt arbete, ehuru arbetsgivaren kan teckna sådan försäkring för samtliga sina arbetare. De lege ferenda är emellertid den naturliga lösningen att lindra detta skadeståndsansvar, jfr nedan i texten.

[3] Jfr t. ex. diskussionen NJMF 1934 s. 90 ff., Schmidt s. 110 ff.

[4] Dagfinn Dahl har särskilt energiskt förordat denna lösning, se senast NJMF 1951 s. 26 ff.

[5] Strahl, SOU 1950: 16 s. 115, Ussing, Betænkning s. 40, 47.

man har någon utsikt att nå med regresserna. I vissa fall kunna tarifferingen och försäkringsbolagens skadeförebyggande verksamhet tillgodose preventionen mera direkt.

Att regressrätten i allmänhet följer skadeståndsansvaret hindrar icke, att i särskilda fall regress bör uteslutas, t. ex. mot försäkringshavaren närstående och mot bilförare.[6] Även andra justeringar kunna behövas. Sålunda är det meningslöst att regress från olycksfallsförsäkring mot trafikförsäkring skall vara beroende av anställningsförhållandet mellan den skadelidande och bilägaren eller föraren.[7] Avgörande torde här främst vara rättstekniska synpunkter.

d. Till grund för den här förordade lösningen ligger bl. a. den tanken, att man kan utnyttja det förhållandet, att uppkommande regressanspråk ofta icke utnyttjas av den berättigade, för att nå lämpliga resultat. Viktigare än att regeln ser lämplig ut på papperet är att den kan väntas fungera väl i praktiken.[8]

Detta innebär dock icke att det nuvarande rättstillståndet bör anses vara idealiskt. Utan tvivel böra reformer ske. Men just för effektivitetens skull är det viktigt att icke som huvudlinje välja att förändra försäkringars inverkan på skadeståndsansvaret.

Vill man effektivt lindra skadeståndsansvaret och samtidigt undgå diskrepanser mellan olika ansvarsfall, synes den första och bästa metoden vara att förändra själva skadeståndsreglerna.[9] Endast därigenom påverkar man ansvaret då ingen försäkring finnes. Endast därigenom undgår man svårigheten att vid utformningen av principerna och vid rättstillämpningen skilja mellan faktiskt gällande försäkring, avsiktlig självförsäkring, underlåtenhet att försäkra där detta borde ha skett, och underlåtenhet att försäkra som icke lägges den skadelidande till last.

---

[6] Jfr ovan s. 208.

[7] Jfr ovan s. 174 f.

[8] Ett intressant exempel på att dylika praktiska hänsyn hävdas på bekostnad av fördelar på papperet finner man, då Fleming James, Harvard L. Rev., Vol. 54 (1941) s. 1156 ff., urgerar den till synes paradoxala meningen att man bör bibehålla den gamla regeln att icke ha regress mellan flera på grund av culpa skadeståndsskyldiga, eftersom denna regel i sin faktiska tillämpning skulle fungera bättre än den ytligt sett mera rimliga att medgiva sådan regress. James synes dock icke ha lyckats göra sannolikt att det är bättre att utesluta dylik regress än att tillåta den, se Gregory, ib. s. 1170 ff.

[9] I förslaget till reform av skadeståndsrätten upptagas åtskilliga dylika rent skadeståndsrättsliga frågor, se SOU 1950: 16 s. 164 ff.

Det är ej blott med hänsyn till möjligheten, att den *skadelidande* icke tecknat eller icke kunnat teckna försäkring, som skadeståndsreglerna måste ändras för att skyddet skall bli effektivt. Om av två skadeståndsskyldiga den ene har ansvarsförsäkring, skulle en regel att försäkringen minskar skadeståndsansvaret troligen få till konsekvens, att den skadelidande tvingades vända sig till ansvarsförsäkraren i första hand, varvid dennes regressrätt inskränktes. Om en anställd vållat skada i sitt arbete, varför arbetsgivaren ansvarar, skulle han sålunda undgå regressansvar om arbetsgivaren hade ansvarsförsäkring. Om i stället arbetsgivaren själv svarade för skadeståndet och de skadeståndsrättsliga regressreglerna tillämpades, vore den anställde oskyddad. Även här fordras alltså en ändring i skadeståndsreglerna för att skyddet skall bli effektivt. Det är icke tillräckligt att hänvisa till att arbetsgivarens regressrätt utövas endast i ringa utsträckning, eftersom alldeles samma sak gäller om försäkringsbolagets regressrätt.

En annan omständighet av betydelse är, att särskilt vid personskador andra ersättningar kunna träda i stället för försäkringsersättningen. Om en arbetsgivare är skyldig att betala sjuklön till skadad anställd, har han enligt nu gällande rätt regressrätt mot den som vållat skadan[1], och denna påverkas icke i och för sig om regressrätt från olycksfallsförsäkring uteslutes. Vill man låta försäkring lindra skadeståndsansvaret synes man icke kunna låta arbetsgivares regressrätt mot den som skadat hans anställda kvarstå oberörd. En förändring av skadeståndsansvaret verkar däremot även i detta fall direkt till skadevållarens skydd.

I jämförelse med andra medel att fördela skydd och ansvar ha skadeståndsreglerna en avgörande betydelse. De draga en gräns mellan de skador, som skadelidande och skadevållare utan att träffa avtal med andra parten måste bära. Genom att teckna försäkring kan vardera parten förskjuta denna gräns till motpartens fördel men icke till sin egen. Den skadelidande kan icke öka skadevållarens ansvar genom att teckna försäkring, eftersom självständig regressrätt icke medgives[2], och lika litet kan skadevållaren genom att teckna ansvarsförsäkring minska den skadelidandes rätt till skadestånd.

Skadeståndsreglerna ha också den betydelsen, att om försäkrings-

---

[1] Se ovan s. 17, jfr s. 34.
[2] Se ovan s. 10.

skyddet för motparten skulle sträcka sig bortom denna gräns och längre än försäkringshavaren anser vara förenligt med sitt intresse, så kan han upphäva motpartens skydd genom att underlåta att teckna försäkring. I de flesta fall är kostnaden för motpartens skydd så liten och fördelen att ha försäkringsskydd även för skador, tillfogade av annan, så stor att försäkringshavaren utan svårighet kan bestå sig detta.

Stundom kan emellertid skyddet för motparten ha avgörande betydelse. Om t. ex. regressrätten skulle upphävas från vagnskadeförsäkring för bil mot trafikförsäkring för bil men i övrigt trafikförsäkringens ansvar för skador på bilar skulle vara oförändrat, skulle vagnskadeförsäkraren nödgas bära sina kollisionsskador ensam, medan trafikförsäkringen skulle ha kvar ansvaret för skador på oförsäkrade bilar. Det är mycket sannolikt att genom den premiefördyring, som därigenom skulle inträda inom vagnskadeförsäkringen, denna försäkring, som många bilister redan nu finna alltför dyr, skulle ytterligare sjunka i popularitet. Det finns emellertid ännu en möjlighet, nämligen att vagnskadeförsäkrare skulle söka undantaga dylika skador från sitt ansvar. I dansk rätt, där regressregeln redan nu är tvingande, anses det omöjligt för försäkringsgivaren att från sitt ansvar undantaga sådan skada som är täckt av skadeståndsansvar. Åtminstone under vissa omständigheter kan emellertid försäkringsgivaren tänkas bestämma sitt ansvar så att det icke täcker de skador, varför tredje man är ansvarig.[3]

Detta exempel (som avser en situation där ingen torde ha avsett att avskaffa regressrätten) visar begränsningen i möjligheten att låta frivillig försäkring mildra skadevållarens ansvar.[4] De skadelidande kunna avstå från att regressrätt utövas, där denna rätt saknar nämnvärd betydelse eller där de ha positivt intresse att försäkringen skyddar mot skadevållarens ansvar. Om skyddet för motparten går längre, finnes möjligheten att den av skada hotade står självrisk, eller att försäkringsskyddet avpassas så att det ej täcker de skador, som medföra rätt till skadestånd, varigenom skyddet för den skadeståndsskyldige blir illusoriskt.

Även om skadorna icke i och för sig äro särskilt betydelsefulla finnes otvivelaktigt en tendens hos försäkringsbolagen att genom

---

[3] Se härom särskilt Bentzon s. 167 ff.

[4] Jfr ovan s. 40.

försäkringsvillkoren söka skjuta över ansvaret på andra försäkringar, som även täcka skadan.[5] Den som har skadeståndsreglerna på sin sida har därvid en avgörande fördel.[6] Ur försäkringshavarens synpunkt är det emellertid av stor vikt att icke försäkringsbolagen genom att från sitt ansvar undantaga skador, som vanligen äro täckta av andra försäkringar, göra hans skydd ofullständigt. Försäkringshavaren riskerar då att bli utan skydd, därför att ingendera försäkringen täcker skadan. Det synes icke uteslutet att ett försök att utesluta regressansvar även vid skadeståndsanspråk, som ha ekonomisk betydelse, skulle kunna sätta försäkringshavarens skydd i fara.

Att det på papperet finnes stora möjligheter att variera försäkringens skydd för de skadeståndsskyldiga innebär alltså icke, att utsikten att genom dessa variationer åstadkomma väsentliga förändringar äro stora vid frivillig försäkring. Det är endast i de fall, där regressanspråken äro tämligen betydelselösa och därigenom föga betungande för de skadeståndsskyldiga, som en lindring av skadeståndsansvaret genom att utnyttja den skadelidandes frivilliga försäkring kan antagas få verkan. Givetvis är emellertid den gräns, som försäkringshavarens intressen draga för möjligheten att låta försäkringen mildra skadeståndsansvaret, ganska elastisk. Till stor del kommer tredje mans skydd att bero av det sätt, varpå försäkringsbolagen anse rimligt utforma sina försäkringsvillkor, och av den praxis de tillämpa.

En förändring av skadeståndsansvaret kan icke på samma sätt som en regel, att försäkringsersättning skall minska skadeståndet, omintetgöras genom den skadelidandes handlande. Om bilägares rätt till skadestånd, då hans bil skadas vid kollision med annan bil, skulle inskränkas, finnes ingen möjlighet att kringgå denna lindring i skadeståndsansvaret, vare sig genom att underlåta att teckna försäkring eller genom att begagna särskilda villkor i försäkringsavtalet. Genom att skadeståndsregler alltså effektivt begränsa vardera

---

[5] Jfr ang. dubbelförsäkring ovan s. 157 ff. med hänvisningar.

[6] Jfr även ovan s. 205 ang. olycksfallsförsäkringens regresser mot arbetsledare. — I Amerika ha fraktförare genom särskilda klausuler i befraktningsavtalen sökt bli delaktiga av befraktarens försäkringsskydd, vilket föranlett försäkringsgivarna att i sin tur sätta in klausuler i försäkringsavtalen, ägnade att förhindra detta. Fraktförarna ha då vidtagit nya åtgärder osv. Segern säges dock ha stannat hos befraktarna. Se härom Vance s. 794 ff. Jfr även Tybjerg s. 72.

partens möjlighet att lägga ansvar på andra parten, ha de en väsentlig betydelse för den frivilliga försäkringen.

Allmänt torde kunna sägas, att ju strängare skadeståndsreglerna bli, desto större värde får rätten att uppbära skadestånd för den av skada hotade, och desto mindre möjlighet finnes att genom särskilda regler om frivillig försäkrings inverkan på skadeståndsansvaret beröva den skadelidande denna rätt. En obligatorisk garantiförsäkring, sådan som finnes vid skador vållade genom biltrafik, ökar givetvis i hög grad denna tendens.

e. Det skydd, som försäkringen bör medföra för annan än försäkringstagaren i *kontraktsförhållanden*, har icke berörts i den närmast föregående diskussionen. Den allmänna princip som här förordats för utomobligatoriska förhållanden, nämligen att regressansvaret bör följa skadeståndsansvaret, synes vara en lämplig huvudprincip också med tanke på kontraktsförhållanden och kontraktsliknande förhållanden.

Om man i stället skulle införa en allmän regel, att försäkring skyddade även skadeståndsskyldig men därvid från principens tillämpningsområde undantoge kontraktsförhållanden och kontraktsliknande förhållanden, skulle svårigheter uppstå. Dels skulle, särskilt med tanke på den osäkra gränsen mellan det område, där kontraktsprinciper tillämpas, och det där rent utomobligatoriska principer gälla inom skadeståndsrätten, skillnaden vara besvärlig att handhava; dels skulle sakligt svårmotiverade olikheter i ansvaret uppstå vid skador där på en gång kontraktsförhållande och utomobligatoriskt förhållande föreligger, t. ex. beträffande en bilförares ansvar då vid en kollision både den av honom förda bilen och den andra skadats.[7] Mot att generellt undantaga kontraktsförhållanden från en allmän princip, att försäkring skall lindra skadeståndsansvar, talar även ur saklig synpunkt att t. ex. i anställningsförhållanden behovet av skydd för skadevållaren är alldeles detsamma som i utomobligatoriska förhållanden.

Föga mera lämpligt förefaller alternativet att för alla kontraktsförhållanden, oavsett deras karaktär i övrigt, tillämpa en tvingande regel att försäkringsersättning skall minska skadestånd.[8] Man kan jämföra med försäkring av tredje mans intresse, där endast för ett

---

[7] Se ovan s. 86.

[8] Jfr Ussing, NFT 1930 s. 179 f.

par speciella fall tvingande regler givas, vilka avse försäkringsförhållandet, medan det eljest står parterna fritt att avtala om försäkringsskyddets omfattning. Det är också svårt att avgöra, hur en sådan princip skulle låta sig förlikas med en annan tendens, som också framträder i modern rätt, nämligen att förhindra att skadevållare friskriva sig i alltför hög grad från ansvar.

Reglerna om försäkringsskydd för annan än försäkringstagaren i kontraktsförhållanden torde behöva överses då tillfälle erbjudes. Därvid böra reglerna om rätten till försäkringsersättningen samordnas med reglerna om försäkringsskydd för den som enligt kontraktet blir ersättningsskyldig vid skada. De vid olika kontraktstyper aktuella skadesituationerna och behovet av försäkringsskydd vid dem böra då bilda utgångspunkten för utformningen av reglerna. Tvingande regler om att försäkring skall medföra skydd för annan än försäkringstagaren kunna tänkas särskilt till förmån för sådana, som även i övrigt ha tvingande regler till sitt skydd, t. ex. arrendatorer och hyresgäster. För andra situationer torde det vara möjligt att i bestämmelserna om de särskilda kontraktsförhållandena inrycka dispositiva regler om hur försäkring bör komma kontrahenterna till godo.[9] I återigen andra fall kan lagstiftaren nöja sig med att giva allmänna ersättningsregler för kontraktsförhållanden, vilka få bilda utgångspunkten för bestämmelserna i försäkringsavtalen. Föga rationellt är däremot att, såsom f. n. är fallet i svensk rätt beträffande hyresgästs ansvar för brandskador, vållade av hans husfolk på den förhyrda lägenheten, ha dels en skadeståndsregel, som är utformad efter antagandet att hyresvärden tecknar brandförsäkring, dels en annan regel om hyresgästens regressansvar, som blir tillämplig i de fall, där faktiskt sådan försäkring tecknats.[1]

Av stor betydelse för att bestämma kontrahenternas skydd vid vållande av skada i kontraktsförhållanden torde skillnaden vara mellan ansvar för den som handlar affärsmässigt och ansvar för den som handlar som privatperson. Vid kontraktsförhållanden måste i övrigt delvis andra synpunkter anläggas på försäkringsskyddet för tredje man än som äro aktuella i utomobligatoriska förhållanden. Möjligheterna att genom ansvarsförsäkring skydda sig äro sålunda

[9] Exempel härpå kan man finna i utländsk rätt, se t. ex. betr. försäkringsskydd vid köp av lös egendom enligt det amerikanska förslaget till Commercial Code, Latty, Law and Contemporary Problems, Vol. 16 (1951) s. 16.

[1] Jfr ovan s. 119.

icke lika fullständiga i kontraktsförhållanden som i utomobligatoriska förhållanden. Detta kan motivera antingen en förändring av ansvarsförsäkringen eller uppställande av särskilda regressregler.

Av vikt är att icke båda parter i ett kontraktsförhållande nödgas teckna försäkring, som avse alldeles samma skador. För att undvika detta kan det vara lämpligt med bestämmelser som avgöra, vem som har att teckna försäkring, och som därvid samtidigt reglera båda parters skydd.[2] Det kan ifrågasättas om icke därvid ofta så många intressenter beröras samtidigt, att det blir svårt för någon annan än lagstiftaren att åstadkomma en lämplig reglering.

D. *Avslutande anmärkningar.*

I inledningen till denna undersökning ställdes frågan, hur försäkringshavarens skydd kan förlikas med målsättningen på skadeståndsrättens område.

Ett påfallande drag är att, enligt härskande uppfattning, någon verklig konflikt icke finnes mellan dessa båda intressen. Det ligger ofta i den skadelidandes intresse att skadeståndsansvar icke utkräves av privatpersoner, då hans skada i första hand är täckt av försäkring, och det har också ansetts vara ett allmänt intresse att mildra skadeståndsansvaret, eventuellt även på bekostnad av preventionen. Å andra sidan har försäkringshavaren oftast ingenting emot att regress utövas mot en företagare, som har strikt ansvar, och enligt härskande mening i Norden är det även riktigt ur skadeståndsrättsliga ändamålssynpunkter, att detta strikta ansvar icke mildras ens då skadan i första hand är täckt av försäkring.

Det vore säkerligen icke befogat att härav draga den slutsatsen, att åsikten om vad som är skadeståndsrättsligt lämpligt endast utgör en rationalisering av det resultat som man kommer till genom att beakta försäkringshavarnas intressen. Men det strikta skadeståndsansvarets faktiska värde för de skadelidande torde, snarare än de här kritiserade tankarna om att vissa verksamheter böra bära

---

[2] I Tyskland ha dessa frågor varit föremål för åtskillig debatt, som främst anknutit till konstruktionen av speditörernas allmänna avtalsvillkor (Allgemeine Deutsche Spediteurbedingungen). Dessa pålägga speditören skyldighet att försäkra, men fritaga honom från skadeståndsansvar. Se härom särskilt Sieg, Zeitschrift f. Handelsrecht u. Konkursrecht, Bd 113 (1949) s. 95 ff. Se vidare nedan s. 255. — Jfr även ovan s. 161.

de skador som de orsaka, böra betraktas som den viktigaste orsaken till att full regressrätt finnes vid strikt skadeståndsansvar.

Sambandet mellan skadestånd och försäkring består alltså till stor del däri, att skadeståndsreglerna påverka försäkringshavarnas intressen. Skadeståndsreglerna tjänstgöra som ett slags allmän regulator för fördelningen av ansvar och skydd vid uppkommande skador, i det de även ha betydelse för tecknandet av försäkringar och för innehållet i försäkringsavtalen. Detta gäller såväl för utomobligatoriska förhållanden som för kontraktsförhållanden, ehuru i de senare tecknandet av försäkring även kan regleras mera direkt genom bestämmelser i avtalen. Skadeståndsreglerna ha därigenom en verkan vid sidan av den att i enskilda skadefall bestämma om ersättning skall utgå eller ej. Äro skadeståndsreglerna givna kan sedan varje part, som kan beröras av skadan, med hjälp av frivillig försäkring, i den mån sådan står honom till buds, skydda sig mot de skador som kunna falla på honom och även skydda andra i den mån det ligger i hans intresse. Att skadeståndsreglerna äro ineffektiva skyddsmedel för den skadelidande är därvid detsamma som att de nödvändiggöra för honom att själv skydda sig genom försäkring. Skyddet för de skadeståndsskyldiga har även, som här flerfaldiga gånger understrukits, en tendens att breda ut sig ännu längre än som direkt ligger i försäkringshavarens intresse.

Det är på denna väg, den frivilliga försäkringen i samverkan med skadeståndsreglerna, som utvecklingen hittills gått fram i svensk rätt då det gällt att skaffa skydd mot inträffande skador, ehuru med komplettering av obligatoriskt försäkringsskydd i vissa fall, särskilt vid olycksfall i arbete och vid skador orsakade av biltrafik.

I den mån försäkringen brett ut sig, ha emellertid skadeståndsreglerna delvis övergått till att bliva regler om fördelning av ansvaret mellan olika försäkringar i stället för mellan enskilda intressenter. Därvid har skett en växelverkan, i det skadeståndsregler påverkat tecknandet av försäkringar och skadeståndsreglerna själva påverkats av möjligheten att teckna försäkring, och i någon mån av att faktiskt försäkring funnits. På denna väg finnes givetvis möjlighet att fortsätta, särskilt genom att direkt anpassa skadeståndsreglerna så att de påverka tecknandet av försäkring.

Då man i den moderna debatten talar om behovet att ersätta skadestånd med försäkring, synes man emellertid mena något annat och mera än den verkan, som skadeståndsreglerna sålunda ha. Av-

sikten är att genom tvingande regler låta försäkringar medföra bättre skydd än som inträder med utnyttjande av skadeståndsreglerna och de på grundval av dessa träffade frivilliga försäkringsavtalen.

Möjligheterna att genom tvingande element i avtal om frivilliga försäkringar genomföra skydd för dem, som äro skadeståndsskyldiga då försäkring icke finnes, ha utförligt diskuterats i det föregående. Genom att obligatoriska försäkringar införas kan man emellertid åstadkomma längre gående verkningar. Strahl har sålunda visat att genom utnyttjande av det obligatoriska elementet i försäkring möjlighet finnes att *dels* genomföra en omfördelning, enligt hans förslag en nivellering, av de vid personskador utgående ersättningarna, *dels* också att begränsa skadevållares ansvar till en skyldighet att utgiva premier till sådan försäkring.[3] Här är icke platsen att allmänt diskutera dessa förslag vare sig ur rättsteknisk eller politisk synpunkt. De obligatoriska försäkringarna medföra emellertid vissa konsekvenser även för regressen, och dessa skola nu avslutningsvis något beröras.

Det nyss förda resonemanget om möjligheten att genom regler om försäkrings inverkan på skadeståndsansvaret förändra detta ansvar, är endast tillämpligt på frivillig försäkring. Är försäkringen obligatorisk kan ju icke den skadelidande genom att underlåta att teckna försäkring eller genom försäkringsvillkorens utformning göra skadevållarens skydd illusoriskt. Möjligheten att påverka skadeståndsansvaret genom inskränkningar i regressrätten blir därigenom större.

Såsom framgått har dock denna möjlighet i nu gällande rätt icke utnyttjats i nämnvärd utsträckning.[4] Skadeståndsansvaret har i stort sett uppehållits, genom att regress medgivits mot andra skadevållare än dem försäkringen avser att särskilt skydda. Skälen härtill kunna vara flera. Ett kan vara bristande insikt om alla de möjligheter, som en till synes övervägande teknisk reform ger. Ett annat kan vara övertygelse, att skadeståndsansvaret i sin nuvarande form är lämpligt med hänsyn till sina verkningar mot skadevållaren, även om det behöver förändras av hänsyn till den skadelidande. Ett tredje skäl kan vara önskan att tills vidare icke låta en reform med begränsat syfte medföra ytterligare, svårbedömda verkningar.

[3] Se SOU 1950: 16 s. 77 ff.

[4] Se ovan s. 41.

I förslaget till reformering av skadeståndsrätten, där såsom nyss nämndes möjligheterna att utnyttja den obligatoriska försäkringen beaktats, har avsikten varit att inskränka även regressansvaret, men endast det som i praktiken har jämförelsevis ringa betydelse. Genom försäkringens obligatoriska karaktär blir denna inskränkning effektiv. Om t. ex. regress från trafikförsäkringen genom tvingande regel uteslutes mot fotgängare, som vållat skada vilken täckes av denna försäkring, finnes ingen möjlighet att inskränka på detta fotgängarens skydd.[5] En annan sak är, att om ingen obligatorisk vagnskadeförsäkring finnes och den vars vagn skadas har rätt till skadestånd av fotgängaren, den senares skadeståndsrisk på grund av biltrafiken dock kvarstår. Han är fortfarande hänvisad till ansvarsförsäkring för effektivt skydd.

Genom att införa obligatorisk försäkring och samtidigt inskränka det regressansvar som ensamt för sig betraktat kan beräknas utgöra en märkbar belastning för den skadeståndsskyldige, vore det emellertid möjligt att åstadkomma en viss omfördelning av kostnaden för skadorna i jämförelse med vad de skadeståndsrättsliga reglerna medföra. Denna möjlighet har i praktiken utnyttjats genom att regress från den (ännu icke ikraftträdda) obligatoriska sjukförsäkringen uteslutits även gentemot biltrafiken. Av skäl som tidigare återgivits har emellertid detta i förslaget till reform av skadeståndsrätten ansetts vara mindre väl motiverat.[6] Tendensen i förslaget är, såsom också framgått, att ytterligare skärpa belastningen på farliga verksamheter, men minska den på mindre farliga, oavsett deras bärkraft. Det förtjänar då att erinras om att just den obligatoriska karaktären av försäkringen, som gör det möjligt att här effektivt minska skadeståndsansvaret, gör rätten till regress till en självständig rättspolitisk fråga, medan regressen vid frivillig försäkring till stor del är betingad av sambandet mellan regressansvar och försäkringshavarens intressen, vilka senare påverkas av skadeståndsreglerna.

Genom att regressrätten uteslutes vid obligatorisk försäkring kunna emellertid andra fördelar än en omfördelning av kostnaderna och ett effektivt skydd för vissa skadevållare vinnas. Det är möjligt att på en gång lindra skadeståndsansvaret och uppehålla dess prevenerande verkan, genom att försäkringen endast täcker

[5] Jfr SOU 1950: 16 s. 90.

[6] Se SOU 1950: 16 s. 99; jfr ovan s. 225.

en del av skadan men den skadelidande har kvar skadeståndsanspråket för återstoden. I så fall bäres den ekonomiskt väsentliga delen av skadan av försäkringen, medan den enskildes ansvar för återstoden kan utformas efter preventiva linjer. Möjligheterna till differentiering ökas alltså.

Även andra möjligheter finnas emellertid för att lindra skadeståndsansvaret och omfördela kostnader än att tillgripa obligatorisk försäkring. I stället för försäkring, garanterad genom straffsanktion eller administrativa åtgärder, finnes också möjligheten att pålägga skyldighet att försäkra med enbart civilrättslig sanktion, dvs. den som underlåter att försäkra får själv bära försäkringsgivarens ansvar. Antingen kan därvid den som har skyldighet att försäkra därutöver ha skadeståndsansvar, t. ex. vid culpa. Eller också kan hans skadeståndsskyldighet helt ersättas av skyldighet att försäkra. Genom det senare alternativet begränsas hans ansvar effektivt och dubbelförsäkring undvikes.[7] Där skadan på förhand låter sig beräknas på sådant sätt att dylik försäkring kan tecknas, torde en sådan utformning av ansvaret ofta vara att föredraga framför ett strikt skadeståndsansvar av traditionell typ. Metoden torde främst få betydelse i kontraktsförhållanden och i kontraktsliknande förhållanden.[8]

I själva verket finnas många rättstekniska möjligheter att direkt anpassa skadeståndsansvaret efter möjligheten att utnyttja försäkringsskyddet. Den potentiellt ansvarige kan ha offentligt sanktionerad skyldighet att försäkra till den skadelidandes förmån, han kan ha sådan civilrättslig skyldighet, och han kan ha skadeståndsskyldighet, baserad på tanken att han skall täcka denna genom frivillig ansvarsförsäkring. Den potentiellt skadelidande kan likaså ha offentligt sanktionerad skyldighet att teckna försäkring, civilrättsligt sanktionerad sådan skyldighet eller rätt till skadestånd, inskränkt efter tanken att han själv skall hålla sig med försäkring.

Dessa olika metoder kunna kombineras med olika regler om den

---

[7] Jfr ovan s. 161.

[8] I Tyskland har det diskuterats, huruvida icke blott i vissa kontraktsförhållanden (jfr ovan s. 251 n. 2) utan även i utomobligatoriska förhållanden, t. ex. vid trafikskador, det skulle vara möjligt att ersätta skadeståndsansvaret med dylik skyldighet att försäkra. Härigenom skulle även nödvändigheten att teckna ansvarsförsäkring inskränkas. För en sammanfattning av diskussionen samt kritik se Boettinger, VersR 1952 s. 306 ff., jfr ib. s. 409 ff.

del av skadan som icke täckes av försäkring, och härigenom ökas variationsmöjligheterna. Vill man lindra skadeståndsansvaret och samtidigt tillgodose de skadelidandes behov av ersättning, synas dessa metoder icke böra ställas i efterhand till metoden att begränsa försäkringsgivarens regressrätt vid frivillig försäkring. Det fordras därvid en analys av de särskilda skadesituationerna, obunden av förutfattade meningar om grunden för olika former av skadeståndsansvar.

Summary.

The Insurer's Right of Subrogation.

The relation between the law of torts and the law of insurance has in recent years been widely discussed among Scandinavian jurists. As early as 1929 an important study by the Norwegian jurist Dr. G. Astrup Hoel, "Risiko og ansvar" (Risk and Liability), drew attention to the problems involved. In 1950 three reports on a proposed reform of the law of torts appeared in Denmark (by Professor H. Ussing), Norway (by Mr. E. Wikborg) and Sweden (by Professor I. Strahl) respectively. These reports — which contain common recommendations for reforming the law of torts but are in other respects independent works — agree in stressing the importance of insurance for the future development of the law of torts.

The present study has as its subject a special problem which is on the borderline between the law of insurance on the one side and the law of torts and of contracts on the other side. When, it asks, is an insurer entitled to be subrogated to the rights of the assured against a person who is responsible for the damage? This question has mostly been regarded as being of concern principally to the assured and the insurer. Now that a wider view is being taken on the relations of tort and insurance, the emphasis has shifted over to the effects of subrogation on tort liability in general. As a result of this development new questions arise. How far do the present rules of subrogation agree with the interests of the assured, and how do they influence liability in tort and in contract? How far is it possible to modify the law of torts by changing the rules of subrogation? What policy should be followed in letting insurance influence the law of torts, insofar as this is possible by virtue of the rules of subrogation? These are the questions discussed here.

The main part of the study (Chapters I—X) consists of an analysis of the present Swedish rules of subrogation.

Chapter I takes up the question whether an insurer, when he has

had to pay the insurance indemnity to the assured because of the tort of a third person, can claim damages in his own right from the tortfeasor, or whether he can only be subrogated to the rights of the assured against the tortfeasor.

In Swedish law — as in many other legal systems — the rule is now firmly established that the insurer has in general no independent right of his own. This applies to private insurance as well as to workmen's compensation, although the position is not entirely comparable in the two spheres. It is pointed out here that this rule should not be explained simply by describing the insurer's loss as too remote a consequence of the tortfeasor's act, or by any similar piece of reasoning. The rule is better explained by a consideration of the effects of giving the insurer an independent right against the tortfeasor. This would mean, among other things, that even if the damages due to the assured were reduced or wholly excluded because of his assumption of the risk or his contributory negligence, the insurer's right of damages would be unaffected. This in turn would mean that, in such cases, the tortfeasor's liability would be increased by the insurance, since he would have to compensate the insurer for his particular losses. But, as a matter of public policy, the protection of the injured party by insurance should not be allowed to increase the liability of the tortfeasor. This consideration must be regarded as the principal reason why the insurer has no independent right of damages from the tortfeasor. It is of importance whatever rules may apply in other circumstances as to compensation to persons who have suffered indirectly by a tort.

In *Chapter II* the discussion turns to the effects of insurance on the assessment of damages and on the right of compensation of the injured party. There are three principal possibilities:

(1) The injured party may be allowed to take both full insurance compensation and full damages.

(2) The tortfeasor may be allowed to plead that the loss of the injured party has been reduced by the insurance.

(3) The injured party may have to deduct the insurance compensation from the total amount of compensation that he is allowed to take and keep, although the tortfeasor's liability is not diminished. In such cases the insurer is generally (but not necessarily) subrogated to the claims against the tortfeasor to the extent of the insurance compensation.

If the injured party is allowed to take both insurance compensation and full damages, there is no room for subrogation or for any other damages to the insurer, as this would have the effect of making the insurance increase the liability of the tortfeasor.

In Swedish law these possibilities all occur.

(1) An injured person is allowed to take both full damages for *lost earnings* and the corresponding compensation from private accident and sickness insurance, unless the insurer is entitled to subrogation by the terms of the insurance contract. In this case the insurance compensation consists of a sum, fixed in advance by the insurance contract, and the damages are then not affected by the insurance.

(2) Certain *social welfare measures*, among them compensation from the State insurance against sickness, diminish the liability of the tortfeasor. As regards *damages to the dependants* of a person killed by a tort, their claims against the tortfeasor depend on their need of such damages. This need is considered to be reduced by private insurance (life insurance and accident insurance, but not by workmen's compensation). In this way, the tortfeasor's liability is reduced by the insurance. Moreover, persons who have *paid for the insurance protection*, such as the employer in workmen's compensation and the car-owner in compulsory motor liability insurance, can plead the insurance in mitigation of damages.

(3) In all other cases the injured party is not allowed to take both the insurance compensation and full damages, although the tortfeasor cannot plead the insurance in mitigation. When the insurance compensation is fixed by the actual loss of the injured party, this rule always applies. The consequences as regards subrogation then seem to be a secondary matter, and, as will soon be seen, subrogation is often excluded. The same rule also applies, however, in cases where the insurance compensation is not computed on the basis of the actual loss, as in workmen's compensation, and when a clause of subrogation has been inserted in a contract of private accident or sickness insurance. In these cases the arrangement seems to be explained principally by a desire to reduce the costs of insurance protection by using the income from the subrogated claims for damages to reduce the insurance premiums.

Whatever may be the reason for not permitting the injured party to take both full damages and insurance compensation, this, as has

already been pointed out, is a necessary condition of giving the insurer any right against the tortfeasor.

Chapter III gives a survey of the rules of subrogation in different countries. In most legal systems, the insurer is subrogated to all claims against tortfeasors, although in German, Austrian, Swiss and French law there are exceptions in favour of the family and employees of the assured. These exceptions are explained by the consideration that the protection of the assured would be impaired if the insurer could claim from such persons the indemnity which he has just paid to the assured. In Swiss law, and also in American law, there is in addition a tendency to exclude subrogation against a tortfeasor who is liable without negligence, for instance against a railway company when the sparks from a railway engine have caused a fire without any negligence on the part of the railway personnel. In life insurance and in accident insurance there is no subrogation.

In Scandinavia the general tendency is, however, to exclude subrogation wholly or partially against a tortfeasor who is liable because of his negligence, but to maintain subrogation in all cases where the tortfeasor has strict liability. This tendency must be seen in the light of certain views expressed in legal theory some time before the enactment of the Scandinavian Insurance Contract Acts (which were drafted by national committees collaborating with each other). Of special importance is the view expressed by H. Ussing (in an article in Tidsskrift for Rettsvitenskap, 1921). According to Ussing, it is desirable that insurance should reduce tort liability, although the general interest of preventing damage must be weighed against this. Ussing contends, however, that the considerations which motivate strict liability lead to the conclusion that such liability should not be reduced by insurance.

Although it seems clear that the Danish rule of subrogation in private insurance has been framed in conformity with Ussing's views, it is more difficult to establish how far these have influenced the other Scandinavian rules, including the Swedish one.

According to section 25 of the Swedish Insurance Contract Act of 1927, subrogation operates only in indemnity insurance. In life insurance there is no subrogation, and in accident and sickness insurance the insurer may be subrogated only for medical fees and other compensation computed on the basis of the actual expenses of the assured. In indemnity insurance the insurer, on paying the in-

demnity, is subrogated to the claims of the assured against a person who has caused the damage intentionally or with gross negligence or who is legally liable to pay damages, whether he has caused the damage negligently or not.

In the report of the committee that drafted the Act, the interests of the assured are mentioned as the reason for limiting the insurer's right of subrogation against a tortfeasor who is liable for negligence. These interests would not be sufficiently protected, according to the committee, by excluding subrogation against the family of the assured and against those for whose acts he is liable. Concerning strict liability the committee only says that the insurer must undoubtedly be entitled to subrogation.

The reasons for the Swedish rules of subrogation are thus somewhat obscure, especially as regards the relative importance attached to the interests of the assured on the one hand and the desirability of reforming tort liability on the other.

Chapter IV discusses the interpretation of s. 25, Insurance Contract Act, as to liability in tort.

The concept of *gross negligence,* which limits the right of subrogation in liability for negligence, is first discussed. In several cases the Swedish courts have had to decide whether the negligence proved should be considered as amounting to gross negligence. Although it is difficult to know what circumstances have been decisive, the general impression given by these cases is that the courts are very unwilling to let an insurer be subrogated on this ground. This raises the question whether it is possible to determine more specifically when negligence should be considered to be gross. The suggestion that gross negligence could be defined as the lack of such care as even a careless person would use is rejected. It is submitted on the other hand that, even if it is impossible to find a general characteristic of gross negligence, some circumstances should nevertheless be regarded as specially aggravating. Such circumstances are: failure to observe express regulations made to ensure safety; negligence in establishing permanent safety measures in factories and other such places; wilful negligence caused by the knowledge that the damage is covered by insurance. There is, however, little evidence that Swedish courts have so far taken such circumstances into account.

The insurer is entitled to be subrogated, *regardless of intention or gross negligence,* against a person who is legally liable to pay damages

whether he has caused the damage negligently or not. The interpretation of this part of the rule offers many difficulties. The insurer is without doubt always subrogated to claims against those who are liable irrespective of negligence either on their own part or on the part of their employees. Such liability occurs in Swedish law when, for instance, damage has been caused by sparks from railway engines, by electric current, or by dogs. As regards liability for the negligence of others, the situation is by no means equally clear. The words of the statute seem to imply that the insurer should always be subrogated against the employer by vicarious liability, since in this case also the employer is evidently responsible without any negligence on his own part. This solution has also been suggested in legal theory. One objection to this interpretation of the statute is, however, that if the employer had acted himself, he would have been liable towards the insurer only if his negligence had been gross. It seems inappropriate that his liability should be greater if the employee had acted negligently than if he had acted negligently himself. It is probably for this reason that the Supreme Court of Sweden has permitted the insurer to be subrogated only when the employee has acted with gross negligence. — It is suggested here that it is necessary to make a difference between various types of vicarious liability. According to Swedish law, an employer is always liable in tort for the negligent acts of persons to whom he transfers the management and direction of an enterprise. As in these cases the employer's liability depends on the organisation of the enterprise, it seems clear that the right of subrogation should be the same, whatever the type of organisation, i.e. it should be subject to gross negligence or intention on the part of either the employer or the management. Swedish courts have also made an employer liable for the acts of employees who have been entrusted with tasks of great importance to the safety of others. As in this case the liability of the employer depends not so much on the organisation of the enterprise as on the kind of activity in which he is engaged, it is submitted that there is some reason to hold him responsible towards the insurer, even if the negligence of the employee was not gross. Since it is difficult in practice to draw a line between this type of liability and the first type, the view taken here is, nevertheless, that even with this second type of vicarious liability the insurer should be entitled to subrogation only in cases of gross neg-

ligence. This view seems to be in accord with the cases decided. Finally, in certain circumstances an employer is liable for the faults of all his employees, regardless of the duties assigned to them. This is the general rule for the liability of railways and of shipowners, but does not occur elsewhere. Obviously this liability does not depend on the organisation of the enterprise but on the character of the activity in which the damage occurs. It is really a special kind of liability independent of the negligence of the person involved in the activity, although dependent on the negligence of the employee. It is therefore submitted that the insurer should be subrogated against a railway company and a shipowner, even if the negligence of the employee is not gross. There are, however, no reported cases in point.

The right of subrogation against motorists might also be open to some doubt. Both the owner of the car and the driver are liable for damage caused by the car if it cannot be proved that the driver was not negligent. This liability might be treated either as liability for negligence or as strict liability, as it differs from the ordinary liability in tort by the placing of the burden of proof. It is now, however, a settled rule that the insurer is entitled to subrogation, regardless of gross negligence, against both the driver and the owner of the car. The importance of this rule is reduced by the fact that insurance contracts for motor insurance generally contain special provisions regarding subrogation.

Chapter V discusses the rule of subrogation in its relation to the rules of *contribution among joint tortfeasors*. Two main questions arise. The first is how the insurer's right of subrogation is affected if the tortfeasor in his turn has a right of contribution against another tortfeasor who is not liable to the insurer. The view taken is that this does not affect the insurer's right of subrogation nor the right of contribution, although clearly the protection of the second tortfeasor is made less effective by this rule. The other question is whether in liability insurance the insurer is subrogated into the right of contribution of the protected person against another tortfeasor. It is maintained here that the general rule relating to subrogation must be applied, and that consequently subrogation into the right against a person liable for negligence supposes gross negligence or intention. This rule leads, however, to the consequence that, when there are several tortfeasors, the choice of the injured party may

decide where the burden shall ultimately fall. But in liability insurance also, contract clauses regulating subrogation are common.

Chapter VI deals with subrogation into *contract claims*. The rule given in s. 25, Insurance Contract Act, is obviously framed with tort liability in view, although it applies also to claims in contract. Some of the difficulties raised by this circumstance are first mentioned. The interests of the assured regarding subrogation may be very different in different contract relations. Often it is of importance to the assured that the insurance gives protection to his contract partner also; in other cases the assured may be best served if his claims against the contract partner are strictly enforced, for instance in transport insurance against the transport carrier. — In tort liability the possibilities of modifying liability by agreement are small or non-existent; in contract they are great, and when they can be used special rules limiting the insurer's right of subrogation are not required. — Strict liability in tort is generally the result of a special risk of damage; in contract strict liability is often the result chiefly of the practical necessity that someone must always bear the loss caused by an accident. — In tort the only claims with which subrogation is concerned are claims for damages; in contract there are many other claims into which an insurer might be subrogated.

Next, the general rules applying to subrogation into contract claims are discussed. There are few cases in point; for various reasons these questions seldom come before the courts.

In contract claims as in tort claims, subrogation against a person liable for negligence supposes gross negligence or intention.

As to contract claims that are independent of negligence, it has been suggested that s. 25, Insurance Contract Act, does not apply to such claims, as by this rule subrogation is admitted only against a person who is "legally" liable whether he has caused the damage negligently or not. The view taken here is that this suggestion should not be adopted. It is not common in Swedish legal terminology to refer to non-contractual claims as "legal". Logically, contract claims are as much legal claims as any others, since it is only by the operation of the law that they can be enforced by the courts.

The question whether the insurer might be subrogated to other claims than claims of damages is answered in the affirmative. In one case Swedish statute law admits expressly subrogation into a right *in rem*. When the insurer is liable towards a mortgagee without

being liable towards the mortgage debtor, he is subrogated into the mortgagee's right to be paid out of the mortgaged property. This supports the view that in general subrogation is also possible into other claims than claims of damages. It is submitted here that the insurer might also be subrogated into the rights of a vendor against a purchaser for the purchase money, when other principles do not exclude this.

The various types of liability without negligence in contract are then discussed. The general principle in Swedish law is that in contract the employer is liable for the negligence of all his employees. It is suggested here that this should not entitle the insurer to be subrogated against the employer, unless there is gross negligence on part of the employee or of the employer himself. The principal reason for this view is the same as that put forward when discussing the employer's vicarious liability in tort. — As mentioned earlier, the liability of the driver of a car is regarded as strict when applying the rule of subrogation, on the ground that the driver has the burden of proving that he has not acted negligently. Nevertheless, it is argued here that bailees, who have the burden of proving that they have not been negligent in their care of the goods, are not subject to subrogation claims except in case of gross negligence. — Liability wholly independent of negligence occurs in several special rules applying to contract relations. It is suggested here that the insurer should in general be subrogated to these claims, even if there is no gross negligence. It is not possible in practice to draw a line between certain types of strict liability in contract, which must be put on the same level as strict liability in tort, and other types. The general principle is, however, subject to many exceptions.

These exceptions are to a large extent connected with the rules relating to what is called "insurance of third party interests". There is a general rule in Swedish law — inspired by German doctrine — that any insurance of goods, where the interest insured is not specified, should be taken as covering the interests of owner, pledgee and others who have rights to the insured property, and also of a person bearing the risk of the destruction of the property (s. 54, Insurance Contract Act). The problem raised by this rule in connection with subrogation is to determine the position of the vendor or the purchaser of goods, the pledgee, the bailee who has a lien on the property if the money due to him is not paid by the owner,

and other contract partners of the person entitled to the insurance indemnity, when they are liable to him because of damage which has occurred to the insured property. Under the rule just mentioned, all these may be entitled to the insurance indemnity wholly or in part. The difficulty seems due chiefly to the fact that the Insurance Contract Act gives separate rules regarding subrogation and regarding the right of third parties to the insurance indemnity, without taking into account the close connection between the two.

Although, as has just been said, according to the words of the Insurance Contract Act the insurance — unless there is an agreement to the contrary — also covers the interest of the party that bears the risk of the destruction of the insured property, it is submitted here that subrogation cannot be excluded against anyone who is liable in contract towards the insurer regardless of negligence. The expression referred to must be given a narrower significance, as relating to the protection of the parties to a contract of sale. The position of the vendor or the purchaser, the pledgee and the bailee must be judged according to the general purpose of the rule relating to insurance of third party interests.

As regards sales, the object of this rule is clearly to give both the vendor and the purchaser the same protection from the insurance. Consequently, not only may the insurer have to pay the indemnity to either of them, depending on the circumstances, but he must also be excluded from being subrogated into their claims against each other. This is probably the intended meaning of the rule that the insurance covers the interest of a person who bears the risk of the destruction of the insured property. As regards pledge and mortgage, it is also clear that the aim of the rule is to give both contract parties the same protection, and subrogation is therefore excluded. If, however, one of the parties of a contract of sale or of pledge or of mortgage has forfeited the protection due to the assured, and the insurer is nevertheless liable to the other party of the contract, the insurer should be subrogated to the claims of this party. This rule is (as has already been mentioned) stated expressly for the case that the insurer is liable to the mortgagee but the mortgage debtor is not protected by the insurance.

On the other hand, a bailee should not have the same protection as the assured if he has caused the damage. There is no indication that the rule as to insurance of third party interests is intended to

protect the bailee even against the consequences of his having caused the damage. Accordingly, the insurer should always be subrogated into the rights of the bailor against the bailee when the bailee has strict liability, and also, in case of gross negligence, when the liability of the bailee towards the owner is dependent on negligence. If the bailee has a lien on the property for a certain sum, this should not entitle him to the corresponding part of the insurance indemnity if he is liable to a subrogation claim from the insurer.

An insurance of the interest of a third party may occur also in the form of an insurance taken by a bailee in favour of the bailor. It is submitted here that in such a case, the insurer cannot be subrogated against the bailee, as it should be considered an implied term of the insurance contract that the insurer is not to be subrogated into the claims against the person who has contracted with him.

In this connection two special problems, connected with the main problem, are discussed. One of these is how the liability should be distributed between two insurers, when both bailor and bailee have insured the same goods against the same risks. According to one opinion, held by some jurists, the rules relating to double insurance should always be applied, i.e. the liability should be divided in proportion to the sums due to the bailor on each insurance. The view maintained here is, however, that the liability of the bailee should be decisive. Accordingly, if the bailee is liable to the bailor, his insurance should cover the loss; only if the bailee is not liable but his insurance nevertheless covers the interest of the bailor, should the rules relating to double insurance be applied. Another question is how the right of subrogation is affected by the fact that there is a special agreement between two parties imposing a duty to insure. If the bailee undertakes to insure in favour of the bailor but fails in his duty, he is liable to pay as damages to the bailor the sum that the bailor would have received from the insurer if the goods had actually been insured. But if the bailor should have an insurance of his own, the insurer cannot be subrogated to this claim of the bailor against the bailee. There is thus a difference, as regards subrogation, between such liability of a bailee as is based on the assumption that the bailee will cover his liability by an insurance, and a duty to insure, resting on the bailee. The first kind of liability makes it possible for the insurer to be subrogated to a claim against

the bailee, but not the duty to insure. If, on the other hand, the bailor has undertaken himself to hold his property insured, the question arises whether this should be taken as a clause releasing the bailee from such liability as the insurance covers, and in this way as excluding the insurer from any corresponding claim against the bailee. As has already been said, if the bailee had insured the property himself, he should be exempt from liability towards the insurer. The view taken here is, nevertheless, that the bailee is not protected from subrogation by the fact that the bailor has undertaken to insure.

In *Chapter VII* some agreements regarding the right of subrogation are mentioned. As has already been shown, the rule relating to private insurance can be altered by a clause in the insurance contract. Such clauses are common in marine insurance, motor insurance and liability insurance. By their means the insurer is subrogated, even if the negligence is not gross, to all claims of the assured, with certain exceptions as regards liability insurance and motor insurance. In liability insurance members of the family of the assured and his employees are generally exempt from liability towards the insurer. In motor insurance, the insurer is only under certain conditions entitled to subrogation into claims against the owner and the driver of the car to which the insurance is attached. In fire insurance, subrogation clauses are now rare.

Even if there is no subrogation clause in the insurance contract, the assured can, after the loss has happened, cede his claims against the tortfeasor to his insurer. In such a case the insurer can proceed even against a tortfeasor who would otherwise be protected because he has not acted intentionally or with gross negligence.

Agreements regarding subrogation may also be made between insurers. There is no doubt in Swedish law as to the validity of such agreements, and they are entered into quite openly. There is at present an agreement among motor insurance companies to the effect that a company which has insured a motor vehicle against damage is always entitled to receive, following a collision of the insured vehicle with another motor vehicle, one half of the indemnity (up to Sw. crs. 1,000) from the liability insurer of the other vehicle, regardless of the circumstances. If the loss exceeds Sw. crs. 2,000, the remaining amount is settled according to the law. There is also an agreement by which subrogation is not to be enforced from fire

insurance (and some other branches of insurance) against a person protected by liability insurance for sums under Sw. crs. 1,000.

Chapter VIII has as its subject subrogation in workmen's compensation. According to section 12 of the Workmen's Compensation Act of 1916, the insurance carrier is subrogated to all claims of the injured person, except against his employer. Difficulties may sometimes arise in deciding who should be considered the employer protected against subrogation claims.

In *Chapter IX* certain general conditions of subrogation are mentioned, such as the rule that the insurer is subrogated only on actual payment of the insurance compensation.

Chapter X discusses the effects of subrogation on the rights of the assured. The insurer's right of subrogation may affect the right of the assured to damages from a third party either when the third party has not sufficient means to meet both the claim of the assured and the insurer's claim, or when the third party is not liable for the whole damage because of the contributory negligence of the injured party. It is submitted here that, in the first case, the claim of the assured himself should be preferred to the insurer's claim, whereas, in the second case, the damages due to the assured and the insurer's claim should be set down in the same proportion. Another problem is the influence of subrogation on the right of the assured to insurance compensation. If the assured renounces or compromises his right of damages and doing so deprives the insurer of his possibility to be subrogated, he may lose his right of indemnity from the insurer wholly or partially. In workmen's compensation, however, the workman cannot renounce his right to such compensation; and accordingly it is up to the insurance carrier and to the tortfeasor to ensure that the right against the tortfeasor remains intact.

After the analysis of the present Swedish rules of subrogation, the last two chapters turn to a more general discussion of the problems raised by subrogation.

Chapter XI summarises the rules earlier analysed and discusses how they agree with the interests of the assured, and how they influence liability in tort and in contract. It is pointed out that there are several limitations in the right of subrogation which can best be explained by a wish to *protect the interests of the assured*. Most important among these is the rule that in indemnity insurance

it is only when the damage has been caused intentionally or with gross negligence that the insurer is subrogated to claims against persons liable because of their negligence. This limitation is far-reaching, compared with corresponding limitations in other insurance contract acts which have influenced the Swedish act, since it operates in favour of all persons, regardless of their relations to the assured. On the other hand, the limitation does not apply to strict liability, whatever the relation of the tortfeasor to the assured. The protection of the assured is not, however, in general impaired by the fact that subrogation is always admitted against tortfeasors subject to strict liability, since such tortfeasors are principally big business enterprises, communities, or the State. The same opinion could hardly have been taken if subrogation was admitted against everyone who is liable for the negligence of his employees. But there are certain exceptions where it might be in the interest of the assured that subrogation should be excluded, although the liability is strict. One such exception is the liability for dogs. Another, more important, is the liability of the owner and the driver of a motor-car. But here the compulsory liability insurance, in combination with the subrogation clauses given in standard contracts for such insurance, make up for the lack of protection given by the legal rule. If, however, the loss is not wholly covered by insurance, the protection of the assured may prove insufficient.

As regards liability in contract, the technical construction of the liability gives little or no indication of the interests of the assured concerning subrogation. At present the general principles of insurance in favour of third parties also have considerable influence on the rules of subrogation. But these principles are not formed with special regard to the need of protection against claims from the insurer, and the results may therefore seem rather arbitrary. The position is not clear, however, and it is not safe to draw definite conclusions.

In workmen's compensation neither the employer nor the employee has the same interest as in private insurance that claims against tortfeasors should not be enforced by the insurance carrier, with the exception of claims against other employees, especially foremen, and the employer himself. The present rule protects only the employer. In the practice of the insurance carriers, subrogation is not enforced against those in co-employment with the injured workman.

Whereas in general the protection of the assured is best served if subrogation is limited, sometimes his interest demands that subrogation should be enforced. This is the case if the premiums of his insurance can be lowered by the income from subrogated claims, or if carelessness is discouraged by the subrogation claims. This interest of the assured is, as far as liability that is dependent on negligence is concerned, served chiefly by the rule that the insurer can reserve full right of subrogation in the insurance contract. The insurers take advantage of this in, for instance, transport insurance.

The general conclusion arrived at here is that the present Swedish rules of subrogation are satisfactory from the point of view of the assured as regards liability for negligence of private persons and also as regards fully strict liability in tort. As regards the various forms of semi-strict liability and liability in contract in general, it is very doubtful how far the rules can be said to agree with the interests of the assured.

The *influence of the present rules of subrogation on tort liability in general* is not easily ascertained. Indeed, the main impression is one of confusion. As to liability for negligence, opinions among Swedish jurists have differed widely as to the value of the present limitations in the right of subrogation. It is pointed out here that the importance of these limitations should not be exaggerated. As a means of mitigating tort liability, their scope is rather small. The rule applies only to private insurance, not to workmen's compensation, and in private insurance only to indemnity insurance. In workmen's compensation the insurance carrier is subrogated to all claims against tortfeasors in general, and in private accident insurance the assured can claim full damages besides the insurance compensation. Moreover, even in indemnity insurance the insurer can insert a clause giving him full rights of subrogation in the insurance contract, and the assured can cede all his claims for damages to the insurer. The position of the tortfeasor is thus still rather precarious. That in spite of this the rule has considerable importance seems to be borne out by the fact that, with some exceptions, subrogation claims are very seldom enforced by Swedish insurance companies, especially against private persons. On the other hand, this seems to be mainly the effect of other factors than the limitations given in s. 25, Insurance Contract Act. Most persons who have no liability insurance are protected by their lack of sufficient means for paying damages,

and the insurance companies do not wish to prejudice their public relations by enforcing subrogation claims against private persons. As regards the influence of the rules of subrogation on the prevention of damage, it seems rather unlikely that the man in the street can have any adequate idea of the extremely complicated nature of the present rules.

Subrogation may also be regarded as a means of transferring losses from the injured party to the tortfeasor and his enterprise. Since, by hypothesis, the actual loss is covered by insurance, the transfer supposes that the cost of insuring property is reduced by the subrogation claims against tortfeasors. This effect of subrogation does not seem very important, on the whole. In marine insurance and in motor insurance, losses caused by collision are often transferred from one insurance to another, but it must be remembered that generally the same people pay for both insurances. There is, furthermore, no doubt that by means of subrogation the costs of injuries suffered by workmen on their way to or from work are largely transferred from workmen's compensation (which covers these injuries also) to motor insurance and thus to motorists in general. But apart from these rather special cases, the difficulties and the costs of enforcing subrogation claims prevent the transfer of losses. Subrogation may, however, have some importance as a kind of reinsurance against some types of losses caused by tortfeasors which the insurer would otherwise be reluctant to cover.

One may also ask whether the differences caused by the present Swedish rules of subrogation can be considered rational. The preceding investigation has, it is submitted, shown that these rules cause many problems of interpretation where no satisfactory or rational borderline between cases where subrogation is permitted and cases where subrogation is excluded seems possible. As might have been expected, it proves very difficult to force all the various forms of liability into the dichotomy imposed by s. 25, Insurance Contract Act. This rule does not seem to take into account either the various functions that the same principle of liability can have in various circumstances, or the similarity in function that may exist between rules of different construction. In particular it is remarkable that all cases where liability depends on negligence (including vicarious liability) are treated alike. Since there is a clear tendency among the courts to let hazardous activities and special

risks of damage lead to increased demands for the exercise of care rather than to liability independent of negligence, this increase in liability is not effective when the damage is covered by insurance, since subrogation still depends on gross negligence. On the other hand, as soon as the liability is strict, there is always unlimited subrogation, regardless of the circumstances. The reasons for this difference in the treatment of the two types of liability require further discussion, which is reserved to the last chapter.

In *Chapter XII*, the relations of the law of tort and the law of insurance are discussed in a general way.

It is recalled that, whereas in most legal systems liability for negligence is unaffected by insurance but liability without negligence is sometimes abated, a different tendency prevails in the Scandinavian systems. Only liability dependent on negligence is mitigated. This principle is maintained in the earlier mentioned reports on the reform of the law of torts. The reasons given for this principle are of considerable interest, especially since they are connected with the impact on tort liability in general.

As regards liability for negligence, it is often stated that such liability is to a large extent influenced by the wish to protect the injured party when a loss has actually happened to him. When this loss is already covered by insurance, however, there is, according to this view, not sufficient reason to maintain the severe rules of liability given with regard to situations where the injured party suffers the loss directly. Therefore, subrogation should be limited, and, to make the protection of the tortfeasor effective, he should also be allowed to plead the insurance in mitigation of the claim of the assured himself.

This argument is, however, generally considered to apply only to liability for negligence. As regards strict liability another view is taken. When attention was first focussed on strict liability, one of the main problems was how such liability could be justified, in spite of the fact that no wrong had been committed. One reason given was that a person who enters into a kind of activity which is dangerous, but is at the same time so useful that it should not be prohibited, must in return indemnify those who suffer losses from this activity. This view — which is well known from the discussion of strict liability for extra-hazardous activities — leads to the consequence that liability also should be imposed if the losses are pri-

marily covered by the insurance of the injured party. In this case, they must accordingly be transferred to the activity which caused them, by means of subrogation.

As will be seen, this argument arises from a belief — which may be philosophically founded or just felt — that strict liability cannot be imposed only because it is considered desirable for preventing damage and ensuring the protection of the injured party, but must also be *justified* in one way or another. During the last few decades this kind of reasoning has been severely criticized in Scandinavian legal theory, and it is now hardly ever put forward openly. The principle that hazardous activities should bear the losses that they cause is nevertheless maintained, but with a different motivation. It is said, for instance by Strahl in his earlier mentioned report on a proposed reform of the law of torts, that for reasons of public economy it is desirable that all activity should give compensation for the losses that it causes. If it does not, it is a burden to the community that has to bear these losses. This argument would lead to the conclusion that all activity should cover the losses that it causes. But, since this is obviously impossible, the principle should be applied only to such activities as are specially dangerous.

One consequence of this view is that when the general principle of liability — i.e. liability for negligence — is not considered sufficient because of the inherent dangers of a certain kind of activity, the liability imposed should be strict, i.e. cover all losses caused by the activity, and not be dependent upon the negligence of any employee of the tortfeasor. Another consequence is that there should always be subrogation against those who have strict liability. The result reached is, as will be seen, the same as earlier, although the motivation has changed somewhat.

This argument and its results are criticized here. From a logical point of view it is objected that if it is thought desirable, because of the special dangers associated with a certain kind of activity, to let the employer bear the losses caused by the negligence of all his employees, it cannot follow that a further step must be taken and strict liability should be imposed. Moreover, the argument seems to lead to considerable arbitrariness. As soon as it is decided that a certain kind of activity is dangerous — and "dangerous" is a very vague concept — the argument is said to apply, and the result is then reached that there should be strict liability.

The view taken here can be briefly summarised as follows. It is conceded that if a certain kind of activity causes more losses which it does not indemnify than another kind of activity which provides the same goods or services, when both are subject to the same principle of liability, this is a reason for increasing the liability of the more dangerous activity. This can however be done in many different ways — by imposing more extensive liability for employees, by greater demands for the exercise of care, and so on. The argument therefore does not justify the conclusion that *strict* liability should always be imposed. Furthermore, such a comparison supposes that the other, less dangerous, kind of activity also covers the losses for which it is liable. The argument therefore cannot provide any reason for making rules regarding subrogation which are different for strict liability and for liability for negligence, provided that the burden of the liability is of such magnitude that it is worth while to take it into account even when the damage is covered by insurance. Finally, these economic consequences, which must be judged according to their practical importance, can only be one reason for determining the liability which should be imposed.

It follows that the difference between liability for negligence and strict liability cannot be used as a general guide for forming the rules of subrogation. The fact that a certain kind of activity causes substantial economic losses is of much greater importance. Now, one reason why a certain activity is considered dangerous and has to bear strict liability may be that it causes substantial losses, and in this case there is consequently good reason to make it pay for these losses, and accordingly to let the insurer be subrogated when they are primarily covered by insurance. But even if an activity has not strict liability, there is the same reason for subrogation, if the losses are of comparable importance. On the other hand, if strict liability is imposed, for instance, because of the difficulty in applying a test of negligence to a particular kind of damage, there is no special reason for allowing the insurer to be subrogated. This may be supposed to be the case with liability for dogs. Strict liability may be imposed also because individual losses caused by a certain kind of activity may run up to enormous proportions, even if they occur so seldom that the total amount of the losses is of no great importance for the community. Such is, at least in Sweden, the case with ground damage caused by aircraft. In this case too, the eco-

nomic consequences of the damage do not justify any special rule of subrogation.

These general considerations cannot, however, lead to any definite conclusions as to the rules of subrogation. On the one hand, it is not technically possible to give specific rules of subrogation for every special kind of activity or liability. On the other hand, in every situation there are numerous different effects of a proposed rule that must be taken into account, and to these an element of valuation must always come. This valuation is often of a political nature, since the different solutions may not only differ as to general expediency but also give different favours to different groups of people. It is consequently not possible to leave the matter to the courts to be decided at their discretion. It would also be an enormous task for the legislator to appraise the merits and demerits of subrogation by every special kind of liability.

Since it seems necessary to choose a general principle, it is suggested here that there are two main possibilities. One is to leave out subrogation altogether, except in certain specified cases where it is deemed to have such importance for transferring losses that it should be preserved, as in marine and motor insurance. In Sweden this solution would mean little more than a codification of the present practice of the insurance companies, since subrogation claims, with certain exceptions, are very seldom enforced. There are, however, several objections to such a principle. One is the difficulty of providing prevention against careless causing of damage if liability is excluded by insurance. Another is the difference that will ensue in the liability of tortfeasors between cases where the losses are covered by insurance and other cases. Tort liability will more than ever be an arbitrary sanction if it arises only when the damage is not covered by insurance.

The other possibility, which is the one preferred here, is to allow the insurer to be subrogated to all claims of the assured, except against the members of his family and others whom he has special interest in protecting. Then the preventive effects of tort liability will be preserved as far as is possible, while at the same time substantial economic losses for which a tortfeasor is liable are transferred to him, whatever the type of liability. Since, then, the insurance of the injured party does not mitigate tort liability, the tortfeasor, as the law stands at present, has to rely on liability insurance for protection.

As he must have such an insurance in any case, with regard to all the losses that are not covered by insurance, this does not seem to be a decisive objection. In fact the risk of having to face a subrogation claim from an insurance company is small compared to the risk of being liable in tort to an injured party whose loss is not covered by insurance. On the other hand, there is the problem of how prevention against carelessness should be brought into accord with liability insurance, while at the same time the insurance protects against the more important economic consequences of the tort. This problem does not seem insoluble, and must in any case be tackled with regard to such types of damage as are not covered by insurance taken out by the injured party.

As for the problem of how tort liability should be mitigated, it is submitted that this is best done by changing the general rules of liability in tort. Such changes have an automatic effect even on cases where the damage is covered by insurance, since the insurer, as was shown in the first chapter, has never better right than the injured party. A change in the principles of liability is the only means of effecting mitigation in the cases where the injured party has no insurance. This may occur either because the injured party did not believe that damage would occur, or because his enterprise was of such a size that he did not need insurance, or because he thought insurance too expensive, or for a combination of these and other reasons. In view of these possibilities the rules of torts should be adjusted. The mitigation which is attempted by limiting the right of subrogation can fail not only if there is no insurance but also if the insurer finds it more advantageous to exclude from the insurance such risks as are generally covered by the liability of tortfeasors. A change in the general rules of liability in tort cannot be frustrated in this way.

Limiting the right of subrogation may be a means of mitigating tort liability if this liability does not confer any considerable advantage to the party who is threatened by the risk. But the more effective the protection given by the liability in tort, the smaller are the chances that a limitation of the right of subrogation may mitigate the liability of the tortfeasor. As tort liability tends to be more advantageous to the party threatened by damage the more it is increased, there is less possibility of effectively modifying strict liability than liability for negligence by voluntary insurance. It is

suggested here that this may be a more important explanation of the fact that subrogation is limited in Scandinavian law only as regards liability for negligence than the consideration that certain activities must bear the losses that they cause.

The principles of liability in tort have thus another effect beside that of providing compensation in cases where losses have already occurred. They influence insuring and insurance contracts not only for those who are likely to be liable in tort but also for those who are likely to suffer losses. This effect should not be overlooked in the analysis and the valuation of the rules of liability in tort.

The views just expressed are not concerned with liability in contract, or with compulsory insurance.

As for liability in contract, the best general principle seems to be that the insurer is subrogated to claims for damages, although many exceptions should be made. The rules regarding the right to be indemnified from insurance in contract relations should be brought into closer accord with the rules relating to protection from contract claims by insurance. In some cases it would probably be best to have rules expressly stating the way in which insurance protects the parties to the contract. In other cases it may be sufficient to give rules, stating the respective rights and liabilities of the parties in case of loss, which can form the foundation of the insurance contracts made by the parties. A consideration of great importance to insurance in contract relations is to have rules that do not force both parties to have insurance covering the same risk. A rule expressly stating that the one or the other party has to insure and that the other is protected from subrogation claims may be effective from this point of view. It is impossible, however, to discuss these problems generally. The different situations must be dealt with according to the particular circumstances involved.

As for compulsory insurance, what was said earlier as to the limited possibilities of influencing liability in tort by rules of subrogation does not apply here. If insurance is compulsory and subrogation is excluded, there is no possibility of circumventing the protection of the tortfeasor. It is accordingly also possible to mitigate strict liability. The question of what protection insurance should give to a person who causes losses which are covered by compulsory insurance must therefore be treated as an independent problem.

Källor och litteratur.

1. Urkundspublikationer, rättsfallssamlingar, tidskrifter m. m.

Här upptagas icke skrifter, som åberopats endast för artiklar, anmärkta nedan under 3.

Allmänna försäkringsvillkor av den 1 september 1949. Enskild olycksfallsförsäkring. Sthlm 1949.

Entscheidungen des Reichsgerichts. Entscheidungen in Zivilsachen. Berl. und Lpz. (Cit. RGZ.)

Förhandlingar å nordiska juristmöten. Khvn, Oslo, Sthlm. (Cit. NJMF med årtal.)

Försäkringsjuridiska föreningens rättsfallssamling. Sthlm. (Cit. FFR.)

Gjallarhornet. Nordisk försäkringstidning. Gbg, Sthlm.

Harvard law review. Cambr., Mass. (Cit. Harvard L. Rev.)

The law reports. Lond.

Exchequer cases . . . (Cit. Exch.)

King's Bench Division . . . (Cit. K. B.)

Queen's Bench Division . . . (Cit. Q. B. D.)

Nordisk försäkringstidskrift. Sthlm. (Cit. NFT.)

Norsk retstidende. Oslo. (Cit. NRt.)

Nytt juridiskt arkiv. Grundat av G. B. A. Holm. Avd. I, II. Sthlm. (Cit. NJA resp. NJA II.)

Referat av försäkringsrådets prejudikat. Sthlm. (Särtryck ur tidskriften Arbetarskyddet.)

Revue trimestrielle de droit civil. Paris. (Cit. Rev. trim.)

Riksdagens protokoll . . . Bihang. Sthlm.

SIREY, Recueil général des lois et des arrêts en matière civile, criminelle, administrative et de droit public, fondé par J.-B. Sirey. Paris (t. o. m. 1923). (Cit. Sirey.)

—— Recueil général des lois et des arrêts, fondé par J.-B. Sirey. Journal du palais . . . Paris (fr. o. m. 1924). (Cit. Sirey.)

Svensk författningssamling. Sthlm. (Cit. SFS.)

Svensk juristtidning. Sthlm. (Cit. SvJT.)

Tidsskrift for rettsvitenskap. Oslo. (Cit. TfR.)

Trafikförsäkringsanstalternas nämnds referatsamling 1936—1941. Sthlm 1942. (Trafikförsäkringsföreningen. Publikation nr 5.)

Ugeskrift for Retsvæsen. Khvn. (Cit. UfR och UfR B.)

1951 års pensionsreglemente för Stockholms kommunalstyrelse. Sthlm 1952.

2. Kommittébetänkanden m. m.

Utkast till lag om försäkringsavtal. Khvn 1921. (Cit. »1921 års förslag».)
Promemoria angående avbetalningssäljares ställning enligt bilansvarighetslagen. Upprättad av R. Eklund och F. Schmidt. (Justitiedepartementet.) 1950. (Stencil.)
SOU 1925: 21. Förslag till lag om försäkringsavtal m. m., avgivna av därtill utsedda kommitterade. Sthlm 1925.
SOU 1938: 27. Betänkande med förslag till trafikförsäkringslag jämte därmed sammanhängande författningar, avgivet av inom justitiedepartementet tillkallade sakkunniga. Sthlm 1938.
SOU 1950: 16. Förberedande utredning angående lagstiftning på skadeståndsrättens område. Av I. Strahl. Sthlm 1950. (Cit. Strahl, SOU 1950: 16.)
SOU 1951: 23. Socialvårdskommitténs betänkande. XVIII. Utredning och förslag angående begravningshjälpsförsäkring. Sthlm 1951.
SOU 1951: 25. Socialvårdskommitténs betänkande. XIX. Utredning och förslag angående yrkesskadeförsäkringslag m. m. Sthlm 1951.
SOU 1952: 24. Betänkande med förslag till allmän förfogandelag och allmän ransoneringslag. Sthlm 1952.
SOU 1952: 39. Socialförsäkringsutredningen. Sjukförsäkring och yrkesskadeförsäkring. Sthlm 1952.

Udkast til Lov om Forsikringsaftaler med tilhørende Bemærkninger, udarbejdet af den ved Kgl. Resolution af 6. Februar 1919 nedsatte Kommission. Khvn 1925. (Cit. Danska motiven.)
Nordisk lovgivning om erstatningsansvar. Betænkning afg. af H. Ussing ... (Cit. Ussing, Betænkning.)
Innstilling fra det nordiske utvalg som har til oppgave å utarbeide forslag til emnevalg og retningslinjer m. v. for et kommende nordisk samarbeide på erstatningsrettens område samt merknader utarb. av ... E. Wikborg. Oslo 1950. (Justisdepartementet.)

3. Övrig litteratur.

Kortare notiser och recensioner äro ej upptagna.

Uppsatser citeras med författarenamn och hänvisning till samlingsverk eller tidskrift. Övrig litteratur citeras i allmänhet med författarenamnet enbart eller med förkortad titel.

ALEXANDERSON, N. [Anm. av] Hjalmar Karlgren, Skadeståndsläran. (SvJT 1944, s. 532 ff.)
—— Några marginalanteckningar till diskussionen om skadeståndsrättsliga problem. (SvJT 1951, s. 481 ff.)

—— Strödda anteckningar om skadeståndsansvar (med utgångspunkt i svensk rättspraxis). (FJFT 1944, s. 93 ff.)
ALMÉN, T., Om köp och byte av lös egendom. Kommentar till lagen den 20 juni 1905. I—II. 3. uppl. ombesörjd av R. Eklund. Sthlm 1934. (Cit. Almén, Köp.)
ANDERSEN, KRISTEN, Norsk erstatningsrett i hovedtrekk. Oslo 1952.
—— Små og store bølger i erstatningsretten. (TfR 1948, s. 99 ff.)
ARNHOLM, C. J., Panteretten. 2. utg. Oslo 1950.
ARNOLD, Vorteilsausgleichung, insbesondere bei Zahlung von Ruhegehalt. (Zeitschrift der Akademie für Deutsches Recht 1937, s. 399 ff.)
BACHE, N. H., Erstatningsrettens Udvikling og Forsikringsaftalelovens § 25. (UfR 1935 B, s. 233 ff.)
—— Forsikringsaftalelovens § 25. (UfR 1933 B, s. 337 ff.)
—— Fortsatte erstatningsretlige Bemærkninger. (TfR 1932, s. 151 ff.)
—— Om Forsikrerens Genkrav. (TfR 1917, s. 269 ff.)
BAUR, F., Zum Problem der Vorteilsausgleichung. (JW 1937, s. 1463 ff.)
BECKMAN, N., Barns skadeståndsskyldighet enligt svensk rätt. (TfR 1950, s. 273 ff. — Även utg. som Försäkringsjuridiska föreningens publikation nr 7. Sthlm 1950.)
BECKMAN, N., BERGENDAL, R. och STRAHL, I., Strafflagen jämte förklaringar till den nya lagstiftningen om brott mot staten och allmänheten. Sthlm 1949.
BENNICH, L., Ett prejudikat med egendomliga konsekvenser. (Gjallarhornet 1937, s. 361 ff.)
—— Några synpunkter på regressrätten i sakförsäkring. (Gjallarhornet 1940, s. 423 ff.)
BENTZON, A. DRACHMANN, Den sikredes Adgang til at raade over sit Erstatningskrav mod Tredjemand. (UfR 1940 B, s. 213 ff.)
—— Fra den danske Højesterets Praksis i 1941. (TfR 1942, s. 425 ff.)
—— Fra den danske Højesterets praksis i 1948. (TfR 1949, s. 181 ff.)
—— Lov om forsikringsaftaler. 2. udg. ved A. Drachmann Bentzon og K. Christensen. Khvn 1952. (Cit. Bentzon.)
BEUDANT, C., Cours de droit civil français. 2e éd. publiée par R. Beudant et P. Lerebours-Pigeonnière. T. XII bis. Contrats civils divers. Par ... Mme Béquignon-Lagarde. Paris 1951. (Cit. Beudant.)
BIENENFELD, R., Die Haftungen ohne Verschulden. Typenlehre und System der aussergeschäftlichen Obligationen im deutschen, österreichischen und schweizerischen Recht. Berl. und Wien 1933.
BJÖRLING, C. G., Gäldenärs ansvar för medhjälpare. En studie i svensk obligationsrätt. (Skrifter tillägnade Johan C. W. Thyrén. Lund 1926. S. 500 ff.)
BONNEVIE, C., Adekvanslæren og beslektede rettsfelter. Oslo 1942.
BRUCK, E., Das Privatversicherungsrecht. Mannh., Berl. und Lpz. 1930.
BUGGE, N. L., Lov om forsikringsavtaler. Oslo 1930.
BOETTINGER, K., Überwindung der Haftpflichtversicherung? (VersR 1952, s. 306 ff.)
—— Se även under Krebs.

CAPITANT, H., Du recours soit de l'assureur, soit de l'assuré contre le tiers qui, par sa faute, a amené la réalisation du risque prévu au contrat d'assurance. (Rev. trim., T. 5, 1906, s. 37 ff.)

CEDERBERG, L., Finsk rättspraxis å försäkringsavtalslagens område. (NFT 1943, s. 375 ff.)

—— Försäkringsgivarens regressrätt. (FJFT 1923, s. 185 ff.)

CHRISTENSEN, K., De gensidige brandforsikringsselskabers stilling til en revision af forsikringsaftalelovens § 25. (NFT 1952, s. 25 ff.)

DAHL, D., Om ansvarsforsikring. Oslo 1929.

DIGE, P. H., Bemærkninger til H. H. Holm: Regresansvaret efter F. A. L. § 25 samt en ny Dom om §'ens Anvendelsesomraade. (UfR 1943 B, s. 292 ff.)

DÜRR, K., Das Versicherungsvertragsgesetz. Bern 1946.

EHRENBERG, V., Versicherungsrecht. I. Lpz. 1893. (Systematisches Handbuch der Deutschen Rechtswissenschaft. 3: 4: 1.)

EHRENZWEIG, A., Deutsches (österreichisches) Versicherungsvertragsrecht. Wien 1952. (Cit. Ehrenzweig, 1952.)

—— Versicherungsvertragsrecht. II. Wien und Lpz. 1935. (Cit. Ehrenzweig, 1935.)

EHRENZWEIG, ALBERT A., Assurance oblige — a comparative study. (Law and Contemporary Problems, Vol. 15, 1950, s. 445 ff.)

—— Negligence without fault. Trends toward an enterprise liability for insurable loss. Berkeley and Los Angeles 1951.

EISEN, A. och LÖFMARK, E., Försäkring för olycksfall i arbete och yrkessjukdom. 5. uppl. Sthlm 1945.

EKELÖF, P. O., [Anm. av] P. O. Bolding, Bevisbördan och den juridiska tekniken. (SvJT 1952, s. 216 ff.)

—— Juridisk slutledning och terminologi. (TfR 1945, s. 211 ff.)

—— Om interventionsgrunden. Akad. avh. Upps. 1937.

—— Straffet, skadeståndet och vitet. En studie över de rättsliga sanktionernas verkningssätt. Upps. och Lpz. 1942. (Uppsala universitets årsskrift. 1942: 8.)

EKLUND, R., Lagen om försäkringsavtal. 2. uppl. ombesörjd av R. Eklund och W. Hemberg. Sthlm 1946. (Cit. Eklund—Hemberg.)

ENGSTRÖMER, TH., Om försäkringsgifvares förpliktelse på grund af försäkringsaftalet. I. Akad. avh. Upps. 1908.

ENNECCERUS, L., Recht der Schuldverhältnisse. Ein Lehrbuch. 13. Bearb. von H. Lehmann. Tüb. 1950. (Enneccerus, L., Kipp, T. und Wolff, M., Lehrbuch des Bürgerlichen Rechts. II.) (Cit. Enneccerus—Lehmann.)

—— Lehrbuch des Bürgerlichen Rechts. I. Einleitung, Allgemeiner Teil. 13. Bearb. von H. C. Nipperdey. Marb. 1931. (Enneccerus, L., Kipp, T. und Wolff, M., Lehrbuch des Bürgerlichen Rechts. I.) (Cit. Enneccerus—Nipperdey.)

ESMEIN, P., Le fondement de la responsabilité contractuelle, rapportée de la responsabilité délictuelle. (Rev. trim., T. 32, 1933, s. 627 ff.)

—— Les clauses de non responsabilité. (Rev. trim., T. 25, 1926, s. 313 ff.)
—— se även Planiol, M. et Ripert, G.
EYBEN, W. E. VON, Forsikringsaftalelovens § 54. (UfR 1948 B, s. 220 ff.)
—— Forsikringsret, erstatningsret og politiret. (Festskrift til Henry Ussing. Khvn 1951. S. 126 ff.)
FLODIN, J. och WIKANDER, H., Järnvägstrafikstadgan ... Sthlm 1933.
FOLIN, N., Allmänna försäkringsvillkor av år 1950 för företagsförsäkring. (Särtryck ur Svensk försäkrings årsbok 1950. Sthlm 1950.)
FRIEDMANN, W., Law and social change in contemporary Britain. Lond. 1951.
FROST, J. L., Fra den danske Højesterets Praksis i Aaret 1950. (TfR 1951, s. 488 ff.)
—— Fra den danske Højesterets Praksis i Aaret 1951. (TfR 1952, s. 296 ff.)
GAUTHIER, H., Du recours de l'assureur contre le tiers responsable du dommage. Thèse. Paris 1939.
GERHARD, se Kommentar ...
GIERKE, J. VON, Versicherungsrecht unter Ausschluss der Sozialversicherung. 2. Hälfte. Stuttg. 1947.
GODART, J. et PERRAUD-CHARMANTIER, A., Code des assurances. 3e éd. Paris 1947.
GREGORY, C. O., Contribution among joint tortfeasors: a defense. (Harvard L. Rev., Vol. 54, 1941, s. 1170 ff.)
GRETTE, S., Fra den norske høyesteretts praksis i 1939 og 1940. (TfR 1942, s. 225 ff.)
GRILLON, S., Le tiers auteur du dommage en face de l'assureur et de l'assuré. Thèse (Montpellier). Paris 1936.
GRUNDT, T., [Anm. av] A. Drachmann Bentzon, Lov om Forsikringsaftaler. (TfR 1933, s. 197 ff.)
—— Lærebok i norsk forsikringsrett. Forelesninger over forsikringsrettens alminnelige del. Oslo 1929. (Cit. Grundt.)
GRÖNFORS, K., Om trafikskadeansvar utanför kontraktsförhållanden. Studier över skadeståndsproblem vid trafik till lands, till sjöss och i luften. Akad. avh. Sthlm 1952.
GUIHO, P., Les recours contre l'auteur d'un dommage ouvrant droit à une indemnité d'assurance. Paris 1951. (Bibliothèque de la faculté de droit de l'université d'Alger. 9.)
[HAGEN, O., Versicherungsrecht.] Handbuch des gesamten Handelsrechts ... hrsg. von V. Ehrenberg. 8. Bd, 1. Abt. Lpz. 1922. (Cit. Hagen.)
HAIDINGER, O., Schadenteilungsabkommen mit Haftpflichtversicherern. (VersR 1951, s. 57 ff.)
HAKULINEN, Y. J., Succession i rätten till ersättning för ideell skada. (Festskrift til Henry Ussing. Khvn 1951. S. 141 ff.)
HANSEN, K. ESPEN, Om regresreglen i motorlovens § 39. (UfR 1949 B, s. 15 ff.)
HARTMANN, A., Der Regress bei Haftung Mehrerer aus verschiedenen Rechtsgründen. Diss. Bern 1942.

HASSELROT, B., Några spörsmål ang. deposition (inlag) m. m. Omtryckt. Malmö 1927. (Cit. Hasselrot, Deposition.)
—— Några spörsmål ang. lån och saklega. Omtryckt. Malmö 1927. (Cit. Hasselrot, Lån.)
HELLNER, J., Om försäkringsbolagens utövande av regressrätt. (I: Försäkringsjuridiska föreningens publikation nr 10. Sthlm 1953.)
HERRLIN, H., Arbetstagares rätt till skadestånd av arbetsgivare utom ersättningen enligt 1916 års lag. (NFT 1949, s. 83 ff.)
HOEL, G. ASTRUP, Risiko og ansvar. Utviklingslinjer i forsikrings- og erstatningsret. Oslo 1929.
HOLM, H. H., Hvornaar bortfalder Regresansvaret efter F. A. L. § 25, 1. Stk. 2. Pkt.? (UfR 1943 B, s. 189 ff.)
HULT, PH., [Anm. av] A. Drachmann Bentzon, Lov om Forsikringsaftaler. (SvJT 1933, s. 525 ff.)
—— Bidrag till läran om försäkring av tredje mans intresse. Försäkring för annans räkning. Det objektiva kapitalintresset som försäkringsföremål. Akad. avh. Sthlm 1927. (Cit. Hult, Försäkring av tredje mans intresse.)
—— Civilrättsliga spörsmål. Sthlm 1939.
—— Föreläsningar över försäkringsavtalslagen. Sthlm 1936. (Cit. Hult, Föreläsningar.)
—— Juridisk debatt. Valda rättsvetenskapliga uppsatser. Upps. 1952. (Cit. Hult, Juridisk debatt.)
—— Kan försäkringhavarens rätt prejudiceras genom avtalsstridiga åtgärder av tredje man? (NFT 1932, s. 517 ff.)
—— Om kollisioner mellan egenförsäkring och tredjemansförsäkring. (NFT 1933, s. 257 ff.)
—— Svensk rättspraxis. Försäkringsrätt 1928—1937. (SvJT 1939, s. 232 ff.)
—— Svensk rättspraxis. Försäkringsrätt 1942—1946. (SvJT 1947, s. 494 ff.)
HÖRSTADIUS, E., Om bestämmande av ersättning för kroppsskada enligt svensk rätt. (SvJT 1935, s. 11 ff.)
—— Om ersättning för förlust av försörjare enligt svensk rätt. (SvJT 1935, s. 242 ff.)
—— Om försäkringsgivares regress. (SvJT 1934, s. 291 ff.)
—— Processuella spörsmål i trafikmål. (Försäkringsrättsliga spörsmål behandlade av ... Sthlm 1938. S. 39 ff. — Försäkringjuridiska föreningens publikation nr 1.)
JACOBSSON, E., Några problem ur försäkringsavtalslagen hämtade ur försäkringsbolagens erfarenheter. Sthlm 1952. (Försäkringsjuridiska föreningens publikation nr 9.)
JAMES, F., Accident liability reconsidered: the impact of liability insurance. (Yale Law Journal, Vol. 57, 1948, s. 549 ff.)
—— Contribution among joint tortfeasors. A pragmatic criticism. (Harvard L. Rev., Vol. 54, 1941, s. 1156 ff.)

JAMES, F. and THORNTON, J. V., The impact of insurance on the law of torts. (Law and Contemporary Problems, Vol. 15, 1950, s. 431 ff.)

JOSEF, E., Der Anspruch des Versicherers gegen Tödter und Brandstifter sowie die Begründung der Schadensberechnung aus fremdem Interesse. (AfCP Bd 113, 1915, s. 101 ff.)

KARLGREN, HJ., Den allmänna skadeståndsläran. (SvJT 1938, s. 353 ff.)

—— Några anmärkningar om det s. k. identifikationsspörsmålet inom försäkringrätten. (Försäkringsrättsliga spörsmål behandlade av ... Sthlm 1938. S. 25 ff. — Försäkringsjuridiska föreningens publikation nr 1.)

—— Skadeståndsläran. Lund 1943. (Skrifter utgivna av Juridiska fakulteten i Lund. 3.) (Cit. Karlgren.)

KLUCKHOHN, Zwei Fragen des Schadensersatzrechts. (AfCP Bd 111, 1914, s. 394 ff.)

Kommentar zum Deutschen Reichsgesetz über den Versicherungs-Vertrag von S. Gerhard ... Berl. 1908. (Cit. Gerhard.)

KREBS, TH. und BOETTINGER, K., Gestaltung des Rechts der Haftpflicht im Verkehr. Erwiderung und Schlusswort. (VersR 1952, s. 409 ff.)

KRUSE, A. VINDING, Adækvansproblemet i erstatningsretten. (TfR 1951, s. 321 ff.)

—— Ansvarsfraskrivelse for tingsskade i enkelte kontraktsforhold. (Festskrift til Henry Ussing. Khvn 1951. S. 279 ff.)

KRUSE, FR. VINDING, Om Overdragelse af Løsøre. (UfR 1935 B, s. 113 ff.)

KOENIG, W., Schweizerisches Privatversicherungsrecht. System des Versicherungsvertrages und der einzelnen Versicherungsarten. Bern 1951.

LALOU, H., Traité pratique de la responsabilité civile. 4e éd. Paris 1949.

LANGMAID, S. I., Some recent subrogation problems in the law of suretyship and insurance. (Harvard L. Rev., Vol. 47, 1933—34, s. 976 ff.)

LASSEN, J., Haandbog i Obligationsretten. Almindelig Del. 3. Udg. Khvn 1917—20. (Cit. Lassen, Alm. Del.)

LATTY, E. R., Sales and title and the proposed code. (Law and Contemporary Problems, Vol. 16, 1951, s. 3 ff.)

LEJMAN, F., Skadeståndsansvar för farlig verksamhet i nyare svensk rättspraxis. (Festskrift til Henry Ussing. Khvn 1951. S. 300 ff.)

LIND, E. och LECH, H., Från Sveriges Högsta Domstol 1946. (TfR 1947, s. 460 ff.)

LJUNGMAN, S., Om skada och olägenhet från grannfastighet. Ett bidrag till läran om immissionernas rättsliga behandling. Akad. avh. (Sthlm). Upps. 1943.

LUNDSTEDT, A. V., Föreläsningar över valda delar av obligationsrätten. IV. Grundlinjer i skadeståndsrätten. 2. Strikt ansvar. II: 1. Upps. 1948. (Cit. Lundstedt, Strikt ansvar II: 1.)

LUNØE, E., Regres i motorsager mod tiltalte, der ikke er forsikringstagere. (UfR 1950 B, s. 161 ff., 185 f., 232.)

LØKEN, J., Forsikringskravet. Grenser og tapsregler. Oslo 1952.

MACGILLIVRAY, Insurance law relating to all risks other than marine. 3rd ed. by E. J. MacGillivray and D. Browne. Lond. 1947.

MALMÆUS, B., Bilägares skadeståndsrätt för kroppsskada. (SvJT 1940, s. 552 ff.)

—— Svensk rättspraxis i skadeståndsmål. Register över skadeståndsmål med korta referat. Sthlm 1945. (Försäkringsjuridiska föreningens publikation nr 6.) (Cit. Malmæus.)

MARCKO, B., Klausuler om inskränkning av försäkrings omfattning för anställdas och kunders tillhörigheter samt skadereglering i samband härmed. (Gjallarhornet 1947, s. 235 ff.)

MAZEAUD, H. et MAZEAUD, L., Traité théorique et pratique de la responsabilité civile délictuelle et contractuelle. I—III. 4e éd. Paris 1947—50. (Cit. Mazeaud.)

MEYER, V., Risikoen for Gods under fremmed Varetægt i Bearbejdelsesøjemed og den forsikringsmæssige Løsning. (UfR 1943 B, s. 77 ff.)

NEHAMMER, H., Om arbejdsgiverens krav på skadevoldende tredjemand for udgifter til sygeløn eller dagpenge. (TfR 1952, s. 185 ff.)

—— Om kollision mellem egen- og tredjemandsforsikring. (UfR 1951 B, s. 284 ff.)

NILSSON, E., Olycksfallsförsäkringsgivares regressrätt mot skadevållande. (Gjallarhornet 1930, s. 415 ff.)

NORSTRÖM, K., Avfattningen av dom om ersättning för personskada. (SvJT 1945, s. 589 ff.)

—— Statens regressrätt mot bilförare. (SvJT 1944, s. 571 ff.)

OFTINGER, K., Schweizerisches Haftpflichtrecht. I. Allgemeiner Teil. Zürich 1940.

Om påföljder för brott. Av I. Strahl . . . Sthlm 1948. (Kriminologisk handbok utg. av K. Schlyter.) (Cit. Strahl, Påföljder för brott.)

OSER, H., Das Obligationenrecht. I. Art. 1—183 komm. von H. Oser unter Mitwirkung von W. Schönenberger. 2. Aufl. Zürich 1929. (Kommentar zum schweizerischen Zivilgesetzbuch hrsg. von A. Egger . . . V: 1.) (Cit. Oser—Schönenberger.)

PALMGREN, G., Skadeståndsskyldighet och försäkring. (FJFT 1950, s. 268 ff.)

—— Till frågan om försäkringsgivares regressrätt. (FJFT 1945, s. 283 ff.)

PATTERSON, E. W., Cases and materials on the law of insurance. 2nd ed. Chicago 1947. (Cit. Patterson, Cases.)

—— Essentials of insurance law. An outline of legal doctrines in their relations to insurance practices. 2nd impr. New York and Lond. 1935. (Cit. Patterson, Essentials.)

—— The transfer of insured property in German and in American law. (Columbia L. Rev., Vol. 29, 1929, s. 691 ff.)

PICARD, M. et BESSON, A., Les assurances terrestres en droit français. Paris 1950.

PLANIOL, M. et RIPERT, G., Traité pratique de droit civil français. VI. Obligations. 1e partie. 2e éd. par P. Esmein. Paris 1952. (Cit. Planiol—Ripert—Esmein VI.)

POPP-MADSEN, C., [Anm. av] Fr. Vinding Kruse, Ejendomsretten. (UfR 1934 B, s. 321 ff.)

PRESTON, S. and COLINVAUX, R. P., The law of insurance. Lond. 1950.
PROSSER, W. L., Handbook of the law of torts. St. Paul, Minn. 1941. (Hornbook Series.)
PRÖLSS, E. R., Versicherungsvertragsgesetz. 7. Aufl. Münch. und Berl. 1952. (Becksche Kurz-Kommentare. 14.) (Cit. Prölss.)
—— Wesen und Wirkung von Schadenteilungsabkommen in der Haftpflichtversicherung. (Juristische Rundschau für die Privatversicherung, Bd 16, 1939, s. 113 ff.)
REIMANN, W., Die Anrechnung von Versicherungsleistungen auf Schadenersatzforderungen im Falle der Tötung oder Gesundheitsschädigung eines Menschen. Diss. Bonn 1939.
ROELLI, H., Kommentar zum Schweizerischen Bundesgesetz über den Versicherungsvertrag. 2. Band von C. Jäger. (Cit. Roelli—Jäger.)
ROSS, A., Ejendomsret og Ejendomsovergang. Khvn 1935.
SAVATIER, R., Traité de la responsabilité civile en droit français. I—II. 2e éd. Paris 1951.
SCHMIDT, F., Faran och försäkringsfallet. En försäkringsrättslig studie. Lund 1943. (Skrifter utgivna av Juridiska fakulteten i Lund. 4.) (Cit. Schmidt.)
—— Föreläsningar i sjörätt. Lund 1944. (Cit. Schmidt, Sjörätt.)
—— Om försäkring av tredje mans intresse. (SvJT 1940, s. 405 ff.)
SCHÖNENBERGER, W., Die Bedeutung des eigenen und fremden Verschuldens für den Versicherungsnehmer. Diss. Freib. [in der Schweiz] 1923.
SERLACHIUS, J., Har försäkringsgivare, då den i försäkringsavtalet avsedda skadan inträtt genom tredje mans vållande, en självständig rätt till skadestånd av tredje mannen? (Festskrift till R. A. Wrede. Hfors 1921. S. 173 ff.)
SIEG, K., Haftungsersetzung durch Versicherungsschutz? (Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht und Konkursrecht, Bd 113, 1949, s. 95 ff.)
SINDBALLE, K., Dansk Forsikringsret. I. Khvn 1948. (Cit. Sindballe I.)
—— Undersøgelser angaaende Forsikrerens Regresret. (NFT 1922, s. 179 ff.)
SJÖGREN, V., Om rättsstridighetens former med särskild hänsyn till skadeståndsproblemet. Akad. avh. Upps. 1894.
SPLETH, P., En Bemærkning om Forsikringsaftalelovens § 54. (UfR 1946 B, s. 268 ff.)
STANG, F., Erstatningsansvar. Ny uforandret utg. Oslo 1927.
—— Om Erstatning for Liv. Et Bidrag til Læren om Skadeserstatning. Kristiania 1897.
STENBECK, E., Trafikförsäkringsfrågor vid automobilsammanstötningar. (Festskrift tillägnad Erik Marks von Würtemberg. Sthlm 1931. S. 548 ff.)
—— Trafikförsäkringsfrågor vid automobilsammanstötningar. (SvJT 1932, s. 56 ff.)
STRAHL, I., Ersättningsansvar för bristfälliga anordningar. (Festskrift tillägnad Erik Marks von Würtemberg. Sthlm 1931. S. 577 ff.)

—— Några kritiska anmärkningar om den svenska skadeståndsrätten. (SvJT 1947, s. 81 ff.)
—— Till frågan om skadeståndsskyldighet för barn. (Festskrift til Henry Ussing. Khvn 1951. S. 495 ff.)
—— Utvecklingen av den svenska skadeståndsrätten på det utomobligatoriska området. (Minnesskrift ägnad 1734 års lag. Sthlm 1934. II. S. 874 ff.)
—— Se även Om påföljder, samt Förhandlingar vid nordiska juristmöten (ovan under 1) och SOU 1950: 16 (ovan under 2).

STRÖMBERG, H., Om rättsförhållandet mellan offentliga anstalter och deras nyttjare. Akad. avh. Lund 1949. (Skrifter utgivna av Juridiska fakulteten i Lund. 10.)

THORNSTEDT, H., Om företagaransvar. Studier i specialstraffrätt. Akad. avh. Sthlm 1948.

THYRÉN, J., Culpa legis Aquiliæ enligt Justiniansk rätt. Ett bidrag till läran om utomobligatoriskt skadestånd. I. Det subjektiva rekvisitet vid culpa legis Aquiliæ. Akad. avh. Lund 1893.

TROLLE, J., I hvilket Omfang dækker Ansvarsforsikring for Skade indenfor Kontraktsforhold? (UfR 1943 B, s. 89 ff.)
—— Nogle Erstatningsspørgsmaal, navnlig om Personalets Erstatningspligt overfor Arbejdsgiveren. (UfR 1933 B, s. 129 ff.)

TUHR, A. VON, Allgemeiner Teil des Schweizerischen Obligationenrechts. 2. Aufl. hrsg. von A. Siegwart. I. Zürich 1942. (Cit. v. Tuhr—Siegwart.)
—— Rückgriff des Versicherers nach OR. Art. 51 und VVG. Art. 72. (SchwJZ Bd 18, 1922, s. 233 ff.)

TYBJERG, N., Dansk Søforsikrings-Konvention af 2. April 1934. Khvn 1935.

ULNE, J., Avdrag och regressrätt enligt 12 § i 1916 års olycksfallsförsäkringslag. (NFT 1940, s. 309 ff. — Även utg. som Försäkringsjuridiska föreningens publikation nr 3. Sthlm 1940.)

USSING, H., [Anm. av] Th. Grundt, Norsk forsikringsrett. (UfR 1940 B, s. 121 ff.)
—— Dansk Obligationsret. Almindelig Del. 2. Udg. Khvn 1942. (Cit. Ussing, Dansk Obligationsret, Alm. Del.)
—— Dansk Obligationsret. Speciel Del. II. Enkelte Kontrakter. 2. Udg. Khvn 1946. (Cit. Ussing, Enkelte Kontrakter.)
—— Erstatningsansvar, Forsikring og Regres indenfor Skadeforsikringens Omraade. (NFT 1930, s. 173 ff.)
—— Erstatningsret. Nyt Optryk. Khvn 1947. (Cit. Ussing, Erstatningsret.)
—— Erstatningsrettens Udvikling i Nutiden, særlig Spørgsmaalet, om Ansvaret bør indskrænkes. (SvJT 1937, s. 115 ff.)
—— Erstatningsrettens Udvikling og Forsikringsaftalelovens § 25. (UfR 1935 B, s. 185 ff.)
—— Forsikrerens Regresret. (TfR 1921, s. 19 ff.)

—— Forsikrerens Regreskrav. Teorien om det selvstændige Krav. (UfR 1920 B, s. 161 ff.)
—— Forsikringsaftalelovens § 25, 2. Pkt. (UfR 1938 B, s. 65 ff.)
—— Kaution. Khvn 1928. (Haandbog i Obligationsretten. Speciel Del. Af J. Lassen og H. Ussing.) (Cit. Ussing, Kaution.)
—— Lundstedts store erstatningsret fortsatt. (UfR 1949 B, s. 233 ff.)
—— Schweiziske Domme om Husbondeansvaret og Forsikrerens Regres. (UfR 1922 B, s. 85 ff.)
—— Skyld og Skade. Bør Erstatningspligt udenfor Kontraktsforhold være betinget af Culpa? Akad. Afh. Khvn 1914. (Cit. Ussing, Skyld og Skade.)
—— Se även Förhandlingar vid nordiska juristmöten (ovan under 1) och Nordisk lovgivning (ovan under 2).
WALIN, G., Allmänna hyreslagen m. m. Sthlm 1949.
—— Trafikförsäkringen reformeras? (SvJT 1935, s. 477 ff.)
WALTER, Zum Problem der Vorteilsausgleichung gegenüber Haftpflichtansprüchen. Sind private Versicherungsleistungen anrechnungsfähig? (JW 1937, s. 846 ff.)
VANCE, W. R., Handbook on the law of insurance. 3rd ed. by B. M. Anderson. St. Paul, Minn. 1951. (Hornbook Series.)
WARNEYER, O., Das Bürgerliche Gesetzbuch . . . 12. Aufl. neubearb. von H. Bohnenberg. Detmold, Münch. und Berl. 1951.
WEENS, CH., Du principe que l'assurance de choses est un contrat d'indemnité et de ses applications en matière d'assurances terrestres. Thèse. Paris 1927.
WILLIAMS, G. L., Joint torts and contributory negligence. Lond. 1951.
WINROTH, [A. O.], Strödda uppsatser. II. Profföreläsningar: 1. Ansvar för skada å låntaget gods . . . 2. uppl. Upps. 1905.
—— Strödda uppsatser. IV. Om skadestånd. 2. uppl. Upps. 1907. (Cit. Winroth.)
VOISENET, P., La faute lourde en droit privé français. Thèse (Dijon). Paris 1934.
ZAHLMANN, F. C. C., Om Straffelovens § 284. (UfR 1901, s. 289 ff.)
OERTMANN, P., Die Vorteilsausgleichung beim Schadensersatzanspruch im römischen und deutschen bürgerlichen Recht. Berl. 1901. (Cit. Oertmann, Vorteilsausgleichung.)
—— Recht der Schuldverhältnisse. 5. Aufl. Berl. 1928—29. (Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch und seinen Nebengesetzen. II.) (Cit. Oertmann, Schuldverhältnisse.)
ØSTLID, H., Det offentliges erstatningskrav overfor skadevoldende tredjemann for lønns- og vikarutgifter under tjenestemenns sjukdom. (TfR 1941, s. 87 ff.)

Förkortningar.

AfCP	Archiv für die civilistische Praxis
ALU	Andra lagutskottet
BB	Byggningabalken
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (1896)
Chambre Civ.	Cour de Cassation, Chambre civile
Columbia L. Rev.	Columbia law review
D. Lov	Danske Lov (1683)
Exch.	Se litteraturförteckningen under l, Law reports
FAL	Försäkringsavtalslagen
FFR	Försäkringsjuridiska föreningens rättsfallssamling
FJFT	Tidskrift, utg. av Juridiska föreningen i Finland
Harvard L. Rev.	Harvard law review
HGB	Handelsgesetzbuch (1897)
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätt
HR	Häradsrätt
JustR	Justitieråd
JW	Juristische Wochenschrift
K. B.	Se litteraturförteckningen under l, Law reports
KF	Kungl. förordning
KPr	Kungl. Maj:ts proposition
L. J.	Lord Justice
L. R.	Law reports
NFT	Nordisk försäkringstidskrift
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avd. I
NJA II	Nytt juridiskt arkiv, avd. II
NJMF	Förhandlingar å nordiska juristmöten
N. Lov	Norske Lov (1687)
NRev	Nedre justitierevisionen
NRt	Norsk retstidende
OR	(Schweizerisches) Obligationenrecht (1911)
Q. B. D.	Se litteraturförteckningen under l, Law reports
Rev. trim.	Revue trimestrielle de droit civil
RGZ	Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen
RR	Rådhusrätt
SchwJZ	Schweizerische Juristenzeitung
SFS	Svensk författningssamling

SL	Strafflagen
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT (rf.)	Svensk juristtidning (rättsfallsavd.)
TfR	Tidsskrift for rettsvitenskap
UfR	Ugeskrift for Retsvæsen
VersR	Versicherungsrecht
VVG	Versicherungsvertragsgesetz

Citerade svenska rättsfall.

NJA

1876 s. 454 ..... 11, 12
1884 s. 325 11
s. 429 11
1891 s. 9 11
1895 s. 370 31
1897 s. 249 11
1900 s. 395 ..... 12, 191
1901 s. 396 11
1905 s. 520 11
1907 s. 133 11
1909 s. 476 72
1910 s. 628 75
1918 s. 229 125
1919 s. 464 160
1920 s. 362 160
s. 479 104
1923 s. 672 11
1924 s. 470 17
1926 s. 181 90
s. 324 ..... 12, 33
s. 468 ..... 13, 196
B nr 614 12
B nr 741 13
1927 s. 72 80
s. 248 ..... 13, 188, 190
A nr 205 12
B nr 675 13
1928 s. 294 160
s. 475 ..... 17, 198
1929 s. 514 ..... 85, 86
s. 520 ..... 72, 74
1930 s. 490 ..... 14, 196
s. 541 ..... 188, 189
1931 s. 7 75
s. 250 173
s. 390 ..... 12, 34
s. 475 232
s. 514 ..... 85, 167
s. 601 ..... 188, 190
s. 723 ..... 12, 13, 20, 38, 192
s. 735 135
B nr 154 ..... 20, 178, 193
1932 s. 209 34
s. 391 38
A nr 330 178
1933 s. 25 ..... 197, 198
s. 221 180
s. 583 97
s. 665 ..... 31, 86
A nr 87 193
A nr 325 167
B nr 820 168
1934 s. 355 17
s. 470 96
B nr 4 198
B nr 459 ..... 19, 193
B nr 707 17
1935 s. 53 136
s. 87 34
s. 118 188
1936 s. 241 184
s. 315 173
s. 324 ..... 173, 175
s. 593 17
s. 608 ..... 95, 100, 195, 198
1937 s. 141 11
s. 264 89
s. 277 178
s. 282 ..... 188, 189
s. 550 21
1938 s. 97 ..... 63, 97
s. 564 63

s. 635 ..... 20, 38, 192
A nr 329 97
1939 s. 291 180
s. 311 205
s. 356 173
s. 410 173
s. 525 21
s. 609 75
s. 647 ..... 17, 18
s. 665 11
A nr 158 197
B nr 215 193
1941 s. 188 100
s. 613 173
B nr 42 ..... 63, 66
B nr 52 63
1942 s. 11 ..... 62, 64, 65, 111
s. 508 ..... 174, 175
s. 621 148
A nr 142 33
1943 s. 73 80
s. 144 63
s. 177 ..... 72, 74
s. 221 99
s. 356 11
s. 433 ..... 61, 86, 203
s. 610 11
1944 s. 301 80
B nr 183 ..... 63, 64, 98, 181
B nr 1324 ..... 62, 64, 65, 111
1945 s. 150 172
s. 322 ..... 62, 69, 76, 78
s. 325 ..... 62, 69, 76, 78
s. 403 37
s. 438 80
s. 666 80
s. 676 125
A nr 140 149
B nr 1320 39
1946 s. 148 ..... 61, 69, 70, 77, 82
s. 185 ..... 63, 85
s. 538 11
s. 545 184
s. 573 125
s. 655 ..... 39, 175, 176, 189, 205
s. 712 17
s. 736 69
B nr 141 33
B nr 1207 ..... 63, 64
1947 s. 68 ..... 17, 18
s. 71 33
s. 74 33
s. 126 75
s. 282 21
s. 638 180
A nr 50 78
A nr 165 ..... 63, 64, 66, 97
B nr 572 ..... 63, 85
1948 s. 16 181
s. 173 72
s. 303 82
s. 342 ..... 61, 64, 87
s. 353 232
s. 631 18
s. 815 34
1949 s. 87 125
s. 299 38
s. 460 ..... 72, 189
s. 544 167
s. 732 ..... 61, 122, 125, 148, 162, 163
1950 s. 8 ..... 173, 175
s. 188 75
s. 323 184
s. 610 181
s. 650 ..... 17, 18
A nr 15 18
C nr 202 38
C nr 684 38
C nr 715 38
1951 s. 86 ..... 17, 18
s. 365 ..... 122, 129, 132, 134
s. 391 18
s. 401 21
s. 517 ..... 38, 192
s. 656 ..... 60, 61, 124

SvJT

1944 rf. s. 49 97
rf. s. 51 125
1946 rf. s. 28 17

FFR

(Citeras icke i fråga om rättsfall, vilka även återfinnas i referatavdelningen av NJA.)

1938 s. 132 = NJA 1938 A nr 329
1939 s. 197 19
1941 s. 13 = NJA 1941 B nr 42
s. 16 = NJA 1941 B nr 52
s. 238 ..... 62, 65, 111
1943 s. 27 = NJA 1944 B nr 183
s. 254 = SvJT 1944 rf. s. 51
s. 265 ..... 62, 64, 111
s. 277 ..... 148, 161, 163
s. 280 ..... 62, 65, 67
s. 288 = SvJT 1944 rf. s. 49
1944 s. 320 = NJA 1944 B nr 1324
1945 s. 127 = NJA 1945 A nr 140
1946 s. 17 = NJA 1945 B nr 1320
s. 73 = NJA 1946 B nr 141
s. 259 = NJA 1946 B nr 1207
s. 365 181
s. 369 ..... 148, 161
s. 374 ..... 62, 64, 69, 132, 148, 178, 181
1947 s. 104 = NJA 1947 A nr 50
s. 176 = NJA 1947 B nr 572
s. 261 = NJA 1947 A nr 165
1949 s. 284 ..... 63, 97
1950 s. 28 = NJA 1950 C nr 202
s. 34 = NJA 1950 A nr 15
s. 126 = NJA 1950 C nr 684
s. 139 = NJA 1950 C nr 715
s. 231 ..... 63, 64
s. 247 173

Sakregister.

ansvarsförsäkring 32, 60 n. 9, 93—96, 139, 150, 153, 166, 170 f., 179 f., 184 ff., 225, 237 ff., 242—246, 250 f.
—, se även trafikförsäkring
arbetsförtjänst, ersättning för förlorad 15—18, 33—37
arbetsgivares ansvar för skada som träffat anställd 35, 172—175, 179 f., 205, 207
arbetsgivares regressrätt 9 n. 1, 15—18, 34, 38 ff., 192, 246
arbetskamrats ansvar vid arbetares skada 175 f., 205 f.
arrendators ansvar 103, 250
—, se även nyttjanderätt
avbetalningsköp 97 n. 8, 102 f., 125, 135 f., 138 f., 141
avdrag på köpeskilling, försäkringsgivares inträde i rätt till 106 ff., 123, 140 f.
avräkning av försäkringsersättning på skadestånd 23—42 (2 kap.), 220—256 (12 kap.)
avstående från skadeståndsrätt, försäkringshavarens 195—198
avtal, försäkringsgivares inträde i anspråk på grund av särskilt 112 ff.
avtal om regressrätt, mellan försäkringsgivare och försäkringstagare 96, 165—169, 204 f., 208 f.
—, mellan försäkringsgivare inbördes 169 ff.
—, se även överlåtelse av skadeståndsanspråk
barnbidrag 38
barns ansvar 31 f., 35, 86 f., 230
begravningshjälp 37 n. 3
betalning av försäkringsersättning 178
bevarande av försäkringsgivarens regressrätt 195—198
bilförares ansvar 83—86, 92 f., 97—100, 124, 174 f., 202 f., 249
—, se även trafikförsäkring
bilförsäkring 31 n. 6, 96 f., 100, 144, 159, 166, 170 f., 204 f., 247
—, se även trafikförsäkring
bilägares ansvar 70, 83—86, 96—100, 124, 174 f., 179 f., 202 f.
—, se även trafikförsäkring
bristfälliga anordningar, ansvar för 66, 74, 237 ff.
casus mixtus 118
compensatio lucri cum damno 24 ff., 28 ff.
condictio indebiti 197 f.
culpa, se vållande
dubbelförsäkring 152—159, 251, 255
efterlevande, ersättning till 18 ff., 37—40, 191—194
elektriska anläggningar, ansvar för 70 f., 112, 124, 232
faran för gods 115, 117, 125 ff., 132 ff., 136 f., 141
fareökning 97 n. 7, 111, 127, 131, 137 ff., 142, 195
farlig verksamhet, ansvar för 223—233
fel i gods 124 f., 139 ff.
folkpension 34, 37 f.
framkallande av försäkringsfallet, försäkringshavares 60—64, 97, 131 f., 138, 142, 150, 162, 168, 178 f.
friskrivning från skadeståndsansvar 8, 11, 14 f., 58, 103 f., 111 f., 162 ff., 168, 180, 194 f.
förfogandelagen, ansvar enligt 125 ff., 162

förhindrande av regress 194—198
försäkringsbedrägeri, regressrätt vid 20 ff.
försäkringshavarens skydd 199—208
grov vårdslöshet 57—68
grävningar, ansvar för 71 f., 80
hund, ansvar för 70, 202, 230, 232
hyresgästs ansvar 103, 119 f., 161 ff., 250
—, se även nyttjanderätt
härledd regressrätt 7—20
innehavare av annans egendom, ansvar för 114, 117 f., 119—123, 125 ff., 131—150, 152—164, 248 ff.
insolvens hos skadeståndsskyldig 182—187
inteckningshavares rätt, försäkringsgivares inträde i 115 f., 142 f.
invaliditetsersättning 15—18, 33 f.
juridiska personers ansvar 79—82
järnvägs ansvar 59, 70 f., 82 f., 112, 122, 124—126, 134, 226 f., 229, 232
kausalitet 9, 25, 97 n. 7, 111, 116—118, 227
kollektivavtal 104, 113 f., 125, 153
konkurrens mellan försäkringsgivare och försäkringshavare 11, 182—194
kontraktsanspråk, försäkringsgivares inträde i 8, 12, 102—171 (6 kap.), 201, 203 f., 215, 233 f., 249 ff.
kontraktsanspråk, andra än rätt till skadestånd, regress i 107 ff., 115 f.
kostnader för försäkringsgivaren 181
kreatursförsäkring 107, 124, 139 ff.
kulansbetalning 180
kumulation av försäkringsersättning och skadeståndsanspråk 23—42 (2 kap.), 200
köpares ansvar 102 f., 106, 116 f., 125, 136, 141
köpeskilling, försäkringsgivares inträde i rätt till 106 ff., 115 ff., 123, 136 f., 141
lag, skadeståndsansvar enligt 69 f., 112 f.
legal panträtt 143—146
livförsäkring 8, 12, 37, 191 f.
—, se även summaförsäkring
livränta 178, 192 f.
luftfartyg, ansvar för 59, 70, 80 n. 3, 229, 232
läkarvård, ersättning för 33
maskinförsäkring 124, 139
medverkan av den skadelidande 8, 11, 13 f., 187—191, 193 f.
militärövningar, ansvar för 71 f., 76 f., 80 n. 3, 126, 233
nordisk rätt, regressrätten i 50—56
nyttjanderätt 125, 146—148, 161—164, 178 f., 203 f.
—, se även arrendator, hyresgäst
obligatorisk försäkring 253—256
olycksfall i arbete, försäkring för 13—20, 33—42, 172—177, 179, 180 n. 8, 184 ff., 188 ff., 192 ff., 195 ff., 205 f., 207, 215, 220 f., 245
olycksfallsförsäkring, privat 12, 33, 36 f., 220 f.
—, se även summaförsäkring
omvänd bevisbörda, se presumerad culpa
pantsättning av försäkrad egendom 128 ff., 142 ff., 154 f.
pension, se arbetsgivares regressrätt, folkpension
pensionsförsäkring 37
perpetuatio obligationis 118
postens ansvar 125 f., 134
presumerad culpa, ansvar för 84 f., 122 f.
—, se även bilförare, bilägare
premieberäkning, regressrättens inverkan på 206, 215 f.
prevention, regressrättens betydelse för 213 f., 237—245
redares ansvar 75 f., 82 f., 122
regressregler i skadeståndsrätten 89—101 (5 kap.), 174 f., 245 n. 8
retentionsrätt 143—146
rättskraft 12
sakförsäkrings inverkan på skadeståndsansvar 31 f.
sinnessjukas ansvar 31 f., 35, 86 f.

sjukförsäkring, allmän 34, 35, 231
sjukkassa 33 f., 36 f.
sjukpenning 15—18, 33 f.
sjukvårdskostnader 33
självförsäkring 156, 234, 245 ff.
självrisk vid olycksfallsförsäkring 15—18, 38 ff.
självrisk vid trafikansvar 98, 100 n. 7, 175 n. 9
självständig regressrätt 7—22 (1 kap.)
sjöförsäkring 2, 148, 166, 241
skadestånd, försäkrings inverkan på 23—42, 208—219, 220—256 (12 kap.)
skyldighet att teckna försäkring 160—164
sociala förmåners inverkan på skadeståndsansvar 33, 35, 213, 231
sprängningar, ansvar för 71 f., 77 f., 82, 232 f.
strikt ansvar 70—75, 91 ff., 93, 105 f., 112—115, 123—127, 160 f., 202 ff., 213, 223—235
summaförsäkring 41 f., 56, 165, 191 f., 200
sveda och värk, ersättning för 181
säkerhetsföreskrifter 67, 97 n. 7, 118, 138 n. 2, 142, 187
säljares ansvar 97 n. 8, 107 f., 117, 125, 137, 139, 140 f., 160 f., 163 f.
trafikförsäkring 35, 84 f., 92, 95 f., 96—100, 124, 168 n. 6, 174 f., 179 f., 184 f., 201 f., 230 ff., 245, 254
—, se även bilförsäkring
transportförsäkring 12, 103, 111, 135
tredje mans intresse, försäkring av 109 f., 117, 127—150, 203 f.
underförsäkring 182—191
uppgörelse mellan försäkringshavare och skadeståndsskyldig 8, 14, 195—198
upplysningsplikt, försäkringstagares 96 f., 131, 137, 195
uppsåt 68
utländsk rätt, avräkning och kumulation 24—28
—, regressrätt 43—50
—, regressrätt i kontraktsförhållanden 107—110
utomobligatoriskt skadeståndsansvar 57—88 (4 kap.), 102—106, 121, 202 f.
vållande, ansvar för 57—68, 72—75, 90 f., 94 ff., 110 ff., 201 ff., 211 ff., 216 ff., 221 ff., 234 f.
vållande av andra, ansvar för 75—83, 91 f., 94 ff., 119—122, 216 f., 224 ff.
ålderspension 34
äganderätt, försäkringsgivarens inträde i 106, 108 n. 6.
överflyttning av skador, regressens betydelse för 214 ff., 223—233, 240 ff.
överlåtbarhet av skadeståndsanspråk 13, 104, 180 f.
överlåtelse av försäkrad egendom 135—141
överlåtelse av skadeståndsanspråk 104, 132, 163, 167 ff., 191 n. 5

Heimer, E. H., Om vittnesbevis angående sådant som blivit sagt mellan fyra ögon. 1929. *1:75.*

——, Om bevisbördan. En processrättslig undersökning. 1930. *1:50.*

Hellner, J., Försäkringsgivarens regressrätt. 1953. *20 kr.*

Holmbäck, A., Studier över de svenska allmänningarnas historia. 1. 1920. *2 kr.*

——, Studier i äldre sjörätt. Tillika ett bidrag till Grotiusjubileet. 1926. *1:25.*

——, Hand skall hand få. Ett bidrag till godtrosförvärvens historia. 1928. *50 öre.*

——, Den fasta mellanfolkliga domstolen åren 1922—1929. Några fakta. 1929. *1 kr.*

Hult, Ph., Om juridiska studier. 1949. *1:50.*

Hägerström, A., Das magistratische Ius in seinem Zusammenhang mit dem römischen Sakralrechte. 1929. *2:75.*

Landtmanson, I. S., Om concursbo, dess begrepp, uppkomst och omfattning. 1866. *(Utsåld.)*

——, Om commodum possessionis och besittningsskydd. 1863. *65 öre.*

——, Studier i arfsrättens historia. 1869. *(Utsåld.)*

——, Svensk rättshistoria i utlandet. 1883. *1 kr.*

Lindahl, E., Om förhållandet mellan penningmängd och prisnivå. 1929. *50 öre.*

Lundstedt, V., Den historiska rättspositivismen. 1929. *2:25.*

Malmström, A., Till frågan om villkor vid fastighetsköp. 1. 1932. *5 kr.* — 2. 1933. *4 kr.*

——, Det s. k. kvalifikationsproblemet inom internationell privaträtt 1938. *1:75.*

——, Successionsrättsliga studier. 1938. *9 kr.*

——, Om säkerhetsöverlåtelse av fast egendom. 1950. *1 kr.*

Minnesskrift utgiven av Juridiska Fakulteten i Uppsala 1929 till hågkomst av dess första doktorspromotion 1629. 1929. *23:50.*

Montelius, A., Om vanhederlighets rättsverkan. 1920. *6 kr.*

Munktell, H., Bergsmans- och bruksförlag intill 1748 års förlagsförordning. 1934. *6 kr.*

——, Om jävsförhållanden inom statsförvaltningen. 1936. *2:50.*

——, Två straffrättshistoriska studier. 1940. *2:25.*

Nilsson, J., Bidrag till ärfdabalkens historia 1686—1736:

II. Källskrifter 1. Förslagen till ärfdabalk. 1892. *4:50.*

II. D:o 2. Protokoll och betänkanden. 1895. *4:50.*

Nordling, E. V., Om lösöreköpsförordningen d. 20 Nov. 1845. 2:a uppl. 1866. *(Utsåld.)*

——, Om remedia juris enligt svensk lag. 1863. *1 kr.*

——, Om res fungibiles och därmed sammanhängande ämnen. 2:a uppl. 1867. *(Utsåld.)*

——, Om präscription enligt svensk allmän förmögenhetsrätt. 1877: Festskrift. *(Utsåld.)*

Olivecrona, K., Studier över begreppet juridisk person i romersk och modern rätt. 1928. *6:50.*

——, En teori om bevisbördan. 1929. *1 kr.*

Olivecrona, S. R. D. K., Bidrag till den svenska concurs-lagstiftningens historia 1862. *35 öre.*

——, Blick på den juridiska undervisningens närvarande tillstånd i England. 1862. *30 öre*

Rabenius, O. M. T., Om näringsfrihetens utveckling. 1867. *(Utsåld.)*

——, Om beskattningens grunder. Inträdesföreläsning. 1862. *25 öre.*

——, Om eganderätt till grufvor. 1863. *1 kr.* *(Utsåld.)*

Reuterskiöld, C. A., Om stater och internationella rättssubjekt. 1896. *(Utsåld.)*

——, Ueber Rechtsauslegung, eine rechtsdogmatische Principienuntersuchung. 1899. *2 kr.*

——, Bidrag till läran om aftal särskildt mellan frånvarande. En komparativ rättsstudie. 1. 1900. *3:50.*

Reuterskiöld, C. A., Den svenska kyrkorätten och äktenskapet. 1929. *75 öre.*

——, Om statsregleringen som svenskt rättsinstitut. 1932. *1 kr.*

Rinander, V. A., Kanonisk rätt och nutida offentlig rätt. 1927. *5:50.*

Rydin, H. L., Några anmärkningar om konungens rätt att göra nåd samt dess förhållande till dispensations-restitutionsrätten (ur föreläsningar i svensk statsrätt). 1861. *(Utsåld.)*

Sjögren, W., Bidrag till en undersökning af kontraktsbrotten enligt Sveriges medeltidslagar. 1896. *(Utsåld.)*

Sterzel, F., Bidrag till läran om bedrägeribrottet. 1919. *7 kr.*

Sundberg, H. G. F., Rätten till väg och gata. 1929. *2:25.*

——, Villkor för anslag. 1932. *2 kr.*

——, Lag och traktat. 1934. *(Utsåld.)*

Thordén, K. M., Öfversigt af norska städernas författning efter »Lov om Formandskaber i Kjöbstæderne». 1870. *1 kr.*

Trygger, E., Lagsökning för gäld. 1893. *1 kr.* *(Utsåld.)*

Undén, Ö., Idén om krigets kriminalisering. 1929. *75 öre.*

——, Rättegång mot utländsk stat. 1929. *1 kr.*

——, Om begreppet anfallskrig. 1930. *75 öre.*

——, Staters internationella ansvarighet för domstolsavgöranden. 1930. *50 öre.*

——, L'Affaire Martini. Une sentence arbitrale internationale. 1930. *2 kr.*

——, Om vittnen vid fastighetsköp. 1931. *1 kr.*

——, L'Article 181 du Traité de Neuilly. (Question préalable.) Une sentence arbitrale internationale. 1932. *75 öre.*

——, Anteckningar om sanktionsproblemet. I. 1932. *50 öre.*

——, Från arbetsdomstolens praxis. 1932. *1 kr.*

——, L'Article 181 du Traité de Neuilly. (Question de fond.) Une sentence arbitrale internationale. 1933. *2 kr.*

Wahlberg, C. J., Åtgärder för lagförbättring 1633—1665. Urkunder. 1—2. 1877—78. *4:50.*

Westman, K. G., Kungsådran i den svenska rätten under medeltiden. 1927. *2:25.*

——, Juris doktorer vid Uppsala Universitet 1629—1929. Förteckning på Juridiska Fakultetens uppdrag upprättad. 1929. *1:25.*

——, Kungsådran inför konung och ständer under nyare tiden intill 1734 års lag. 1929. *1:50.*

Wetter, F., Straffansvar vid rus. 1929. *2 kr.*

Winroth, A. O., Om tjänstehjonsförhållandet enligt svensk rätt. 1. 1879. *(Utsåld.)*

Pris Kr. 20:—

Uppsala 1953. Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB 527139